

سند راهبردی انقلاب اقتصاد

برنامه دولت اقدام و تحول

استان یزد

سند راهبردی انقلاب اقتصادی

استان یزد

سند راهبردی انقلاب اقتصادی زیر نظر دکتر
علی رضایی میرقائد تهیه و تدوین شده است.

ویراستار فنی: دکتر سید اسعد حسینی
همکاران پژوهشی: ناصر مولایی، اسماعیل لجمیری، حسن محمدیان مصمم،
عباس علی پور، مصطفی رشیدی، بهزاد همتی، سعید ضرغامی، میثم داوری، نواب
میرزایی، ایمان ارفعی مقدم، پرستو میمنی، سعید یوسفی، رزینا لطفی جبلی،
سعیده جلالی، مصیب قره بیگی، سمیه ملکی پور، حمید نصیر، سید رمضان
عقیلی، بهاره ایمانی، جمیله اسمعیلی، پویان کیانی و فاطمه شیخ زاده
طراح جلد و صفحه آرایی: محمود خستو، مهدی نجفی

بهار ۱۴۰۰

بهره برداری از مطالب پژوهش سند راهبردی انقلاب اقتصادی با ذکر منبع و نام پژوهشگران بلا مانع است.
حق چاپ محفوظ است.

بسمه تعالی

با توجه به برگزاری سیزدهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری، کاندیداها رویکردها و برنامه های مختلف خود را برای دولت آینده مطرح می کنند. یکی از طرح های اینجانب که از سالها قبل مدنظر قرار گرفته، ایجاد ایالت های اقتصادی است که حاصل آن تمرکززدایی از مرکز و توجه به مناطق و استان ها می باشد.

یکی از اقسام عدالت، عدالت سرزمینی است که در قالب طرح های آمایش سرزمین تجلی می یابد. آمایش سرزمین مدیریت خردمندانه و عالمانه فضا و نگرشی جامع به برنامه ریزی و مدیریت بهینه بهره برداری پایدار از سرزمین است. کاربرد آمایش سرزمین برای شناخت و رعایت قابلیت و استعداد زمین و منابع موجود در آن برای کشورهایی که در صدد حرکت در مسیر توسعه پایدار هستند، اجتناب ناپذیر است.

کشور ایران دارای قابلیت ها و ظرفیت های فراوانی برای پیشرفت است. با اجرایی کردن طرح های آمایش سرزمین و فعال نمودن مزیت ها و استعدادهای هر استان، دستیابی به ایران بزرگ اقتصادی و تعامل سازنده با دنیا به ویژه کشورهای آسیای جنوب غربی و در راس آنها، پانزده کشور همسایه ایران، می تواند ما را به یکی از بازیگران اصلی در عرصه اقتصادی و سیاسی جهان تبدیل نموده و استان ها و مناطق کشور را نیز به بالاترین حد پیشرفت برساند. در این راستا، چنانچه دولت اقدام و تحول موفق به کسب اعتماد مردم شود، در ابتدای فعالیت خود، سند اقدام و تحول را بر مبنای این کتاب، با استان ها امضا خواهد نمود تا تکلیف برنامه ریزی استانی و منطقه ای برای چهار سال آینده شفاف و قابل پیش بینی باشد.

در این مجموعه؛ اطلس استعدادهای، ظرفیت ها، تنگناها و آسیب ها شناسایی و ترسیم شده و درکی واقع بینانه از مناطق و استانهای کشور ارائه گردیده است. همچنین، راهبردها و سیاست های توسعه اقتصادی استان به تفکیک بخش های مختلف در دو فصل مجزا ارائه شده است. دولت اقدام و تحول، آماده پذیرش پیشنهادات برای افزایش کیفیت و کارایی این سند می باشد. امیداست؛ گردآوری این مجموعه که حاصل تلاش کارشناسان، صاحب نظران و مراکز و نهادهای متعدد کشور بوده، گامی بزرگ برای تحقق آرمان پیشرفت در کشور عزیزمان باشد.

محسن رضایی

کاندیدای سیزدهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری

بهار ۱۴۰۰

فهرست مطالب

.....	فصل نخست: کلیات	۰
.....	۱-۱- مقدمه	۱
.....	۲-۱- بیان مسئله	۱
.....	۳-۱- اهداف بنیادین سند	۳
.....	۴-۱- مواد و روش ها	۳
.....	۴-۱-۱- روش تحقیق	۳
.....	۴-۱-۲- استراتژی مطالعه موردی	۴
.....	۴-۱-۳- جمع آوری داده ها و منبع آن ها	۴
.....	۴-۱-۴- روش های تحلیل داده ها	۵
.....	الف) کیفی	۵
.....	ب) کمی	۶
.....	فصل دوم: تحلیل محیط بیرونی	۷
.....	۱-۲- احصاء و تحلیل سیاست های کلان ملی در ابعاد مختلف	۸
.....	۲-۲- بررسی وضعیت، فشارها و روندها در ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، محیط زیستی و ارتباطی	۳۸
.....	۲-۲-۱- بررسی وضعیت	۳۸
.....	۲-۲-۲- توان اکولوژیک	۳۸
.....	۳-۲-۲- چالش های هیدروپلیتیک استان یزد	۳۹
.....	فصل سوم: تحلیل محیط درونی	۴۱
.....	۱-۳- تقسیمات کشوری و همجواری ها	۴۲
.....	۲-۳- بررسی نظام طبیعی و محیط زیستی	۴۵
.....	۳-۲-۱- ویژگی های توپوگرافی (ناهمواری ها)	۴۵
.....	۳-۲-۲- آب و هوا و اقلیم	۴۸
.....	۳-۲-۳-۱- بارش	۵۰
.....	۳-۲-۳-۲- دما	۵۲
.....	۳-۲-۳-۳- رطوبت هوا	۵۴

۵۴ ۴-۲-۳ جریان وزش بادها
۵۶ ۵-۲-۳ تبخیر
۵۶ ۶-۲-۳ ساعات آفتابی
۵۷ ۳-۲-۳ منابع آب
۵۹ ۱-۳-۲-۳ آب‌های سطحی
۶۱ ۲-۳-۲-۳ آب زیرزمینی
۶۲ ۴-۲-۳ کشاورزی استان
۶۴ ۵-۲-۳ پوشش گیاهی
۶۵ ۶-۲-۳ وضعیت کانسارهای معدنی
۶۷ ۷-۲-۳ مخاطرات محیطی
۶۷ ۱-۷-۲-۳ زلزله
۷۰ ۲-۷-۲-۳ سیل
۷۱ ۸-۲-۳ کاربری اراضی
۷۲ ۹-۲-۳ واحدهای اراضی
۷۴ ۱۰-۲-۳ مناطق حفاظت شده
۷۶ ۳-۳ بررسی نظام اجتماعی-جمعیتی
۷۶ ۱-۳-۳ بررسی و تحلیل اجتماعی و فرهنگی استان یزد
۷۶ ۱-۱-۳-۳ تعیین عوامل و فرایندهای فرهنگی مانع و پیشبرنده توسعه استان یزد
۷۶ ۲-۱-۳-۳ عوامل و فرایندهای فرهنگی-اجتماعی پیشبرنده توسعه
۷۷ ۳-۱-۳-۳ عوامل و فرایندهای فرهنگی-اجتماعی مانع توسعه
۷۷ ۴-۱-۳-۳ وضعیت شاخص‌های توسعه انسانی در استان یزد
۸۶ ۵-۱-۳-۳ سنجش سرمایه اجتماعی استان
۹۹ ۲-۳-۳ فقر و محرومیت
۱۰۰ ۱-۲-۳-۳ طرح‌های انجام شده در زمینه مناطق محروم
۱۰۹ ۲-۲-۳-۳ شاخص‌های جمعیتی دهستان‌های محروم استان یزد
۱۱۱ ۳-۲-۳-۳ جمع‌بندی
۱۱۲ ۳-۳-۳ سکونتگاه‌های غیر رسمی

- ۱۱۳..... سکونتگاه‌های غیررسمی ۱-۳-۳-۳-۳ نحوه مواجهه دولت‌ها با سکونتگاه‌های غیررسمی
- ۱۱۴..... سکونتگاه‌های غیررسمی در ایران و به‌طور خاص استان یزد ۲-۳-۳-۳-۳
- ۱۱۶..... جمع‌بندی ۳-۳-۳-۳-۳
- ۱۱۷..... بررسی ویژگی‌های جمعیتی ۴-۳-۳-۳-۳
- ۱۱۷..... تغییرات تعداد جمعیت ۱-۴-۳-۳-۳
- ۱۲۱..... تراکم جمعیت ۲-۴-۳-۳-۳
- ۱۲۳..... سهم جمعیت استان از کشور ۳-۴-۳-۳-۳
- ۱۲۵..... میزان شهرنشینی و روستائینشی ۴-۴-۳-۳-۳
- ۱۲۶..... متوسط رشد سالانه جمعیت ۵-۴-۳-۳-۳
- ۱۲۸..... هرم سنی جنسی جمعیت ۶-۴-۳-۳-۳
- ۱۳۱..... گروه عمده سنی جمعیت ۷-۴-۳-۳-۳
- ۱۳۵..... نسبت جنسی جمعیت ۸-۴-۳-۳-۳
- ۱۳۷..... متوسط بعد خانوار ۹-۴-۳-۳-۳
- ۱۳۹..... موازنه مهاجرتی ۱۰-۴-۳-۳-۳
- ۱۴۲..... مبدأ اقامت قبلی مهاجران ۱۱-۴-۳-۳-۳
- ۱۴۴..... الگوی مهاجرت ۱۲-۴-۳-۳-۳
- ۱۴۵..... ولادت‌های ثبت شده ۱۳-۴-۳-۳-۳
- ۱۴۶..... میزان باروری کل ۱۴-۴-۳-۳-۳
- ۱۴۷..... مرگ و میرهای ثبت شده ۱۵-۴-۳-۳-۳
- ۱۴۸..... امید به زندگی ۱۶-۴-۳-۳-۳
- ۱۴۹..... پیش‌بینی جمعیت تا سال ۱۴۱۵ ۱۷-۴-۳-۳-۳
- ۱۵۰..... جمع‌بندی ۱۸-۴-۳-۳-۳
- ۱۵۲..... وضعیت سواد و تعلیم و تربیت رسمی-عمومی ۵-۳-۳-۳-۳
- ۱۵۲..... تعلیم و تربیت رسمی-عمومی ۱-۵-۳-۳-۳
- ۱۵۲..... آمار و اطلاعات ۱-۱-۵-۳-۳-۳
- ۱۵۴..... مهم‌ترین مسائل آموزش و پرورش استان یزد ۲-۱-۵-۳-۳-۳
- ۱۵۴..... راهکارهای پیشنهادی ۳-۱-۵-۳-۳-۳

- ۱۵۴.....وضعیت سواد در استان یزد ۲-۵-۳-۳
- ۱۵۵.....آمار و اطلاعات ۱-۲-۵-۳-۳
- ۱۵۶.....مهم ترین مسائل سوادآموزی ۲-۲-۵-۳-۳
- ۱۵۶.....راهکارهای پیشنهادی ۳-۲-۵-۳-۳
- ۱۵۷.....وضعیت آموزش عالی در استان یزد ۳-۵-۳-۳
- ۱۵۷.....آمار و اطلاعات ۱-۳-۵-۳-۳
- ۱۵۸.....مهم ترین مسائل آموزش عالی ۲-۳-۵-۳-۳
- ۱۵۸.....راهکارهای پیشنهادی ۳-۳-۵-۳-۳
- ۱۵۹.....بررسی نظام اقتصادی و تولید ۴-۳-۳-۳
- ۱۷۴.....نظام سکونتگاهی ۵-۳-۳-۳
- ۱۷۴.....نظام شهرنشینی ۱-۵-۳-۳
- ۱۷۷.....بررسی تحولات جمعیتی کانون‌های شهری استان یزد ۱-۱-۵-۳-۳
- ۱۸۰.....وضعیت نخست شهری در استان یزد ۲-۱-۵-۳-۳
- ۱۸۱.....بررسی وضعیت ساختار سلسله‌مراتبی کانون‌های شهری استان ۳-۱-۵-۳-۳
- ۱۸۵.....الگوی استقرار سکونتگاه‌های شهری استان ۴-۱-۵-۳-۳
- ۱۸۷.....نظام روستانشینی ۲-۵-۳-۳
- ۱۸۸.....نظام زیربنایی ۶-۳-۳-۳
- ۱۸۹.....نظام حمل و نقل و ارتباطات ۱-۶-۳-۳
- ۱۸۹.....حمل و نقل جاده‌ای استان یزد ۱-۱-۶-۳-۳
- ۱۹۰.....پهنه‌بندی دسترسی‌پذیری ۲-۱-۶-۳-۳
- ۱۹۱.....حمل و نقل ریلی ۳-۱-۶-۳-۳
- ۱۹۲.....حمل و نقل هوایی و فرودگاه‌ها ۴-۱-۶-۳-۳
- ۱۹۳.....فناوری اطلاعات و ارتباطات ۵-۱-۶-۳-۳
- ۱۹۴.....نظام انرژی و تأمین آب ۲-۶-۳-۳
- ۱۹۴.....زیرساخت‌های مرتبط با برق ۱-۲-۶-۳-۳
- ۱۹۵.....زیرساخت‌های نفت و گاز ۲-۲-۶-۳-۳
- ۱۹۶.....استحصال و تأمین آب ۳-۲-۶-۳-۳

۱۹۸	۸-۳- شناسایی قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها
۱۹۸	۳-۸-۱- قابلیت‌ها و ظرفیت‌های منابع طبیعی
۱۹۹	۳-۸-۲- مزیت‌های موقعیتی و استراتژیکی
۱۹۹	۳-۸-۲-۱- موقعیت استان یزد در ارتباطات با کردورهای بین‌المللی
۲۰۲	۳-۸-۲-۲- ظرفیت‌های اقتصادی استان
۲۰۴	۳-۸-۳- مزیت‌های رقابتی و نسبی
۲۰۶	۳-۸-۴- شناخت قابلیت‌های گردشگری استان یزد
۲۱۰	فصل چهارم: رویکرد راهبردی
۲۱۱	۴-۱- شناسایی مسائل راهبردی
۲۲۶	۴-۲- تدوین اهداف بنیادین
۲۲۸	۴-۴- مأموریت‌های اصلی
۲۲۹	۴-۵- بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید
۲۳۸	فصل پنجم: تدوین راهبردها و سیاست‌ها
۲۳۹	۵-۱- راهبردها و سیاست‌ها
۲۴۵	منابع و مأخذ

فهرست جدول‌ها

- جدول ۱- راهبردها و سیاست‌های طرح‌های فرادست در محور جمعیت و مهاجرت ۹
- جدول ۲- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور اقتصاد ۱۲
- جدول ۳- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور زیربنایی ۲۳
- جدول ۴- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور نظام سکونتگاهی ۲۶
- جدول ۵- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور اجتماعی و فرهنگی ۲۹
- جدول ۶- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور منابع طبیعی و محیط زیست ۳۳
- جدول ۷- تقسیمات سیاسی استان یزد در سال ۱۳۹۷ ۴۴
- جدول ۸- طبقات ارتفاعی استان ۴۵
- جدول ۹- طبقات شیب استان ۴۷
- جدول ۱۰- اطلاعات بارندگی و پارامترهای بارندگی بلندمدت سالانه ایستگاه‌های هواشناسی استان ۵۰
- جدول ۱۱- میانگین درازمدت دما در استان ۵۲
- جدول ۱۲- میانگین حداکثر سرعت وزش باد (متر بر ثانیه) ۵۶
- جدول ۱۳- میانگین ساعات آفتابی در ایستگاه‌های مختلف استان ۵۷
- جدول ۱۴- منابع آب زیرزمینی موجود ۶۱
- جدول ۱۵- میزان تولید و مساحت زیرکشت دارای اراضی زراعی ۶۳
- جدول ۱۶- محصولات عمده کشاورزی استان ۶۳
- جدول ۱۷- مساحت پارک‌های جنگلی طبیعی، فضاهای سبز و ذخیره‌گاه‌های جنگلی استان در پایان سال ۹۷ ۶۴
- جدول ۱۸- مساحت جنگل‌ها، مراتع و پدیده‌های بیابانی تا سال ۱۳۹۷ ۶۴
- جدول ۱۹- مشخصات عمومی معادن در حال بهره‌برداری بر حسب نوع استخراج در سال ۹۷ ۶۶
- جدول ۲۰- گروه‌های کلی شکل زمین در استان یزد ۷۳
- جدول ۲۱- موقعیت و مساحت مناطق حفاظت شده استان ۷۵
- جدول ۲۲- موقعیت و مساحت مناطق شکارممنوع استان ۷۵
- جدول ۲۳- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر ۷۷
- جدول ۲۴- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر به تفکیک مناطق شهری و روستایی ۷۸
- جدول ۲۵- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر به تفکیک جنسیت ۷۹

- جدول ۲۶- تعداد ازدواج و طلاق واقع شده در استان یزد..... ۷۹
- جدول ۲۷-نسبت طلاق به ازدواج در استان یزد..... ۸۰
- جدول ۲۸-تعداد مراکز تحت پوشش معاونت اجتماعی اداره کل بهزیستی و افراد خدمت گیرنده..... ۸۰
- جدول ۲۹-میزان شاخص های مرتبط با سازمان بهزیستی..... ۸۱
- جدول ۳۰-میزان شاخص های مرتبط با کمیته امداد امام خمینی..... ۸۱
- جدول ۳۱-درصد افراد تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی..... ۸۲
- جدول ۳۲- درصد بیمه شدگان تحت پوشش سازمان بیمه سلامت ایران..... ۸۲
- جدول ۳۳- انواع مواد مخدر و روان گردان های کشف شده..... ۸۳
- جدول ۳۴- دستگیرشدگان در ارتباط با انواع مواد مخدر کشف شده به تفکیک نوع جرم..... ۸۳
- جدول ۳۵-نسبت متوسط مقدار مواد مخدر کشف شده به کل جمعیت (کیلوگرم به ده هزار نفر)..... ۸۴
- جدول ۳۶- نسبت دستگیرشدگان مواد مخدر به کل جمعیت(در هر ده هزار نفر)..... ۸۴
- جدول ۳۷- سرقت های عادی بر حسب نوع (مورد)..... ۸۵
- جدول ۳۸- نسبت تعداد دستگیرشدگان انواع سرقت های عادی به کل جمعیت(در ده هزار نفر)..... ۸۵
- جدول ۳۹- جرائم واقع شده در حوزه استحضایی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران بر حسب موضوع..... ۸۶
- جدول ۴۰-نسبت تعداد دستگیرشدگان جرائم واقع شده در حوزه استحضایی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران... ۸۶
- جدول ۴۱- میانگین مؤلفه های سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان یزد و کل کشور..... ۸۷
- جدول ۴۲- میانگین سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان یزد و کل کشور..... ۸۸
- جدول ۴۳- میانگین مؤلفه های سرمایه اجتماعی سطح میانی در استان یزد و کل کشور..... ۸۹
- جدول ۴۴- میانگین سرمایه اجتماعی سطح میانی در استان یزد و کل کشور..... ۸۹
- جدول ۴۵- میانگین مؤلفه های سرمایه اجتماعی سطح خرد در استان یزد و کل کشور..... ۹۰
- جدول ۴۶- توزیع درصدی قابل اعتماد بودن مردم در استان یزد و کل کشور..... ۹۱
- جدول ۴۷- توزیع درصدی احتمال سپردن مراقبت از فرزندان به همسایگان در استان یزد و کل کشور..... ۹۱
- جدول ۴۸- توزیع درصدی مشارکت در فعالیت داوطلبانه در استان یزد و کل کشور..... ۹۲
- جدول ۴۹- توزیع درصدی افتخار به ایرانی بودن در استان یزد و کل کشور..... ۹۲
- جدول ۵۰- توزیع درصدی تمایل به مهاجرت در استان یزد و کل کشور..... ۹۳
- جدول ۵۱- توزیع درصدی رضایت از زندگی در استان یزد و کل کشور..... ۹۳
- جدول ۵۲- توزیع درصدی احساس امنیت در استان یزد و کل کشور..... ۹۴

- جدول ۵۳- میانگین سرمایه اجتماعی سطح خرد در استان یزد و کل کشور..... ۹۴
- جدول ۵۴- میانگین سرمایه اجتماعی در استان یزد و کل کشور ۹۴
- جدول ۵۵- پزشکان شاغل در دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی- درمانی بر حسب نوع رشته ۹۵
- جدول ۵۶- سرانه پزشکان شاغل در دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی- درمانی بر حسب نوع ۹۵
- جدول ۵۷- تعداد بیمارستان‌های فعال کشور و تخت‌های مصوب موجود بر حسب نوع وابستگی ۹۶
- جدول ۵۸- سرانه بیمارستان‌های فعال و تخت‌های مصوب موجود بر حسب نوع وابستگی (صد هزار نفر) ۹۶
- جدول ۵۹- تعداد تخت‌های فعال بخش‌های بیمارستانی ۹۷
- جدول ۶۰- سرانه تخت‌های فعال بخش‌های بیمارستانی (صد هزار نفر) ۹۷
- جدول ۶۱- مراکز ارائه دهنده مراقبت‌های اولیه بهداشتی ۹۸
- جدول ۶۲- سرانه مراکز ارائه دهنده مراقبت‌های اولیه بهداشتی (صد هزار نفر) ۹۸
- جدول ۶۳- تعداد پایگاه‌های اورژانس پیش بیمارستانی ۱۱۵ ۹۹
- جدول ۶۴- سرانه پایگاه‌های اورژانس پیش بیمارستانی ۱۱۵ ۹۹
- جدول ۶۵- شاخص‌ها و ابعاد فقر چندبعدی ۱۰۱
- جدول ۶۶- مناطق کمتر توسعه یافته استان یزد ۱۰۳
- جدول ۶۷- وزن شاخص‌های ترکیبی بر اساس روش مک گراناها (روش ضریب همبستگی) ۱۰۴
- جدول ۶۸- مناطق کم‌تر توسعه یافته استان یزد ۱۰۶
- جدول ۶۹- شاخص‌های جمعیتی مناطق محروم استان یزد ۱۱۰
- جدول ۷۰- مسائل کلیدی مرتبط با فقر و محرومیت استان یزد ۱۱۲
- جدول ۷۱- خلاصه رویکردهای مسلط در برنامه‌ریزی و حل مسئله سکونتگاه‌های غیررسمی ۱۱۳
- جدول ۷۲- تغییرات تعداد جمعیت کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵ ۱۱۸
- جدول ۷۳- تغییرات تعداد جمعیت استان یزد به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵ ۱۱۹
- جدول ۷۴- تراکم نسبی جمعیت شهرستان‌های استان یزد، در سال ۱۳۹۵ ۱۲۲
- جدول ۷۵- روند تغییرات سهم جمعیت شهری و روستایی استان یزد از جمعیت شهری و روستایی کشور ۱۲۴
- جدول ۷۶- مقایسه روند تغییرات نسبت جمعیت شهرنشین و روستانشین استان یزد با کشور ۱۲۵
- جدول ۷۷- درصد رشد سالانه جمعیت استان یزد و کشور به تفکیک وضع سکونت ۱۲۷
- جدول ۷۸- تعداد و توزیع درصد جمعیت استان یزد و کشور برحسب گروه‌های عمده سنی ۱۳۳
- جدول ۷۹- نسبت جنسی جمعیت استان یزد و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۶۵ ۱۳۶

- جدول ۸۰- تعداد و متوسط بعد خانوارهای استان یزد و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۶۵..... ۱۳۸
- جدول ۸۱- مقایسه مهاجران وارد شده، خارج شده و خالص مهاجرت استان یزد، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۵۵..... ۱۴۰
- جدول ۸۲- تعداد و نسبت مهاجرپذیری استان یزد و کشور به تفکیک وضع سکونت..... ۱۴۲
- جدول ۸۳- تعداد و توزیع درصد مهاجران وارد شده به استان یزد برحسب الگوی مهاجرت..... ۱۴۵
- جدول ۸۴- تعداد و میزان ولادت‌های ثبت شده استان یزد و کشور به تفکیک وضع سکونت..... ۱۴۶
- جدول ۸۵- تعداد و میزان مرگ و میر ثبت شده استان یزد و کشور به تفکیک وضع سکونت..... ۱۴۸
- جدول ۸۶- مقایسه امید به زندگی کل کشور و استان یزد به تفکیک جنس، در سال‌های ۹۵-۱۳۸۵..... ۱۴۹
- جدول ۸۷- پیش‌بینی تعداد جمعیت کشور و استان یزد، بر اساس برآوردهای مرکز آمار ایران تا سال ۱۴۱۵..... ۱۵۰
- جدول ۸۸- آمار و اطلاعات بخش آموزش و پرورش استان یزد..... ۱۵۳
- جدول ۸۹- وضعیت نرخ باسوادی در استان یزد..... ۱۵۵
- جدول ۹۰- نمای کلی وضعیت استان یزد در مقایسه با کشور در سال ۹۸..... ۱۶۰
- جدول ۹۱- تولید ناخالص داخلی (میلیون ریال)..... ۱۶۱
- جدول ۹۲- سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی و معدن استان یزد از کشور..... ۱۶۲
- جدول ۹۳- وضعیت شاخص‌های بخش کشاورزی و معدن در مقایسه با کشور..... ۱۶۳
- جدول ۹۴- سهم ارزش افزوده بخش صنعت و ساختمان استان یزد از کشور..... ۱۶۴
- جدول ۹۵- وضعیت شاخص‌های بخش صنعت در مقایسه با کشور..... ۱۶۵
- جدول ۹۶- سهم استان یزد از ارزش افزوده بخش خدمات کشور..... ۱۶۶
- جدول ۹۷- ارزش افزوده بخش کشاورزی و معدن نسبت به استان..... ۱۶۸
- جدول ۹۸- ارزش افزوده بخش صنعت و ساختمان نسبت به استان..... ۱۶۹
- جدول ۹۹- ارزش افزوده بخش خدمات نسبت به استان..... ۱۷۰
- جدول ۱۰۰- نرخ مکمل‌گری فعالیت‌های اقتصادی در سطح شهرستان‌های استان..... ۱۷۲
- جدول ۱۰۱- تغییرات جمعیت کشور و استان در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۶۵..... ۱۷۶
- جدول ۱۰۲- تغییرات جمعیت شهری و نرخ رشد کشور و استان در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۶۵..... ۱۷۶
- جدول ۱۰۳- جمعیت نقاط شهری استان در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۷۵..... ۱۷۸
- جدول ۱۰۴- روند تغییرات شاخص نخست شهری در استان یزد..... ۱۸۰
- جدول ۱۰۵- روند تغییرات سطوح جمعیتی نقاط شهری استان طی سال‌های ۹۵-۱۳۷۵..... ۱۸۳
- جدول ۱۰۶- تغییرات جمعیت روستایی طی دوره ۱۳۶۵-۱۳۹۵..... ۱۸۸

- جدول ۱۰۷- مقایسه شاخص های حمل و نقل جاده ای استان و کشور ۱۸۹.
- جدول ۱۰۸- میزان برداشت و مصرف منابع آب سطحی و زیرسطحی در سال ۱۳۹۲ ۱۹۷.
- جدول ۱۰۹- سهم مکانی شهرستان های استان یزد ۲۰۵.
- جدول ۱۱۰- ضریب تخصصی شدن فعالیت های صنعتی در استان یزد ۲۰۵.
- جدول ۱۱۱- ضریب تمرکز اشتغال صنعتی به تفکیک شهرستان های استان ۲۰۶.
- جدول ۱۱۲- توزیع تعداد جاذبه های فرهنگی- تاریخی و طبیعی استان بر حسب سطوح عملکرد ۲۰۸.
- جدول ۱۱۳- بافت های تاریخی استان یزد ۲۰۹.
- جدول ۱۱۴- تعیین مسائل راهبردی نظام مدیریتی ۲۱۳.
- جدول ۱۱۵- شرح مسائل راهبردی در حوزه مدیریتی ۲۱۷.
- جدول ۱۱۶- تعیین مسائل راهبردی در حوزه جمعیتی- اجتماعی- آموزش ۲۱۸.
- جدول ۱۱۷- شرح مسائل راهبردی در حوزه اجتماعی- جمعیتی و آموزش ۲۱۹.
- جدول ۱۱۸- مسائل راهبردی در عرضه زیربنایی و نظام سکونتگاهی ۲۲۰.
- جدول ۱۱۹- شرح مسائل راهبردی در حوزه زیربنایی و نظام سکونتگاهی ۲۲۱.
- جدول ۱۲۰- تعیین مسائل راهبردی در حوزه منابع طبیعی و محیط زیست ۲۲۲.
- جدول ۱۲۱- شرح مسائل راهبردی در حوزه منابع طبیعی و محیط زیست ۲۲۳.
- جدول ۱۲۲- تعیین مسائل راهبردی در عرصه اقتصادی ۲۲۴.
- جدول ۱۲۳- شرح مسائل راهبردی استان یزد در عرصه اقتصادی ۲۲۵.
- جدول ۱۲۴- اهداف بنیادین سند راهبردی توسعه یزد ۲۲۶.
- جدول ۱۲۵- عوامل درونی و بیرونی در نظام مدیریتی توسعه فضایی استان ۲۳۰.
- جدول ۱۲۶- عوامل درونی و بیرونی در نظام اقتصادی ۲۳۲.
- جدول ۱۲۷- عوامل درونی و بیرونی در نظام طبیعی و محیط زیستی توسعه فضایی استان ۲۳۳.
- جدول ۱۲۸- عوامل درونی و بیرونی در نظام اجتماعی- جمعیتی و آموزشی توسعه فضایی استان ۲۳۴.
- جدول ۱۲۹- عوامل درونی و بیرونی در نظام زیربنایی و سکونتگاهی توسعه فضایی استان ۲۳۷.
- جدول ۱۳۰- راهبردها و سیاست های سند توسعه استان یزد در محورهای مختلف ۲۴۱.

فهرست شکل‌ها

- شکل ۱- شاخص فناوری اطلاعات در استان یزد ۱۳۹۹..... ۱۹۴
- شکل ۲- محورهای بزرگراه آسیایی عبوری از کشور..... ۱۹۹
- شکل ۳- کریدور منطقه‌ای اسلام آباد-تهران-استانبول(ITI)..... ۲۰۰
- شکل ۴- ارتباط ایران با کریدور بین‌المللی تراسیکا و موقعیت استان یزد..... ۲۰۱

فهرست نمودارها

- نمودار ۱- میانگین بارش سالانه درازمدت استان ۵۱
- نمودار ۲- میانگین سالانه درازمدت دما در استان ۵۳
- نمودار ۳- مصرف آب‌های زیرزمینی در بخش‌های مختلف ۶۱
- نمودار ۴- درصد ذخایر انواع مواد معدنی در استان یزد ۶۵
- نمودار ۵- کاربری اراضی استان ۷۲
- نمودار ۶- تغییرات تعداد مطلق جمعیت کشور، طی سال‌های ۹۵-۱۳۵۵ ۱۱۹
- نمودار ۷- تغییرات تعداد جمعیت استان یزد، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵ ۱۲۰
- نمودار ۸- تغییرات تعداد مطلق جمعیت استان یزد، طی سال‌های ۹۵-۱۳۵۵ ۱۲۰
- نمودار ۹- تراکم نسبی جمعیت کشور و استان یزد، در سال‌های ۹۵-۱۳۶۵ ۱۲۱
- نمودار ۱۰- سهم (درصد) جمعیت شهرستان‌های استان یزد از کل جمعیت استان، در سال ۱۳۹۵ ۱۲۳
- نمودار ۱۱- روند تغییرات سهم جمعیت شهری و روستایی استان یزد از جمعیت شهری و روستایی کشور ۱۲۴
- نمودار ۱۲- روند تغییرات نسبت جمعیت شهرنشین و روستانشین استان یزد با کشور، در سال‌های ۹۹-۱۳۵۵ ۱۲۶
- نمودار ۱۳- درصد رشد سالانه جمعیت نقاط شهری استان یزد و کشور، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۴۵ ۱۲۷
- نمودار ۱۴- درصد رشد سالانه جمعیت نقاط روستایی استان یزد و کشور، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۴۵ ۱۲۸
- نمودار ۱۵- هرم سنی جنسی جمعیت استان یزد، در سال ۱۳۶۵ ۱۲۹
- نمودار ۱۶- هرم سنی جنسی جمعیت استان یزد، در سال ۱۳۸۵ ۱۳۰
- نمودار ۱۷- هرم سنی جنسی جمعیت استان یزد، در سال ۱۳۹۵ ۱۳۱
- نمودار ۱۸- روند تغییرات درصد جمعیت ۱۴-۰ ساله استان یزد و کشور، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵ ۱۳۳
- نمودار ۱۹- روند تغییرات درصد جمعیت ۶۴-۱۵ ساله استان یزد و کشور، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵ ۱۳۴
- نمودار ۲۰- روند تغییرات درصد جمعیت ۶۵ ساله و بالاتر استان یزد و کشور، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵ ۱۳۴
- نمودار ۲۱- روند تغییرات شاخص نسبت جنسی نقاط شهری و روستایی استان یزد، سال‌های ۹۵-۱۳۶۵ ۱۳۷
- نمودار ۲۲- مقایسه تغییرات متوسط بعد خانوار نقاط شهری استان یزد و کشور، سال‌های ۹۵-۱۳۶۵ ۱۳۹
- نمودار ۲۳- مقایسه تغییرات متوسط بعد خانوار نقاط روستایی استان یزد و کشور، سال‌های ۹۵-۱۳۶۵ ۱۳۹
- نمودار ۲۴- خالص مهاجرت استان یزد، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۵۵ ۱۴۱
- نمودار ۲۵- مبدأ اقامت قبلی مهاجران استان یزد، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰ ۱۴۳

- نمودار ۲۶- مبدأ اقامت قبلی مردان مهاجر استان یزد، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰ ۱۴۴
- نمودار ۲۷- مبدأ اقامت قبلی زنان مهاجر استان یزد، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰ ۱۴۴
- نمودار ۲۸- میزان باروری کل استان یزد و کشور، طی سال‌های ۹۵-۱۳۷۶ ۱۴۷
- نمودار ۲۹- وضعیت شهرستان‌های استان یزد از نظر نرخ مکمل‌گری و هم‌افزایی ۱۷۳
- نمودار ۳۰- تغییرات رشد سالانه جمعیت کل و شهری کشور و استان ۱۷۷
- نمودار ۳۱- تغییرات رتبه جمعیتی شهرهای استان طی دوره ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵ ۱۷۹
- نمودار ۳۲- تغییرات نرخ رشد جمعیت روستایی استان و کشور ۱۸۸

فهرست نقشه‌ها

- نقشه ۱- موقعیت سیاسی استان نسبت به استان های همجوار ۴۳
- نقشه ۲- تقسیمات سیاسی استان یزد ۴۴
- نقشه ۳- طبقات ارتفاعی استان یزد..... ۴۶
- نقشه ۴- طبقات شیب استان یزد ۴۸
- نقشه ۵- اقلیم استان یزد ۴۹
- نقشه ۶- خطوط هم بارش استان یزد ۵۱
- نقشه ۷- خطوط هم دما استان یزد ۵۳
- نقشه ۸- رودخانه‌ها و آبراهه‌های استان یزد ۶۰
- نقشه ۹- پراکندگی معادن استان یزد ۶۷
- نقشه ۱۰- موقعیت گسل‌های اصلی استان یزد ۶۸
- نقشه ۱۱- پهنه‌های خطر زلزله بر اساس استاندارد ۲۸۰۰ ۷۰
- نقشه ۱۲- اطلس سیل ایران و موقعیت استان یزد ۷۱
- نقشه ۱۳- مناطق تحت مدیریت محیط زیست استان یزد ۷۵
- نقشه ۱۴- سطح‌بندی سکونتگاه‌های شهری استان یزد ۱۸۴
- نقشه ۱۵- پهنه‌بندی دسترسی پذیری در استان یزد ۱۹۰
- نقشه ۱۶- شبکه حمل و نقل استان یزد ۱۹۳

فصل اول

کلیات

۱-۱- مقدمه

در سراسر تاریخ، نیل به کشوری آباد و پیشرفته که در آن اجتماعی کامل و سعادتمند، فرصت‌های عادلانه، شکوفایی استعدادها و تأمین نیازهای مادی و معنوی را میسر می‌سازد اصلی‌ترین دغدغه و نیرومندترین انگیزه تکاپوی اغلب ایرانیان بوده است. قریب به هفتاد سال است که این اندیشه، چهره تقریباً نظام‌مند به خود گرفته و در پرتو رهیافت‌های نوین مدیریت و برنامه‌ریزی، در قالب برنامه‌ها و طرح‌های مختلف دنبال می‌گردد. با این حال، هنوز کشوری که آرزومند آن هستیم شکل نگرفته و بسیاری از مسائل و مشکلات به قوت خود باقی است. مسائل اجتماعی-جمعیتی، مسائل فرهنگی، تمرکزگرایی، کم‌توجهی به اقتصاد فضا و نظام اقتصادی ضعیف، نابودی کارکردهای سامانه‌های طبیعی پشتیبان حیات، نظام سکونتگاهی نامتوازن و فقر و محرومیت و حاشیه‌نشینی تنها برخی از این مسائل و مشکلات است. شکی نیست که گذار از این وضعیت مستلزم انداختن طرحی نو تمرکز بر آبادانی و توسعه از نوعی دیگر است. آبادانی و پیشرفت در جهان به شدت پیچیده، رقابتی و فشرده، مستلزم، نگرش سیستمی و دگرسان ساز، هماهنگی اثرات فضایی سیاست‌های بخشی، فرایندهای باز ساخت فضایی-اقتصادی، ظرفیت‌سازی نهادی در میان ذینفعان، تدوین چشم‌اندازی جسورانه، مقیاس بندی مجدد و تمرکززدایی (که نیازمند فرم‌های نوین حکمروایی چند سطحی و شیوه‌های جدید یکپارچگی سیاست قلمروی است) است که از طریق تمرکز بر تنوع ویژگی‌های خاص مکان‌ها و روابط اجتماعی ویژه فضا، اهداف یکپارچگی و انسجام، مشارکت، کارآفرینی، نوآوری، رقابت‌پذیری، خلاقیت، حکمروایی شایسته و پایداری را برآورده سازد. در این راستا، این گزارش بر آن است که با بهره‌گیری از رویکردی راهبردی-فضایی سپارده و شناخت پتانسیل‌های اقتصادی و اجتماعی استان‌های کشور و برنامه‌ریزی بر مبنای آن بتواند گامی مهم در گذار از چالش‌ها و مسائل بردارد. این گزارش مشتمل بر پنج فصل است. بدین ترتیب که در فصل نخست به کلیات پرداخته شده و در فصل دوم و سوم محیط درونی و بیرونی استان بررسی و تحلیل می‌گردد. در فصل چهارم به برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری پرداخته شده و در نهایت در فصل پنجم راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌ها تدوین و اولویت‌بندی می‌گردند.

۱-۲- بیان مسئله

استان یزد، سرزمین بادگیر و قنات‌ها با جمعیتی معادل یک میلیون و ۱۳۸ هزار نفر (رتبه ۲۴ بین استان‌ها و سهم ۱/۴) در مساحتی بالغ بر ۷۳۸۷۲ کیلومترمربع گسترانیده شده است. ظرفیت بالا در بخش انرژی‌های تجدیدپذیر و خورشیدی، موقعیت مناسب در ارتباط با کریدورهای فراملی، دسترسی به خطوط حمل و نقل

جاده‌ای و ریلی، وجود ۶۷۵۰ جاذبه گردشگری در استان، کانسارهای معدنی متعدد و دشت آهن، مس، زغال سنگ و ...، شکل‌گیری چشمه‌های آب معدنی متعدد و اشکال و چشم‌اندازهای ژئومورفولوژیکی متنوع در استان، ثبت جهانی شهر یزد از نظر تاریخی و امکان گسترش صنایع دستی صادرات محور از دیگر قابلیت‌های استان است. با وجود این قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها استان از لحاظ توسعه‌یافتگی و پیشرفت در سطح مطلوبی قرار ندارد.

نظام مدیریتی متفرق و چندپارچه، فقدان برنامه‌ریزی پایین به بالا و برنامه‌ریزی با مشارکت مردم مدیریت توسعه در استان را با مشکلات زیادی مواجه کرده است. خشک‌سالی و کاهش بارش در سال‌های اخیر و قرار گرفتن در اقلیم فراخشک، منابع آبی محدود و آلودگی منابع آب بر اثر استفاده زیاد از کود شیمیایی و حشره‌کش‌ها و فرونشست زمین در مناطق شهری و نابودی قنات‌های آسیب‌هایی به محیط زیست و مردم وارد کرده است. وجود سازندهای با توانایی لغزش و حساس به فرسایش شدید و سازندهای نفوذناپذیر در استان، وجود گسل‌های فعال زیاد در استان به همراه کم‌توجهی به رهیافت تاب‌آوری موجب شده که بسیاری از مناطق آن با خطر آسیب‌پذیری بالا مواجه باشد.

۲۱/۴ درصد جمعیت این استان محروم هستند و ۷/۹ درصد از جمعیت شهر یزد درگیر حاشیه‌نشینی هستند. نظام سکونت‌گاهی استان دارای عدم توازن و تعادل است؛ شهر یزد با جمعیت بیش از ۵۰۰ هزار نفری در رده نخست قرار دارد و شهر دوم استان میبد با حدود ۸۰ هزار نفر جمعیت است. سهم استان از اقتصاد کشور با توجه به جمعیت، پایین است و بخش کشاورزی رمق چندانی ندارد و کارکرد استان بیشتر خدماتی و صنعتی است. با وجود موقعیت ویژه نسبت به گذرگاه‌های ترانزیتی، زیرساخت‌های مربوطه به طور مطلوب گسترش پیدا نکرده است و بخش گردشگری استان متناسب با قابلیت‌ها، ارزش‌افزوده و درآمد خلق نمی‌کند. در این استان میزان آسیب‌های اجتماعی از جمله طلاق و بیکاری رو به فزونی است و درصد رشد سالانه جمعیت در نقاط روستایی منفی می‌باشد.

با وجود این چالش‌ها و مسائل در استان یزد، گشتن به دنبال رهیافت جهت عبور از وضع نامطلوب شاید یادآور این ضرب‌المثل باشد که تا ریشه در آب است امید ثمری هست! واضح است که گذار از این چالش‌ها و مشکلات مستلزم شناخت موشکافانه‌تر مسائل، تعیین قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها و در نهایت سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی نظام‌مند و ژرف‌اندیشانه است. بر این اساس گزارش حاضر بر آن است که با مطالعه و شناخت استان یزد در ابعاد مختلف، مسائل راهبردی را شناسایی کرده و در نهایت راهبردها و سیاست‌هایی را در جهت توسعه و آبادانی ارائه دهد.

۱-۳- اهداف بنیادین سند

اهداف بنیادین یا به بیانی علمی‌تر، اهداف راهبردی به دنبال نیل به اهداف طرح راهبردی در مدت زمانی معین هستند و به عنوان پلی یا پله‌هایی برای تحقق چشم‌انداز و مأموریت‌های یک سازمان یا منطقه عمل می‌کنند. این سند می‌تواند افق زمانی ۲۰ ساله داشته باشد و هدف بنیادین آن پیشرفت و آبادانی جاوید و در برگیرنده استان‌های کشور است. در چارچوب این هدف اصلی، اهداف بنیادین زیر را نیز دنبال می‌کند:

- ایجاد چارچوب کلی عمل برای اقدام در جهت پیشرفت و آبادانی؛
- رونق و شکوفایی اقتصادی و ارتقای رقابت‌پذیری و کیفیت تولیدات داخلی؛
- ریشه‌کنی فقر و محرومیت و تأمین معیشت پایدار برای تمامی مردم؛
- شناخت قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها استان‌های کشور و ایجاد توازن و سازگاری بین قابلیت‌ها و عملکردها؛
- جلوگیری از هدر رفت منابع و ایجاد توازن و کارآمدی در تخصیص منابع؛
- شناسایی مسائل راهبردی استان‌ها در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، اکولوژیکی، کالبدی و مدیریتی؛
- مشخص ساختن کارآمدترین راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌های پیشرو محرک؛
- اولویت‌بندی برنامه‌های پیشرو محرک استان‌های کشور

۱-۴- مواد و روش‌ها

۱-۴-۱- روش تحقیق

پژوهش علمی، تحلیلی نظام‌مند، کنترل‌شده، تجربی و یا واکاوی انتقادی مفروضات، فرضیه‌ها و تکاپوی برای پاسخ‌دهی به سؤالاتی است که با بهره‌گیری از روش علمی منجر به توسعه تعمیم‌ها، اصول و نظریه‌ها می‌گردد. با توجه به ماهیت و چارچوب میان رشته‌ای سند حاضر، به منظور پاسخ‌دهی به سؤالات و همچنین نیل به اهداف، روش تحقیق کمی و کیفی برگزیده شده است که در ادبیات جهانی به روش ترکیبی یا آمیخته مشهور است. اگرچه تعریف جامعی از این روش وجود ندارد؛ ولیکن می‌توان گفت که روش تحقیق ترکیبی، روشی است که در آن محقق عناصر رویکردهای تحقیق کمی و کیفی (برای نمونه استفاده از دیدگاه‌های کمی و کیفی، جمع‌آوری داده، تحلیل) را برای درک ژرف‌تر و گسترده پدیده مورد نظر خود، ترکیب می‌کند (Johnson et al, 2007; Teddlie & Tashakkori, 2010). ترکیب روش‌ها شامل، جمع‌آوری، تحلیل، و یکپارچگی داده‌های کمی و کیفی در مطالعه‌ای تک یا چندمرحله‌ای است (Hanson et al, 2005). جانسون و آنوکبوزی (۲۰۰۴) و برایمن (۲۰۰۷) بعدها، اصل یکپارچگی روش تحقیق ترکیبی مطرح ساختند که به موجب

آن بایستی برآیندهای تحقیق بایستی در نقطه‌ای یکپارچه گردند و فراتر از مجموع نتایج بخش‌های کمی و کیفی باشد (Johnson & Onwuegbuzie, 2004; Bryman, 2007). در این سند در بند رویکرد راهبردی این عمل انجام می‌پذیرد.

دلیل استفاده از این نوع تحقیق، ویژگی کلیدی آن یعنی روش‌شناسی کثرت‌گرا و التقاط‌گرایی^۱ آن است که اغلب نتایج آن را برتر از رویکردهای تک‌روشی^۲ می‌سازد (Johnson & Onwuegbuzie, 2004). روش ترکیبی نقشی برجسته در رسیدگی به مسائل پیچیده‌ای ایفا می‌کند که ماهیت و راه حل قطعی نداشته و تبیین سیاست مستلزم شناخت و آگاهی سیستم‌های چندگانه در کنش متقابل باهم است. این روش با رفع کاستی‌های رویکرد تک-روشی و با تکمیل دو روش کمی و کیفی، امکان پاسخگویی نیرومندتر سؤالات سند را فراهم می‌کند.

۱-۴-۲- استراتژی مطالعه موردی

یکی از روش‌های مورد استفاده در این سند، مطالعه موردی است. روش مطالعه موردی نظامی کران‌دار یا موردی را طی زمان و با جزئیات مورد بررسی قرار داده و از منابع داده‌ای مختلفی که در خصوص بستر وجود دارد استفاده می‌کند. این رویکرد از طریق به هم ربط دادن حقایق مختلف به یک مورد واحد، ویژگی یگانه‌ای به داده‌های مورد مطالعه می‌بخشد (Reinharz, 1992). علاوه بر این، فرصت تحلیل فشرده بسیاری از جزئیات ویژه‌ای که ممکن است با دیگر روش‌ها مورد غفلت واقع شود را فراهم می‌کند. از جمله اهداف اصلی رویکردهای مطالعه موردی به مشکلات می‌تواند تولید و آزمون یک فرضیه یا نظریه، تحلیل تغییرات در یک پدیده در طی زمان، یا برای تحلیل روابط بین بخش‌های یک پدیده باشد (Reinharz, 1992). مطالعه موردی این سند را استان‌های کشور تشکیل می‌دهند.

۱-۴-۳- جمع‌آوری داده‌ها و منبع آن‌ها

در هر پژوهشی به منظور پاسخ‌دهی به سؤالات و آزمون فرضیات، جمع‌آوری داده صورت می‌گیرد. در روش تحقیق ترکیبی محققان به منظور پاسخ به سؤالات و آزمون فرضیه‌ها داده جمع‌آوری می‌کنند. رویه

1- Methodological pluralism or eclecticism

2- Mono-method approach

جمع‌آوری داده بایستی با نوع طرح تحقیق ترکیبی تطابق داشته باشد. توجه به اینکه در روش تحقیق ترکیبی هر دو داده‌های کمی و کیفی جمع‌آوری و تحلیل می‌گردند. در این سند، جمع‌آوری داده به شکل ترتیبی^۳ بوده و در آن نوعی از داده‌ها پیش از داده‌های دیگر جمع‌آوری و تحلیل شده و سپس به عنوان ورودی مرحله بعد مورد استفاده قرار گرفته است. به بیانی، با داده‌های کمی و کیفی جمع‌آوری شده مستقل نبوده و با یکدیگر در ارتباط هستند. با توجه به ماهیت عنوان سند و همچنین روش تحقیق آن، بنابراین منبع داده‌ها چندگانه بوده و شامل اسنادی همچون طرح‌ها و برنامه‌های فرادست و موازی، مقالات، کتاب‌ها، گزارش‌های علمی، قوانین و مقررات است.

۱-۴-۴- روش‌های تحلیل داده‌ها

الف) کیفی

پژوهش کیفی شامل بهره‌گیری از داده‌های کیفی از قبیل مصاحبه، اسناد و مشاهده به منظور درک و شرح پدیده‌های اجتماعی- فضایی است. دغدغه اصلی محققین در انتخاب روش کیفی بهره‌گیری از اندیشه‌های پژوهشگران از مکاتب مختلف، توصیف فریه، پذیرش رهیافت انعطاف‌پذیر و التقاطی و پروراندن مفاهیم و نظریه‌ها بوده است. در این راستا، از روش‌های کیفی تحلیل محتوا و توصیفی استفاده شده است که در زیر به شرح آن‌ها پرداخته شده است.

تحلیل محتوای کیفی

تحلیل محتوای کیفی یکی از روش‌های تحقیق است که به منظور تحلیل داده‌های متنی بکار گرفته می‌شود. تحلیل محتوای کیفی از شمارش لغات فراتر رفته و با آزمون ژرف زبان به دنبال تولید دانش و درک پدیده مورد مطالعه (Weber, 1990) است. در این سند، از روش تحلیل محتوا کیفی به منظور تعیین وجود واژگان یا مفاهیم خاص در ادبیات جهانی و بنیان‌های فلسفی و نظری در ارتباط با سند استفاده شده است. منظور از متن یا متون، فصول کتاب‌ها، مقالات، گزارش‌ها و طرح‌ها است. به منظور انجام تحلیل محتوا، متون کد بندی شده، خردتر شده و دسته‌های قابل مدیریت در سطوح مختلف واژه، کلمه، جمله و موضوع تبدیل شده و با بهره‌گیری از تحلیل مفهومی^۴ تحلیل محتوا انجام شده است. تحلیل مفهومی بدین معناست که داده‌ها با بهره‌گیری از سیستم

3- Sequential
4- Conceptual analysis

کدبندی کاهش یافته و بدین‌سان مشخص‌سازی واژگان یا الگوهای که با سؤال تحقیق در ارتباط بوده‌اند، تسهیل گشته است.

تحلیل اسناد^۵

تحلیل اسناد فرآیند نظام‌مند بررسی و ارزیابی اسناد (هم پرینت شده و هم الکترونیکی) است. همانند دیگر روش‌های تحلیل در پژوهش کیفی، تحلیل اسناد مستلزم نیازمند این است که داده‌های به منظور آشکار ساختن معانی، درک و توسعه دانش تجربی آزمون شده و تفسیر شوند (Corbin & Strauss, 2008). در این سند، سطح توصیفی شامل توصیفات داده‌های کیفی و کمی بود. در خصوص داده‌های کیفی، توصیفات برگرفته از بازگویی و نقل‌قول متون و نوشته‌های نهایی بود. علاوه بر این، سطح توصیفی تحلیل همچنین شامل شرح ویژگی‌های اصلی داده‌ها، خلاصه‌سازی روش‌شناسی، منطق‌های تحلیل و نتایج مقالات، کتاب‌ها، طرح‌ها و غیره بود. به طور کلی تحلیل توصیفی موارد زیر را فراهم آورد:

- برآوردهای اولیه و خلاصه‌سازی، آرایش جداول و اشکال به منظور برآورد اهداف؛
- اطلاعاتی در خصوص پویایی‌ها و تغییرپذیری داده‌ها؛
- نشانه‌ها و الگوهای غیرمنتظره که بایستی در تحلیل‌های اصلی مورد استفاده قرار می‌گرفت.

ب) کمی

تحقیق کمی، پژوهشی است که به تفسیر پدیده از طریق جمع‌آوری داده‌های عددی می‌پردازد؛ داده‌هایی که با استفاده از روش‌های ریاضی تحلیل می‌گردند (Creswell, 1994). روش‌های کمی مورد استفاده در این سند، آمارهای توصیفی و استنباطی، روش‌های کمی تحلیل جمعیتی و اقتصادی، روش‌های کمی تحلیل نظام سکونتگاهی و تحلیل‌های فضایی با بهره‌گیری از بسته نرم‌افزاری GIS بوده است. علاوه بر این از تحلیل SWOT، نیز استفاده شده است.

فصل دوم

تحليل محیط بیرونی

۱-۲- احصاء و تحلیل سیاست‌های کلان ملی در ابعاد مختلف

شکی نیست که یکی از مهمترین پیش شرط‌های موفقیت و تحقق پذیری یک سند، طرح یا برنامه، همسویی سیاست‌ها، برنامه‌ها و پروژه‌های احتمالی آن با اسناد و طرح‌های فرادست می باشد. علاوه بر این، به هنگام تدوین طرح یا برنامه، آگاهی برنامه ریزان و سیاست گذاران از اثرات فضایی طرح‌ها و برنامه‌های فرادست بسیار حائز اهمیت است؛ زیرا که می تواند عدم قطعیت‌های برنامه ریزی را کاهش داده و توان برنامه ریزی یا سیاست گذار را بر کنترل بر نظام فضایی و به تبع آن نیل به نظم در سیستم فضایی را افزایش دهد. سند توسعه اقتصادی نیز از این قاعده مستثنا نبوده و بر همین اساس به مطالعه اسناد فرادست و سیاست‌های اصلی آن پرداخته شده است.

در سطح ملی مهم‌ترین اسناد توسعه‌ای که جهت‌گیری‌ها و سیاست‌های کلان ملی را مشخص می‌سازد شامل سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاغی مقام معظم رهبری ۱۳۹۰، سند چشم‌انداز توسعه ۱۴۰۴، طرح کالبدی ملی ۱۳۷۰، قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۹۶-۱۴۰۰)، طرح پایه آمایش سرزمین ۱۳۷۷، ضوابط ملی آمایش سرزمین مصوب هیئت وزیران ۱۳۸۳ و ضوابط ملی آمایش سرزمین ۱۳۹۴، سند ملی آمایش سرزمین ۱۳۹۹، سند ملی توسعه استان یزد ۱۳۸۴، مسئله‌شناسی راهبردی در استان یزد- مرکز بررسی‌های استراتژیک ۱۳۹۵، برنامه آمایش استان یزد- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی ۱۳۹۸ و سند توسعه استان یزد در برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ۱۳۹۵ است.

جدول ۱- راهبردها و سیاست‌های طرح‌های فرادست در محور جمعیت و مهاجرت

سند طرح	سال	راهبردها/سیاست
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاغی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد توازن در استقرار جمعیت - ارتقا و بهبود شاخص توسعه انسانی - جلوگیری از مهاجرت بی‌رویه به شهرهای بزرگ
سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران افق ۱۴۰۴	۱۳۸۲	<ul style="list-style-type: none"> - توزیع متوازن جمعیت و فعالیت‌ها در پهنه سرزمین - جستجوی مباحثی جانشین و کاهش اتکا به منابع نفتی - حمایت و تشویق توسعه در مناطق دورافتاده و محروم - انجام اقدامات اساسی برای تجهیز و سرمایه‌گذاری در مناطق روستایی - جلوگیری از موج مهاجرت‌های جوامع روستایی به مناطق شهری و به تبع آن بروز مشکلات اجتماعی و زیست‌محیطی در شهرهای بزرگ
ضوابط ملی آمایش سرزمین-مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سرزمین	۱۳۸۳	<ul style="list-style-type: none"> - کاهش تمرکز و تراکم جمعیت و فعالیت در مناطق پرتراکم کشور - ایجاد تعادل در افزایش جمعیت و پراکنش آن در پهنه سرزمین - حمایت از اقتصاد مناطق مهاجر فرست - ساماندهی مراکز جدید اشتغال و اسکان مهاجرین در مناطق دارای توازن
مطالعات آمایش سرزمین - دفتر مهندسی - آمایش توسعه	۱۳۸۳	<ul style="list-style-type: none"> - تعادل بخشی به توزیع جمعیت متناسب با توزیع منابع و فعالیت - ایجاد تعادل در ساختار و ویژگی‌های جمعیت - هدایت هدفمند مهاجرت در تناسب با برنامه‌های
حکم الزامات در محور جمعیت و مهاجرت		<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از افزایش عدم تعادل در نظام سکونت (به‌ویژه نخست شهری) با توجه به قابلیت‌ها و ظرفیت‌های مناطق - ارتقای نقش اقتصادی-اجتماعی و حمایت از شهرهای میانی و کوچک به عنوان مراکز تعدیل بخش نظام سکونتگاهی - جلوگیری از افزایش بی‌سودی و سطح مرگ و میر با سازوکارها و برنامه‌های مختلف - جلوگیری از افزایش بی‌عدالتی و نابرابری در شرایط زیست و فعالیت در پهنه سرزمین در چارچوب محدودیت‌های اکولوژیکی - تسهیل مهاجرت‌های اجباری و تدریجی برنامه‌ها و سازوکارهایی در خصوص ارتقای مهارت‌های آن‌ها و تأمین نیاز مسکن - ترغیب توسعه مناطق روستایی و کمتر توسعه یافته و جلوگیری از افزایش نابرابری‌ها - متنوع سازی اقتصاد روستایی و حمایت کارآفرینی‌ها در شهرهای کوچک و نقاط روستایی - ایجاد توازن در پراکنش فضایی جمعیت در استان با توجه به ظرفیت‌های زیستی - حمایت از شهرهای کوچک و میانی به منظور جذب مهاجرت‌های اجباری و جلوگیری از مهاجرت‌های مستقیم از روستاها به شهرهای بزرگ - حمایت و توسعه بخش خصوصی با سازوکارهای مختلف - حمایت و تشویق اقتصاد دانش بنیان و تولیدات صنعتی
ضوابط ملی آمایش سرزمین-مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سرزمین		<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از افزایش مهاجرت‌ها و تمرکز آن در کلان‌شهرها از طریق دگرگونی ساختار فعالیت‌های صنعتی و خدماتی و جذب سرمایه‌ها و توسعه اقتصاد دانش بنیان در نواحی دیگر - افزایش نرخ رشد جمعیت استان با برنامه‌ها و سازوکارهای مختلف (نرخ رشد ۱ درصد) - توسعه فرصت‌های شغلی و جذب نیروهای کارآفرین از مناطق مهاجر فرست
مطالعات آمایش سرزمین - دفتر مهندسی - آمایش توسعه		<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد تعادل در نظام فضایی سکونت با توجه به ظرفیت‌ها و قابلیت‌ها - جلوگیری از افزایش میانگین سن از دواج با برنامه‌های مختلف - مدیریت نرخ باروری و افزایش ولادت برای نیل به نسبت جانشینی و سلامت - کاهش نرخ مرگ و میر و طولی در استان

سند طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم/الزامات در محور جمعیت و مهاجرت
پایدار		توسعه پایدار - تشویق و بازدارندگی به منظور کنترل و هدایت نرخ رشد جمعیت - تمرکززدایی از نقاط دارای تمرکز بیشتر جمعیت به یوزده کلان‌شهرها	ایجاد تعادل در نسبت جنسی استان - جلوگیری از افزایش بیشتر نرخ سالمندی - حمایت و تشویق کارآفرینی و سرمایه‌گذاری در شهرهای کوچک و مناطق روستایی - کاهش نرخ بیکاری و حمایت از اشتغال جوانان - توسعه گزینه‌های مسکن جوانان به یوزده در شهرهای کوچک و میانی
ضوابط ملی آمایش سرزمین‌مصوب هیات وزیران - مركز ملی آمایش سرزمین	۱۳۹۴	- توزیع مناسب جمعیت و فعالیت‌های اقتصادی - ایجاد زمینه‌های لازم برای استقرار جمعیت در نواحی مستعد - مهار و کنترل رشد جمعیت در مناطق کلان‌شهری - ساماندهی و هدایت هدفمند جریان‌های مهاجرت	- برقراری توازن در توزیع جمعیت با توجه به محدودیت‌های اکولوژیکی و توان مناطق - حمایت و افزایش سرمایه‌گذاری در صنعت و خدمات عمومی در نواحی کمتر توسعه یافته - جلوگیری از کاهش شتاب تمرکز جمعیت در شهر بندر عباس با سازوکارهای مختلف با نگرشی منطقه‌ای و سیستمی - حمایت از شهرهای کوچک و میانی استان به یوزده در عرصه‌های اقتصادی - حمایت، تشویق و رونق بخشی به اقتصاد مناطق روستایی
مطالعه استراتژی درازمدت طرح آمایش سرزمین - مهندسان مشاور ستیران	۱۳۵۵	- تسهیل مهاجرت از طریق کاهش فواصل مهاجرت و جذب مهاجران روستایی در مناطق جذب نزدیک - کاهش رشد متمرکز بزرگ‌ترین شهرها و هدایت بخشی از جمعیت آن‌ها به سمت شهرهای ماهواره‌ای - تقویت شهرهای کوچک و میانی به عنوان قطب خدمات رسان به نواحی روستایی - تثبیت جمعیت و کاهش مهاجرت از مناطق روستایی	- رونق بخشی به شهرهای کوچک و میانی به یوزده در عرصه خدمات عمومی و اقتصادی (صنایع تبدیلی، بازاریابی و غیره) - ترغیب خودانگیزی اقتصادی - اجتماعی شهرهای آماری - حمایت از طرح‌های مسکن اجتماعی در شهرهای کوچک و میانی به یوزده برای نسل‌های جوان - ایجاد مراکز تسهیل‌گر جذب مهاجران در شهرهای میانی و کوچک
طرح کابلد ملی - وزارت مسکن و شهرسازی	۱۳۷۵	- عدم احداث شهرهای جدید - جلوگیری از تمرکز جمعیت و فعالیت در چند شهر بزرگ - گسترش شهرها در زمین‌های با قابلیت سکونت - جلوگیری از تخریب زمین از طریق طرح‌ریزی یکپارچه و با دقت گسترش شهری و صنعتی - تهیه طرح‌های تفصیلی منطقه‌ای و محلی برای منطقه ساحلی	- جلوگیری از پراکنده‌رویی شهرها و مناطق روستایی و توسعه درون‌افزا و فشرده این مناطق - تقویت شهرهای میانی و کوچک به عنوان تعدیل‌بخش‌های نظام سکونتگاهی و به منظور جذب مازاد جمعیت در مناطق روستایی - توسعه فشرده و درون‌افزا در مناطق صنعتی موجود و اجتناب از ایجاد مناطق جدید در نواحی حاصلخیز - اجتناب از ایجاد و ساخت شهرهای جدید؛ - افزایش تراکم شهری (بیش از ۱۰۰ نفر در هکتار)

جدول ۲- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور اقتصاد

سند/نوع	سال	راهبردها/سیاست	حکم/الزامات در محور اقتصاد
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	<ul style="list-style-type: none"> - ارتقاء بهره‌وری نیروی کار - ارتقای کارایی و بازدهی اقتصادی - تسهیل روابط درونی و بیرونی اقتصاد کشور - حفظ، احیا و بهره‌وری بهینه از سرمایه‌ها و منابع طبیعی 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از نوزم نیروی انسانی در بخش‌ها - تقسیم کار منطقه‌ای در استان یا توجه به برت‌های نسبی و رقابتی و توان اکولوژیک - اصلاح و تکمیل زنجیره‌های تولید صنعتی - ایجاد کار کردها و جریان‌های مکمل گر در استان به‌ویژه در شهرها و شهرک‌های صنعتی - جلوگیری از بی‌علاقگی در محیط کاری و ایجاد تهمة کاری - ایجاد هماهنگی بین استعدادهای-تخصصیات فرنی و شفلی - رفع هرگونه تبعیض بین کارکنان و اجرای برنامه‌های آموزش ضمن خدمت
سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران افق ۱۴۰۴	۱۳۸۲	<ul style="list-style-type: none"> - کاهش وابستگی به درآمدهای نفتی و تأمین آن از محل درآمدهای مالیاتی - تنظیم سیاست‌های پولی، مالی و ارزی - ارتقاء ظرفیت و توانمندی‌های بخش تعاونی - توانمندسازی بخش‌های خصوصی و تعاونی - ارتقاء بازار سرمایه ایران و اصلاح ساختار بانکی و بیمه‌های کشور - هم‌افزایی و گسترش فعالیت‌های اقتصادی در زمینه‌هایی دارای مزیت نسبی - ایجاد اشتغال مولد و کاهش نرخ بیکاری - افزایش بهره‌وری عوامل و منابع تولید در بخش کشاورزی - ایجاد رقابت پذیری در کالاها و خدمات کشور - متنوع سازی اقتصاد - رشد بهره‌وری عوامل تولید - پشتیبانی از کار آفرینی، نوآوری و استعدادهای فنی و پژوهشی - تأمین امنیت غذایی کشور با تکیه بر تولید از منابع داخلی - مهار تورم و افزایش قدرت خرید گروه‌های کم درآمد و محروم - حرکت در جهت تبدیل درآمد نفت و گاز به دارایی‌های مولد 	<ul style="list-style-type: none"> - بهره‌برداری بهینه از منابع - ارتقای ظرفیت‌ها و توانمندسازی تعاونی‌ها - تکمیل زنجیره ارزش صنعت و کشاورزی و بخش معدنی - جلوگیری از افزایش فاصله بین دهک‌های بالا و پایین درآمدی - تنوع بخشی به اقتصاد استان - حمایت از کارآفرینی و سرمایه‌گذاری در بخش صنایع کاربر به‌ویژه در شهرهای کوچک و مناطق روستایی - جلوگیری یا کاهش خام‌فروشی و توسعه صنایع تبدیلی و فرآوری در استان - جلوگیری از افزایش اندازه بخش اجرایی و حذف دستگاه‌های موازی به منظور کاهش هزینه‌های عمومی استان - بهره‌گیری از فناوری‌های نوین به منظور ارتقای بازار سرمایه استان - حمایت و توانمندسازی بخش‌های تعاونی در استان - حمایت و ترغیب سرمایه‌گذاری در بخش‌های دارای برت رقابتی استان - کاهش هزینه‌های غیرضروری سازمان‌های اجرایی - جلوگیری از نابودی حاکمیت غذایی و حمایت از نظام غذایی پایدار - هدایت سرمایه‌ها و اعتبارات به سوی بخش‌های دارای برت نسبی و رقابتی

سند/طرح	سال	راهبرداستراتژی	حکم الزامات در محور اقتصاد
			<ul style="list-style-type: none"> - ترقیب و حمایت از صادرات محصولات استان - واگذاری تأمین زیرساخت‌های اقتصادی به بخش خصوصی همگرا، هم افزا، مسئول، متعهد و آینده‌نگر - کاهش وابستگی به بودجه‌های عمومی و افزایش نقش بخش خصوصی - جلوگیری از ورود سرمایه‌ها به بخش غیر مولد اقتصاد استان - پرهیز از واردات کالاهای غیر ضروری به استان - تغییر فرایندهای تولید سنتی به تولید مدرن و دانش بنیان - سرمایه‌گذاری در ماشین آلات مدرن تر و کارآمدتر و منابع انسانی - ارتقای بهره‌وری در بخش‌های مولد - خصوصی سازی عادلانه و شفاف و تلاش برای ایجاد نظام مالیاتی کارآمد - توسعه فعالیت گردشگری در استان - استفاده درست از نیروی انسانی
سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی - حضرت آیت‌الله خامنه‌ای	۱۳۹۲	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه کارآفرینی و به حداکثر رساندن مشارکت آحاد جامعه در فعالیت‌های اقتصادی - پیشسازی اقتصاد دانش بنیان و افزایش سهم تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش‌بنیان - ارتقای بهره‌وری در اقتصاد - سهم‌بری عادلانه عوامل در زنجیره تولید تا مصرف - افزایش تولید داخلی نهادهای و کالاهای اساسی - تأمین امنیت غذا و درمان و ایجاد ذخایر راهبردی - اصلاح و تقویت همه‌جانبه‌ی نظام مالی کشور - حمایت همه‌جانبه هدفمند از صادرات کالاهای - افزایش قدرت مقاومت و کاهش آسیب پذیری اقتصاد - توسعه حوزه عمل مناطق آزاد و ویژه اقتصادی کشور - افزایش ارزش افزوده از طریق تکمیل زنجیره ارزش صنعت نفت و گاز - افزایش سهم در آمدهای مالیاتی - تقویت فرهنگ جهادی در ایجاد ارزش افزوده، تولید ثروت، بهره‌وری، کارآفرینی - افزایش پوشش استاندارد برای کلیه محصولات داخلی و ترویج آن 	<ul style="list-style-type: none"> - ترقیب سرمایه‌گذاری و تخصیص بیشتر اعتبارات به بخش‌های داری مزیت نسبی و رقابتی در استان - جلوگیری از ورود سرمایه‌ها به بخش غیر مولد در استان - هدایت سرمایه‌ها به سوی صنایع دانش بنیان همچون صنعت فناوری اطلاعات، بیمه، بیوتکنولوژی، بهداشت و درمان، هوافضا - ارتقای فرهنگ تولید خدمات و محصولات دانش بنیان - ایجاد معاونت دانش در سازمان برنامه و بودجه استان - ارتقای معیار دانشکار (Knowledge Worker) در سازمان‌های عمومی و خصوصی - افزایش سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه - ارتقای بهره‌وری در بخش‌های مولد - تنوع بخشی به اقتصاد استان از جمله توسعه گردشگری - افزایش سهم همکاری در تحقیقات کاربردی بین صنعت و دانشگاه - تجاری سازی و بازاریابی دانش در استان - جلوگیری از بی‌علاقگی در محیط کاری و ایجاد تههه کاری

سند/شرح	سال	راهبردها/اساسات	حکم الزامات در محور اقتصاد
صوابت ملی آمایش سوزنبن-مصوب هیات وزیران - مركز ملی آمایش سوزنبن	۱۳۸۳	<ul style="list-style-type: none"> - شناف و روان سازی نظام توزیع و قیمت گذاری - صرفه جویی در هزینه های عمومی کشور 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از ناهماهنگی بین استعدادهای و تحصیلات فردی و شغلی - رفع هرگونه تبعیض بین کارکنان و اجرای برنامه های آموزش ضمن خدمت - افزایش بهره وری در عوامل تولید آب، زمین، نیروی کار و غیره - تکمیل زنجیره ارزش صنعت و کشاورزی و بخش معدنی - حمایت از نظام عدالتی استان و جلوگیری از نابودی حاکمیت عدالتی - حمایت از نقش آفرینی بخش خصوصی و نهادهای مردمی در عرصه اقتصادی - تخصصی سازی عادلانه و شناف و تلاش برای ایجاد نظام مالیاتی کارآمد - پرهیز از واردات کالاها و غیر ضروری به استان و حمایت از صادرات - حمایت و ترغیب کار آفرینی به ویژه در شهرهای کوچک و متوسط و مناطق روستایی
صوابت ملی آمایش سوزنبن-مصوب هیات وزیران - مركز ملی آمایش سوزنبن	۱۳۸۳	<ul style="list-style-type: none"> - تأکید بر توسعه صنایع شیبایی و پتروشیمی، صنایع معدنی با توجه به مزینهای نسبی کشور - توسعه صنایع تولید کالاهای مورد نیاز کشورهای منطقه - تحول بنیادی در ساختار بخش خدمات و افزایش سهم خدمات نوین و دانش پایه - ارتقای جایگاه صنعت گردشگری در اقتصاد ملی - باز تعریف نقش وظایف مناطق آزاد تجاری - صنعتی و ویژه اقتصادی، با توجه به ویژگیهای مناطق کشور - گسترش تعامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی درون و بین منطقه ای - تحول ساختار بخش کشاورزی در راستای دستیابی به کشاورزی پایدار، مدرن و رقابتی - استفاده پایدار از قابلیت های طبیعی و امکانات آب و خاک - توسعه بهره برداری از قابلیت های معدنی کشور - افزایش ظرفیتهای اکتشاف و بهره برداری از ذخایر عظیم نفت و گاز - توسعه صنایع پشتیبان حمل و نقل، شامل صنایع خودروسازی، واگن سازی، تجهیزات راه آهن و صنایع حمل و نقل هوایی در مراکز و نواحی مستعد - تأکید بر توسعه فعالیت های صنعتی مبتنی بر نفت و گاز در مناطق مازندران، چابک و بندر لنگه - توسعه سایر فعالیت های اقتصادی و برخوردار از اهمیت استراتژیک، از جمله مناطق کمتر توسعه یافته جنوب شرقی کشور، ساحل خلیج فارس و دریای عمان و مناطق کمتر توسعه یافته غرب کشور 	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه و تقویت خدمات و زیرساخت های بنادر و محدوده پسگراهی ای بنادر - جلوگیری و کاهش خام فروشی و توسعه صنایع تبدیلی و فرآوری در استان - تقسیم کار منطقه ای در استان با توجه به مزین های نسبی و رقابتی و توان اکولوژیک - ایجاد انطباق بین ویژگی های استان از نظر اقتصادی، اجتماعی، طبیعی و موقعیتی و نقش مناطق آزاد و ویژه اقتصادی - تولید کالاها و محصولات و ارائه خدمات بر اساس تقاضای محلی و منطقه ای و مزین رقابتی و نسبی - توسعه گردشگری پایدار و اجتماع محور - نیازسنجی کالاها و خدمات مورد نیاز محلی و منطقه ای به ویژه در عرصه دریایی - هدایت سرمایه ها به سوی صنایع و خدمات دانش بنیان همچون صنعت فناوری اطلاعات، بیمه، بیزنس تکنولوژی، بهداشت و درمان و مواندا - ارتقای فرهنگ تولید خدمات و محصولات دانش بنیان - ایجاد معاونت دانش در سازمان برنامه و بودجه استان - ارتقای معیار دانشکار (Knowledge Worker) در سازمان های عمومی و خصوصی - افزایش سرمایه گذاری در تحقیق و توسعه - ارتقای بهره وری در بخش های مولد - افزایش بهره وری در عوامل تولید در بخش های مختلف اقتصادی

سند/طرح	سال	راهبردها/سیاست
		<p>حکم الزامات در محور اقتصاد</p> <ul style="list-style-type: none"> - مطالبه و امکانسنجی در خصوص بهره‌برداری از منابع نفت و گاز منطقه - اصلاح نظام‌های بهره‌برداری با توسعه فناوری‌های تولیدی - امکانسنجی در خصوص توسعه صنایع فرآوری نفت و گاز با ملاحظات شدید محیط زیستی و با توجه مزیت‌های رقابتی و نسبی
		<ul style="list-style-type: none"> - اجتناب از استقرار صنایع صادراتی در مناطق دور از کریدورهای اصلی - اولویت دهی به توسعه راه‌های متصل شونده به کریدورهای اصلی - توسعه صنایع صادراتی در مناطق آزاد تجاری-صنعتی آستارا و بندر انزلی - اجتناب از بهره‌گیری از فناوری‌ها و ابزارهای قدیمی و استفاده از فناوری‌های سبز پیشرو در استان - ایجاد سازمان‌ها و موسسات ارائه دهنده خدمات توانمندسازی کسب و کار مبتنی بر فناوری اطلاعات - توسعه صنعت فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) از طریق سرمایه‌گذاری مشترک با بخش خصوصی - تأمین و مدیریت منابع سرمایه‌ای در صنایع پیشرفته - ایجاد دگرسانی در شیوه‌های سنتی تولید صنعتی استان و ارتقای سرمایه‌گذاری برای ایجاد صنایع مبتنی بر فناوری‌های پیشرفته و انتقال دانش فنی - تجاری‌سازی دستاوردهای پژوهشی و انتقال تکنولوژی در زمینه‌های فناوری برتر در استان - اجتناب از خام‌فروشی و توسعه صنایع تبدیلی و فناوری به‌ویژه به بخش معدن و کشاورزی - جلوگیری از گسترش ساخت و سازهای خصوصی در مناطق و محوره‌های گردشگری و حفظ جاذبه‌ها - ترفیع و توسعه شیوه‌های نوین بازاریابی به منظور جذب سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی - ایجاد امکانات و خدمات مشترک گردشگری در نواحی حساس اکولوژیکی - افزایش ظرفیت‌های بنادر استان - اجتناب از استخدام نیروی کار غیر متخصص در بخش صنعت و معدن - اجتناب از توسعه صنایع در زمین‌های حاصلخیز و مناطق حساس اکولوژیکی - مدارنیزاسیون و بهره‌گیری از شیوه‌های نوین در بخش کشاورزی - اصلاح نظام‌های بهره‌برداری با توسعه فناوری‌های تولیدی - ایجاد و توسعه خدمات پشتیبان تولید در مجاورت شهرک‌ها و نواحی صنعتی استان یا در شهرهای
		<ul style="list-style-type: none"> - گسترش فناوری‌های پیشرفته در تولید محصولات صنعتی - ارتقاء مهارت و تخصص نیروی شاغل در بخش صنعت و معدن - توسعه بخش صنعت - اولویت استقرار صنایع صادراتی در نزدیکی کریدورها و مبادی ورودی و خروجی اصلی کشور - رعایت ملاحظات محیط زیستی در استقرار صنایع - ارتقاء عملکرد، اصلاح شبکه‌ها و تجهیزات مورد نیاز در مراکز تولید، نگهداری و توزیع کالا - ایجاد زمینه‌های لازم جهت ارتقاء سهم و نقش ترانزیتی کشور - حفظ محیط زیست در راستای توسعه اکوتوریسم - جلب سرمایه‌های خارجی و داخلی برای ایجاد تسهیلات و تجهیزات گردشگری - تشویق و حمایت از ایجاد تأسیسات اقامتی و تفریحی - تحول ساختار بخش کشاورزی در جهت دستیابی به کشاورزی مدرن و رقابتی - افزایش کیفیت محصولات کشاورزی و توجه به صنایع تبدیلی و بسته بندی - طراحی و استقرار نظام سلسله مراتبی خدمات پشتیبان تولید - ایجاد مجتمع‌های دامپوری صنعتی و نیمه صنعتی - بالا بردن سهم صادرات محصولات صنعتی از کل صادرات کشور - ایجاد زمینه‌های مناسب جهت جذب سرمایه‌های خارجی - محدود نمودن صادرات مواد خام و اولیه و توسعه محصولات فرآوری شده و صنعتی - توسعه و ایجاد معدنی در جهت تکمیل زنجیره‌های تولید
	۱۳۸۳	<p>مطالعات آمایش - سرزمین - - مقدمه‌ای - - دقت - آمایش و توسعه - پایدار</p>

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم الزامات در محور اقتصاد
			<p>تزدیک به آنها</p> <p>- جلوگیری از حرکت سرمایه‌ها به سوی اقتصاد غیر مولد با سازوکارهای مختلف</p> <p>- تقویت پیوندهای بین بخش‌ها در صنایع استان و افزایش تکمیل گری و سبزی</p>
<p>ضوابط ملی آمایش</p> <p>سوزن‌بین-محصوب</p> <p>هیات وزیران -</p> <p>مركز ملی آمایش</p> <p>سوزن‌بین</p>	<p>۱۳۹۴</p>	<p>راهبرد/سیاست</p> <p>- رعایت تناسب بین نیازهای استقرار فعالیت در یک قلمرو با امکانات و قابلیت‌های آن</p> <p>- تخصصی کردن عملکرد اقتصادی بر اساس قابلیت‌ها و مزیت‌های نسبی به منظور تقویت وابستگی‌های متقابل منطقه‌ای و یکپارچگی ملی</p> <p>- توزیع مناسب جمعیت و فعالیت‌های اقتصادی</p> <p>- اولویت برداشت از مبادین مشترک نفت و گاز با مرزهای شمالی</p> <p>- ایجاد و توسعه مناطق ویژه اقتصادی و تخصصی انرژی</p> <p>- سازماندهی بخش کشاورزی در پهنه سوزن‌بین</p> <p>- تادین الگوی کشت محصولات در دشت‌ها</p> <p>- محدودیت کشت محصولات با نیاز آبی بالا</p> <p>- ایجاد و توسعه مجتمع‌های کشت و صنعت متناسب با قابلیت‌ها</p> <p>- ساماندهی روابط بین بخش کشاورزی و صنعت</p> <p>- توسعه پرورش و صید آبیان در آب‌های دور و سوزن‌بینی</p> <p>- شناسایی و ایجاد خوشه‌های صنعتی با توجه به مزیت‌های نسبی و رقابتی و تکمیل زنجیره ارزش</p> <p>- توسعه صنایع دریایی و تعمیر و خدمات وسایط حمل و نقل دریایی در جوار بنادر اصلی</p> <p>- ساماندهی مجتمع‌های صنعتی اعم از شهرک‌ها و نواحی صنعتی</p> <p>- توسعه و ساماندهی مجدد فعالیت‌های صنعتی پایه و آب بر</p> <p>- توسعه صنایع تولیدی کننده کالاهای مورد نیاز کشورهای منطقه</p> <p>- استقرار صنایع فرآوری اولیه منابع معدنی در جوار ذخائر معدنی</p> <p>- توسعه صنایع مبتنی بر فناوری‌های نوین و برتر</p> <p>- ایجاد مناطق آزاد و ویژه اقتصادی جدید در پهنه سوزن‌بین</p> <p>- سیاست و استفاده به ظرفیت‌ها و جاذبه‌ها به منظور رونق گردشگری</p> <p>- عدم استقرار صنایع پرخطر در محدوده سکونتگاه‌ها و رعایت حریم‌های ایمنی و امنیتی</p> <p>ICT</p>	<p>تزدیک به آنها</p> <p>- جلوگیری از افزایش جمعیت و فعالیت‌ها در مکان‌های فاقد توان اکولوژیک</p> <p>- جلوگیری از استفاده ناکارآمد از منابع اقتصادی</p> <p>- جلوگیری از نابودی منابع طبیعی و اسباب گردشگری</p> <p>- جلوگیری از کاهش فعالیت‌های اقتصادی فاقد مزیت نسبی و رقابتی</p> <p>- کمک‌کنندگی به خصوص بهره‌برداران از صنایع نفت و گاز و توسعه صنایع فرآوری نفت و گاز با ملاحظات شدید محیط زیستی و با توجه مزیت‌های رقابتی و نسبی</p> <p>- طوع کامل خام فروشی محصولات استان و ایجاد زنجیره‌ی ارزش افزوده محصولات</p> <p>- انعقاد قراردادهای تفاهم‌نامه‌های همکاری با سایر مناطق و نهادهای دولتی و مردم‌نهاد داخلی و خارجی در مناطق ویژه و آزاد</p> <p>- بازاریابی و تبلیغات گسترده به منظور جذب سرمایه‌گذاران در مناطق آزاد و ویژه استان</p> <p>- جلوگیری از کشت و پرورش محصولات فاقد مزیت در استان</p> <p>- توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی</p> <p>- ارائه مشوق‌ها و حمایت از ساخت، تولید، تعمیر و نگهداری انواع مختلف تجهیزات کشاورزی سطحی، زیرسطحی، ارسطویی و صنایع فراساحلی به ویژه در نزدیکی بنادر و مناطق آزاد</p> <p>- حمایت از کارگاه‌ها و تولیدکنندگان مرتبط با صنایع دریایی کشور</p> <p>- حمایت از مشاغل ایجاد شده حاصل از طرح‌های فن آوری و ارائه و دانش بنیان در صنعت دریایی</p> <p>- هدایت اعتبارات به سوی طرح‌های کارآفرینی و خود اشتغالی دریایی</p> <p>- افزایش تسهیلات سرمایه در گردش تولیدکنندگان، سازندگان و شرکت‌های خدماتی فعال در صنایع دریایی</p> <p>- جلوگیری از توسعه صنایع در مراکز حساس و رعایت حریم‌های ایمنی</p> <p>- شناسایی تقاضای کالاهای و محصولات در منطقه و تلاش برای برآورد آنها بر اساس مزایای نسبی و رقابتی</p> <p>- تکمیل زنجیره تولید و حلقه‌های ارزش افزوده بخش معدن استان</p> <p>- هدایت سرمایه‌ها و اعتبارات به سوی صنایع با فناوری برتر</p>

سند/ طرح	سال	راهبرداسیاست	حکم الزامات در محور اقتصاد
مطالعه استراتژی درازمدت طرح آمایش سرزمین - مهندسان مشاور ستبران	۱۳۵۵	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه تعاون در روستاها از طریق تعاون‌های خدماتی و اتحادیه‌های تولیدی - تنوع بخشیدن به فعالیت‌های اقتصادی - حمایت از بهربرداری‌های کوچک خانوادگی و بالا بردن کارایی آن‌ها - استقرار واحدهای تولیدی کوچک در محیط‌های روستایی - تسهیل توسعه فعالیت‌ها و مشاغل مستقل از بخش اول در محیط روستایی و شهرهای کوچک - ایجاد موسسات اعتباری در محیط روستایی و رساندن محصولات به بازار - آرایش گسترده تر صنایع نوین - توسعه فعالیت‌های نوین در شهرها متوسط - استفاده از توان گردشگری شهرهای کوچک و توسعه صنایع کوچک - کنترل دقیق برون ریخته‌های صنعتی و شهری در تمامی کرانه‌های دریای خزر - به حداقل رساندن هزینه‌های توسعه شهری از طریق سازگاری با اقلیم، توسعه درون افزا - مکانیابی مناسب - خلق سلسله مراتب مناسب به منظور جلوگیری از تمرکز فعالیت و جمعیت در چند نقطه - توان کم و نسبتاً کم توسعه صنعتی در نوار ساحلی خزر 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از توسعه صنایع به صورت پراکنده - اصلاح نظام مالکیت اراضی و حمایت و توسعه تعاونی‌های کشاورزی - استفاده کارآمدتر از منابع آب و خاک - تغییر اقتصاد تک محصولی شهرهای کوچک و روستاها به اقتصادی متنوع و پویا - جلوگیری از خام فروشی و توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی - حمایت از صنایع دارای مزیت رقابتی و نسبی استان - حمایت از توسعه صنایع کوچک و کارآفرین در نواحی روستایی - توسعه بخش گردشگری در روستاها و شهرهای کوچک - تنوع بخشی به فعالیت‌های اقتصادی مناطق روستایی - جلوگیری از تمرکز خدمات در یک یا چند شهر اصلی و ضرورت ساماندهی توزیع و استقرار آن - عدم ایجاد شهرهای جدید و توسعه فشرده و درون افراز نقاط سکونتگاهی موجود - تجهیز و خدمات‌رسانی و نقش دهی مکمل به نقاط شهری کوچک و متوسط به عنوان مراکز رشد
طرح کالبد ملی - وزارت مسکن و شهرسازی	۱۳۷۵	<ul style="list-style-type: none"> - مکانیابی مناسب - خلق سلسله مراتب مناسب به منظور جلوگیری از تمرکز فعالیت و جمعیت در چند نقطه - توان کم و نسبتاً کم توسعه صنعتی در نوار ساحلی خزر 	<ul style="list-style-type: none"> - تعادل بخش - کنترل و محدود سازی تمرکز جمعیت در شهر بندر عباس - ایجاد مناطق شهری (Urban region) مکمل گر و منسجم در سطح استان - جلوگیری از توسعه بی برنامه فعالیت و سکونت در نوار ساحلی استان
برنامه توسعه - شورای اسلامی	۱۳۹۵	<ul style="list-style-type: none"> - جذب شرکت‌های معتبر جهانی و منطقه‌ای در زمینه تولید داخلی - حمایت حقوقی، مالی و نهادی لازم برای توسعه دانش و پیشرفت فناوری و نوآوری - تجهیز منابع مالی مورد نیاز سرمایه‌گذاری - همچنین قطع وابستگی بودجه به نفت تا پایان اجرای قانون برنامه ششم - افزایش و یا دریافت عوارض آلاینده‌گی و عوارض ارزش افزوده گاز طبیعی و عوارض شماره گذاری خودروها - عملیاتی کردن رویکرد تمرکز زدایی واثر بخشی مدیریت اجرائی در مراکز استانها و جهت زمین‌سازی، تعادل بخشی، توازن و آمایش سرزمینی - گسترش و تمسک نظام جامع تأمین مالی و ابزارهای آن (بازار پول، بازار سرمایه و بیمه‌ها) 	<ul style="list-style-type: none"> - بازآرایی گسترده به منظور جذب سرمایه‌گذاران و شرکت‌های معتبر جهانی در مناطق آزاد و ویژه استان - اجتناب از بهره‌گیری از فناوری‌ها و ابزارهای قدیمی و استفاده از فناوری‌های سبز پیشرو در استان - ایجاد سازمان‌ها و موسسات ارائه دهنده خدمات نوآیندسازی کسب و کار مبتنی بر فناوری اطلاعات - توسعه صنعت فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) از طریق سرمایه‌گذاری مشترک با بخش خصوصی - تأمین و مدیریت منابع سرمایه‌ای در صنایع پیشرفته - ایجاد دگرسانی در شیوه‌های سنتی تولید صنعتی استان و ارتقای سرمایه‌گذاری برای ایجاد صنایع مبتنی بر فناوری‌های پیشرفته و انتقال دانش فنی

سند/نوع طرح	سال	راهبردی/سیاست
سند ملی توسعه استان یزد	۱۳۸۴	توسعه کمی و کیفی فعالیت‌های صنعتی و شکل‌گیری خوشه‌های صنعتی با رویکرد صنایع
طرح جامع گردشگری استان ملی - چهارگامی	۱۳۸۰	توسعه منابع گردشگری در روستاهای سنتی توسعه بازار گذران تعطیلات در کنار دریا و نقاط کوهستانی توسعه محصولات گردشگری توسعه نواحی گردشگری دارای اولویت
حکم الزامات در محور اقتصاد		توسعه بازارهای مرزی به منظور جذب گردشگر جلوگیری از سفرهای کوتاه مدت با افزایش بازار گذران تعطیلات در کنار دریا و نقاط کوهستانی حمایت از طرح‌های ترکیب کننده گردشگری و تجارت توسعه بازارهای علاقه‌مند به سفرهای دریایی افزایش تسهیلات و خدمات گردشگری جلوگیری از نابودی جاذبه‌های طبیعی ایجاد اقدامگاه‌های ارضان قسمت متحرک و پراکنده توسط افراد بومی ایجاد مجتمع کشت و صنعت و صنایع تکمیلی
راهبردی/سیاست		افزایش سهم تعاون در اقتصاد در بیست و پنج درصد تأمین امنیت غذایی و نایل به خودکفایی در محصولات اساسی توسعه کشاورزی حفاظتی، توسعه کشت نشانی، به‌زادگی و به‌زادگی مصروف بهینه سموم، دفع آفات نباتی و کودهای شیمیایی و استفاده بیشتر از کود آلی (کمپوست) توسعه کشت محصولات سالم و محصولات زیستی (ارگانیک) منوعیت هر گونه رهاسازی، تولید، واردات و مصرف محصولات تاریخچه حمایت از توسعه ظرفیت صادراتی صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی ایجاد ردیف مستقل پرداخت خسارت به بیمه‌گذاران محصولات کشاورزی و صندوق بیمه کشاورزی ایجاد زمینه گسترش و تکمیل زنجیره‌های ارزش، صنایع تبدیلی، تکمیلی و نگهداری محصولات اساسی کشاورزی ایجاد خوشه‌های صادراتی، شنانهای تجاری و اختصاص مشوق‌های صادراتی به صادرات محصولات کشاورزی افزایش سهم سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی در کل سرمایه‌گذاری‌ها ایجاد شورای معادن در هر استان منع هر گونه فروش و واگذاری پروانه قبل از بهره‌برداری یا رعایت ملاحظات زیست‌محیطی تکمیل زیربنایها و زیرساخت‌های مورد نیاز برای معادن
حکم الزامات در محور اقتصاد		تجاری سازی دستاوردهای پژوهشی و انتقال تکنولوژی در زمینه‌های فناوری برتر در استان اجتناب از خام‌فروشی و توسعه صنایع تبدیلی و فناوری به‌ویژه در بخش معادن و کشاورزی جلوگیری از گسترش ساخت و سازهای خصوصی در مناطق و محروم‌های گردشگری و حفظ جاذبه‌ها جلوگیری از کنترل و محدودسازی فعالیت صنایع آلاینده و اخذ جریمت و مالیات جلوگیری از تمرکزگرایی مدیریتی در استان و تمرکززدایی تدریجی در کنار ایجاد ظرفیت‌های نهادی حمایت و ترغیب تعاونی‌های تولیدی جلوگیری از نابودی حاکمیت غذایی و توسعه کشاورزی با رعایت ملاحظات محیط زیستی و مزیت‌های قلمی جلوگیری از استفاده بیش از حد از سموم و کودهای شیمیایی ترغیب و حمایت از تولید کودهای ارگانیک حمایت از ارائه مشوق و اعتبارات به تولیدکنندگان محصولات ارگانیک توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی به‌ویژه در شهرهای کوچک و متوسط جلوگیری یا کنترل فعالیت‌های معدنی آلاینده جلوگیری از خام‌فروشی مواد معدنی و تأمین خدمات و زیرساخت‌های مورد نیاز معادن و تکمیل زنجیره‌های ارزش افزایش آگاهی‌های محیط زیستی و شنلی کشاورزان استان ترغیب و گسترش بیمه محصولات کشاورزی افزایش توانمندی، رقابت‌پذیری و صادرات کالاها و خدمات تولیدی

سند/نوع طرح	سال	راهبرداستاد
مسئله‌شناسی راهبردی در استان یزد - مؤکز بررسی‌های استراتژیک	۱۳۹۵	<p>برتر صادراتی با تأکید بر صنایع نساجی و صنایع دستی.</p> <p>- زمینه‌سازی برای تکمیل و تجهیز مجتمع‌های معدنی و صنایع جانبی و فرآوری معدنی</p> <p>- تکمیل و توسعه زنجیره فولاد یا توجه به ویژگی‌های ممتاز استان به عنوان قطب تولیدات فولاد کشور.</p> <p>- بهره‌برداری کامل از ظرفیت‌های تاریخی و طبیعی استان به منظور جذب گردشگران داخلی و خارجی.</p> <p>- مدیریت فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی در جهت تعادل بخشی به مراکز زیست</p> <p>- تحول فنی در بخش کشاورزی به منظور افزایش ارزش افزوده و حضور در بازارهای رقابتی.</p> <p>- ارائه خدمات کارشناسی و آموزشی و ترویجی از طریق مراکز تخصصی کشاورزی</p> <p>- ارتقاء و انتقال مهارت‌های فنی و حرفه‌ای در کلیه فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی</p> <p>- جلب و جذب سرمایه‌های داخلی و خارجی</p> <p>- ایجاد سازوکارهای لازم و حمایت از افزایش بهره‌وری در بخش‌های اقتصادی و عوامل تولید</p> <p>- ریشه‌کنی فقر شدید و گرسنگی و بهره‌مندی همگانی از موهب‌ توسعه اقتصادی و اجتماعی</p> <p>- حمایت مؤثر از تشکیل و توسعه تعاونی‌ها و ایجاد و گسترش شهرک‌ها و مجتمع‌های تعاونی</p>
		<p>- تدوین برنامه اجرایی برای برندسازی صنایع دستی و ایجاد پیوند برای صادرات استان</p> <p>- تقویت انبیه تاریخی و حرارت از آنها</p> <p>- تقویت گردشگری و تبلیغ استان</p> <p>- توسعه و ارتقاء وضعیت حمل و نقل هوایی برای گردشگران خارجی</p> <p>- شناسایی موانع اطلس باستان شناسی استان</p> <p>- تشکیل نوکوس گروپ و طوفان فکری جهت تدوین برنامه‌های توری گردشگری</p> <p>- تقویت صنایع دانش بنیان بدلیل استفاده کمتر این صنایع از آب که بحران اصلی استان است</p> <p>- ایجاد خواهر خواندگی و روابط با کشورهای همسایه دارای بازار مصرف</p> <p>- ایجاد ممنوعیت برای واردات تولیداتی که دارای مزیت نسبی تولید در استان هستند</p> <p>- ایجاد صنایع تبدیلی جهت جلوگیری از خام فروشی</p> <p>- ایجاد مراکز و پژوهشگاه‌های مطالعاتی برای افزایش بهره‌وری تولیدات</p>
		<p>حکم الزامات در محور اقتصاد</p> <p>- استفاده از فناوری‌های نوین در کشف و استخراج از معادن</p> <p>- کاهش خام فروشی و ایجاد ارزش افزوده در صنایع فولاد</p> <p>- تبلیغ و توسعه گردشگری تاریخی و برندسازی گردشگری تاریخی</p> <p>- ایجاد تعادل در توزیع جمعیت و فعالیت در مراکز زیست</p> <p>- حمایت دولت و ورود بخش خصوصی برای تجهیز بخش کشاورزی و نوین سازی سیستم آبیاری</p> <p>- تأسیس مراکز آموزش و ترویج کشاورزی</p> <p>- ایجاد پیوند دانشگاه با فعالیت اقتصادی و اجتماعی</p> <p>- اعطای مشوق برای جلب مشارکت سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی</p> <p>- انجام آزمایش هر بخش از فعالیت اقتصادی جهت افزایش بهره‌وری و کاهش هزینه تولید</p> <p>- ایجاد قانون آموزش به شرط استخدام به جمعیت محروم و فقیر در صنایع تولیدی</p> <p>- توسعه تعاونی و شراکت در بخش کشاورزی و صنعت</p>

سند/نوع طرح	سال	راهبردها/سیاست			حکم/الزامات در محور اقتصاد
		<p>افزایش صرفه‌های ناشی از مقیاس در بخش معدن - اعطای مشوق‌های مالیاتی برای جلب سرمایه‌گذاری - ارائه برنامه برای الگوی کشت کم آب بر - اعطای وام از سوی جهاد کشاورزی برای تجهیز ماشین آلات کشاورزی و برداشت روناس</p>		<p>بررسی طرح‌های پیشنهادی در زمینه ی تیلیات مینت و کاهش تیلیات منفی در عرصه ی بین المللی (یکی از این طرحها پیشنهاد کمپین یک میلیون چراغ سبز برای تبلیغ ایران به عنوان مکان امن گردشگری به مجموعه میراث فرهنگی است که به دلیل عدم حمایت ناکام مانده است) - تشویق واحدهای صنعتی به سوی اختصاص بخشی از تولید خود به محصولات دانش بنیان و ارتقای فناوری این واحدها تا بتوانند از حمایتها و تسهیلات صندوق نوآوری و شکوفایی برخوردار شوند - تأکید بر عملیاتی ماده ۴۱ قانون رفع موانع تولید رقابت پذیر که مربوط به نحوه بازپرداخت بدهی ارزی شرکتها به سیستم بانکی کشور است - جذب سرمایه گذار خارجی برای ارتقای تکنولوژی واحدهای موجود و سرمایه گذاری در عرصه هایی که استان مزیت نسبی و رقابتی دارد با استفاده از برقراری نمایشگاه های مرتبط با صنایع استان - ثبت قوانین، آیین نامه ها و رویه های اجرایی در راستای بالابردن قدرت برنامه ریزی واحدهای صنعتی - تشویق اتاق بازرگانی استان به آموزش و ارتقای سطح آگاهی سرمایه گذاران و اطلاع رسانی هرچه بهتر به ایشان - تلاش در جهت ایجاد توافق نامه های تجاری و بازرگانی با کشورهای همسایه و دارای بازار مصرف - افزایش تعرفه واردات کاشی و سرامیک - تسریع در تصویب قانون جلوگیری از خام فروشی مواد معدنی با هدف ایجاد ارزش افزوده و افزایش اشتغال در این حوزه - ایجاد مراکزی به عنوان متولی صنعت و معدن در شهرستانها جهت ارائه مشاوره و راهشایی لازم به صنعتگران و سرمایه گذاران بخش صنعت و معدن و تقویت مراکز تحقیقات در حوزه صنایع معدنی با استفاده از پتانسیل های دانشگاهی - ترغیب نگاه های فعال در زمینه ی صنایع معدنی به ادغام و تملک به منظور بهره مندی از خصوصیت اقتصاد مقیاس - تشویق سرمایه گذاران به سرمایه گذاری در صنایع تبدیلی معدن با توجه به رتبه دوم استان در زمینه معدن در کشور - تغییر الگوی کشت، توسعه کشت گیاهان کم آبخواه و حمایت از توسعه کشت</p>	

سند/ طرح	سال	راهبرداسیاست	حکم/ الزامات در محور اقتصاد
		<p>گلخانه ای در استان) با توجه به این نکته که ۴۴ درصد تولیدات کشاورزی استان یزد مربوط به محصولات گلخانه ای است که تنها ۴/۸ درصد از منابع آبی استان را مصرف می کند)</p> <p>- ساماندهی بخش « ترویج » در سازمان جهاد کشاورزی جهت الگو سازی و تعمیم تجارب موفق در کشت گیاهان کم آبیخواه</p> <p>- حمایت وزارت جهاد کشاورزی از فناوریهای جدید در زمینه ماشین آلات کشت و برداشت روانس</p>	<p>حکم/ الزامات در محور اقتصاد</p>
	۱۳۹۸	<p>- توسعه پایدار منابع طبیعی با حفظ واحه بهره برداری بهینه از منابع پایه</p> <p>- تقویت و گسترش خدمات برتر دانش محور در جهت توسعه</p> <p>- ارتقاء بهره وری و رشد کیفی در فعالیتهای کشاورزی و دامداری</p> <p>- تأکید بر تحول همه جانبه و کیفی بخش معدن استان</p> <p>- افزایش بهره وری و مدیریت مصرف آب از طریق اصلاح ساختار تولید</p> <p>- اولویت به توسعه و گسترش گردشگری استان با ارتقاء نقش و عملکردهای آن ها در سطح ملی و جهانی</p> <p>- توسعه و تجهیز زیرساخت های استان برای رشد اقتصادی و ایفای نقش های فرامشغلهای</p> <p>- ایجاد زمینه ها و شرایط لازم برای بهره برداری از پیشینه، تجارب، دانش بومی و فعالیت های تجاری و بازرگانی با تأکید بر بازرگانی نوین</p> <p>- اصلاح ساختار اقتصادی استان در راستای حرکت به سمت فعالیت های اقتصادی کم آب بر</p> <p>- توسعه پایدار صنعتی و معدنی استان</p> <p>- ارتقا و بهره وری بخش کشاورزی استان با تأکید بر ارتقا سطح فناوری و دانش بومی</p> <p>- توسعه و تعادل بخشی خدمات و خدمات برتر در استان</p> <p>- هدایت سرمایه گذاری در استان به سمت تحقق برنامه آمایش</p>	<p>- بهبود داری بهینه از منابع طبیعی، مراکز و اراضی</p> <p>- تقویت و گسترش پارک های علم و فناوری</p> <p>- ایجاد بانک های اطلاعاتی و مراکز مشاوره در زمینه فعالیتهای کشاورزی و دامداری استان</p> <p>- توسعه زیر ساختها و فناوری های اکتشاف و استخراج در معدن</p> <p>- ارائه الگوی فعالیت بر حسب محدودیت منابع آبی و استفاده از تکنولوژی بازرچر خانی آب در صنایع</p> <p>- برندسازی گردشگری و تبلیغات برای استان در داخل و خارج</p> <p>- ایجاد زیرساخت های مورد نیاز برای توسعه استان از جمله حمل و نقل</p> <p>- ایجاد مراکز تحقیقاتی و ارائه تجارب و دانش بومی</p> <p>- تکیه بر صنایع دانش بنیان جهت جلوگیری از مصرف آب در شرایط مرود استان</p> <p>- ایجاد زنجیره های تولید و فروش در صنعت و معدن استان</p> <p>- توسعه خدمات مالی و سرمایه گذاری</p>
	۱۳۹۵	<p>- بهبود محیط کسب و کار و تقویت توان رقابت پذیری</p> <p>- تقویت اقتصاد دانش بنیان</p> <p>- تقویت رویکرد برونگری و تعامل موثر و سازنده با اقتصاد جهانی</p> <p>- توسعه سرمایه گذاری با تأکید بر بخش های پیشرو</p>	<p>- ایجاد فرصت رقابت در بخش های تولیدی استان</p> <p>- ایجاد زیرساخت های لازم برای اقتصاد دانش بنیان توسط بخش دولتی</p> <p>- ایجاد پیوند با اقتصاد جهانی</p> <p>- تقویت و تأکید بر بخش های دارای مزیت</p>

سند/طرح	سال	راهبر/سیاست	حکم/اوامات در محور اقتصاد
سند ملی آموزش	۱۳۹۹	<ul style="list-style-type: none"> - گذرش و تمهید نظام تامین مالی و تخصیص کارآمد منابع مالی - تقویت سرمایه انسانی (آموزش، تحصیلات و سلامت)، توسعه اشتغال و کارآفرینی - تقویت مولفه های توسعه پایدار 	<ul style="list-style-type: none"> - توجه به تخصص‌گرایی و تقویت نیروی انسانی متخصص - رعایت الزامات توسعه پایدار در بخش های تولیدی استان
		<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد و ارتقای پرونده‌ها و مناسبات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با کشورهای منطقه و جهان - تقویت نقش مفصلی کشور در شبکه گذرگاه‌های ترانزیتی منطقه‌ای و بین‌المللی - شبکه‌سازی و ایجاد زنجیره‌های جدید تولید بین‌المللی و ارتقای جایگاه بین‌المللی کشور در بازارهای جهانی به‌ویژه در زمینه انرژی - تنوع بخشی به اقتصاد متناسب با برت، قابلیت‌ها و تخصص‌های سرزمین - تحول کشاورزی، اصلاح ساختار و نظام بهره‌داری و استقرار کشاورزی هوشمند و پایدار با حصول اطمینان از امنیت غذایی، آب و محیط زیست - ارتقای بهره‌وری و کاهش انرژی بری و تنوع بخشی به منابع تولید انرژی - سازگاری توسعه با محیط زیست و منابع طبیعی - ساماندهی استقرار صنایع کشور و شکل‌دهی به زنجیره فعالیت‌های صنعتی - بازآرایی فضای قلمروهای تولید محصولات کشاورزی - ارتقای گردشگری و آوازه میراث فرهنگی، تاریخی و طبیعی ایران - ایجاد و توسعه زنجیره ارزش گوشت قرمز و طیور در استان یزد - تجهیز زیرساختها و توسعه شبکه های یکپارچه گردشگری، حلقه گردشگری طبیعی- تاریخی - فرهنگی یزده قطب گردشگری سلامت و بهینه گردشگری کویری در یزد 	<ul style="list-style-type: none"> - اجتناب از تمرکزگرایی در تعیین تعاملات اقتصادی فرامرزی - ایجاد شبکه نیرومند بازاریابی - توسعه و ارتقای تجارت و بازرگانی هوشمند - استفاده کارآمد از قابلیت‌های ترانزیتی ملی و منطقه‌ای - اجتناب از تصویب قوانین و مقررات بازدارنده تولید و تجارت - ارتقای هوشمندی زنجیره‌های تولید و تامین - رفع موانع جذب سرمایه‌گذاری - جلوگیری از توسعه فعالیت‌های ناسازگار با قابلیت‌ها - ارتقای تنوع فعالیت‌های اقتصادی بر مبنای قابلیت‌ها - اجتناب از رویه‌های ناپایدار کشاورزی - اجتناب از نابودی محیط زیست و پایدارسازی فعالیت‌های اقتصادی - ارتقای سبززی و مکمل‌گرایی صنایع - استفاده بهینه، کارآمد و رقابتی از منابع معدنی - توسعه صنایع و محصولات کشاورزی بر اساس قابلیت‌ها - استفاده بهینه از قابلیت‌های گردشگری - تکمیل زنجیره ارزش و تولید طیور و گوشت قرمز

جدول ۳- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/اوامات در محور زیربنایی

سند/نوع	سال	راهبردها/سیاست	حکم/اوامات در محور زیربنایی
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاغی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	<ul style="list-style-type: none"> - تعیین و گسترش شبکه‌های ارتباطی و اطلاعاتی - تقویت شبکه ریلی و راه‌های ارتباطی اصلی و شرپانی سرزمین و تبدیل کشور به مرکز عبور و مرور هوایی منطقه برای ترانزیت کالا و مسافر - انتخاب تعدادی از نبادر مستعد کشور و تجهیز آن‌ها به خدمات پیشرفته ارتباطی و اطلاعاتی برای پذیرش نقش فراملی - استفاده بهینه از منابع طبیعی و حفظ محیط زیست 	<ul style="list-style-type: none"> - افزایش سهم انرژی‌های نو در بخش زیربنایی - جلوگیری از نابودی محیط زیست به هنگام توسعه زیرساخت‌ها - توسعه زیرساخت‌های سازگار با محیط زیست و سبز - استفاده بهینه از موقعیت استراتژیک استان در خصوص ترانزیت کالا و مسافر - ارتقای نقش خدماتی نبادر استان
سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران افق ۱۴۰۴	۱۳۸۲	<ul style="list-style-type: none"> - تسهیل بهره‌گیری مؤثرتر و جایگزینی سوخت‌های سنتی - حفاظت از سلامت شهروندان در مقابل آلودگی هوا ناشی از احتراق سوخت‌ها - کاهش اثرات منفی ناشی از مصرف انرژی در گرمایش جهانی 	<ul style="list-style-type: none"> - به حداقل رساندن آلودگی‌های ناشی از مصرف سوخت‌های فسیلی - در پیش گرفتن سیاست‌های تقطیل و سازگاری در برابر تغییرات اقلیمی - افزایش سهم انرژی‌های نو - درپیش گرفتن سیاست‌های افزایش آگاهی‌های پایداری
ضوابط ملی آمایش سرزمین-مجموع هيات وزیران - مركز ملی آمایش سرزمین	۱۳۸۳	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه و تجهیز گزیده‌ای از محورهای اصلی ارتباطی کشور در کریدورهای حمل و نقل بین‌المللی - تأمین منابع آب و خدمات اجتماعی متناسب با سهم فعالیت و جمعیت پیش‌بینی شده - رفع تنگنای شبکه‌های زیربنایی مناطق مستعد - توجه ویژه به صنایع انرژی بر در تلفیق مزیت نسبی برخورداراری از ذخایر معدنی و مزیت نسبی برخورداراری از منابع انرژی، به خصوص گاز و استقرار آنها در نقاط واقع بر کریدورها و محورهای حمل و نقل بین‌المللی 	<ul style="list-style-type: none"> - بهره‌گیری از موقعیت ترانزیتی استان با توسعه و تقویت زیربنای ارتباطی - تکمیل شبکه ریلی استان - کاهش سفرهای غیر اضطراری از طریق فناوری‌های نو - توسعه دورکاری و خدمات از راه دور - توسعه شبکه بزرگراهی در مناطق اولویت دار - جلوگیری از نابرابری‌ها در دسترسی به زیرساخت‌ها و تسهیلات اطلاعات و ارتباطات
مطامعات آمایش سرزمین - مقدماتی - دفتر آمایش و توسعه پایدار	۱۳۸۳	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه و تجهیز محورهای اصلی ارتباطی کشور در کریدور شمال-جنوب و شرقی - غربی - افزایش سهم شبکه بزرگراهی در شبکه جاده‌ای - توسعه هماهنگ شبکه ریلی همگام با افزایش ناوگان با اولویت شبکه راه آهن برقی - توسعه ارتباطات فیبر نوری با پهنای باند مناسب بین شهری و درون شهری - استفاده از فناوری‌های نوین و برتر ارتباطی و گسترش شبکه‌های مخابراتی در کشور 	<ul style="list-style-type: none"> - تکمیل شبکه ریلی استان - کاهش سفرهای غیر اضطراری از طریق فناوری‌های نو - توسعه دورکاری و خدمات از راه دور - توسعه شبکه بزرگراهی در مناطق اولویت دار - جلوگیری از نابرابری‌ها در دسترسی به زیرساخت‌ها و تسهیلات اطلاعات و ارتباطات

<p>به کار گیری فناوری اطلاعات و ارتباطات به عنوان ابزاری برای تمرکز زدایی از شهرهای بزرگ</p> <p>توسعه کاربری‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات شامل: دولت الکترونیک، اقتصاد الکترونیک، بهداشت و درمان الکترونیک، آموزش الکترونیک، تجارت الکترونیک</p>	<p>فراموشی سازی زمین‌ها، امکانات و زیرساخت‌های مورد نیاز به منظور انقباض نقش مؤثر ترانزییتی کشور در منطقه</p> <p>توسعه، تجهیز، انقا و اصلاح ساختار قضایی شبکه ریلی کشور</p> <p>توسعه، تجهیز، تقویت و سطح بندی بندر کشور در سواحل شمال خزر</p> <p>تقویت و ساماندهی بندر و اسکله‌های صیادی در سواحل شمال کشور</p> <p>توسعه، تجهیز و تقویت شبکه حمل و نقل هوایی کشور</p> <p>فراموشی سازی بسترهای مورد نیاز برای توسعه ارتباطات و انتقال داده</p> <p>تنوع بخشی در منابع تولید انرژی و افزایش سهم انرژی‌های تجدید پذیر در تولید و تأمین بهینه انرژی</p> <p>ایجاد و توسعه مناطق ویژه اقتصادی و تخصصی انرژی در مناطق دارای قابلیت</p> <p>بازنگری و تجدید نظر در تخصیص آب از سد به نفع تقویت مخازن دریاچه‌ها و تالاب‌ها</p> <p>ایجاد تناسب و هماهنگی در اجرای طرح‌های سد، آبخیزداری، آبخیزداری و شبکه آبیاری و زهکشی پایین دست</p>	<p>توسعه و تجهیز زیربنایا و تسهیلات مورد نیاز برای بهره گیری کارآمد و سودآور از موقعیت ترانزییتی استان</p> <p>توسعه و تکمیل شبکه ریلی استان و افزایش سهم آن در جابجایی کالا و مسافر</p> <p>توسعه بندر ماهیگیری استان با توجه به پتانسیل‌ها</p> <p>جلوگیری از معصرف بی‌رویه سوخت‌های فسیلی و افزایش سهم انرژی‌های پاک</p> <p>جلوگیری از عدم تخصیص سهم منابع آب تالاب‌ها</p> <p>جلوگیری از توزیع نامتعادل منابع آب سبید رود در سطح استان</p> <p>افزایش بهره‌وری در استفاده از آب</p> <p>اجرای طرح‌های آبخیزداری و آبخیزداری با هدف ارتقای منابع آبی استان</p>
<p>مطالعه استراتژی درازمدت طرح آمایش سرزمین - مهندسان مشاور استیران</p>	<p>۱۳۵۵</p>	<p>ایجاد پیوندهای نیرومند منطقه‌ای</p> <p>کاهش تنگناهای دسترسی راحت مناطق روستایی</p> <p>توسعه حمل و نقل زمینی به‌ویژه در مناطق اولویت دار</p>
<p>سند ملی توسعه فرابخشی: ساماندهی سواحل کشور - سازمان سازمان</p>	<p>۱۳۸۵</p>	<p>جلوگیری از نابودی و کاهش ظرفیت ذخیره گاه‌های محصولات دریایی همچون ماهی و ...</p> <p>جلوگیری از ساخت سازه‌های بی‌رویه و تملک اراضی ساحلی</p> <p>توسعه ظرفیت و زیرساخت‌های بندری استان</p> <p>افزایش ظرفیت صیادی استان با سازو کارهای مختلف</p> <p>جلوگیری از نابودی و کاهش ظرفیت ذخیره گاه‌های محصولات دریایی همچون ماهی و ...</p>

مدیریت و برنامه ریزی کشور		
<p>برنامه ششم توسعه - مجلس شورای اسلامی</p>	<p>۱۳۹۵</p> <p>از شمال، جنوب، شرق و غرب به کشورهای همسایه - افزایش سهم نیروگاههای تجدیدپذیر و پاک - جذب سرمایه گذاران (داخلی و خارجی) و بهره‌برداری از بنادر اصلی با کارکرد بین‌المللی - واگذاری حق بهره‌برداری و مدیریت بنادر کوچک و محلی به اشخاص حقوقی حرفه‌ای و معتبر غیردولتی - جذب سرمایه‌گذاری بخش غیردولتی در احداث بهره‌برداری از حمل و نقل ریلی - حمایت از اقتصاد دانش بنیان و تقویت و توسعه صنعت هوایی - تکمیل و اجرای طرحهای (پروژه‌های) حمل و نقل ریلی، دوخطه کردن مسیرها و احداث خطوط برقی و سریع‌السیر - اصلاح الگوی مصرف به ویژه مصرف انرژی در بخش ساختمان و مسکن</p>	<p>- تجهیز و توسعه زیرساختهای حمل و نقل به منظور بهره‌گیری از پتانسیل‌های ترانزیتی - جلوگیری از مصرف بی‌رویه منابع آب و اصلاح الگوی مصرف - جلوگیری از افزایش بی‌عدالتی‌های اجتماعی - کاهش سطح آلاینده‌ها و آلودگی‌های انسانی - جلوگیری از خام‌فروشی و تکمیل زیرساخت‌های بخش صنعت استان - افزایش نقش بخش خصوصی در تأمین و عرضه انرژی - افزایش ضریب بهره‌وری نیروگاه‌های استان با اتصال شبکه به کشورهای منطقه - کاهش سهم سوخت‌های فسیلی و افزایش سهم انرژی‌های سبز و نو - ارتقای نقش فراملی بنادر استان و جذب سرمایه‌گذاری‌ها - توسعه حمل و نقل ریلی استان با مشارکت بخش خصوصی - توسعه سیستم حمل و نقل ریلی برقی در استان - ارتقای استانداردهای مصرف انرژی در بخش مسکن</p>

جدول ۴- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/ الزامات در محور نظام سکونتگاهی

سند/ طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم الزامات
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاغی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد شبکه به هم پیوسته مناطق اسکان و فعالیت‌های ملی و تعریف نقش و کارکرد فراملی هر یک از آنها - انتخاب تعدادی از کلان‌شهرها، ناوهر و جزایر مستعد کشور و تجهیز آنها به خدمات پیشرفته ارتباطی و اطلاعاتی برای پذیرش نقش فراملی - برقراری تناسب کمی و کیفی جمعیت و استقرار متعادل آن در پهنه سرزمین و تعمیم و گسترش شبکه‌های ارتباطی و اطلاعاتی؛ - ساماندهی سطوح خدمات و استقرار جمعیت در کشور با توجه به مدیریت منابع طبیعی، حوادث و منابع آب و رعایت شرایط زمین‌شناسی - دستیابی به تعادل‌های منطقه‌ای متناسب با قابلیت‌ها و توان‌های هر منطقه 	<ul style="list-style-type: none"> - کاهش تراکم و تراکم جمعیت و فعالیت در مناطق پر تراکم کشور - ایجاد شبکه‌های سازمان‌یافته از شهرهای بزرگ و متوسط کشور و تجهیز آن‌ها - زمینه سازی لازم برای استفاده حداکثر از ظرفیتها و توانهای مراکز جمعیتی کوچک و پراکنده (روستاها، شهرها، شهرهای کوچک) در حفظ و نگهداشت جمعیت و برقراری تعادل در الگوی استقرار جمعیت - تعادل بخشی به توزیع جمعیت و فعالیت متناسب با منابع، توان محیطی و ظرفیت تحمل زیست بومها - بهره برداری از شبکه نسبتاً توسعه یافته مراکز زیست و فعالیت در این مناطق با اعمال تقسیم کار تخصصی بین آنها، با تأکید بر توسعه فعالیت‌های کشاورزی، صنعتی، گردشگری و بازرگانی - ساماندهی مراکز جدید اشتغال و اسکان مهاجرین در مناطق دارای توان پذیرش جمعیت متناسب با سرمایه‌گذاری‌های جدید تولیدی و خدماتی - تحول بنیادی در ساختار بخش خدمات و افزایش سهم خدمات نوین و دانش پایه، با تأکید بر توسعه خدمات پشتیبان تولید، خدمات گردشگری، خدمات بازرگانی، بانکی و حمل و نقل و ترانزیت و استفاده از فن آوری‌های نوین در این بخش، متناسب با نقش و جایگاه بین المللی کشور
مطالعات آمایش سرزمین - مقدمه‌ای - آمایش و توسعه پایدار	۱۳۸۳	<ul style="list-style-type: none"> - ارائه عملکردهای مشخص در پهنه سرزمین - استقرار شبکه‌های سازمان‌یافته از شهرهای موجود و نقاط شهری جدید در کشور - بازنگری و تغییر استخوان‌بندی الگوی نظام شهری با اولویت توسعه، تقویت و تجهیز شهرهای متوسط - توسعه پایدار و موزون روستایی و هماهنگ با توسعه کشور با تنوع بخشی به فعالیت‌های اقتصادی سازگار با محیط روستایی، توسعه منابع انسانی و 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از افزایش پدیده نخست شهری - ارتقای نقش شهرهای میانی و کوچک - کاهش بی عدالتی‌ها در دسترسی به خدمات و زیرساخت‌ها - جلوگیری از نابودی روستاها و تقویت بنیه اقتصادی آنها - ارتقای مهارت‌های شغلی به‌ویژه در مناطق محروم و روستایی - جلوگیری از دلالی و واسطه‌گری محصولات

سند/طرح	سال	راهبرد سیاست	حکم الزامات
تجهیز فضاهای روستایی - توسعه منابع انسانی محلی با استفاده از دانش و تکنولوژی نوین، افزایش سطح مهارت‌های فنی و حرفه‌ای، توسعه بخش اطلاع‌رسانی برای تحرک اقتصادی بیشتر روستایی - بهره‌گیری از قابلیت‌های محیطی محلی مناطق روستایی به‌منظور سازماندهی نظام خدمات‌رسانی چندسطحی و اصلاح نظام برنامه‌ریزی توسعه روستایی - استفاده حداکثر از ظرفیت محیط‌های روستایی برای حفظ و نگهداشت جمعیت متناسب با اقتصاد منطقه‌ای، توان‌های اکولوژیک و بهره‌گیری مؤثر و متوازن از منابع پایه پراکنده کشور در فضاهای روستایی - توانمندسازی و ارتقای ظرفیت‌های اجتماعی با تأکید بر توسعه فرصت‌های برابر از حیث دسترسی به منابع، امکانات و منافع میان شهر و روستا - توجه به شبکه‌های بازار و بازاریابی محلی روستایی و تکمیل پیوند آن‌ها با شبکه‌های بازارهای ملی و جهانی	۱۳۹۴	راهبردی اقتصادی و سیاسی آن‌ها در خارج از مرزهای کشور؛ ۱- لایه طبقه بندی می شود؛ راهبردی اقتصادی و سیاسی آن‌ها در خارج از مرزهای کشور؛ ۲- لایه مرکزی، شامل مراکز منتخب مناطق ۹ گانه به عنوان مراکز راهبری، تسهیل و پشتیبانی از تعاملات اقتصادی و اجتماعی کشور با جامعه بین‌المللی در حوزه‌های علم و فناوری، آموزش، تحقیق و توسعه، تبادل کالا، خدمات و اطلاعات و گسترش کسب و کار با بازارهای جهانی؛ ۳- لایه میانی، شامل مراکز استان‌ها و شهرهای برخوردار از توانمندی و یا استقرار در موقعیت‌های مناسب نسبت به ابر مناطق شهری و روستایی به عنوان مراکز راهبری، تسهیل و پشتیبانی از تعاملات اقتصادی و اجتماعی بین این مراکز با حوزه نفوذ خود، با سایر مراکز منتخب لایه میانی و نیز با لایه مرکزی فعالیت می نماید. - تقویت و ساماندهی سکونتگاه‌ها و عرصه‌های روستایی با هدف حفظ ارتباط پویا و سازنده بین نواحی شهری و روستایی و تقویت زنجیره‌های ارزش با تأکید بر استقرار صنایع کوچک و اشتغال زا؛ - انتظام بخشی به فرایندها و رویه‌های تبدیل و الحاق سکونتگاه‌های روستایی به شهر با هدف ماندگاری جمعیت در روستاها و حفظ و بهره‌بری از اراضی قابل کشت؛ - ساماندهی سکونتگاه‌های غیر رسمی پیرامون شهرها به ویژه کلان‌شهرها	روستایی و توسعه بازاریابی مستقیم
توسعه منابع انسانی محلی با استفاده از دانش و تکنولوژی نوین، افزایش سطح مهارت‌های فنی و حرفه‌ای، توسعه بخش اطلاع‌رسانی برای تحرک اقتصادی بیشتر روستایی - بهره‌گیری از قابلیت‌های محیطی محلی مناطق روستایی به‌منظور سازماندهی نظام خدمات‌رسانی چندسطحی و اصلاح نظام برنامه‌ریزی توسعه روستایی - استفاده حداکثر از ظرفیت محیط‌های روستایی برای حفظ و نگهداشت جمعیت متناسب با اقتصاد منطقه‌ای، توان‌های اکولوژیک و بهره‌گیری مؤثر و متوازن از منابع پایه پراکنده کشور در فضاهای روستایی - توانمندسازی و ارتقای ظرفیت‌های اجتماعی با تأکید بر توسعه فرصت‌های برابر از حیث دسترسی به منابع، امکانات و منافع میان شهر و روستا - توجه به شبکه‌های بازار و بازاریابی محلی روستایی و تکمیل پیوند آن‌ها با شبکه‌های بازارهای ملی و جهانی	۱۳۹۵	توسعه منابع انسانی محلی با استفاده از دانش و تکنولوژی نوین، افزایش سطح مهارت‌های فنی و حرفه‌ای، توسعه بخش اطلاع‌رسانی برای تحرک اقتصادی بیشتر روستایی - بهره‌گیری از قابلیت‌های محیطی محلی مناطق روستایی به‌منظور سازماندهی نظام خدمات‌رسانی چندسطحی و اصلاح نظام برنامه‌ریزی توسعه روستایی - استفاده حداکثر از ظرفیت محیط‌های روستایی برای حفظ و نگهداشت جمعیت متناسب با اقتصاد منطقه‌ای، توان‌های اکولوژیک و بهره‌گیری مؤثر و متوازن از منابع پایه پراکنده کشور در فضاهای روستایی - توانمندسازی و ارتقای ظرفیت‌های اجتماعی با تأکید بر توسعه فرصت‌های برابر از حیث دسترسی به منابع، امکانات و منافع میان شهر و روستا - توجه به شبکه‌های بازار و بازاریابی محلی روستایی و تکمیل پیوند آن‌ها با شبکه‌های بازارهای ملی و جهانی	جلدگیری از پراکنده‌رویی و توسعه دورناخوا - جلدگیری از مهاجرت‌های روستا-شهری با

سند/نوع طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم الزامات
شورای اسلامی		<ul style="list-style-type: none"> - سامان‌بخشی مناطق حاشیه‌نشین تعیین شده توسط شورای عالی شهرسازی و معماری ایران از طریق تدوین و اجرای سازوکارهای حقوقی، مالی و فرهنگی و توانمندسازی ساکنان بافت‌های واقع در داخل محدوده‌های شهری با مشارکت آنها - تأمین منابع مالی و تسهیلات ارضانگین و زمین مورد نیاز برای روستائیان - توسعه حمل و نقل عمومی و مدیریت مصرف سوخت و تأمین ناوگان و تجهیزات قطار شهری شهرها و حومه آنها - بهسازی و نوسازی در بافت‌های فرسوده و ساماندهی و احیاء شهرهای آسیب‌دیده از چنگ تکمیلی و استفاده از اراضی رهاشده و ساختمان‌های مخروبه 	<ul style="list-style-type: none"> - سازوکارهای حقوقی و متصفانه - کاهش آسیب‌های اجتماعی - ارتقای ظرفیت‌های شهری و مهارتی - حمایت از مسکن اجتماعی و توسعه آن - کاهش آنگا به خودرودهای شخصی
مطالعه استراتژی درازمدت طرح آمایش سرزمین- مهندسان مشاور ستپران	۱۳۵۵	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد پوشش خدماتی مناسب برای روستاها به منظور دسترسی آنها به نیازهای روزانه، فرهنگی و غیره .. - تنوع بخشیدن به فعالیت‌ها و ایجاد اشتغال در شهرهای کوچک - کاهش تمرکز در شهرهای بزرگ به نفع شهرهای ماهوارهای - حمایت از توسعه شهرهای متوسط در نواحی حاشیه‌ای و دور افتاده - توسعه شبکه‌ای از شهرهای کوچک برای تأمین پوشش خدماتی روستاها - تحکیم و پیاوردن شبکه شهری درجه بندی شده‌ای که بتواند میان مراکز تقریبی و محیط روستایی رابطه برقرار کند - پیوستن شهرهای متوسط به شبکه‌های بزرگ زیربنایی (شبکه بزرگراه، شبکه راه آهن، شبکه انتقال گاز و نفت و برق) - ایجاد تجهیزات خدمات تولیدی در شهرهای متوسط؛ - تسهیل جذب مهاجران روستایی و شهرهای کوچک به شهرهای متوسط از طریق آموزش مهارت به آنها و اجرای سیاست‌های مسکن اجتماعی - تدوین طرح‌های جامع برای تمامی شهرهای متوسط - تقویت تجهیزات خدماتی در شهرهای حومه‌ای - توسعه تأسیسات زیربنایی و تجهیزات و خدمات عمومی و دستگاه‌های اداری در شهرهای متوسط دور از مراکز اصلی - توسعه صنایع کوچک و پیشه‌های تولیدی و همچنین کارکرد گردشگری در شهرهای متوسط دور افتاده - عرضه کشاورزی پیرامون شهرها حفظ شود - برنامه ریزی و هماهنگ کردن توسعه مناطق شهری 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از بی‌عدالتی فضایی در دسترسی به خدمات - توسعه اقتصادهای محلی - ایجاد ساختار شبکه‌ای نظام شهری - توسعه زیربنای اصلی بر اساس سلسله مراتب جمعیتی - توسعه خدمات پشتیبان تولید در شهرهای کوچک و میانی - مبدل سازی شهرهای حومه‌ای به شهرهای اقتصادی خوداتکا - ایجاد چارچوب نهادی منطقه‌ای در کلان‌شهرها - جلوگیری از نابودی زمین‌های کشاورزی پیرامون شهرها

جدول ۵- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/ الزامات در محور اجتماعی و فرهنگی

سند/طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم/الزامات
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاهی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	<ul style="list-style-type: none"> - تربیت انسان‌های سالم، با انگیزه، شاداب، متدین، وطن‌دوست، جمع‌گرا، نظم‌پذیر و قانون‌گرا - ارتقاء سطح آموزش، پژوهش و بهره‌وری نیروی کار - تقویت همگرایی، یکپارچگی ملی، وحدت و پیوندهای اجتماعی - ایجاد و تقویت نهادهای و تشکلهای منطقه‌ای - بهبود شاخص‌های توسعه انسانی با تأکید بر تدبیر، شکوفایی استعدادها و خلاقیت‌ها، گسترش سلامت و ارتقای سطح دانش عموم - تعامل سازنده میان ارزش‌ها و مزیت‌های مناطق گوناگون کشور با استفاده از ظرفیت‌های فرهنگی، آموزشی، اقتصادی و انگیزه‌های ملی و اقدام در جهت تفریض اختیارات مناسب قانونی به سطوح منطقه‌ای و محلی - تقویت هدفمند عوامل پیشرفت و آبادانی در مناطق حساس و ویژه 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از دین‌گرایی، قانون‌گرایی و آسیب اجتماعی - جلوگیری از نابودی انسجام ملی - ارتقای همکاری‌های منطقه‌ای - توسعه منابع و سرمایه‌های انسانی
سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران افق ۱۴۰۴	۱۳۸۲	<ul style="list-style-type: none"> - تمرکز دادن فعالیت‌های مربوط به رشد و توسعه اقتصادی به سمت و سوی عدالت اجتماعی و کاهش فاصله میان درآمدهای طبقات و رفع محرومیت از قشرهای کم‌درآمد - حفظ وحدت، امنیت و یکپارچگی سرزمین - رفع محرومیت‌ها خصوصاً در مناطق روستایی کشور - ایجاد نظام جامع تأمین اجتماعی برای حمایت از حقوق محرومان و مستضعفان و مبارزه با فقر 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از فقر و محرومیت - جلوگیری از کاهش وحدت ملی - ریشه‌کنی فقر در نواحی روستایی - توسعه نظام تأمین اجتماعی
ضوابط ملی آمایش سرزمین-مصوب هیات وزیران - آمایش سرزمین	۱۳۸۳	<ul style="list-style-type: none"> - گسترش تعامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی درون و بین منطقه‌ای در راستای تقویت همبستگی ملی - توسعه رفاه و تأمین اجتماعی در مناطق مختلف کشور و برقراری تعادل در شاخصهای اصلی آن - توسعه علوم، آموزش، پژوهش و فن آوری و گسترش و تجهیز مراکز آموزشی، پژوهشی، شهرکها و پارکهای علمی - فن آوری کشور - تأکید بر استفاده از ظرفیتهای اجتماعی، فرهنگی و علمی استانها و مناطق کشور، به ویژه شهرهای تهران، شیراز، اصفهان، مشهد، تبریز، اهواز و یزد - تأکید بر حفظ و پویایی هویت ایرانی - اسلامی در تعامل با برون‌نگری و انکاب بر این هویت برای تحکیم و انسجام وحدت ملی در ایجاد درونی - گسترش آموزش و بهداشت، به ویژه برای زنان و جوانان در مناطق کمتر توسعه یافته و گروه‌های اجتماعی در معرض خطر - ارتقای جایگاه صنعت گردشگری در اقتصاد ملی 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از کاهش همبستگی ملی - ارتقای رفاه اجتماعی و جلوگیری از افزایش عدم تعادلها - جلوگیری از نابودی هویت ایرانی-اسلامی - استفاده بهینه از منابع فرهنگی - جلوگیری از طردشدگی گروه‌های محروم و آسیب‌پذیر
مطالعات آمایش	۱۳۸۳	<ul style="list-style-type: none"> - تأمین، حفظ و ارتقای سلامت افراد و جامعه؛ 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از کاهش سطح سلامت عمومی جامعه

سند طرح	سال	واحد سیاست	حکم الزامات
سوزمین - مقدمائی - دفتر آمایش و توسعه پایدار		<p>- ترویج الگوهای رفاری سالم و افزایش آگاهی‌های بهداشتی مردم و کاهش رفتارهای پرخطر؛</p> <p>- تقدم پیشگیری بر درمان، به منظور کنترل و ریشه‌کنی بیماری‌های واگیر دار؛</p> <p>- ایجاد و توسعه بیمه‌های سلامت بگر و تأکید بر روش‌های پرداخت سرانه و نظارت بر عملکرد نظام بیمه درمان کشور؛</p> <p>- تقویت هماهنگی بین بخش بهداشتی بخصوص برای گسترش کمی و کیفی نظارت بر بهداشت و امنیت مواد غذایی، دارویی، بهداشتی و آرایشی و ارتقای شاخص‌ها و عوامل مؤثر در بهداشت و ایمنی محیط‌های خصوصی و عمومی با تأکید بر دسترسی آب آشامیدنی سالم و کنترل آلودگی‌های صوتی، شیمیایی، و نظیر این‌ها؛</p> <p>- ایجاد و توسعه محیط‌های حمایتی سلامت جسمی، روانی و اجتماعی با تأکید بر حفظ کرامت انسانی و حقوق مدنی بیماران و مشارکت با سایر بخش‌ها برای تأمین نیازهای اساسی آن‌ها؛</p> <p>- اصلاح ساختار نظام سلامتی جامعه در راستای ایجاد یک نظام پاسخگو برای ارائه خدمات سلامتی به آحاد مردم؛</p> <p>- وضع قوانین برای حمایت از فشار آسیب‌پذیر از قبیل زنان، افراد کم‌درآمد، معذمان و کودکان و جوانان؛</p> <p>- تغییر الگوها و اولویت‌های سرمایه‌گذاری در زمینه منابع فیزیکی، نیروی انسانی و فناوری؛</p> <p>- طراحی و عملیاتی کردن نظام جامع اطلاعات در بخش سلامت؛</p> <p>- تأکید بر واگذاری ارائه خدمات سلامت به بخش غیردولتی با بهره‌گیری از نظام مناسب خرید خدمت، به منظور افزایش کارایی و بهبود مستمر کیفیت خدمات؛</p> <p>- عادلانه ساختن دریافت خدمات سلامت برای آحاد جامعه و تأمین منابع مالی مورد نیاز برای مراقبت‌های اولیه بهداشتی؛</p> <p>- طراحی و استقرار نظام جامع مدیریت خدمات درمانی کشور با تأکید بر تخصیص بهینه منابع و در نظر گرفتن سطح بندی، نظام ارجاع و ...؛</p> <p>- توجه سرمایه‌گذاری بیشتر در دو بخش آموزش و پرورش و ارتقای پژوهش‌های علمی، کاربردی</p>	<p>- ایجاد سامانه بیمه دربرگیرنده</p> <p>- جلوگیری از ناهماهنگی و توسعه همپای‌های بین بخشی</p> <p>- حمایت از سلامت گروه‌های آسیب پذیر</p> <p>- ایجاد پایگاه داده منسجم برای نظام سلامت</p> <p>- جلوگیری از بی عدالتی فضایی در دسترسی به خدمات و امکانات درمانی</p> <p>- ایجاد پیوند نیرومندی بین پژوهش و بخش سلامت</p> <p>- جلوگیری از تعارضات‌های مخرب سلامت</p> <p>- تمرکز بر پیشگیری به جای درمان</p>
ضوابط ملی آمایش سوزمین مصوب هیات وزیران - مركز ملی آمایش سوزمین	۱۳۹۴	<p>- افزایش همگرایی و تقویت هویت ملی در طراحی و اجرای طرح‌های ملی</p> <p>- تقویت انسجام ملی و ارتقای هویت اسلامی-ایرانی اقوام مختلف و مشارکت آنان در اداره امور، توسعه و امنیت مناطق مختلف کشور؛</p> <p>- تقویت پیوندهای مناطق مرزی با داخل کشور با رویکرد وحدت و یکپارچگی اجتماعی و ارتقای سرمایه‌های اجتماعی ملی در بینه سوزمین</p> <p>- توسعه رفاه و تأمین اجتماعی در نواحی مختلف کشور و زمینه سازی تحقق عدالت فراگیر در بینه سوزمین، کاهش فقر، نابرابری و آسیب‌های اجتماعی با تأکید بر توانمندسازی و حداکثر استفاده از مشارکت مردم</p>	<p>- جلوگیری از نابودی هویت ملی و ارتقای همگرایی</p> <p>- ارتقای همبستگی و انسجام ملی بر مبنای رویکردهای مشارکتی</p> <p>- توانمندسازی و مقنندسازی مردم</p> <p>- تمرکز بر مهارت به جای مدرک</p> <p>- ایجاد هماهنگی بین قابلیت‌های منطقه‌ای و آموزش تخصصی</p> <p>- توسعه از تباط دانشگاه با صنعت</p> <p>- آمایش فضایی قضا‌های آموزشی</p>

سند/طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم الزامات
<p>تفقه مهندسی فرهنگی کشور- دبیر خانه شورای عالی انقلاب فرهنگی</p>		<p>- توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارت آموزی متناسب با عملکرد تخصصی هر قلمرو به ویژه نواحی مرزی و حاشیه شهرها؛ - توزیع جغرافیایی و ساماندهی دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی و پژوهشی در سطح کشور و جذب دانشجویی آن‌ها بر اساس مقتضیات و اولویت‌های توسعه ملی، منطقه‌ای و استانی و کارپروژه‌های هر منطقه - تأکید بر استفاده از ظرفیت‌های انجمنی، فرهنگی و علمی استان‌ها و مناطق کشور به ویژه کلان‌شهرها با محدود نمودن توسعه کمی سطح پایین آموزش عالی به نفع سطح بالاتر - طراحی و ساخت فضاهای تربیتی متناسب با اقتضات برنامه درسی، استانداردهای تربیتی، تحولات جمعیتی - الزام به پیوستن نیازمندی‌های نیروی انسانی برای طرح‌های توسعه‌ای، خدماتی و تولیدی عمده برای تعیین نیازهای آموزشی آن در منطقه - توسعه و تقویت قطب‌های علمی-دانشگاهی در شهرهای منتخب</p>	<p>- توسعه فرهنگ قرآنی و سیره امامان و پیامبران - جلوگیری از فروپاشی و نابودی نقش‌های خانواده - افزایش نرخ باروری - جلوگیری از نابودی سبک زندگی ایرانی-اسلامی - توسعه مشارکت‌های مدنی - جلوگیری از غربزدگی و توسعه فرهنگ ایثار و شهادت - گسترش نقش فناوری‌های نو در توسعه فرهنگی - صدور و توسعه فرهنگ ایرانی-اسلامی و ارزش‌های آن در سطح بین‌المللی</p>
	۱۳۹۲	<p>- نهادینه‌سازی فرهنگ تمسک به قرآن و عزت(امام عصر(ص)) و تبیین، ترویج، تقویت و ساماندهی شعار الهی، نادها و آیین‌های اسلامی- ایرانی - بازآفرینی نظام فکری، ساختارهای رسمی و غیررسمی و مهارت تمدنی جامعه مبتنی بر جهانی‌بینی و تعلیم اسلام ناب محمدی(ص) - تبیین، تشکیل، تکمیل، تعالی و ابرین‌سازی خانواده - جلوگیری از کاهش نرخ باروری کل و ارتقای آن - مطالعات جمعیت‌شناختی و آمایش و پایش مستمر جمعیتی - طراحی و نهادینه‌سازی آداب و سبک زندگی اسلامی- ایرانی - انسجام‌بخشی و تقویت مشارکت فراگیر و نظام‌مند نهاد خانواده، نظام تعلیم و تربیت، سازمان‌های اجتماعی و اداری و سایر نهادهای مرتبط در گسترش نظم و انضباط، قانون‌گرایی و احساس امنیت عمومی و طرفدارسازی و فرهنگ‌سازی برای رفع موانع فرهنگی، ساختاری و رفتاری - تبیین، نهادینه‌سازی و ارتقای اخلاق و رفتار و نظام حقوقی اسلام در حوزه‌های اجتماعی و سیاسی - طراحی و استقرار الگوی اسلامی اخلاق و فرهنگ کار و رفتار اقتصادی دولت و مردم در عرصه تولید، توزیع و مصرف - تبیین، ترویج و نهادینه‌سازی هنر متعهد، تعالی‌بخش، شوق‌آفرین و استکبارستیز و تعمیق درک زیباشناسانه عمومی و بهره‌گیری از ظرفیت هنر در تکمیل فرهنگ اسلامی- ایرانی و گفتمان انقلاب اسلامی مبتنی بر بیانات امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (مدظله العالی) - طراحی و استقرار نظام جامع و کارآمد اطلاعات، ارتباطات و رسانه‌های مبتنی بر آموزه‌های دینی، انقلابی و ارزش‌های اخلاقی، مقتضیات راهبردی کشور و سیاست‌های کلی نظام</p>	

سند طرح	سال	راهبردا سیاست	حکم الزامات
		<p>گسترش تأثیرگذاری و ارزش آفرینی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران</p> <p>بازنگری و اصلاح اهداف و کارکردهای فرهنگی نظام فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی</p> <p>ساماندهی چهره فرهنگی انقلاب اسلامی، راهبری فعال چنگ نرم و ارتقای مؤلفه‌های قدرت نرم نظام اسلامی</p>	
		<p>افزایش ضربان ایمنی و تاب آوری جامعه، پیشگیری و کاهش خطرات ناشی از حوادث و سوانح</p> <p>کمک به حفظ و ارتقای سرمایه اجتماعی با استفاده از توان و ظرفیت‌های مردمی و افزایش مشارکت‌های اجتماعی مردم</p> <p>تحقق عدالت اجتماعی و حمایت از اقشار آسیب‌پذیر و بسط پوشش‌های امدادی، حمایتی و بیمه‌ای و پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی</p> <p>خدمات‌رسانی به موقع به افراد در معرض آسیب‌های اجتماعی</p> <p>بسط و توسعه نقش مردم و سازمان‌های مردم‌نهاد در حوزه‌های مشارکت‌های گروهی و تأمین مالی</p> <p>بهبود کیفیت زندگی ساکنان سکونتگاه‌های غیررسمی و ترویج مهاجرت</p> <p>برنامه‌ریزی برای مدیریت و توزیع متناسب فعالیت، جمعیت و مهاجرت در کشور</p> <p>حمایت و توانمندسازی زنان سرپرست خانوار</p> <p>مقابله با اعتیاد، ساماندهی کودکان کار و حمایت از بیماران روانی مزمن و سالمندان</p> <p>تأمین نیاز اقشار آسیب‌پذیر و گروه‌های هدف سازمان‌های حمایتی به مسکن</p> <p>توسعه فرهنگ کتابخوانی با اولویت کتابخانه‌های روستایی در مناطق کمتر توسعه‌یافته</p> <p>حمایت از کتابفروشان، ناشران و مطبوعات و توسعه فضاهای مذهبی فرهنگی و بهره‌گیری بهینه از اماکن مذهبی</p> <p>صیانت از میراث فرهنگی و حمایت از صنایع دستی و تشویق و توسعه گردشگری</p> <p>تقویت و تکمیل جامعه‌های خانواده‌محور و تقویت و تکمیل و تعالی خانواده و کارکردهای اصلی آن</p>	<p>- جلوگیری از آسیب‌پذیری در برابر مخاطرات</p> <p>- افزایش سرمایه اجتماعی</p> <p>- جلوگیری از افزایش بی‌عدالتی اجتماعی</p> <p>- توسعه نقش جنبش‌ها و نهادهای مردمی</p> <p>- جلوگیری از افزایش سکونتگاه‌های غیررسمی</p> <p>- توانمندسازی گروه‌های آسیب‌پذیر</p> <p>- توسعه مسکن اجتماعی</p> <p>- توسعه مراکز فرهنگی و فرهنگ توسعه و کتابخوانی</p> <p>- توسعه تولیدات فرهنگی</p> <p>- جلوگیری از فروپاشی نهاد خانواده</p>
	۱۳۹۵		

شماره
مجلس
شورای اسلامی

جدول ۶- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/اوامات در محور منابع طبیعی و محیط زیست

سند/طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم/اوامات در محور منابع طبیعی و محیط زیست
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین، نظام معظم راهبردی	۱۳۹۰	<ul style="list-style-type: none"> - حفظ، احیا و بهره‌وری بهینه از سرمایه‌ها، منابع طبیعی تجدیدشونده و حفظ محیط زیست در طرح‌های توسعه - تقویت هدفمند عوامل پیشرفت و آبادانی در مناطق حساس و ویژه با توجه به ملاحظات دفاعی، امنیتی، فرهنگی، اجتماعی و زیست محیطی و افزایش نقش و فعالیت مردم در فرایند توسعه - دستیابی به تعادل‌های منطقه‌ای متناسب با قابلیت‌ها و توان‌های هر منطقه - استفاده مؤثر از موقعیت، میراث تاریخی و جاذبه‌های فرهنگی و طبیعی کشور در مسیر اهداف توسعه، تقویت گردشگری و حفاظت از سواحل تاریخی 	<ul style="list-style-type: none"> - کاهش وابستگی به منابع تجدیدناپذیر - حفظ مناطق حساس اکولوژیکی - جلوگیری از عدم توازن‌های منطقه‌ای - استفاده از پتانسیل‌ها و قابلیت‌های گردشگری
سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران ایق ۱۴۰۴	۱۳۸۲	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد توسعه نظام ارزیابی، پایش و ارائه گزارش در زمینه تنوع - تدوین و اجرای راهبردهای بخشی توسعه پایدار مبتنی بر حفاظت از تنوع زیستی - تقویت و تعمیق ملاحظات تنوع زیستی در سطح زیست‌بوم‌ها و زیستگاه‌ها - تدوین اصول، سیاست‌ها و دستورالعمل‌های اعمال ضوابط تنوع زیستی در فعالیت‌ها - تدوین و تکمیل شاخص‌های پایداری و اعمال آن‌ها در فعالیت‌های مرتبط با تنوع زیستی - تدوین و اجرای برنامه جامع توسعه طبیعت‌گردی - اصلاح و تقویت مدیریت شبکه مناطق حفاظت شده - تدوین اصول، سیاست‌ها و ضوابط توسعه فناوری زیستی و به کارگیری آن در زمینه‌های مرتبط با تنوع زیستی - پیشگیری و مبارزه با تخریب سرزمین با تأکید بر استفاده از دانش بومی جوامع محلی - اصلاح نظام بهره‌برداری از منابع طبیعی (منابع پایه تولید) و مهار عوامل ناباب‌آوری منابع - هماهنگی بین مجموعه دستگاه‌های اجرایی اثرگذار بر عرصه‌های منابع طبیعی اعمال مدیریت یکپارچه و نظام‌مند بر منابع طبیعی کشور - اعمال دیدگاه‌های آمایش برای تعیین کاربری اصولی عرصه‌های جنگلی و مرععی در فرایند توسعه کشور - ایجاد و تقویت سیستم‌های پایش و ارزیابی تغییرات ایجادشده در جنگل‌ها و مراعات 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از نابودی تنوع زیستی - کاهش فرآیندهای مخرب اکولوژیکی - ارتقای مدیریت محیط زیستی - ارتقای جایگاه دانش محلی در حفظ محیط زیست - استفاده بهینه و پایدار از منابع طبیعی - اجتناب از مدیریت چندپارچه و متفرق - جلوگیری از نابودی جنگل‌ها و مراعات - ایجاد نظام پایش و دیده‌بانی کارآمد
ضوابط ملی آمایش سرزمین-مصوب هیات وزیران -	۱۳۸۳	<ul style="list-style-type: none"> - تعادل بخشی به توزیع جمعیت و فعالیت متناسب با منابع، توان محیطی و ظرفیت تحمل زیست بوم‌ها - رعایت ملاحظات "امنیتی و دفاعی"، "حفاظت از محیط زیست" و "حراست از میراث فرهنگی" در استقرار جمعیت و فعالیت - استفاده پایدار از قابلیت‌های طبیعی و امکانات آب و خاک برای توسعه فعالیت‌های کشاورزی و صنایع وابسته و تبدیلی مرتبط با آن - توجه به محدودیت‌های آب برای مصارف کشاورزی 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از تمرکز جمعیت فراتر از ظرفیت تحمل زیستی - جلوگیری از نابودی میراث فرهنگی و طبیعی - اجتناب از رویه‌های ناباپدار در بخش کشاورزی

سند/ طرح	سال	راهبردها/ سیاست
آمایش سرزمین مؤثر علمی		
مطالعات آمایش سرزمین - مقدماتی - دفتر آمایش و توسعه پایدار	۱۳۸۳	<p>انجام برنامه‌های محیط زیستی با توجه به اصل توسعه پایدار برای جلوگیری از بروز صدمات محیط زیستی</p> <p>ارتقاء فن آوری‌های لازم جهت کاهش آلودگی‌های آب، خاک، هوا، سرو صدا در مناطق شهری، صنعتی و مناطق کشاورزی</p> <p>اجرای طرح‌های مدیریت پسماند و گسترش روش‌های بازیافت در شهرها و مناطق صنعتی</p> <p>ارتقاء آگاهی‌های عمومی و جلب مشارکت‌های مردمی در حفظ محیط زیست</p> <p>ارزیابی طرح‌ها و پروژه‌های ملی با معیارهای زیست محیطی قبل از تصویب</p> <p>ارتقاء کمی و کیفی دانش و مهارت‌های فنی نیروهای متخصص در مسائل زیست محیطی با توجه به شرایط محیطی کشور</p> <p>الزام صنایعی که باعث آلودگی آب می‌شوند به تجهیز به سیستم تصفیه فاضلاب</p> <p>بهره برداری از منابع طبیعی متناسب با ظرفیت و تحمل محیط و تجدید پذیری منابع طبیعی</p> <p>رعایت معیارهای زیست محیطی در توسعه یا ایجاد شهرها و شهرک‌های با عملکرد صنعتی</p> <p>رعایت معیارهای زیست محیطی در احداث راه‌های جاده‌ای و ریلی</p> <p>ایجاد و توسعه مناطق ویژه زیستی به عنوان مناطق چندمنظوره برای حفاظت از گونه‌ها و مجموعه‌های طبیعی در مناطق حساس</p> <p>استفاده از انرژی‌های پاک و جانساز در شهرهای بزرگ و کاهش آلودگی هوا در این شهرها</p> <p>تقویت مدیریت ملی آب کشور بر اساس مدیریت جامع و توأمان عرضه و تقاضا در کل چرخه آب با توجه به اصول آمایش سرزمین و توسعه پایدار</p> <p>همسازسازی طرح‌های آمایش سرزمین، توسعه کالبدی و برنامه‌های توسعه بخش آب با توجه به ظرفیت قابل تحمل حوضه‌های آبریز و امکانات توسعه منابع آب در مناطق مختلف کشور</p> <p>اصلاح و بهبود ساختار نظام مصرف آب و مدیریت؛</p> <p>اولویت‌بندی در سرمایه‌گذاری‌ها و طرح‌های در دست مطالعه انتقال بین حوضه‌ای و ایجاد سدهای مخزنی بر اساس استراتژی‌های توزیع جمعیت و فعالیت و الزامات آمایش سرزمین</p> <p>تمرکززدایی از ساختار مدیریت منابع آبی کشور و مشارکت گروه‌های ذینفع در انطباق با برنامه‌های مدیریت پیشگیری</p> <p>اولویت ایجاد شبکه‌های آبیاری و زهکشی در پایین دست سدها و مسیرهای انتقال</p> <p>مهاره کنترل و بهره‌برداری روان آب‌های سطحی از طریق اجرای سدهای مخزنی، تأسیسات کوچک آبی و طرح‌های آبخیزداری</p> <p>مسئومیت تغییر کاربری زمین خارج از برنامه‌ها و طرح‌های مصوب و معاینه با ملاحظات محیط زیستی</p>
حکم الزامات در محور منابع طبیعی و محیط زیست		<p>جلوگیری از تخریب محیط زیست</p> <p>هوشمندسازی حفاظت از محیط زیست</p> <p>ایجاد چرخه بسته در مدیریت پسماند</p> <p>تمرکززدایی و افزایش مشارکت‌های مردمی در حفظ محیط زیست</p> <p>ارتقای مهارت و دانش مسئولان و کارکنان بخش محیط زیست</p> <p>جلوگیری از توسعه‌های فاقد ارزیابی‌های محیط زیستی</p> <p>کاهش وابستگی به سوخت‌های فسیلی</p> <p>مدیریت یکپارچه و پایدار منابع آب</p> <p>جلوگیری از هدر رفت منابع طبیعی</p> <p>رعایت حقایق‌های محیط‌زیستی</p> <p>جلوگیری از بی‌عدالتی‌ها در تخصیص و توزیع منابع آب</p>

سند طرح	سال	راهبردها سیاست	حکم الزامات در محور منابع طبیعی و محیط زیست
<p>آمایش سرزمین مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سرزمین</p>	<p>۱۳۵۵</p>	<p>توسع بخشی به منابع تولید انرژی و افزایش سهم انرژی‌های تجدیدپذیر (به ویژه بادی و خورشیدی) در تولید و تأمین انرژی بهینه - اعمال مدیریت یکپارچه بر منابع آب - ممنوعیت برداشت بی‌رویه و ناپایدار از منابع آب‌های زیرزمینی و سطحی کشور - مهار آب‌های مرزی و مدیریت کارآمد و بهینه آب‌های ورودی و خروجی کشور - رعایت نیازهای پایه محیط زیستی رودخانه‌ها، تالاب‌ها، دریاچه‌ها بر اساس میزان تجدید شونده گی آب و ظرفیت قابل تحمل حوضه‌های آبریز در مهار و کنترل آب‌های سطحی کشور - توجه به محدودیت آب در جانشینی و استقرار فعالیت‌های اقتصادی آب بر در قلمروهای مختلف کشور - رعایت ملاحظات ژئوپلیتیکی و اکولوژیکی در طرح‌های استحصال، انتقال، توزیع و مصرف آب در سطح فراملی، ملی، منطقه‌ای و محلی - افزایش تراز مثبت آب مجازی در تجارت کالا - بازنگری و تجدید نظر در تخصیص آب از سد‌ها به نفع تقویت مخازن دریاچه‌ها و تالاب‌ها در پایین دست و حفظ حقل‌های محیط زیستی رودخانه‌ها و تالاب‌ها - کاهش نسبت حجم آب مصرفی کل کشور به حجم آبی منابع آب تجدید شونده متناسب با ظرفیت هر منطقه - ایجاد تناسب و هماهنگی در اجرای طرح‌های سد، آبخیزداری، شبکه‌های آبیاری و زهکشی پایین دست - تدوین الگوی بهینه کشت در دشت‌ها (واحدهای اکولوژیکی) با تأکید بر ارزش اقتصادی آب - ارتقای بهره‌وری آب و یکپارچگی روش‌های مناسب آبیاری با شرایط اقلیمی و منطقه‌ای در راستای صرفه‌جویی و استفاده بهینه از منابع آب با توجه به محدودیت‌های ناشی از تغییرات آب و هوایی - حفاظت، پیشگیری و کاهش فرسایش خاک و تخریب بیخودها با اجرای عملیات آبخیزداری و آبخیزداری در حوضه‌های آبخیز کشور - محدودیت کشت محصولات آبی با نیاز آبی بالا در فضای باز و جایگزینی در موارد ممکن از طریق کشت گلخانه‌ای، مدیریت جامع و یکپارچه حوضه‌های آبخیز برای بهره‌برداری از منابع آب پایه (آب، خاک و پوشش گیاهی) - توسعه، حفاظت و احیای جنگل‌ها و مراتع کشور - ارتقاء سطح تعاملات و همکاری‌های دو یا چند جانبه با کشورهای منطقه به منظور حفاظت از محیط زیست و منابع طبیعی - رعایت ملاحظات محیط زیستی (توان اکولوژیک و ظرفیت تحمل زیستی) در استقرار فعالیت‌های توسعه‌ای در پهنه سرزمین - پیمان‌زدایی و جلوگیری از پیمان‌زدایی و تفتیش شن‌های روان و مهار کانون‌های شکل دهنده ریزگردها - صیانت و استفاده بهینه از ظرفیت‌ها و جاذبه‌های طبیعی</p>	<p>- اجتناب از بهره‌برداری‌های ناپایدار در بخش - کاهش وابستگی به سوخت‌های فسیلی - جلوگیری از برداشت ناپایدار منابع آب‌های زیرزمینی و سطحی - توسعه دیپلماسی آب - جلوگیری از عدم رعایت حقل‌های محیط زیستی - توسعه صنایع و فعالیت‌ها بر اساس منابع آب و ظرفیت تحمل - جلوگیری از تخصیص و استفاده ناعادلانه و ناپایدار منابع آب - صرفه‌جویی در مصرف آب و ارتقای بهره‌وری آن - اصلاح الگوی کشت - سازگاری در برابر تغییرات اقلیمی - جلوگیری از فرسایش و تخریب خاک - جلوگیری از نابودی جنگل‌ها و مراتع - جلوگیری از ناپایان‌زدایی و ریزگردها - جلوگیری از نابودی جاذبه‌های طبیعی</p>

سند/طرح	سال	راهبردی/سیاست	حکم/الزامات در محور منابع طبیعی و محیط زیست
<p>یکپارچه مناطق ساحلی کشور: طرح کاربری مطلوب اراضی مناطق ساحلی کشور- وزارت راه و ترابری ۱۳۸۸</p>		<p>افات، محدود نمودن تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی و افزایش بازدهی سیستم‌های آبیاری</p> <p>- احیا و ضابطه مند نمودن بهره‌برداری از منابع طبیعی با تأکید بر صیانت اکوسیستم‌های ملی و ویژه استان</p> <p>- ضابطه‌مند نمودن ساخت و ساز در اراضی ساحلی، جنگلی و حاشیه محوره‌های گردشگری</p> <p>- اختصاص اراضی ساحلی و جنگلی با کاربری عمومی با تأکید بر احیاء، حفظ جنگل‌ها، حریم دریا و رودخانه</p> <p>- توسعه عمومی شهرها و بهره‌گیری از اراضی موات و بایر داخل شهرها</p>	<p>کشاورزی</p> <p>- اجتناب از نابودی اکوسیستم‌ها طبیعی</p> <p>- جلوگیری از ساخت و سازهای بی‌رویه در مناطق حساس اکولوژیکی</p> <p>- اجتناب از توسعه در حریم</p> <p>- جلوگیری از برآکنده‌رویی شهرها</p>
<p>سیاست‌های کلی محیط زیست- حضرت آیت الله خامنه‌ای</p>	۱۳۹۴	<p>- مدیریت جامع، هماهنگ و نظام‌مند منابع حیاتی از قبیل هوا، آب، خاک و تنوع زیستی (منبتی بر توان و پایداری زیست‌بوم به‌ویژه با افزایش ظرفیت‌ها و توانمندی‌های حقوقی و ساختاری مناسب همراه با رویکرد مشارکت مردمی</p> <p>- ایجاد نظام یکپارچه ملی محیط زیست</p> <p>- اصلاح شرایط زیستی به منظور برخورداری ساختن جامعه از محیط زیست سالم و رعایت عدالت و حقوق بین‌نسلی</p> <p>- پیشگیری و مسانعت از انتشار انواع آلودگی‌های غیرمجاز و جرم‌انگاری تخریب محیط زیست و مجازات مؤثر و بازدارنده آلوده‌کنندگان و تخریب‌کنندگان محیط زیست و الزام آنان به جبران خسارت</p> <p>- پایش مستمر و کنترل منابع و عوامل آلاینده هوا، آب، خاک، آلودگی‌های صوتی، امواج و اشمه‌های مخرب و تغییرات نامساعد اقلیم</p> <p>- تهیه اطلس زیست‌بوم کشور و حفاظت، احیاء، بهسازی و توسعه منابع طبیعی تجدیدپذیر (مانند دریا، دریاچه، رودخانه، مخزن سدها، تالاب، آبخیزان زیرزمینی، جنگل، خاک، مرغ و تنوع زیستی به‌ویژه حیات وحش) و اعمال محدودیت قانونمند در بهره‌برداری از این منابع</p> <p>- مدیریت تغییرات اقلیم و مقابله با تهدیدات زیست محیطی نظیر بیابان‌زایی، گرد و غبار به‌ویژه ریزگردها، خشکسالی و عوامل سرایت‌دهنده میکروبی و رادیواکتیو</p> <p>گسترش اقتصاد سبز</p> <p>- تعادل بخشی و حفاظت کیفی آب‌های زیرزمینی از طریق اجرای عملیات آبخیزداری، آبخیزداری، مدیریت عوامل کاهش بهره‌برداری از آب‌های زیرزمینی و تبخیر و کنترل ورود آلاینده‌ها</p> <p>- استقرار نظام حسابرسی زیست محیطی در کشور با لحاظ ارزش‌ها و هزینه‌های زیست محیطی (تخریب، آلودگی و احیاء) در حساب‌های ملی</p> <p>- حمایت و تشویق سرمایه‌گذاری‌ها و فناوری‌های سازگار با محیط زیست با استفاده از ابزارهای مناسب از جمله عوارض و مالیات سبز</p> <p>- تدوین منشور اخلاق محیط زیست و ترویج و نهادینه‌سازی فرهنگ و اخلاق زیست محیطی مبتنی بر ارزش‌ها و الگوهای سازنده ایرانی-اسلامی</p>	<p>- اجتناب از بخشی‌نگری و مدیریت متفرق در عرصه منابع طبیعی</p> <p>- افزایش مشارکت‌های مردمی</p> <p>- اجتناب از افزایش آلاینده‌های محیط زیستی</p> <p>- ایجاد نظام پایش کارآمد محیط زیستی</p> <p>- بازبینی قوانین محیط زیستی</p> <p>- کاهش آسیب‌پذیری و سازگاری با تغییرات اقلیمی</p> <p>- ارتقای مدیریت منابع آب کشور</p> <p>- توسعه فناوری‌های سبز</p> <p>- ارتقای آگاهی‌های محیط زیستی</p> <p>- ارتقا و کارآمدسازی دیپلماسی محیط زیستی</p>

سند/ طرح	سال	راهبر د سیاست	حکم الزامات در محور منابع طبیعی و محیط زیست
		<ul style="list-style-type: none"> - ارتقاء مطالعات و تحقیقات علمی و بهره‌مندی از فناوری‌های برآزانه زیست محیطی و تجارب سازنده بومی در زمینه حفظ تعادل زیست بوم‌ها و پیشگیری از آلودگی و تخریب محیط زیست - گسترش سطح آگاهی، دانش و بینش زیست محیطی جامعه و تقویت فرهنگ و معارف دینی، مشارکت و مسؤلیت‌پذیری اجتماعی - تقویت دیپلماسی محیط زیست 	<ul style="list-style-type: none"> - اجتناب از توسعه بدون ارزیابی محیط‌زیستی - جلوگیری از نابودی تالاب‌ها - جلوگیری از هدررفت پسماند‌ها و مدیریت پایدار پسماند
		<ul style="list-style-type: none"> - ارزیابی راهبردی محیط‌زیست (SEA) در سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه‌ای و ارزیابی اثرات زیست‌محیطی (EIA) طرح‌های بزرگ کلیه دستگاه‌های اجرائی و بخش‌های خصوصی و تعاونی، نهادهای عمومی غیردولتی در پهنه سرزمینی - اجرای برنامه عمل حفاظت، احیاء، بهبود و ترمیم مناسب از تالاب‌های کشور - اجرای طرح‌های جامع مدیریت پسماند به‌ویژه در سواحل دریاها، رودخانه‌ها، جنگل‌ها و دشت‌های حاشیه تالاب‌ها - تهیه و اجرای طرح جامع پیشگیری و اطفای حریق در عرصه مدیریت سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری و سازمان حفاظت محیط‌زیست - تکمیل و اجرای تأسیسات جمع‌آوری، تصفیه، بازچرخانی و مدیریت پساب و شهرها و شهرک‌های صنعتی و خدماتی - احیاء، توسعه و غنی‌سازی جنگل‌ها - اجرای عملیات آبخیزداری و حفاظت از خاک و آبخوان - پایان‌زدایی و کنترل کانون‌های بحرانی آن - تهیه نقشه‌های حدنگاری (کاداستر) منابع طبیعی - اجرای برنامه مدیریت سبز شامل مدیریت مصرف انرژی، آب، مواد اولیه، تجهیزات و کاغذ، کاهش مواد جامد زائد و بازیافت آنها در ساختمان‌ها و وسایط نقلیه - احیای رویشگاه‌های مرعی و توسعه و فرآوری گیاهان دارویی - تبدیل پسماند به کود یا انرژی برای شهرهای مختلف - اقدامات سیاسی، اقتصادی و عمرانی لازم برای تثبیت، استمرار و افزایش حلقه به رودخانه‌های مشترک و مرزی - تهیه، تدوین و اجرای برنامه عمل حفاظت و مدیریت از مناطق چهارگانه محیط زیست و گرنه‌های در معرض تهدید و خطر انقراض حیات وحش کشور - جلوگیری از تغییر کاربری، تجاوز و تصرف، مبارزه با قاچاق چوب، استقرار مدیریت پایدار جنگل 	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد چرخه‌های بسته آب - جلوگیری از نابودی جنگل‌ها و مراتع - جلوگیری از پایان‌زایی - مدیریت سبز منابع طبیعی و سوخت‌ها - توسعه جنگل‌ها و مراتع - رعایت حلقه‌های محیط‌زیستی - جلوگیری از نابودی تنوع زیستی
<p>نوع برنامه ششم توسعه - مجلس شورای اسلامی</p>	۱۳۹۵		

۲-۲- بررسی وضعیت، فشارها و روندها در ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، محیط‌زیستی و ارتباطی

۲-۲-۱- بررسی وضعیت

استان یزد از منظر جغرافیایی، از شمال با استان سمنان، از غرب و شمال غرب با استان اصفهان، از شرق با استان‌های خراسان رضوی و خراسان جنوبی، از جنوب شرق با استان کرمان و از جنوب غرب با استان فارس همسایه است. استان یزد با ۱۲۸۸۱۱ کیلومتر مربع وسعت، ۷/۹ درصد از مساحت کشور را تشکیل می‌دهد. یزد سرزمینی کویری و با دو پهنه بزرگ کویری ایران، یعنی کویر لوت در جنوب شرقی، و دشت کویر در شمال، همسایه است. این استان به لحاظ ناهمواری‌ها و اختلاف ارتفاع در مناطق مختلف، دارای ناهمگونی و تنوع بسیاری است؛ به گونه‌ای که بلندترین نقطه آن شیرکوه با ارتفاع ۴۰۷۵ م و پست‌ترین نقطه آن شهر طبس با ارتفاع ۶۹۰ متر با هم حدود ۳۳۷۵ متر اختلاف دارند. (جغرافیای استان یزد، ۱۳۹۹: ۵). از گذشته‌های دور سرزمینی که امروز از آن با نام یزد یاد می‌شود، همواره مسکون و یکی از مناطق باستانی و تاریخی سرزمین ایران به شمار آمده است. پس از اسلام نیز این منطقه با مدنیت و فرهنگ اسلامی و حتی فرهنگ زرتشتی ساکنان خود حیات تاریخی مهمی در ایران داشته است. لسترنج می‌نویسد: «یزد در زمان قدیم «گتّه» نام داشت و چون نام یزد به شهر گذارده شده، نام کتّه را بر ولایت یزد اطلاق کردند و به آن حومه یا جومه یزد گفتند». وی سپس می‌نویسد که «سه شهر میبد و عقدا و نائین در شمال باختری یزد، به ترتیب یکی بعد از دیگری در حاشیه کویر جای داشتند و معمولاً از توابع یزد شمرده می‌شدند (سازمان نقشه‌برداری کشور، ۱۳۹۹: ۱۱). در تقسیمات مغولی، «تومان یزد» یکی از تومان‌های نه‌گانه و شامل شهرهای یزد، نائین و میبد بود و در عصر زندیه، «دارالعباد یزد» نامیده می‌شد که یکی از ایالت‌های ایران به شمار می‌آمد. در عصر مشروطیت نیز یکی از دوازده ولایت ایالت‌های چهارگانه ایران محسوب می‌شد. در ۱۳۴۸ شمسی، فرمانداری کل یزد به مرکزیت شهر یزد شامل شهرستان‌های یزد، اردکان، بافق و تفت تأسیس گردید. در ۱۳۵۲ فرمانداری کل یزد به استان یزد تبدیل شد (دفتر تقسیمات کشوری، ۱۳۹۴: ۹).

۲-۲-۲- توان اکولوژیک

استان یزد به سبب کویری بودن نیمی از مساحت آن و نیز کمبود میزان بارندگی و جریان‌های سطحی آب، شاغلان بخش کشاورزی آن اندک است. اما تعداد شاغلان در بخش خدمات و صنعت، بیش از هشتاد درصد از جمع شاغلان استان را در سال ۱۳۹۵، تشکیل می‌داده است. این استان به سبب موقعیتی که در مرکز جغرافیای سیاسی ایران دارد، محل تلاقی راه‌های ارتباطی شرق به غرب و شمال به جنوب ایران از

طریق راه آهن و راه های آسفالت شده درجه دو به شمار می آید. همچنین به سبب برخورداری از جاذبه های متنوع طبیعی، تاریخی، فرهنگی و نیز تولید و عرضه صنایع دستی، یکی از مقاصد پرجاذبه برای گردشگران داخلی و بویژه خارجی بوده است (سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۳۹۷: ۱۷).

۲-۳-۲- چالش های هیدروپلیتیک استان یزد

در استان یزد رودخانه پَر آب و دائمی به سبب بارندگی کم، گرما و تبخیر، اصولاً وجود ندارد. رودهای اعظم (درهرات) و بَوانات (در مَرُوست)، واقع در جنوب غربی و رودهای سَردر، کُویت و دره بید (در طبس)، واقع در شمال شرقی استان تنها جریان های آبی مهمی هستند که برخی از مناطق استان را آبیاری می کنند. منابع آب زیرزمینی، اصلی ترین منابع برای تامین آب آشامیدنی و کشاورزی و صنعت استان هستند، به گونه ای که از مجموع ۳۰۹۸۸ رشته قنات موجود در کشور، بیش از ۲۷۴۶ رشته آن در استان یزد قرار دارند، گرچه در سال های اخیر باحفر چاه های عمیق و نیمه عمیق، تعدادی از این قنات ها خشک شده اند. یکی از راه های تأمین آب شهرهای یزد، اردکان و میبد انتقال آب از رودخانه زاینده رود در استان اصفهان، به استان یزد بوده است. (وزارت نیرو، ۱۳۹۸: ۳۱). استان یزد در حاشیه کویر مرکزی ایران در خط مقدم مقابله با بیابان زایی در مرکز ایران، با اقلیمی خشک و بیابانی یکی از بحرانی ترین استان های کشور از نظر منابع آب در دسترس می باشد. استان یزد با بیش از یک میلیون نفر جمعیت و مزیت ها و قابلیت های فراوان در حوضه آبریز مرکزی ایران از تنگنا و محدودیت شدید منابع آب از لحاظ کمی و کیفی رنج می برد بنظر می رسد این بحران آب در مناطق خشک کشور ما تنها از طریق اعمال برنامه ریزی های کلان و واقع بینانه و مبتنی بر تعاملات منطقه ای و فراساتانی با استفاده از تمامی امکانات و ظرفیت ها قابل کنترل می باشد. از سوی دیگر، مدیریت مصرف، مهمتر از مدیریت تقاضا بوده و در صورت عدم استفاده از روش های صحیح مصرف آب در هر بخش، هر مقدار آب که استحصال گردد بی رویه مصرف و کمبود همچنان ادامه خواهد یافت. به عبارت دیگر یکی از مشکلات فرهنگی کشور در بخش کشاورزی این است که زمانی که آب در دسترس می باشد. کشاورزان تمایل دارند بیش از حد نیاز به آبیاری بپردازند و آبیاری را بر اساس نیاز آبی انجام نمی دهند از طرف دیگر رویکرد توسعه در مناطق خشک باید بر مبنای حل بحران آب باشد. بنابر این در توسعه آبی مناطق خشک باید ظرفیت های طبیعی و اقلیمی منطقه را بیشتر مدنظر قرار داد. علاوه بر این، مناطق خشک نیاز به روش های نوآورانه برای تأمین آب دارند و برنامه ریزی برای توسعه روش های تأمین آب مبتنی بر استحصال آب باران می تواند از هدر رفت آب به صورت سیلاب های کوتاه و شدید و تبخیر مجدد آب حاصل از بارندگی موثر باشد (توکلی و دهستانی، ۱۳۹۷: ۹). از سوی دیگر، دشت یزد اردکان، یکی از مناطق بحرانی از نظر وضعیت منابع آبی محسوب می گردد. شناسایی وضعیت منابع مذکور

و ریشه یابی و آسیب شناسی آنها به مدیران، سیاست گزاران و برنامه‌ریزان سطوح مختلف برنامه‌ریزی در سامان دادن وضعیت موجود، کمک شایانی خواهد نمود. بر اساس شاخص سرانه آب تجدید پذیر، حوضه آبریز دشت یزد اردکان در شرایط بحران آبی شدید به سر می برد. ریشه های چالش‌های آب استان به ترتیب اولویت شامل عدم وجود مدیریت هماهنگ در زمینه تولید، انتقال و ذخیره و مصرف آب در استان، تغییر کاربری‌های فراوان در پیرامون ارتفاعات شیرکوه استان یزد بعنوان رگه حیاتی تأمین آب استان، نگاه بخشی به مقوله آب به دلیل نظام بودجه ای و ساختاری را بر شمرد (زارع چاهکویی و همکاران، ۱۳۹۸: ۳۳).

فصل سوم

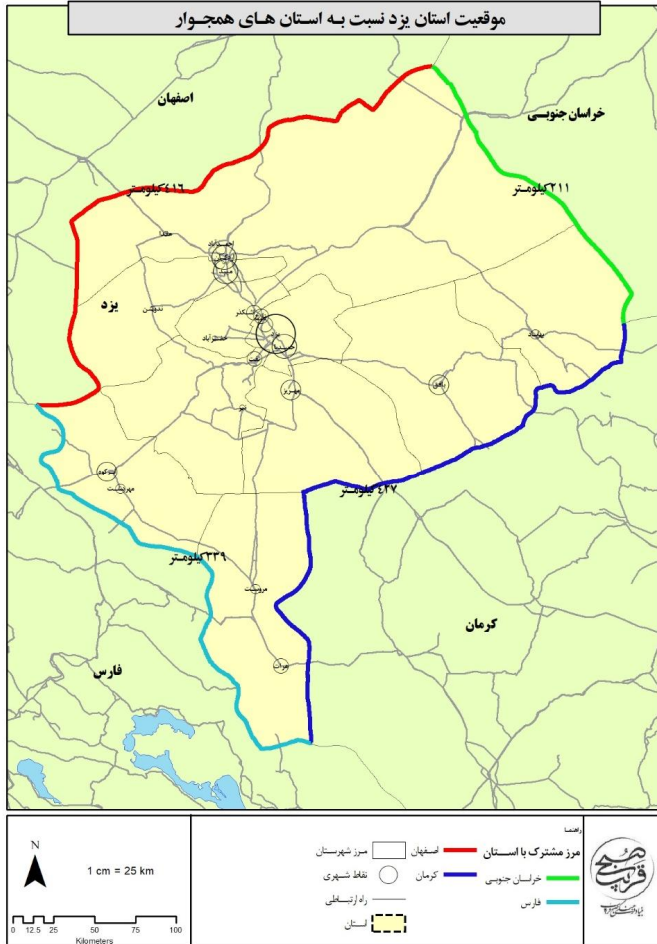
تحلیل محیط درونی

۳-۱- تقسیمات کشوری و همجواری‌ها

استان یزد با مساحتی معادل ۷۴۷۸۱ کیلومتر مربع در قسمت مرکزی فلات ایران قرار دارد و حدود ۴/۵ درصد از مساحت کل کشور را فرا گرفته است. این استان از نظر وسعت رتبه هشتم را در بین استان‌های کشور دارد و بعد از استان‌های سیستان و بلوچستان، کرمان، خراسان جنوبی، فارس، خراسان رضوی، اصفهان و سمنان، وسیع‌ترین استان کشور به حساب می‌آید. در اولین قانون تقسیمات کشوری ولایت یزد یکی از ۱۲ ولایت ایران بود و در دومین قانون تقسیمات کشوری مصوب سال ۱۳۱۶، شهرستان یزد و اصفهان استان دهم را تشکیل می‌دادند. در سال ۱۳۴۸ یزد از استان اصفهان منتزع و به فرمانداری کل تبدیل گردید و تا سال ۱۳۵۲ یکی از شهرستان‌های استان دهم محسوب می‌گردید که با مصوبه هیئت وزیران در همین سال، به استان ارتقاء پیدا کرد.

استان یزد از سمت شمال به استان خراسان جنوبی و استان اصفهان، از سمت جنوب غربی به استان فارس، و از سمت جنوب شرقی به استان کرمان محدود می‌شود. در حال حاضر بیشترین مرز مشترک استان یزد با استان کرمان به طول ۴۳۷ کیلومتر است و پس از آن از طرف شمال غرب با استان اصفهان ۴۱۶ کیلومتر مرز مشترک طولانی‌ترین مرز مشترک را دارد، استان‌های فارس و خراسان جنوبی به ترتیب با داشتن ۳۳۹ و ۲۱۱ کیلومتر مرز مشترک در رده‌های بعدی قرار دارند.

استان یزد طبق آخرین تغییرات تقسیمات کشوری در سال ۱۳۹۷، دارای ۱۰ شهرستان، ۲۱ شهر، ۲۱ بخش و ۴۵ دهستان و ۳۹۵۵ آبادی است که از این تعداد ۱۱۲۷ آبادی دارای سکنه و ۲۸۲۸ آبادی خالی از سکنه بوده است. شهرستان‌های استان عبارتند از: ابرکوه، اردکان، اشکذر، بافق، بهاباد، تفت، خاتم، مهریز، میبد و یزد.

نقشه ۱- موقعیت سیاسی استان نسبت به استان های همجوار

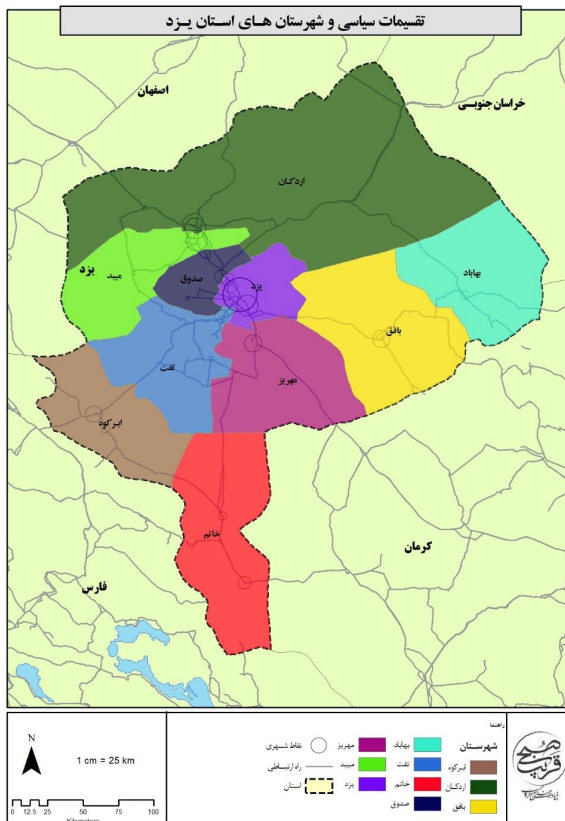
منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۷

شهرستان یزد با مرکزیت شهر یزد (به عنوان مرکز استان) و پرجمعیت ترین شهر استان مهم ترین جایگاه را در بین شهرستان ها دارد. شهرستان اردکان با داشتن مساحتی معادل ۲۳۸۰۷ کیلومترمربع، ۳۱/۸ درصد از مساحت کل استان را فرا گرفته و بزرگ ترین شهرستان به حساب می آید. شهرستان های بافق و خاتم نیز به ترتیب با داشتن مساحتی معادل ۸۵۹۶ کیلومترمربع (۱۱/۵ درصد از کل استان) و ۸۳۵۰ کیلومترمربع (۱۱/۲ درصد از کل استان)، پس از شهرستان اردکان، بزرگ ترین شهرستان های استان به حساب می آیند. کمترین مساحت در بین شهرستان های استان نیز مربوط به شهرستان اشکذر با مساحت ۱۸۱۳ کیلومترمربع (۲/۴ درصد از کل استان) است.

جدول ۷- تقسیمات سیاسی استان یزد در سال ۱۳۹۷

نام شهرستان	مساحت (کیلومتر مربع)	تعداد بخش	تعداد دهستان	تعداد شهر	تعداد آبادی	تعداد آبادی دارای سکنه	تعداد آبادی خالی از سکنه
ابرکوه	۵۴۸۴	۲	۴	۲	۴۹۶	۱۲۷	۳۶۹
اردکان	۲۳۸۰۷	۳	۵	۳	۴۷۸	۱۴۳	۳۳۵
اشکذر	۱۸۱۳	۲	۲	۲	۱۴۹	۵۷	۹۲
بافق	۸۵۹۶	۲	۳	۱	۲۲۶	۴۴	۱۸۲
بهباد	۶۶۴۶	۲	۳	۱	۱۷۱	۸۳	۸۸
تفت	۵۸۲۶	۳	۱۰	۲	۱۲۷۲	۳۴۹	۹۲۳
خاتم	۸۳۵۰	۲	۴	۲	۲۸۳	۱۴۱	۲۴۲
مهریز	۶۷۲۴	۲	۵	۱	۴۶۶	۱۰۱	۳۶۵
میبد	۵۰۵۳	۳	۵	۳	۱۶۵	۴۳	۱۲۲
یزد	۲۴۸۲	۲	۴	۴	۱۴۹	۳۹	۱۱۰
کل استان	۷۴۷۸۱	۲۱	۴۵	۲۱	۳۹۵۵	۱۱۲۷	۲۸۲۸

منبع: سالنامه آماری استان یزد، ۱۳۹۷

نقشه ۲- تقسیمات سیاسی استان یزد

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۷

۳-۲- بررسی نظام طبیعی و محیط زیستی

۳-۲-۱- ویژگی های توپوگرافی (ناهمواری ها)

استان یزد از نظر پستی و بلندی دارای تنوع فراوان است، به طوریکه ارتفاع آن از سطح دریای آزاد در نقاط مختلف متفاوت و از حدود ۸۵۰ متر در اطراف ریگ زرين تا حدود ۴ هزار متر در شیرکوه متغیر است. تراکم ارتفاعات در سه رشته مجزا که عمده‌ترین رشته جبال مرکزی ایران را دنبال می‌کنند، دیده می‌شود که روند آنها شمال غربی - جنوب شرقی و شمالی - جنوبی است. علاوه بر این کوه‌های جدا مانده نیز در سطح استان به طور پراکنده وجود دارند. بلندترین ارتفاعات در جنوب غربی یزد (ارتفاعات شیرکوه) قرار دارد که از نظر اقلیمی نیز بر منطقه تأثیر می‌گذارد. وجود این ارتفاعات، استان را از نظر ژئومورفولوژیکی تنوع بخشیده و علیرغم کویری بودن، مناطق بیلابقی فراوانی را در پهنه استان ایجاد نموده است. رشته کوه شیرکوه با راستایی شمال غربی - جنوب شرقی، استان را به دو قلمرو شرقی و غربی تفکیک کرده است. در قلمرو غربی کویرهای گاو خونی، ابرکوه و مروست و در قلمرو شرقی ۸ کویر کوچک و بزرگ قرار دارد. عمده ترین کویرهای استان یزد عبارتند از کویر سیاه کوه، کویر ریگ زرين، کویر الله آباد، کویر ساغند، کویر درانجیر، کفه مهدی آباد، کویر مروست، کویر ابرکوه و کفه طاقستان. پراکنش ارتفاعات و دشت‌ها بر چگونگی وضعیت اقلیمی و نحوه توزیع منابع آب سطحی و زیرزمینی و به تبع آن، دستیابی به منابع آب و اقلیم مساعد، تأثیرگذار است. بررسی شرایط توپوگرافی استان یزد بیانگر استقرار ارتفاعات در میانه و صفحات هموار، پست و عموماً کم ویری، مابین ارتفاعات و در پیرامون استان است. این ارتفاعات از طریق تأثیر بر توده‌های هوا، ضمن تأثیرگذاری بر اقلیم منطقه، هدایت کننده جریان‌های آبی گسیل شده به سوی دشت‌ها نیز می‌باشند. از این رو، عامل پستی و بلندی، عامل اصلی در توزیع سکونتگاه‌ها، پراکنش زیرساخت‌ها و به طور کلی تعیین تناسب زمین‌ها برای توسعه محسوب می‌شوند.

جدول ۸- طبقات ارتفاعی استان

طبقه ارتفاعی	مساحت (کیلومتر مربع)	درصد از مساحت
کمتر از ۱۰۰۰ متر	۴۵۹۶۳	۳۵/۸
۱۴۰۰-۱۰۰۰	۳۵۹۵۰	۲۸
۱۸۰۰-۱۴۰۰	۲۹۲۰۱	۲۲/۷
۲۲۰۰-۱۸۰۰	۱۲۷۷۶	۱۰
۲۶۰۰-۲۲۰۰	۳۶۲۶	۲/۸
۳۰۰۰-۲۶۰۰	۷۶۱	۰/۶
۳۴۰۰-۳۰۰۰	۱۵۱	۰/۱
۳۴۰۰ متر و بیشتر	۳۷	۰/۰۳
جمع کل	۱۲۸۴۶۵	۱۰۰

جدول ۹- طبقات شیب استان

درصد از مساحت	مساحت (کیلومتر مربع)	طبقه شیب
۶۵/۷۰	۸۱۲۹۳	۲-۰
۲۰/۷۳	۲۵۶۴۴,۳	۵-۲
۴/۸۰	۵۹۳۵,۵	۸-۵
۳/۲۳	۳۹۹۳,۷	۱۲-۸
۱۳/۱۰	۱۳۶۰	۱۵-۱۲
۳/۷۱	۴۵۹۱,۶	۳۰-۱۵
۰,۷۳	۹۰۷,۲	۶۵-۳۰
۰	۴/۶	۱۰۰-۶۵
۱۰۰	۱۲۳۷۲۹	جمع کل

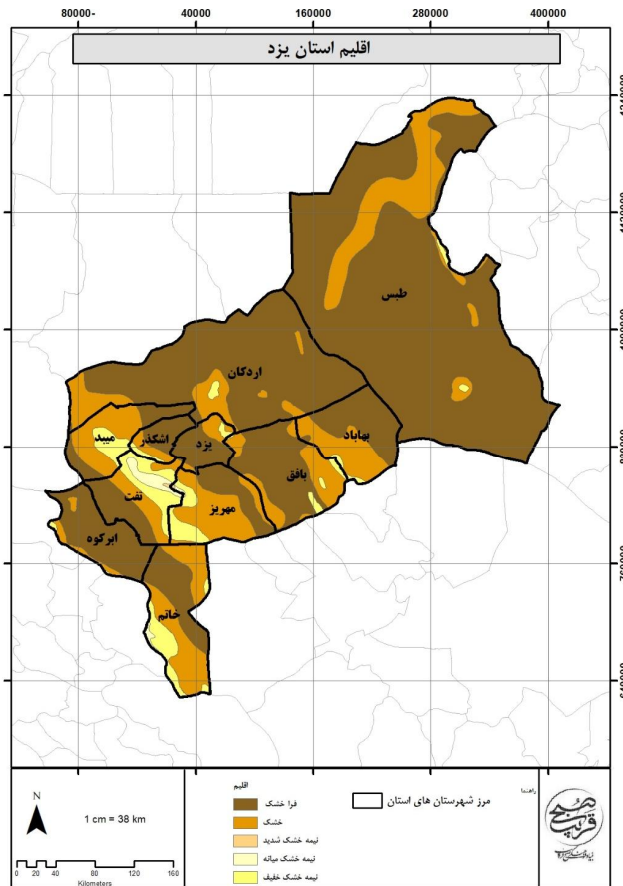
بر اساس نتایج حاصل از طبقه‌بندی شیب و وسعت هر طبقه، بخش وسیعی از استان یزد، با حدود ۸۶/۴ درصد دارای شیبی کمتر از ۵ درصد است. حدود ۶۵/۶۷ درصد، معادل ۸۱۳۰۰ کیلومتر مربع را، اراضی بسیار کم شیب و بین صفر تا ۲ درصد تشکیل می‌دهد که عمدتاً شامل عرصه‌های کفه ای، کویری، چاله ها و ریگزارهای پراکنده در سطح استان است.

این اراضی که گودترین و پست‌ترین نواحی قلمرو استان محسوب می‌شوند، عمدتاً در شرق و جنوب غربی استان پراکنده اند. ادامه دشت کویر در شمال استان، اراضی کویری پیرامون نای بند، کویر ابرکوه در پیوند با کویر هرات و مرودست، گسترده‌ترین عرصه‌های بدون شیب یا بسیار کم شیب استان محسوب می‌شوند. در این میان چاله‌های بین ارتفاعات، نظیر کویر در انجیر، کویرسیاه کوه و ریگ زین، در کنار کویرهای کوچکتری همچون ساغند، عقدا، الله آباد و... نیز دارای چنین شیب‌های نامحسوسی اند. کلیه اراضی با شیب بسیار کم (۲-۰ درصد) پذیرای رواناب‌های ارتفاعات حوزه خود (عمدتاً به شکل فصلی و اتفاقی) بوده و در واقع این پهنه‌های بدون شیب یا کم شیب نقطه پایانی حرکت جریان رواناب‌ها محسوب می‌شوند.

کاربری اراضی در عرصه‌های با شیب بسیار کم (۲-۰ درصد) عمدتاً به پهنه‌های وسیع مراتع با پوشش کم تراکم و اراضی کم وسعت کشاورزی (جنوب چاهک، پیرامون هرات، جنوب طبس حوالی عشق آباد، پیرامون بافق، دشت یزد- اردکان و...) اختصاص دارد.

استان یزد در بخش مرکزی فلات ایران قرار دارد. اکثر نقاط فلات ایران از آب و هوایی خشک و نیمه خشک برخوردارند، به استثناء نوار باریکه شمال کشور و بعضی از ارتفاعات واقع در فلات. بر اساس شرایط ژئومورفولوژیکی (زمین ریخت شناسی) آب و هوای فلات ایران را می توان در سه گروه کوهستانی، دشتی و ساحلی مورد بررسی قرار داد. مناطق کوهستانی فلات ایران، اغلب با دارا بودن شرایط آب و هوایی نیمه خشک کوهستانی تا نیمه مرطوب، قریب دو سوم از مساحت فلات ایران را در بر می گیرند.

این مناطق سرد و نسبتاً پرباران فلات مرکزی ایران، واجد مرغوبترین استپ های ایران می باشند. این گستره ها، مناطق اصلی آبخیزها و در حقیقت بستر اصلی تولید آب فلات ایران را تشکیل می دهند. مناطقی از فلات ایران از آب و هوای خشک و بیابانی برخوردار است که بیشترین وسعت استان یزد نیز در این مناطق واقع شده است.

نقشه ۵- اقلیم استان یزد

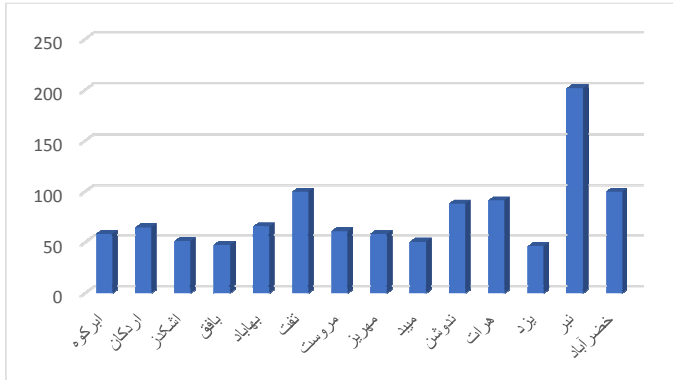
۳-۲-۱- بارش

منشاء بخش اعظم بارندگی های فلات ایران، جریان های مرطوبی است که در مدت ۴ تا ۸ ماه و به طور متوسط از اوائل آبان ماه تا اواخر اردیبهشت به همراه مراکز کم فشار مستقیماً از سمت غرب پس از عبور از دریای مدیترانه و غنی تر شدن از بخار آب وارد کشور می گردد.

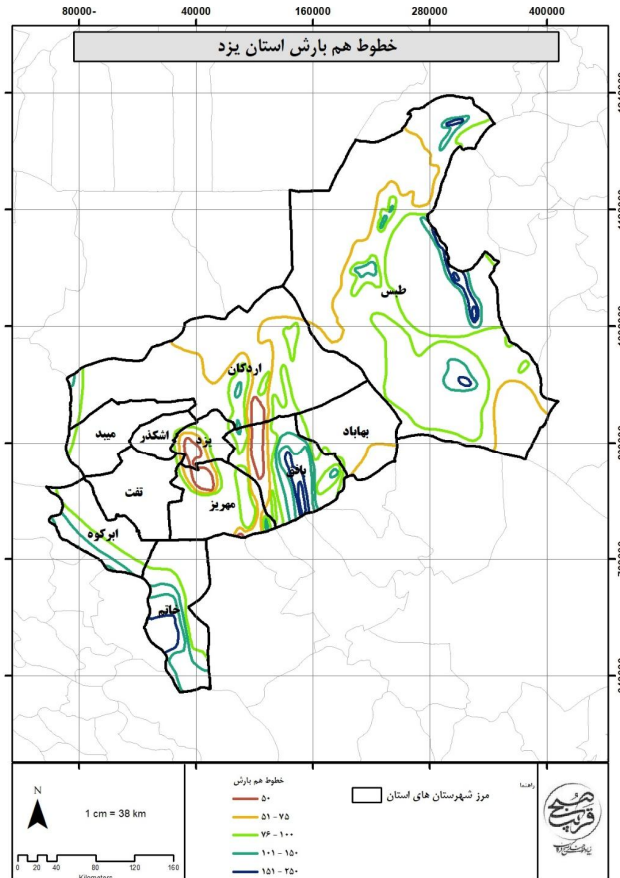
ریزش های جوی قلمرو استان یزد، در وهله نخست معلول جریان های مرطوبی است که به طور عمده وابسته به سیستم های کم فشار مدیترانه است که از سمت غرب (عراق و ترکیه) و یا جنوب غرب به منطقه می رسند و در مرحله دوم ناشی از سیستم هایی است که از شمال و شمال غرب از طریق دریای سیاه، آذربایجان و حتی دریای خزر به منطقه نفوذ می کنند. رژیم بارندگی استان یزد از تیپ مدیترانه ای تبعیت می نماید، به طوریکه حداکثر بارش عموماً در ماه های آبان تا اواخر فروردین و حداقل آن عموماً در ماه های تیر تا مرداد می بارد. در ایستگاه های جلگه ای و کم ارتفاع استان، بارش ها عمدتاً در فصل زمستان خصوصاً دی ماه به وقوع می پیوندد، در صورتی که در فضا های کوهستانی و مرتفع استان بیشترین بارش ها در فصل بهار و عمدتاً در فروردین ماه به وقوع می پیوندد.

جدول ۱۰- اطلاعات بارندگی و پارامترهای بارندگی بلندمدت سالانه ایستگاه های هواشناسی استان

ردیف	ایستگاه	میانگین بارندگی (میلیمتر)
۱	ابركوه	۵۸/۵
۲	اردكان	۶۴/۹
۳	اشكذز	۵۱/۲
۴	بافق	۴۷/۷
۵	بهباد	۶۵/۷
۶	تفت	۱۰۰
۷	مروست	۶۰/۹
۸	مهریز	۵۸/۷
۹	میبد	۵۰/۸
۱۰	ندوشن	۸۸/۲
۱۱	هرات	۹۱/۳
۱۲	یزد	۴۶/۲
۱۳	نیر	۲۰۱/۷
۱۴	خضرباد	۱۰۰
	میانگین استانی	۷۷/۶

نمودار ۱- میانگین بارش سالانه درازمدت استان

نقشه ۶- خطوط هم بارش استان یزد

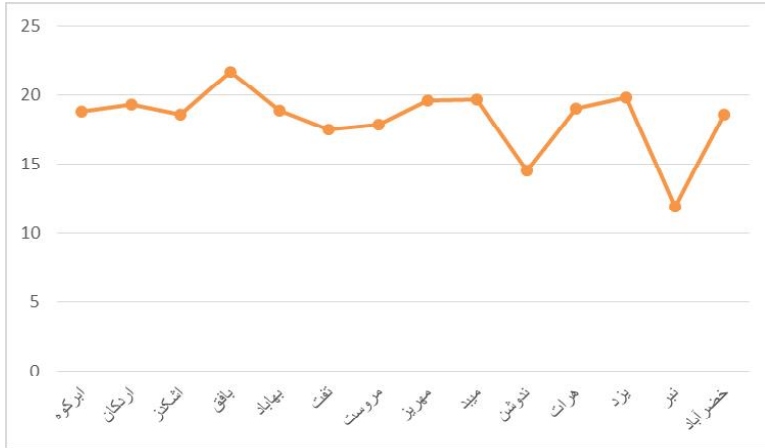
۳-۲-۲-۲-۲-۵۵

قلمرو استان یزد از آب و هوای اقلیمی گرم و خشک بیابانی برخوردار است. موقعیت اقلیمی دمای هوا در محدوده استان به طور عمده متأثر از شرایطی است که مجاورت دشت‌های هموار و کویری گسترده با توده‌های نسبتاً عظیم کوهستانی نظیر شیرکوه، باجگان و بن‌لخت ایجاد می‌کند و تنوع آب و هوایی و حرارتی این محدوده نیز ناشی از همین امر است، به گونه‌ای که این استان در محدوده دره‌ها و کوهپایه‌های آن از آب و هوای نسبتاً ملایم و بیلابقی برخوردار است. در صورتی که وجود کویرهای نمک و دشت‌های وسیع و لخت و عریان در مرکز و قلمرو شرقی استان، بر میزان درجه خشکی و شدت شرایط کویری این مناطق افزوده است.

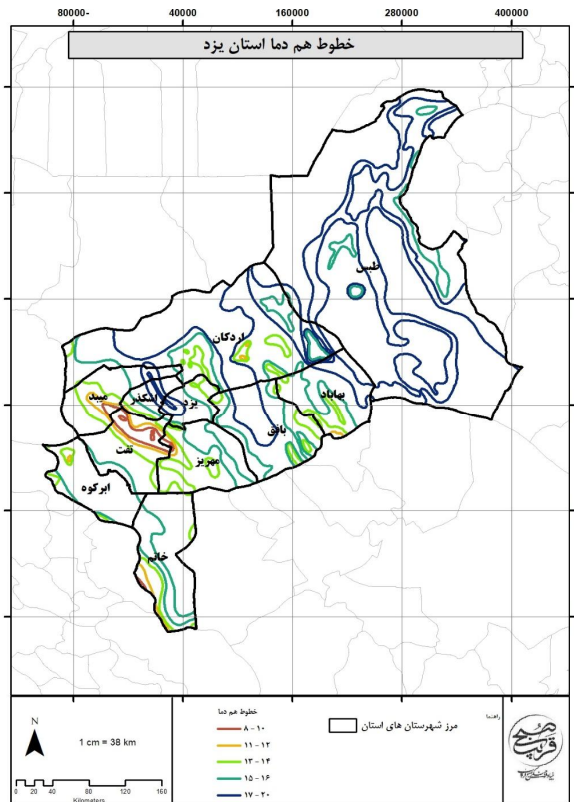
در محدوده استان یزد و تمامی مناطق واجد آب و هوای خشک، به علت فقر ابر و رطوبت هوا و وجود تابش شدید خورشید، هوای روزها در تابستان فوق‌العاده گرم و شب‌ها بالنسبه خنک است. در این گونه مناطق تا ۹۵ درصد تشعشعات خورشید به زمین می‌رسد و در خاک ذخیره می‌شود، از طرف دیگر همین مقدار گرمائی که در طی روز در خاک ذخیره شده، در طی شب مجدداً از زمین خارج می‌شود. نوسانات دما در تابستان و زمستان و حتی در شب و روز زیاد است.

جدول ۱۱- میانگین دراز مدت دما در استان

ردیف	ایستگاه	میانگین دما (سانتی‌گراد)
۱	ایرکوه	۱۸/۸
۲	اردکان	۱۹/۳
۳	اشکدز	۱۸/۶
۴	بافق	۲۱/۷
۵	بهباد	۱۸/۹
۶	نفت	۱۷/۵
۷	مروست	۱۷/۹
۸	مهریز	۱۹/۶
۹	مید	۱۹/۷
۱۰	ندوشن	۱۴/۵
۱۱	هرات	۱۹
۱۲	یزد	۱۹/۸
۱۳	نبر	۱۱/۹
۱۴	خضرآباد	۱۸/۶
	میانگین استانی	۱۸/۲

نمودار ۲- میانگین سالانه دراز مدت دما در استان

نقشه ۷- خطوط هم دما استان یزد

۳-۲-۲-۳- رطوبت هوا

بررسی ارقام جدول حاکی از آن است که در کلیه ایستگاه‌ها مقادیر متوسط رطوبت نسبی از مهرماه رو به افزایش نهاده و این روند تا دی ماه ادامه می‌یابد، که این تغییرات عکس روند تغییرات رژیم حرارتی استان است، بدین معنی که میانگین دمای روزانه در استان از مهرماه رو به کاهش نهاده و حداقل آن در دی‌ماه رخ می‌دهد. با توجه به اینکه زمان ورود توده‌های هوا و سیستم‌های هوایی باران‌زا به ایران معمولاً از ماه‌های اول پائیز آغاز می‌گردد، روند تغییرات رطوبت و دما کاملاً توجیه پذیر است، زیرا در آغاز فصل سرد با شروع فعالیت مراکز پرفشار سبیری، منطقه قطبی، کانادایی و آزورس و صدور امواج سرمایی از این مراکز به درون فلات ایران و نیز فعال شدن مرکز کم فشار مدیترانه‌ای که موجب تشکیل سیکلون‌های پیاپی و ارسال آنها به سوی استان می‌گردد، بارندگی‌های فصول سرد پدید می‌آید که طبعاً با افت دما و افزایش رطوبت در قلمرو استان همراه خواهد بود.

وقوع حداکثر ماهانه متوسط رطوبت نسبی در ماه‌های دی و بهمن مشاهده می‌شود و مقدار آن از ۲۸/۵ درصد در ایستگاه انار تا ۹۳/۵ درصد در ایستگاه طبس متغیر می‌باشد.

حداقل رطوبت نسبی در استان نیز در طی ماه‌های تیر و مرداد می‌باشد و مقدار آن از ۴/۵ درصد در ایستگاه یزد تا ۲۹/۱ درصد در ایستگاه طبس متغیر است.

۳-۲-۲-۴- جریان وزش بادهای

یکی از نیروهای حاکم در کویرها، وزیدن بادهای مهیب و طولانی در طول سال است. گرچه این نیروی عظیم صرف جابجایی‌شن‌های روان می‌شود و گاهی آبادی‌ها را در خود می‌بلعد، ولی در گذشته از انرژی آن در مقاصد مختلف استفاده می‌کرده‌اند.

فرسایش با منشأ بادی نیز به عنوان یکی از پدیده‌های دائمی در سطح کره زمین از بدو پیدایش تا به حال رخ داده و همچنان نیز ادامه خواهد داشت. این نوع از فرسایش در اراضی کویری از اهمیت زیادی برخوردار است. به طور کلی بادهای استان را می‌توان به دو گروه اصلی به قرار زیر تقسیم نمود:

بادهای محلی با مقیاس کوچک که بین دشت و کوهستان و یا دره و کوهستان به وجود

آمده و در طول روز تغییر جهت می‌دهند.

بادهای منطقه ای یا فراقاره ای که به نامهای مختلف در استان شناخته می‌شوند. انواع این

بادها به قرار زیر است:

بادهای غربی که در فصول سرد سال به همراه ورود جبهه های هوایی غرب و جنوب غرب به سمت استان می-وزد و موجب انباشت ابر و ریزش باران می‌گردد. این بادها هنگام عبور از خلیج فارس و دریای مدیترانه و دریای سرخ از رطوبت انباشته می‌گردد. بعضاً این باد در عبور از ارتفاعات زاگرس بعد از تخلیه رطوبتی، حالت خشک پیدا کرده و پهنه استان را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد.

بادهای جنوبی با منشأ صحرای آفریقا و عربستان که در فصول گرم سال به سوی استان می‌وزند و وزش آن‌ها با افزایش گرما و خشکی همراه است، البته با وجود فعالیت پرفشار فلات مرکزی ایران، اثر این جریان هوا در گستره‌های جنوبی استان بیشتر مشهود است.

بادهای شرقی که در مناطق مختلف به نام شهرستان های همسایه شرقی خود معروف هستند و منشأ این باد، منطقه پرفشار مرکز فلات ایران و زمان وزش آن فصل تابستان است. با وزش این باد خشکی هوا شدت یافته و این جریان به همراه خود ماسه‌های بادی را از منشأ کویر به سوی آبادی ها و شهرهای غربی می‌کشانند.

بادهای جنوب شرق و شرقی از منشأ اقیانوس هند و شبه قاره هند که در صورت مساعد بودن شرایط، موجب ریزش باران در منطقه می‌شود. این جریانات بعد از تخلیه رطوبت خود در ارتفاعات شمال پاکستان و افغانستان، در ادامه مسیر با حالت خشک وارد فلات مرکزی ایران شده و قلمرو استان را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد.

یکی دیگر از بادهای معروف استان، بادهای کویری و بالعکس است که در نتیجه تبادل انرژی بین پهنه وسیع دشت‌های کویری استان و کوهستان‌های اطراف به وجود آمده و با جریان مداوم در استان می‌وزد. جهت این بادها عموماً در شبانه روز کاملاً عوض می‌شود.

باد غالب در استان یزد، عموماً باد شمال غربی است که بخصوص از اواسط بهار تا اوایل پاییز می‌وزد. بادهای جنوب شرقی و غربی در مراتب اهمیت بعدی قرار دارند. جهت چیره باد در شش ماه از سال (بهار و تابستان) شمال غربی و در چهار ماه از سال (آبان تا بهمن ماه) جنوب شرقی است. وزش بادهای سیاه در استان یزد به دلیل برخورداری از اقلیم خشک امری عادی به شمار می‌آید. این بادها بسیار نامساعد و ناراحت کننده می‌باشند.

جدول ۱۲- میانگین حداکثر سرعت وزش باد (متر بر ثانیه)

ردیف	ایستگاه	میانگین سرعت باد (متر بر ثانیه)
۱	ابركوه	۲۱/۵
۲	اردكان	۱۰/۷
۳	اشكذ	۱۰/۸
۴	بافق	۱۳/۸
۵	بهاباد	۱۷/۲
۶	خضرآباد	۱۳/۸
۷	طبس	۱۲/۵
۸	مروست	۱۳/۲
۹	مبید	۱۹/۵
۱۰	ندوشن	۱۰/۸
۱۱	نیر	۱۵/۳
۱۲	یزد	۱۵/۴
	میانگین استانی	۱۴/۵

۳-۲-۲-۵- تبخیر

رژیم تبخیر در استان تابع رژیم دما می باشد و بزرگترین تبخیر ماهانه در زمانی رخ می دهد که درجه حرارت از بقیه ماه ها بیشتر است. بررسی رژیم تبخیر ایستگاه های استان نشانگر آن است که بیشینه متوسط تبخیر ماهانه در یکی از ماه های تیر یا مرداد دیده می شود و حداقل آن نیز با شروع یخبندان در ماه های سرد دیده می شود.

بیشترین میزان تبخیر سالانه در بین ایستگاه های استان به میزان ۳۴۸۱ میلی متر در ایستگاه خاتون آباد مشاهده می شود و کوچکترین آن به مقدار ۱۹۴۷ میلی متر متعلق به ایستگاه ده بالا است. بر اساس نقشه هم تبخیر استان، به طور کلی خطوط همتراز تبخیر ۳۰۰۰ میلی متر در مناطق کویری استان و خطوط همتراز ۱۰۰۰ میلی متر در ارتفاعات استان دیده می شود.

۳-۲-۲-۶- ساعات آفتابی

میانگین سالانه تعداد ساعات آفتابی معادل ۳۲۹۶/۵ ساعت است که از ۳۰۱۳/۵ ساعت در ایستگاه اردکان تا ۳۴۸۳/۷ ساعت در ایستگاه خور بیابانک متغیر است.

مدت تابش آفتاب در ایستگاه‌های مطالعاتی در تیرماه دیده می‌شود که متوسط آن ۳۵۰ ساعت است که تغییرات آن از ۲۶۰ ساعت در اردکان تا ۳۷۴/۵ ساعت در طبس می‌باشد.

مدت تابش آفتاب همزمان با اوج فعالیت سیستم‌های باران‌زا و افزایش پدیده ابرناکی، در ماه‌های دی و آذرماه که مقدار آن از ۶۳/۶ ساعت تا ۲۳۸ ساعت به ترتیب در ایستگاه‌های اردکان و ابرکوه تغییر می‌نماید. براین مبنای، بیشترین میزان میزان ابرناکی در ماه فرودین و کمترین میزان آن در ماه مرداد اتفاق می‌افتد.

جدول ۱۳- میانگین ساعات آفتابی در ایستگاه‌های مختلف استان

ردیف	ایستگاه	ساعات آفتابی
۱	ابرکوه	۳۲۴۲
۲	اردکان	۳۰۱۳/۵
۳	بافق	۳۴۸۳/۷
۴	طبس	۳۲۳۵/۱
۵	مروست	۳۴۳۹/۵
۶	میبد	۳۳۱۶/۴
۷	یزد	۳۳۴۵/۹
	میانگین استانی	۳۲۹۶/۵

۳-۲-۳- منابع آب

بر اساس تقسیم‌بندی حوزه‌های آبریز اصلی کشور، استان یزد در میانه حوزه آبریز اصلی فلات مرکزی ایران و در محل تلاقی ۵ حوزه آبریز کویر سیاه کوه، کویر ابرکوه - سیرجان، کویر درانجیر، کویر لوت و کویر مرکزی قرار دارد. هریک از این حوزه‌ها با توجه به پراکنش مرتفعات داخلی، خود به چندین زیرحوزه یا محدوده مطالعاتی تفکیک می‌شوند، به طوری که سطح استان بر تمامی یا بخشی از ۲۷ محدوده مطالعاتی (زیرحوزه) منطبق است. به علت عدم انطباق مرزهای حوزه‌های آبریز با مرزهای سیاسی، برخی از محدوده‌های مطالعاتی، گرچه در گستره استان یزد استقرار یافته اند، لیکن به دلیل خروج منابع آب (سطحی و زیرزمینی) آنها از استان، جزء محدوده‌ها یا زیرحوزه‌های مطالعاتی استان یزد (یا منطقه یزد) به شمار نمی‌آیند.

حوزه آبریز کویر سیاه کوه: نیمه‌جنوبی حوزه آبریز کویر سیاه کوه در شمال شرقی استان یزد واقع شده است. گستره شمالی این حوزه در محدوده استان اصفهان قرار دارد. محدوده این حوزه در استان یزد از ارتفاعات

شرقی شیرکوه شروع و به کویر سیاه کوه و یا چاله عقدا ختم می‌شود. مهمترین مراکز شهری استان از جمله شهر یزد، به عنوان مرکز استان و همچنین شهرهای اردکان، میبد، اشکذر، زارچ و حمیدیا در این حوزه قرار گرفته اند. از وسعت ۲۸۴۸۰ کیلومترمربعی این حوزه، حدود ۶۷/۵ درصد را پهنه‌های دشتی عقدا، یزد - اردکان، تفت، کویر سیاه کوه و کویر ریگ زرین در بر گرفته اند و مابقی گستره حوزه را (۳۲/۵ درصد) مرتفعات شیرکوه پوشش می‌دهد. قریب ۷۰ درصد از بارندگی در سطح حوزه مذکور، در ارتفاعات و مابقی بر دشت‌ها نازل می‌شود. این نزولات، منبع اصلی تغذیه کننده دشت یزد - اردکان است. گرچه بخش اعظم بارندگی‌ها، معادل ۱۹۷۳ میلیون مترمکعب، در اثر تبخیر و تعرق، از دسترس خارج می‌شود.

حوزه آبریز کویر ابرکوه - سیرجان: گستره جنوبی استان یزد به عرصه‌های شمالی حوزه آبریز کویر ابرکوه - سیرجان اختصاص دارد. این حوزه با ۲۲ هزار کیلومترمربع وسعت و با حدود ۲۱۶۰۰ کیلومترمربع پهنه‌های دشتی، از شمال به حوزه‌های آبریز گاوخونی و کویر سیاه کوه (مرتفعات شیرکوه)، از شرق به حوزه کویر درانجیر، از غرب به حوزه طشک - بختگان - مهارلو و از جنوب به کویرهای هرات و مروست و حوزه کل - مهران (در استان فارس) منتهی می‌شود.

این حوزه بر اساس استقرار مرتفعات، به ۷ محدوده مطالعاتی ابرکوه، کویر ابرکوه (چاهگیر)، دهشیر، کفه طاقتان، مروست، هرات، چاهک - شهریار تفتیک می‌شود.

نزولات یالهای غربی مرتفعات شیرکوه، بالغ بر ۱۸۰۰ میلیون مترمکعب، به شمال این حوزه هدایت می‌شود، که حدود ۵۵ درصد آن بر ارتفاعات و ۴۵ درصد بر نواحی دشتی می‌بارد. مجموع بارندگی‌ها در این حوزه بالغ بر ۱۸/۸ درصد کل نزولات سالانه استان است. زیرحوزه‌های جنوبی این حوزه بخصوص زیرحوزه‌های مروست و هرات عمدتاً از رودخانه‌های یوانات و خوانسار اعظم در خارج از استان، تغذیه می‌شوند.

حوزه آبریز کویر لوت: بخش شمال غربی حوزه آبریز کویر لوت بر مرزهای شرقی استان یزد، انطباق یافته است. وسعت این بخش از حوزه، حدود ۵۴۱۴۱ کیلومترمربع است که ۵۱/۵ درصد آن به نواحی دشتی اختصاص دارد. حجم بارندگی در این دشت که تقریباً تمامی ورودی به حوزه لوت را شامل می‌شود معادل ۳۴۸۸ میلیون مترمکعب است که ۵۳ درصد آن در ارتفاعات و مابقی بر دشت‌ها نازل می‌شود. حجم بارندگی در این حوزه معادل ۳۶/۴ درصد کل نزولات استان است.

حوزه آبریز کویر مرکزی: بخش کوچکی از حوزه آبریز کویر مرکزی، در شمال شرقی استان یزد قرار گرفته است. این حوزه را در استان یزد، از جنوب حوزه کویر لوت و حوزه کویر سیاه کوه دربر گرفته است. حوزه آبریز کویر مرکزی با حدود ۸۸۲۰ کیلومترمربع وسعت که ۵۷/۳ درصد آن را پهنه‌های دشتی فرا گرفته است به

دو محدوده مطالعاتی حلوان - رباط خان و دستگردان تفکیک می‌شود. در این حوزه حجم کل نزولات جوی معادل ۷۷۵ میلیون متر مکعب (۸/۱ درصد کل نزولات جوی استان) می‌باشد که حدود ۵۵/۵ درصد از بارندگی - ها در سطح این حوزه، در نواحی دشتی نازی می‌شود.

حوزه آبریز کویر درانجیر: محدوده میانی استان یزد، حدفاصل حوزه‌های آبریز کویر لوت و کویر سیاه کوه، به حوزه آبریز کویر درانجیر اختصاص دارد. این حوزه که در میان مرتفعات بخش میانی استان قرار گرفته است، از وسعتی در حدود ۱۹۱۲۰ کیلومترمربع برخوردار بوده و حدود ۶۲ درصد آن را پهنه‌های دشتی در بر گرفته است. این حوزه در استان یزد از شمال با حوزه آبریز کویر سیاه، از غرب با حوزه کویر سیاه کوه و کویر ابرکوه - سیرجان و از سمت شرق با حوزه کویر لوت هم مرز است. حجم کل بارندگی ها در حوزه مذکور، حدود ۱۲۷۷ میلیون متر مکعب، معادل ۱۳/۳ درصد میزان کل نزولات جوی استان، است. بیش از ۶۵ درصد این نزولات در ارتفاعات و بقیه بر سطح دشت‌های حوزه نازل می‌شود.

۳-۲-۱- آب‌های سطحی

رواناب‌ها در استان یزد از زیرحوزه‌های جنوب و جنوب‌غربی به استان وارد و از زیرحوزه‌های شمالی، شمال-شرقی و غربی به صورت هرز آب خارج می‌گردند. آبراهه‌های منطقه اغلب دارای جهت شرقی - غربی بوده و شبکه آبراهه‌های شمالی - جنوبی کمتر در منطقه مشاهده می‌شوند. به دلیل ریزش باران‌های سیل‌آسا مسیر آبراهه‌ها عمدتاً سنگلاخی است. آب حاصل از این آبراهه‌ها به سوی نقاط پست منطقه مانند کویر ساغند و کویر درانجیر و ... جاری شده و باتلاقها، دقها و شور هزارهایی را در منطقه ایجاد می‌کنند. بخشی از رواناب‌های حاصل از جریانات فصلی و سیلاب‌های بهاره در استان، موجب تغذیه منابع آب زیرزمینی، و مابقی بدون استفاده وارد کویر می‌شود. بدین ترتیب منابع آب سطحی استان سهم اندکی در تأمین نیازهای گوناگون استان داشته و سفره‌های آب زیرزمینی تأمین‌کننده اصلی نیازهای آبی استان محسوب می‌شوند.

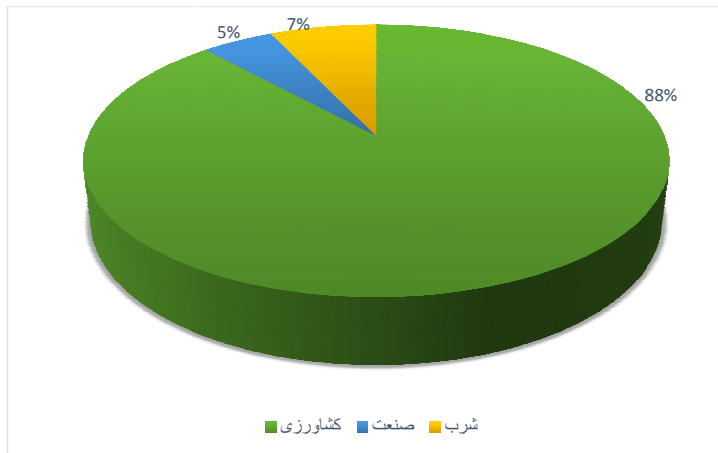
متوسط جریانات سطحی قابل استفاده استان حدود ۹۰ میلیون متر مکعب در سال یعنی در حدود ۰/۱ درصد کل جریانات سطحی کشور است. در کرانه‌ها، با ایجاد انهار متعدد از رودهای دائمی استان، برای انواع فعالیت کشاورزی استفاده می‌شود. گاهی در حاشیه‌ها با حفر حوضچه‌های کوچک مصنوعی، اقدام به پرورش ماهی می‌شود. از میان رودخانه‌های دائمی استان شامل رودخانه‌های بوانات، اعظم، کریت و نهرین طبس، متوسط حجم آورد سالیانه رودخانه اعظم در دوره ۲۷ ساله اخیر ۲۱/۷۵ و رودخانه نهرین در دوره آماری ۳۲ ساله ۹/۴۷ میلیون مترمکعب گزارش شده است. متوسط جریان سطحی رودخانه بوانات در محل آبگیر مروست در دوره

۳-۲-۳- آب زیرزمینی

به علت محدودیت منابع آب سطحی در استان یزد، تقریباً تمامی آب مصرفی در بخش‌های کشاورزی، شرب و بهداشت، وضعیت به علت محدودیت منابع آب سطحی، از منابع آب زیرزمینی تامین می‌شود. به علت وجود بارندگی قلیل و تبخیر شدید در منطقه، تغذیه منابع آب زیرزمینی در دشت‌ها مستقیماً انجام نمی‌پذیرد و تنها محل تغذیه سفره‌های آب این دشت‌ها، ارتفاعات، مخروط افکنه‌ها و واریزه‌های پای دامنه‌ها است. مرتفعات کوهستانی شیرکوه و سایر ارتفاعات پراکنده در استان، منشأ هدایت ریزش‌های جوی و تغذیه منابع آب زیرزمینی شده است.

جدول ۱۴- منابع آب زیرزمینی موجود

تخلیه (میلیون مترمکعب)	تعداد	نوع منبع	
۶۱۲	۲۵۳۶	عمیق	چاه
۲۳۸/۴	۱۲۱۵	نیمه عمیق	
۱۶۰/۳	۲۷۰۵	قنات	
۲۳/۴	۳۸۸	چشمه	
۱۰۳۴/۱	۶۸۴۴	جمع	

نمودار ۳- مصرف آب‌های زیرزمینی در بخش‌های مختلف

۳-۲-۴- کشاورزی استان

کشاورزی در استان یزد با دارا بودن آب و هوای بیابانی، کمبود باران، پایین بودن رطوبت نسبی و خاک فقیر، رونق چندانی ندارد و تنها تلاش و کوشش کشاورزان سخت‌کوش و پرکار این استان است که با بهره‌گیری از کمترین آب و خاک حاصلخیز توانسته‌اند کشاورزی را در محدوده اندکی به دیگر بخش‌های اقتصادی منطقه پیوند دهند. کشاورزی استان یزد به دلیل کمی بارش، به شکل کشت آبی است و کشت دیم جز بعضی از دوره‌های پرآبی انجام نمی‌شود. در گذشته آب لازم برای کشت با کندن و نگاه‌داری کاریزها (قنات) به دست می‌آمد. در حال حاضر با پیدایش چاه‌های ژرف، بر وسعت زمین‌های زیر کشت، به ویژه در پیرامون شهر یزد، افزوده شده است و در بیشتر روستاها، چاه‌ها جایگزین کاریزها شده‌اند و از این رو کشت صیفی و سبزی از رونق مناسبی برخوردار شده به طوری که این استان کم‌آب، علاوه بر انار و خشک‌بار، صادرکننده کدو، کلم، خیار سبز، کاهو و فرآورده‌های دیگر کشاورزی به سایر نقاط ایران است.

از گذشته‌های دور در مناطق کویری، کشاورزی و سازماندهی فعالیت‌های پسین و پیشین آن، فعالیتی نه تنها یدی که به نوعی اندیشیده و عقلانی بوده است. کم آبی، گسترش بیابان و بسیاری از عوامل نامساعد محیطی، زندگی روستایی این منطقه را با سختی و تنگناهای بیشماری مواجه ساخته بود. اکنون کشاورزی در مناطق کویری، نظیر استان یزد از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است، زیرا که اولاً، استمرار زراعت و باغداری موجب جلوگیری از بیابان‌زایی می‌گردد که یکی از مهمترین مشکلات طبیعی این استان است و دوماً، باعث حفظ جمعیت روستایی استان و جلوگیری از مهاجرت به شهرها و معضلات عدیده پس از آن خواهد شد و سوماً، پویایی این فعالیت خود به برنامه ریزی منابع آب زیرزمینی و مطالعات هیدرولوژی به مفهوم کلی آن ارتباط دارد. الگوی کشت استان یزد تحت تأثیر اقلیم خشک و کمبود منابع آب و خاک می‌باشد بارندگی اندک و عدم وجود منابع آب سطحی و همچنین کمبود اراضی مستعد کشاورزی باعث شده که سطح اراضی زیرکشت نسبت به وسعت استان، اندک باشد. اما درعین حال باعث عملکرد در هکتار بالاتر محصولات، به نسبت کشور را شده است. در استان یزد زمین‌های کشاورزی محدود، پراکنده و کم آب و درواحد‌های بهره برداری زیادی استقرار یافته‌اند. اراضی کشاورزی بیشتر در تپ‌دشت‌های دامنه‌ای و فلاها واقع هستند، و علاوه بر این بخشی از اراضی کشاورزی در تپ‌کوه‌ها و تپه‌ها و به صورت باغات و مزارع هستند. بیشتر اراضی کشاورزی استان با محدودیت‌های فیزیکی و شیمیایی به ویژه تجمع املاح و شوری روبرو هستند که این امر، تناوب و آیش زمین‌ها را به عنوان یکی از ارکان مهم و الزامی در تنظیم برنامه کشت درآورده است. خاک‌های کشاورزی استان همچنین فاقد هوموس و مواد آلی لازم برای تأمین نیاز گیاهان بوده که این امر علاوه بر نیاز به تناوب در کشت، بایستی از طریق کاربرد وسیع کودهای حیوانی و شیمیایی جبران گردد.

به طور کلی نیمه شرقی استان شامل شهرستان‌های بهاباد، بافق، اردکان تقریباً خالی از فعالیت‌های کشاورزی می‌باشد هر چند تعداد محدودی واحد کشاورزی بصورت پراکنده در این نواحی وجود دارد، لازم به ذکر است که عمده کشاورزی استان در شهرستان‌های مرکزی، غربی و جنوبی استان متمرکز شده‌اند.

جدول ۱۵- میزان تولید و مساحت زیر کشت دارای اراضی زراعی

نوع بهره‌برداری	میزان تولید(تن)	مساحت(هکتار)
آبی	۵۸۶۰۷۶	۳۱۰۶۰
دیم	۰	۰
کل	۵۸۶۰۷۶	۳۱۰۶۰

جدول ۱۶- محصولات عمده کشاورزی استان

تولید(تن)	سطح کشت(هکتار)	محصول	
۳۴۱۸۱	۱۰۳۳۷	گندم	غلات
۸۴۶۷	۱۷۵۰	جو	
۱۲۷۵۰	۱۵۰۰	ذرت دانه ای	
۷۵	۵۵۶	نخود	حبوبات
۲۹۰	۱۵۶	لوبیا	
۹۵	۷۷	عدس	
۴۲	۱۷	سایر حبوبات	
۱۱۲۸۸	۴۰۶	خریزه	محصولات جالیزی
۱۶۴۳۷	۵۲۳	هندوانه	
۵۴۹۸	۲۸۹	خیار	
۸۸۵۴	۳۹۳	سایر محصولات جالیزی	
۷۵۱	۳۷	سیب زمینی	سبزیجات
۱۹۷۹۰	۳۴۱	پیاز	
۷۱۲۹	۲۶۳	گوجه فرنگی	
۳۲۴۷۳	۱۲۲۰	سایر سبزیجات	
۴۳۰۷۵۵	۳۱۸۱	یونجه	نباتات علوفه ای
۲۹۴۶۸	۴۳۰	ذرت علوفه ای	
۳۵۲۸۲۵	۶۹۸۴	سایر نباتات علوفه ای	

۳-۲-۵- پوشش گیاهی

شرایط اقلیمی استان یزد موید وجود اقلیم فراخشک، خشک و در سطوح بسیار کوچکی نیمه خشک شدید در این محدوده است. ارتفاعات شیرکوه در این میان اثرات مثبت و کویرهای نمک، شنزارها، کفه های نمکی و ... اثرات منفی بر اقلیم استان گذرانده اند. شرایط نامساعد آب وهوایی دراستان سبب شده تا منابع خاک که تحت تأثیر نوع سنگ مادر و وضعیت ژئومورفولوژی، شکل می گیرند، از تخریب فیزیکی سنگ مادر برخوردار ولی تخریب شیمیایی که اساس تشکیل خاک است، بسیار ضعیف انجام شود. ضمن آنکه فقر پوشش گیاهی در نقصان حاصلخیزی خاک نیز مؤثر بوده است. عوامل فوق باعث شده تا در مجموع خاک های منطقه فاقد تکامل لازمه باشد. در استان یزد، کوه های مرتفع، تقریباً عاری از پوشش گیاهی هستند. در دره ها و دامنه کوهپایه ها، پوشش گیاهی با تراکم کم تا متوسط وجود دارد و در دشت های پست و برکه ها، پوشش گیاهی محدود و عمدتاً گیاهان شورپسند مشاهده می شوند. آنچه که پوشش جنگلی و یا چوبی در منطقه اطلاق می شود، درختان و درختچه های مناطق خشک و بیابانی است که به صورت پراکنده و یا جوامعی با تراکم بسیار ناچیز، دیده می شود. پوشش مرتعی منطقه را نیز بوته های مختلف، انواع گرامینه ها و گیاهان علفی تشکیل می دهند.

جدول ۱۷- مساحت پارک های جنگلی طبیعی، فضاهای سبز و ذخیره گاه های جنگلی استان در پایان سال ۹۷

پوشش گیاهی	مساحت (هکتار)
پارک های جنگلی طبیعی	۰
فضاهای سبز	۷۸۳/۱
ذخیره گاه های جنگلی	۱۱۱۴
جمع کل عرصه های جنگلی	۱۳۴۰۷۱/۳

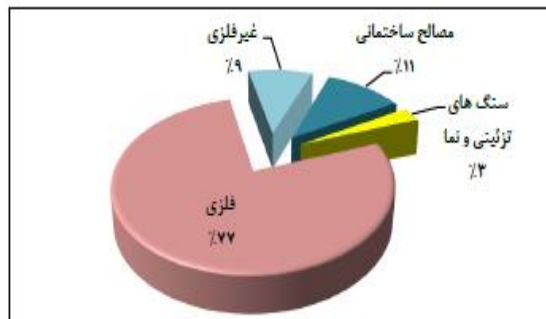
جدول ۱۸- مساحت جنگل ها، مراتع و پدیده های بیابانی تا سال ۱۳۹۷

شرح		مساحت (هکتار)
جنگل		۱۳۴۰۷۱/۳
مرتع	خوب (پرتراکم)	۹۱۹۱۸/۶
	متوسط (نیمه متراکم)	۸۳۳۴۱۸/۳
	فقیر (تراکم کم)	۳۴۹۷۶۹۹/۳
بیابان		۲۶۲۲۳۱۷

زندگی جانوری به آب و پوشش گیاهی بستگی دارد. با توجه به آب و هوای بیابانی و نیمه بیابانی استان یزد، در بخش‌هایی از آن که شرای کویری حاکم است، بارندگی اندک و تابستان‌های گرم و خشک و زمین سنگلاخ است. در این نواحی پوشش گیاهی اندک و پراکنده است و نگهداری آب بدن، راز زنده ماندن جانوران است و تنها پستانداران کوچکی در این بیابان‌ها زندگی میکنند که با شرای سخت آن به خوبی سازش پیدا کرده‌اند. این پستانداران کوچک آب مورد نیاز خود را از راه آب موجود در گیاهان تأمین میکنند. آب اندکی که از این طریق به دست می‌آید با کم کردن فعالیت در ساعت‌های گرم روز و پناه بردن به نقاط مرطوب و خنک در زیرزمین، در بدن این پستانداران ذخیره میشود. از مهمترین پستانداران این استان موش دوپا، خارپشت ایرانی، خفاش نعل اسبی بزرگ، همستر خاکستری، جرد ایرانی، تشی، خرگوش و ... می‌باشند. پستانداران بزرگ این منطقه نیز به طرز جالبی با شرایط کویری سازش پیدا کرده‌اند اما میزان تولید مثل آنها با در نظر گرفتن میزان باران و خشک‌سالی‌ها، کم و زیاد میشود. از این رو تعادلی بین شمار آنها و گیاهان موجود در منطقه به وجود می‌آید. مهمترین این پستانداران عبارتند از گرگ، شغال، روباه معمولی، روباه شنی، کفتار، گربه وحشی، کاراکال، یوزپلنگ، گراز، آهو، جیبر، پازن، گورخر. از مهمترین جانوران در استان یزد جیبر است. جیبر حیوان کوچکی است از گونه آهو که از آهو باریکتر و کوچکتر است و برعکس آهو، نر و ماده هر دو شاخ دارند و شاخ‌های آنها از روبرو به نظر مستقیم می‌آید در صورتی که شاخ آهوی نر از روبرو خمیدگی ویژه‌ای دارد.

۳-۲-۶- وضعیت کانسارهای معدنی

بر اساس آمار وزارت صنعت، معدن، تجارت، استان یزد با مجموع ذخیره (قطعی و احتمالی) ۱/۲ میلیارد تن از لحاظ میزان ذخایر معدنی رتبه دوازدهم کشور را دارا بوده است.

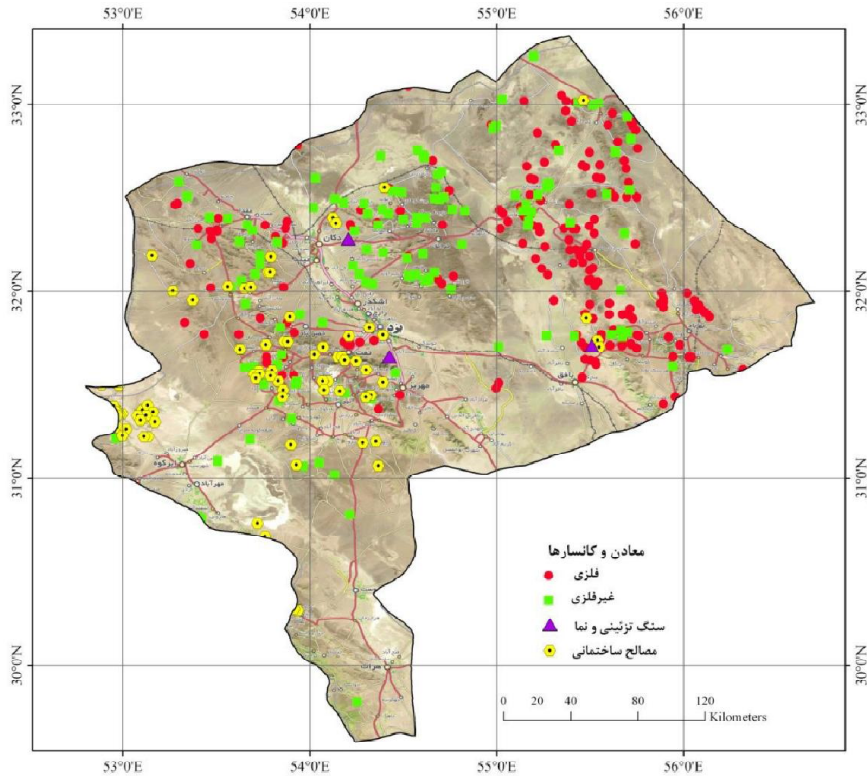
نمودار ۴- درصد ذخایر انواع مواد معدنی در استان یزد

تشکیلات زمین شناسی استان یزد، جوان و رسوبات دوره های میوسن در شکل گیری آن نقش اساسی را ایفا می کند. این رسوبات تبخیری که ۱۶ تا ۲۰ میلیون سال قبل تشکیل شده، اغلب منابع آب و خاک قابل توجهی را به دلیل وجود گچ و نمک های محلول، تحت تأثیر منفی قرار داده است .

عدم امکان دفع این املاح، عامل بسیار مهمی در گسترش دامنه های کویری در استان محسوب می شود. وجود گستره های وسیع رسوبات میوسن یا اصطلاحاً نئوژن (میوسن- پلیوسن) گرچه باعث انتقال و تجمع املاح محلول در قشر سطحی اراضی استان شده است ولی باعث غنای منابع طبیعی معدنی استان نیز شده است. به طوری که استان یزد را از این نظر جزو استان های با پتانسیل بالای معدنی قرار داده است.

جدول ۱۹- مشخصات عمومی معادن در حال بهره برداری بر حسب نوع استخراج در سال ۹۲

تعداد شاغلین	تعداد معادن		جمع کل	نوع استخراج
	نحوه مدیریت			
	عمومی	خصوصی		
۱۳	۰	۱	۱	استخراج زغال سنگ
۱۰۷۷۹	۲	۱۳	۱۵	استخراج سنگ آهن
۸۴۱	۰	۱۰	۱۰	استخراج سنگ سرب و روی
۲۴	۲	۰	۲	استخراج بوکسیت
۴۶	۰	۱۱	۱۱	استخراج شن و ماسه
۴۶۸	۰	۴۱	۴۱	استخراج سنگهای تزئینی
۴	۰	۱	۱	استخراج سنگ لاشه
۱۴۴	۰	۱۵	۱۵	استخراج سنگ آهک
۱۱	۰	۱	۱	استخراج سنگ گچ
۱۱۷	۰	۱۵	۱۵	استخراج کاتولن و خاک نسوز
۵	۰	۱	۱	استخراج دولومیت
۷۴	۰	۴	۴	استخراج باریت
۲۲۸	۰	۱	۱	استخراج فسفات بد و غیره
۵	۰	۱	۱	استخراج نمک
۳۲	۰	۵	۵	استخراج سنگ سیلیس
۸۰	۰	۱۴	۱۴	استخراج فلدسپات
۱۲۸۷۱	۶	۱۳۲	۱۳۸	کل

نقشه ۹- پراکندگی معادن استان یزد

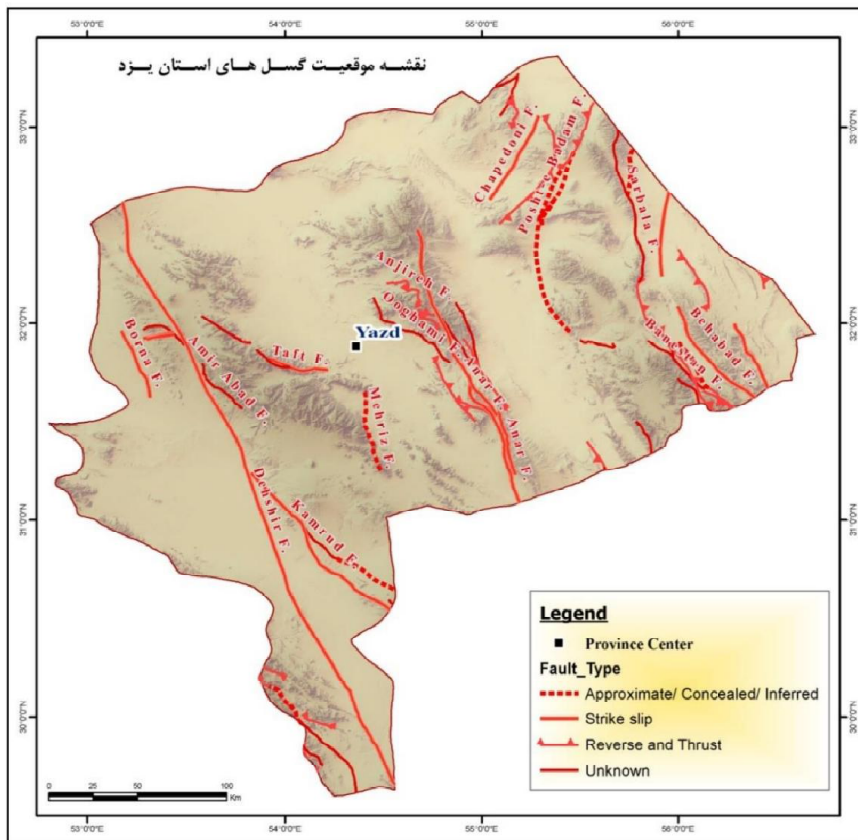
۳-۲-۷- مخاطرات محیطی

۳-۲-۷-۱- زلزله

استان یزد از دیدگاه خطر زمین لرزه در دو زون ایران مرکزی و زاگرس (ساب زون بلند زاگرس) استقرار یافته است. فعالیت گسله‌های جنب و شبکه‌های لرزه نگار نشانگر آن است که قلمرو استان یزد به استثنای نواحی جنوب شرق آن جزء مناطق کم فعال لرزه خیزی ایران است. با این حال وجود گسله‌های کوتاه‌تر و رویداد های لرزه ای در استان نشانگر وجود خطر زلزله در استان است.

بر اساس پژوهش‌های انجام شده بر روی لرزه زمین ساخت استان یزد، بالغ بر ۱۰۵ گسل در قلمرو استان شناسایی شده که از مجموع آنها ۵۸ گسل کوتاه‌تر و ۱۵ گسل زلزله زا می‌باشند. همچنین حدود ۱۴ درصد گسل های موجود بین ۵۰ تا ۱۰۰ کیلومتر و حدود ۱۰ درصد آنها بیش از ۱۰۰ کیلومتر طول دارند.

گسله‌های واقع در پهنه غربی استان، از روند شمال غربی - جنوب شرقی تبعیت می‌نمایند که در همین راستا فرونشست‌های منطقه نظیر فرونشست اردکان - قم، فرونشست سیرجان و فرونشست گاوخونی شکل گرفته‌اند. گسله‌های پهنه شرقی استان، از راستای شمال شرقی - جنوب غربی برخوردار بوده که به سمت جنوب راستای آنها تغییر کرده و شمال غربی - جنوب شرقی می‌شوند.

نقشه ۱۰- موقعیت گسل‌های اصلی استان یزد

به طور کلی قلمرو استان از نظر محل قرار گیری گسل‌ها، نوع گسل و خطر زلزله‌خیزی، به ۴ پهنه با خطر نسبی بسیار بالا، پهنه با خطر نسبی بالا، پهنه با خطر نسبی متوسط و پهنه با خطر نسبی پایین به قرار زیر تفکیک شده است:

پهنه خطر نسبی بسیار بالا زلزله

گستره‌هایی از قلمرو جنوب شرقی استان منطبق بر دشت بهاباد، از نظر خطر زلزله در پهنه با خطر نسبی بسیار بالا قرار دارد. در دشت بهاباد، وجود گسل لرزه زا و جوان بهاباد در شرق دشت و گسل کوهبنان در غرب آن حاکی از زمین ساخت جنبا منطقه و فعالیت تکتونیکی و پویایی زمین در این گستره می‌باشد.

در قلمرو شرقی استان به علت وجود گسل‌های متعدد نظیر گسله بنیادی کلمرد متعلق به زون ایران مرکزی، نایبند، شوتور یو قدیر، پهنه وسیعی با خطر بسیار بالای زلزله تشکیل شده است. قلمرو شهرستان طبس خصوصاً گستره‌های فوقانی شهرستان، شامل عشق‌آباد، جوخواه و کریت، در زمره پهنه ای با خطر نسبی بسیار بالای زلزله به شمار می‌آید و بر اساس سوابق رویداد زلزله در ایران، بزرگترین زلزله ایران با بزرگی حدود ۷/۷ ریشتر در محدوده این شهرستان رخ داده‌است.

پهنه با خطر نسبی بالا زلزله

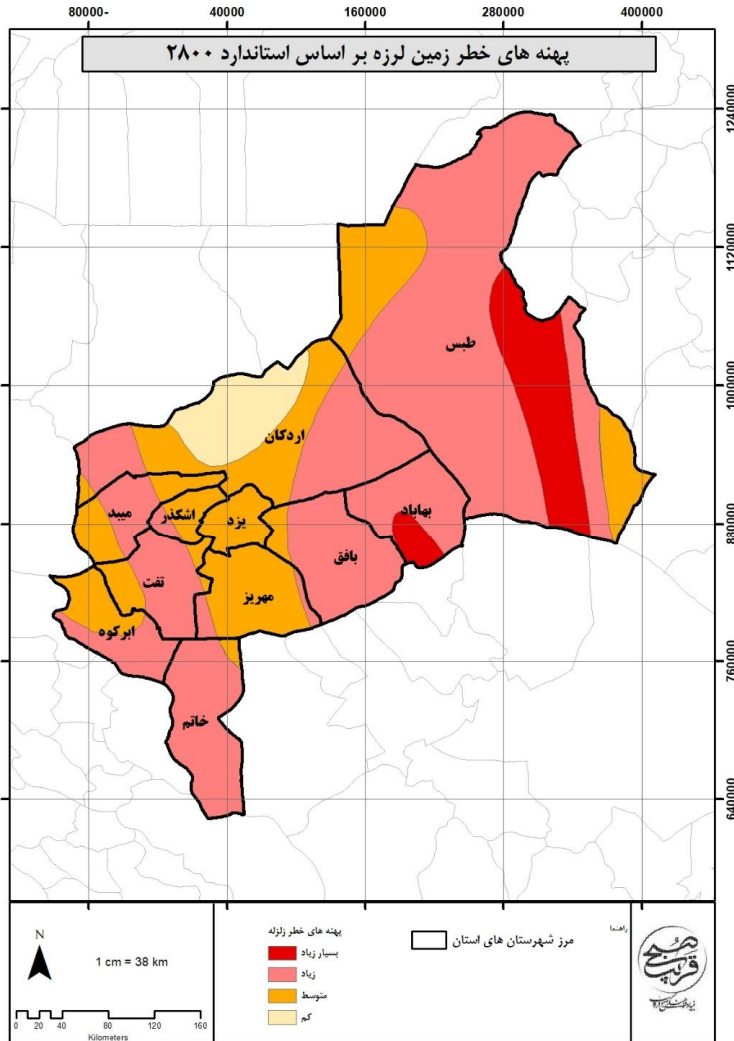
گستره‌هایی در پیرامون گسل-های اصلی نظیر گسل کوهبنان، گسل انار، گسل شمال یزد، گسل شمال تفت، گسل دهشیر - بافت در زمره مناطق با خطر نسبی بالای زلزله طبقه‌بندی شده‌است.

پهنه با خطر نسبی متوسط زلزله

گسل‌های پشت بادام و چاپدونی در قلمرو مرکزی به سمت شمال استان عمدتاً پهنه‌هایی با خطر متوسط زلزله را ایجاد نموده‌اند که این پهنه‌ها عمدتاً در قلمرو شهرستان اردکان قرار دارد.

پهنه با خطر نسبی پایین زلزله

سایر مناطق استان در محدوده خطر زلزله متوسط و پایین قرار دارند که عمدتاً مشتمل بر بیشترین قلمرو شهرستان‌های یزد، تفت، اردکان و ابرکوه است و اینگونه به نظر می‌رسد که بیشترین تجمع جمعیت و فعالیت استان نیز که در دشت یزد - اردکان است، در محدوده‌های با خطر پایین و متوسط زلزله صورت گرفته‌است.

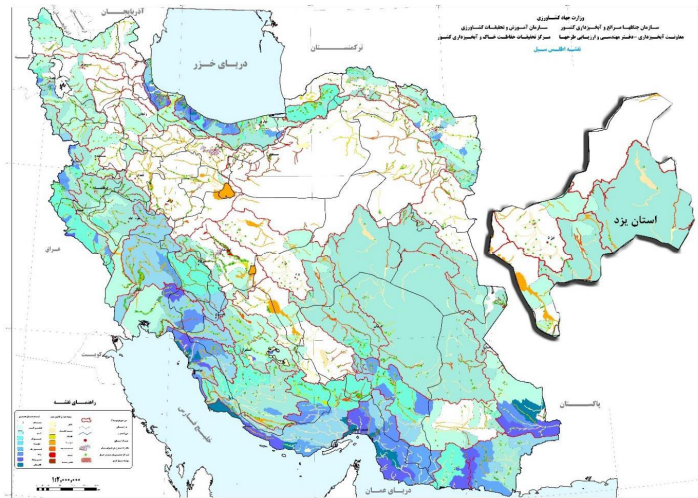
۳-۲-۲-۲- سیل

مهمترین عامل بروز سیل را می توان، مدت و شدت بارندگی ها و در نتیجه افزایش دبی رودخانه ها و عوامل دیگری چون شیب، وسعت، شرایط خاک و پوشش گیاهی دانست. ساخت و ساز در حریم رودخانه ها، برداشت

شن و ماسه از بستر، درجه تخلخل زمین‌ها و سازندهای بستر مجاری عبور آب از دیگر عوامل تأثیرگذار بر بروز سیل یا تشدید آن محسوب می‌شوند.

در طبیعی‌ترین شکل، بروز سیل تحت تأثیر بارش شدید و مداوم در محدوده‌های کوچک بخصوص در رودخانه‌های واقع در اراضی شیب دار رخ می‌دهد. بدین روی شناخت رواناب‌های استان و بررسی رفتار این رودخانه‌ها، در کنار بررسی سوابق بروز سیل در استان مهمترین عامل در شناخت و مقابله با سیل محسوب می‌شوند.

استان یزد به دلیل فقدان رودخانه‌های دائمی پر آب، قاعدتاً کمتر در معرض خطر سیل است ولی بررسی تاریخی این پدیده در استان نشان می‌دهد که در برخی محدوده‌ها همچون هرات و مروست و دامنه‌های شیرکوه، بخصوص در سکونتگاه‌های مناطق کوهپایه‌ای و پیرامون مسیل‌ها و آبراه‌های اصلی و فرعی و یا مخروط افکنه‌های سیل‌گیر به کرات پدیده سیل بروز کرده و خسارات جانی و مالی فراوانی را به اهالی تحمیل کرده است.

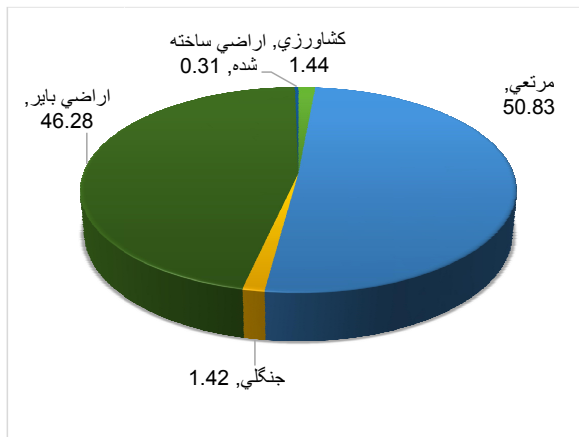
نقشه ۱۲- اطلس سیل ایران و موقعیت استان یزد

۳-۲-۸- کاربری اراضی

کاربری غالب اراضی را در استان یزد عرصه‌های مرتعی و اشکال مختلف اراضی بایر تشکیل می‌دهد. این دو کاربری مجموعاً ۹۷ درصد از محدوده استان را فرا گرفته است. اراضی کشاورزی، پهنه‌های جنگلی (طبیعی و

دست کاشت) و مناطق مسکونی، دیگر کاربری‌های اراضی استان یزد را تشکیل می‌دهند. این نوع از کاربری‌ها تنها ۳ درصد از کل وسعت استان یزد را در بر می‌گیرند.

بدین ترتیب پوشش گیاهی طبیعی، مشتمل بر اراضی مرتعی و جنگلی مجموعاً ۵۲/۲ درصد یا ۶/۷ میلیون هکتار از کل محدوده استان را شامل می‌شوند. در این میان، اراضی مرتعی با ۶/۵۲ میلیون هکتار، بخش اعظم پوشش گیاهی استان و عرصه‌های جنگلی با ۰/۱۸ میلیون هکتار بخش کمی از پوشش گیاهی استان را شامل می‌شوند.

نمودار ۵- کاربری اراضی استان

۳-۲-۹- واحدهای اراضی

استان یزد با رشته کوه‌های متعدد و موازی، با جهت غالب شمال غربی - جنوب شرقی، به قطعات یا حوزه‌های متعددی تفکیک شده است. این ارتفاعات که با گسترش خود، طیف متنوعی از اشکال زمین را پدیدار ساخته‌اند، ادامه رشته کوه‌های زاگرس محسوب می‌شوند. این مرتفعات در میانه استان با گره خوردن با یکدیگر، اغلب محدوده‌های مسطح و بسته‌ای را تشکیل داده‌اند که در بخش میانی خود، به دلیل پستی اراضی، پذیرای آب‌های روان شده‌اند. وجود عرصه‌های تبخیری و نمکدار، تحت تأثیر عوامل محیطی حاکم بر محدوده، بخصوص تبخیر بیش از بارندگی در کنار میزان بالای املاح لایه‌های زمین، شرایط را در استان برای تکوین کویرها مهیا ساخته است. استقرار پهنه‌های مرتفع، در مجاورت اراضی بیابانی و کویری، چهره دیگری از اراضی را در استان، مشتمل بر دشت‌های آبرفتی مسطح، با شیب ملایم و آبرفت‌های پای کوهی هویدا می‌سازد. این اطلاعات به هم راه تمایزات ارتفاعی، شیب، جهات شیب و شبکه هیدرولوژی در قلمرو استان به

عنوان راهنمایی برای تفکیک استان به سه گروه اصلی شکل زمین مورد استفاده قرار گرفته است. بدین ترتیب شکل غالب اراضی استان یزد مشتمل بر سه گروه اصلی مرتفعات، اراضی دشتی و بیابان ها (ارضی کویری) است که ویژگی‌های این گروه ها به قرار زیر است:

ارتفاعات: ارتفاعات استان یزد شامل ناهمواری‌هایی با ارتفاع بیش از ۱۸۰۰ متر است که در بلندترین نقاط ارتفاعی (۴۰۵۵ متر در جنوب غربی استان)، قادر به تأثیرگذاری بر اقلیم منطقه، می‌باشند.

دامنه تأثیرگذاری و بلندی ارتفاعات استان از غرب به شرق کاسته می‌شود. امتداد رشته مرتفعات شرقی استان، متفاوت با جهت گسترش رشته کوه‌ها در بخش میانی و غربی (عموماً شمال غربی - جنوب شرقی) است و از جهت شمالی - جنوبی پیروی می‌کنند. وسعت مرتفعات استان یزد با حدود ۴۷ هزار کیلومتر مربع، معادل ۳۶/۳ درصد محدوده استان را فراگرفته است. ارتفاعاتی که در بخش میانی و غربی استان قرار دارند با برخورداری از ارتفاع و شیب زیاد، اغلب برای استقرارهای سکونت، فعالیتی و ... نامناسب و به جزء محدوده‌های کم وسعتی در شیرکوه، اغلب جزو اراضی بایر محسوب می‌شوند.

جدول ۲۰- گروه‌های کلی شکل زمین در استان یزد

نوع	مساحت (کیلومتر مربع)	سهم (درصد)
ارتفاعات	۴۶۹۳۰	۳۶/۳
ارضی هموار	۴۱۸۸۸	۳۲/۴
بیابان‌ها و کویرها	۴۰۴۶۶	۳۱/۳
جمع	۱۲۹۲۸۵	۱۰۰

ارضی هموار و دشتی: در بخش اعظم گستره استان و در حدفاصل اراضی مرتفع و عرصه‌های مسطح و پست کویری و بیابانی، شکل اراضی را پهنه‌های کم شیب، هموار و دشتی و مخروط افکنه‌ها تشکیل می‌دهد. این زمین‌ها با شیب ملایم خود، اغلب به صورت نوارهای پهن پای کوهی، باعث ترسیب مواد معلق رواناب‌ها شده و عرصه‌های وسیعی را تشکیل می‌دهند که امکان فعالیت کشاورزی را در صورت فراهم بودن آب، مهیا می‌سازد.

ارضی هموار و دشتی استان یزد با نزدیک به ۴۲ هزار کیلومتر مربع وسعت، حدود ۳۲/۴ درصد محدوده استان را فراگرفته است. بخش اعظم این اراضی در نیمه غربی استان قرار دارند. به همین دلیل تراکم مراکز جمعیتی و فعالیتی (بخصوص کشاورزی) نیز در این بخش از استان بیش از نیمه شرقی است. این اراضی با ارتفاع متوسط بین ۱۰۰۰ تا ۱۳۰۰ متر، با شیب ملایم (۲ تا ۸ درصد) خطر طغیان رواناب‌های فصلی را کاهش داده و احجام قابل

توجه سیلاب‌ها را که در اثر وقوع رگبارهای شدید پدید می‌آید، در سطح اراضی هموار، پخش کرده و بدین ترتیب در کاهش خطر سیل در منطقه نقش ارزنده‌ای را ایفا می‌کنند.

کویرها و بیابان‌ها: نام استان یزد که همواره به دنبال خود نام کویر را در ذهن متبادر می‌سازد، یکی از محدوده‌های مهم گسترش عرصه‌های کویری در کشور است. کویرهای یزد که در بسیاری موارد ادامه کویرهای پیرامونی استان محسوب می‌شوند (کویر لوت، کویر مرکزی، کویر گاوخونی و ...) در زوایای مختلف استان گسترده شده‌اند. این کویرها شرایط محدودکننده طبیعی بسیاری را در خود داده‌اند. خشکی و کمبود آب و رطوبت، شوری، درجه حرارت بالا و تبخیر بسیار بالا، لم یزرع بودن زمین‌ها و فقدان پوشش گیاهی و ... از جمله این شرایط نامطلوب محیطی است که در کویر مشاهده می‌شود.

تپه‌های ماسه‌ای: گاهی دشت‌های کویری با پوششی از توده شن، به صورت‌های مختلف از تل‌ها و تپه‌های مرتفع و متعدد شن روان تا پهنه‌هایی از دشت‌های کویری پوشیده از قشر نازکی از شن، ظاهر می‌شوند.

شن زارها به صورت شن‌های روان مهاجم به آبادی‌ها و اراضی زراعی داخل دشت‌ها نظیر دشت یزد اردکان حمله می‌کنند. عرصه‌های وسیع‌تر این مهاجم را می‌توان در کویر ریگ زرين مشاهده نمود.

شن زارها مداوم در حال دگرگونی و جابجایی‌اند. در عرصه‌های شن روان می‌توان به طور کامل با نفوذ دادن نزولات جوی (هر چند ناچیز) به اعماق سطحی زمین، از منابع آب شیرین و اغلب به صورت سفره‌های سطحی قابل دسترسی بهره‌برداری نمود. سفره‌های آب شیرین سطحی بستر شن‌های روان در طرح‌های تثبیت شن روان و ایجاد آبشخور دام حائز اهمیت‌اند.

قلمرو استان یزد، متشکل از ۸ تپ اصلی اراضی، یک تپ اراضی مخلوط است که در مجموع ۴۰ واحد اراضی متمایز را دربرمی‌گیرد. ۳۰ درصد از گستره متفرقه منطقه را تپ کوه‌ها و تپه‌ها دربر گرفته، حدود ۲۹ درصد از وسعت منطقه نیز، آبرفت‌های قدیمی یا فلات‌ها است و حدود ۱۰ درصد وسعت منطقه را واریزه‌های بادبزنی شکل تشکیل می‌دهد.

۳-۲-۱۰- مناطق حفاظت شده

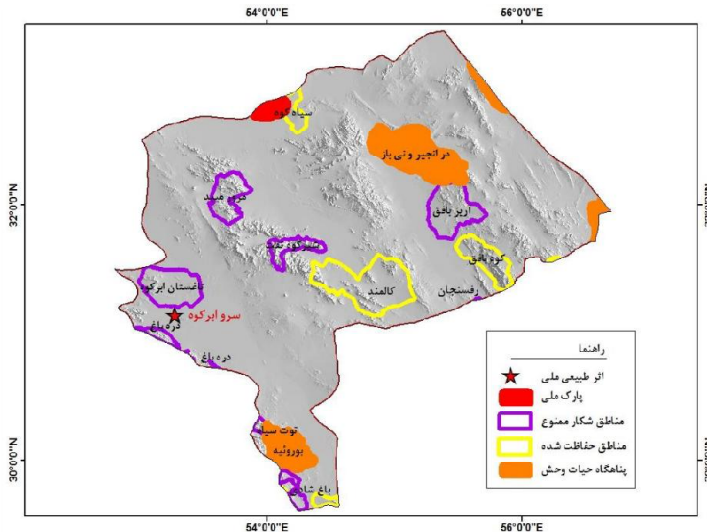
بر اساس گزارش اداره کل حفاظت محیط زیست استان یزد مناطق تحت مدیریت استان شامل ۴ منطقه حفاظت شده (۴۵۴۷۱۰ هکتار)، پارک ملی سیاه کوه و اثر طبیعی ملی سرو ابرکوه همچنین شامل ۵ منطقه شکار ممنوع (۳۷۴۵۶۱ هکتار) و همچنین ۴ پناهگاه حیات وحش (۳۶۰۸۴۸ هکتار) می‌باشد.

جدول ۲۱- موقعیت و مساحت مناطق حفاظت شده استان

موقعیت	مساحت (هکتار)	منطقه حفاظت شده
در جنوبی ترین محدوده استان یزد	۱۰۸۷۲	منطقه حفاظت شده جنگل باغ شادی خاتم
شهرستان اردکان	۱۲۴۷۴۰	منطقه حفاظت شده سیاه کوه
شهرستان بافق	۸۸۴۰۰	منطقه حفاظت شده کوه بافق
در جنوب شرقی یزد	۲۳۰۶۹۸	منطقه حفاظت شده کالمند بهادران
در استان یزد و اصفهان	۷۸۳۳۴	پارک ملی سیاه کوه
شهرستان ابرکوه	۲/۳	اثر طبیعی ملی سرو ابرکوه

جدول ۲۲- موقعیت و مساحت مناطق شکار ممنوع استان

موقعیت	مساحت (هکتار)	منطقه شکار ممنوع
شمال شرقی ابرکوه	۱۱۰۵۹۲	منطقه شکار ممنوع کفه تاغستان و کوه‌های عیش و اعلی
واقع در ۱۵ کیلومتری شمال شهر بافق	۱۳۱۳۳۶	منطقه شکار ممنوع آریز بافق
شهرستان میبد	۸۱۳۷۳	منطقه شکار ممنوع مرور میبد
در شهرستان خاتم و در شرق شهر هرات	۲۱۸۹۲	منطقه شکار ممنوع قره تپه
مرز استان‌های یزد و فارس	۲۹۳۶۸	منطقه شکار ممنوع باغ شادی
در محدوده شهرستان خاتم	۷۷۲۱۹	پناهگاه حیات وحش بوروثپه
در محدوده شهرستان‌های اردکان و بافق	۱۷۵۳۰۲	پناهگاه حیات وحش دره انجیر
در جنوب غربی شهر یزد	۴۳۶۱۹	پناهگاه حیات وحش شیر کوه
در محدوده شهرستان‌های بهاباد و اردکان	۶۴۷۰۸	پناهگاه حیات وحش کمکی بهاباد

نقشه ۱۳- مناطق تحت مدیریت محیط زیست استان یزد

۳-۳- بررسی نظام اجتماعی-جمعیتی

۳-۳-۱- بررسی و تحلیل اجتماعی و فرهنگی استان یزد

۳-۳-۱-۱- تعیین عوامل و فرایندهای فرهنگی مانع و پیشبرنده توسعه استان یزد

توسعه اجتماعی با چگونگی و شیوه زندگی افراد یک جامعه پیوند تنگاتنگی دارد و ناظر بر بالا بردن سطح زندگی عمومی از طریق ایجاد شرایط مطلوب و بهینه در زمینه‌های فقرزدایی، تغذیه، بهداشت، مسکن، اشتغال، آموزش و چگونگی گذران اوقات فراغت می‌باشد. توسعه اجتماعی باید به رفاه و آسایش بیشتر افراد جامعه منجر شود تا افراد رضایت بیشتری از زندگی داشته باشند. توسعه اجتماعی، یک حوزه میان رشته‌ای و میان بخشی در جست و جوی بهزیستی مادی و اجتماعی مردم در همه سطوح جامعه تعریف می‌شود. از طرفی دیگر توسعه اجتماعی در برگیرنده بعدی از توسعه است که بر کنش و واکنش‌های انسانی، نهادها و روابط اجتماعی با یکدیگر تاکید می‌ورزد و بر آنها تمرکز می‌نماید. امروز طرح رویکرد اجتماع محوردر فرایند مدیریت و برنامه‌ریزی سبب شده که سنجش میزان توسعه یافتگی بر مبنای شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی بخش مهمی از جریان تحقیق در راستای رفع نابرابری‌های منطقه‌ای به حساب آید (سرور و خلیجی، ۱۳۹۴). به طور کلی در مسیر رسیدن به توسعه عواملی وجود دارد که مانع و عواملی نیز پیشبرنده توسعه است که پژوهشگران نیز درصدد شناخت این عوامل هستند؛ شناسایی عوامل مانع و یا پیشبرنده توسعه این امکان را فراهم می‌نماید که در شناخت و تحلیل روند تغییرات نیروهای پیشران توسعه در استان به یک چارچوب مشخص دست یافت. در واقع هدف از شناخت عوامل و فرایندهای فرهنگی و اجتماعی در نهایت دستیابی به چارچوبی جامع از این عوامل در ارتباط با توسعه استان است؛ اینکه روند تغییرات شاخص‌ها و مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی استانی به طور کلی در راستای توسعه و به عنوان بستر ساز و محرک توسعه عمل می‌کنند یا اینکه در فرایند توسعه به عنوان اختلال ایجاد می‌کنند (گزارش آمایش استان گیلان، ۱۳۹۷).

۳-۳-۱-۲- عوامل و فرایندهای فرهنگی-اجتماعی پیشبرنده توسعه

از عوامل مهم پیشبرنده در زمینه فرهنگی و اجتماعی در استان یزد می‌توان به سختکوشی و پایداری، فرهنگ کار و یادگیری، احساس تعلق به منطقه و توسعه آن، اعتماد به نفس و اعتماد اجتماعی، تمایل به همکاری و مشارکت مردمی، تمایل بالا به پیشرفت، توان کسب تجربه، علاقه به همبستگی اجتماعی و همچنین وجود رویکرد تعامل اجتماعی و فرهنگی در جهت توسعه اشاره کرد که هر کدام از این عوامل یاد شده نقش به سزایی در پیش‌برد توسعه در استان دارند. علاوه بر این ثبتهای جهانی استان نیز از جمله عواملی می‌تواند باشد که نقش اساسی در توسعه استان ایفا کند. از طرف دیگر عوامل دیگری مانند سرمایه اجتماعی کلان بالا، پنداشت

به موفقیت نظام در حل مشکلات، اعتقاد به وجود عدالت و برابری، اعتماد سازمانی بالا، رضایت از کیفیت خدمات سازمانی سرمایه اجتماعی در سطح خرد بالا، اعتماد بالا به همسایگان و آشنایان و همچنین میزان بالای سرمایه اجتماعی در استان نیز از جمله محرک‌های توسعه در استان به حساب می‌آیند.

۳-۱-۳-۳- عوامل و فرایندهای فرهنگی-اجتماعی مانع توسعه

در حوزه فرهنگی و اجتماعی، اصلی‌ترین عوامل مانع توسعه استان را می‌توان گرایش‌های قوی سنتی، ضعف خودآگاهی، اهمیت پایین به جامعه، کم توجهی به مشارکت مردم، دستگاه‌های اجرایی زیاد در بخش فرهنگی و ناهماهنگی بین آنها، عدم استفاده از ظرفیت‌های مشارکت، نادیده گرفتن فرصت‌های موجود و ... نام برد که هر کدام از مواد ذکر شده به عنوان مانعی بر سر راه توسعه هستند چرا که سد راه توسعه و کند کننده آن به حساب می‌آیند؛ از طرف دیگر عواملی مانند بیکاری، طلاق، میزان بالای قاچاق مواد مخدر و اعتیاد، افزایش میزان سرقت، نگرش منفی به آینده، میزان پایین اعتماد، اعتقاد به نامطلوب بودن جامعه، عام گرایی پایین، تعلق و عرق ملی پایین و ... از جمله موانع دیگر در استان محسوب شده و روند توسعه در استان را مختل خواهند کرد.

۳-۱-۳-۴- وضعیت شاخص‌های توسعه انسانی در استان یزد

مسائل و مشکلات اجتماعی

بیکاری

جدول زیر نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر تا سال ۱۳۹۷ استان یزد را نشان می‌دهد؛ همانطور که در جدول زیر مشاهده می‌شود نرخ بیکاری در استان از سال ۱۳۹۰ به بعد افزایش یافته به گونه‌ای که از ۶ درصد به ۱۳/۹ درصد رسیده که به نسبت کل کشور در سال ۱۳۹۷ میزان بالاتری داشته است؛ همچنین باید توجه داشت که بالاترین نرخ بیکاری در استان مربوط سال ۱۳۸۰ با ۱۶/۲ درصد بوده است.

جدول ۲۳- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر

استان	۱۳۸۰	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵	۱۳۹۷
یزد	۱۶/۲	۷/۴	۶	۱۲/۸	۱۳/۹
کل کشور	۱۴/۲	۱۱/۳	۱۲/۳	۱۲/۴	۱۲

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

سالنامه آماری استان یزد، ۱۳۹۷

جدول زیر نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر به تفکیک مناطق شهری و روستایی در استان یزد و کل کشور را نشان می‌دهد. با توجه به اطلاعات جدول نرخ بیکاری در استان یزد در مناطق شهری نسبت به مناطق روستایی بالاتر بوده است؛ همچنین همانطور که در جدول مشاهده می‌شود نرخ بیکاری در مناطق شهری استان یزد در سال ۱۳۹۸ برابر ۱۳/۳ درصد و در مناطق روستایی ۸/۸ درصد بوده است که در مقایسه با نرخ بیکاری کل کشور در مناطق روستایی و شهری وضعیت نامناسبی دارد. بیشترین میزان بیکاری در استان یزد (۱۳/۹ درصد) مربوط به سال ۱۳۹۷ بوده است.

جدول ۲۴- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر به تفکیک مناطق شهری و روستایی

نقاط روستایی		نقاط شهری		جمع		سال	
						رتبه	نرخ
رتبه	نرخ	رتبه	نرخ	رتبه	نرخ	یزد	۱۳۹۴
۲۲	۶/۴	۲۰	۱۲/۱	۱۸	۱۱/۲	کل کشور	
-	۸/۱	-	۱۲/۲	-	۱۱	یزد	۱۳۹۵
۹	۹/۷	۱۹	۱۳/۳	۱۱	۱۲/۸	کل کشور	
-	۸/۹	-	۱۳/۷	-	۱۲/۴	یزد	۱۳۹۶
۱۱	۹/۱	۱۶	۱۳/۴	۸	۱۲/۸	کل کشور	
-	۸/۲	-	۱۳/۴	-	۱۲/۱	یزد	۱۳۹۷
۳	۱۱/۲	۱۲	۱۴/۳	۸	۱۳/۹	کل کشور	
-	۷/۹	-	۱۳/۵	-	۱۲	یزد	۱۳۹۸
۹	۸/۸	۹	۱۳/۹	۷	۱۳/۳	کل کشور	
-	۷/۳	-	۱۱/۸	-	۱۰/۶		

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

جدول زیر نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر به تفکیک جنسیت در استان یزد و کل کشور را نشان می‌دهد؛ همانطور که در جدول مشاهده می‌شود نرخ بیکاری زنان در همه سال‌های مورد بررسی نسبت به بیکاری مردان و همچنین کل کشور، در استان یزد بیشتر بوده است که این موضوع نشان از وضعیت نامناسب بیکاری زنان به نسبت کل کشور بوده است. استان یزد در تمام سال‌های بررسی شده به جز ۱۳۹۴ جزو ۳ استانی بوده است که بالاترین نرخ بیکاری زنان را داشته و در سال ۱۳۹۸ رتبه ۱ نرخ بیکاری در کل کشور را داشته است؛ همچنین در خصوص نرخ بیکاری مردان نیز باید عنوان کرد که نرخ بیکاری آنان از سال ۱۳۹۶ رو به افزایش بوده است.

جدول ۲۵- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر به تفکیک جنسیت

نرخ بیکاری زنان		نرخ بیکاری مردان		سال	
رتبه	نرخ	رتبه	نرخ		
۷	۲۳/۶	۲۳	۸/۳	یزد	۱۳۹۴
-	۱۹/۴	-	۹/۳	کل کشور	
۳	۲۷	۲۳	۹	یزد	۱۳۹۵
-	۲۰/۷	-	۱۰/۵	کل کشور	
۳	۲۷	۲۵	۸/۶	یزد	۱۳۹۶
-	۱۹/۸	-	۱۰/۲	کل کشور	
۲	۳۰/۴	۱۹	۹/۲	یزد	۱۳۹۷
-	۱۸/۹	-	۱۰/۴	کل کشور	
۱	۳۰/۸	۲۰	۸	یزد	۱۳۹۸
-	۱۷/۵	-	۹	کل کشور	

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۴-۱۳۹۸

طلاق

جدول زیر تعداد طلاق و ازدواج را به تفکیک مناطق شهری و روستایی نشان می‌دهد؛ با توجه به اطلاعات جدول زیر میزان طلاق در تمام سال‌های مورد بررسی افزایش داشته است و میزان ازدواج نیز از سال ۱۳۹۰ به بعد یک روند کاهشی را دنبال کرده است.

جدول ۲۶- تعداد ازدواج و طلاق واقع شده در استان یزد

نقاط روستایی		نقاط شهری		جمع		سال
ازدواج	طلاق	ازدواج	طلاق	ازدواج	طلاق	
۱۲۷۳	۰	۳۶۸	۸۳۰۸	۳۶۸	۹۵۸۱	۱۳۸۰
۱۱۷۶	۰	۵۶۹	۱۰۲۶۷	۵۶۹	۱۱۴۴۳	۱۳۸۵
۱۵۶۲	۱۳۸	۱۰۹۳	۱۰۹۶۶	۱۲۳۱	۱۲۵۲۸	۱۳۹۰
۳۴۰	۵۰	۱۵۸۸	۸۲۱۵	۱۶۳۸	۸۵۵۵	۱۳۹۵
۲۳۵	۶۱	۱۸۱۷	۶۲۲۰	۱۸۷۸	۶۴۵۵	۱۳۹۷
۶۳۹۰۴	۱۱۴۹۰	۱۶۴۱۲۴	۴۸۶۶۶۱	۱۷۵۶۱۴	۵۵۰۵۶۵	۱۳۹۷ کل کشور

منبع: سالنامه آماری استان یزد، ۱۳۹۷

سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

جدول زیر نسبت طلاق به ازدواج در استان یزد را نشان می‌دهد؛ همانطور که در جدول قابل مشاهده است؛ نسبت طلاق به ازدواج طی سال‌های مورد بررسی افزایش یافته است به گونه‌ای که از ۳/۸۴ در سال ۱۳۸۰ به

۲۹/۰۹ در سال ۱۳۹۷ رسیده است که نسبت طلاق استان از میزان کل کشور کمتر بوده است اما نسبت طلاق به ازدواج در استان در سال ۱۳۹۷ به نسبت سال ۱۳۸۰ بیش از ۸ برابر شده است.

جدول ۲۷- نسبت طلاق به ازدواج در استان یزد

سال	۱۳۸۰	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵	۱۳۹۷	کل کشور ۱۳۹۷
تعداد طلاق به ازای هر ۱۰۰ ازدواج	۳/۸۴	۴/۹۷	۹/۸۳	۱۹/۱۵	۲۹/۰۹	۳۱/۹۰

منبع: سالنامه آماری استان یزد، ۱۳۹۷

سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

بهزیستی و تأمین اجتماعی

جدول زیر تعداد مراکز (دولتی و غیردولتی) تحت پوشش معاونت اجتماعی اداره کل بهزیستی و افراد خدمت‌گیرنده را نشان می‌دهد؛ با توجه به اطلاعات جدول زیر در سال ۱۳۹۷، ۴۱۹۷۸ نفر در ۴۵ مرکز نگهداری افراد دچار آسیب اجتماعی هستند که این تعداد نسبت به سال ۱۳۹۵ هم در تعداد افراد تحت پوشش و هم در تعداد مراکز بیشتر شده است؛ همچنین در سال ۱۳۹۷، ۴۴۹ نفر در ۱۶ مرکز نگهداری کودکان تحت پوشش هستند که نسبت به سال ۱۳۹۵ در تعداد افراد افزایش و در تعداد مراکز کاهش پیدا کرده است.

جدول ۲۸- تعداد مراکز (دولتی و غیردولتی) تحت پوشش معاونت اجتماعی اداره کل بهزیستی و افراد خدمت‌گیرنده

سال	نگهداری کودکان بی سرپرست		آسیب‌های اجتماعی ^۶	
	تعداد مراکز	تعداد افراد	تعداد مراکز	تعداد افراد
۱۳۸۰	۵	۰۰۰	۲	۰۰۰
۱۳۸۵	۹	۰۰۰	۵	۰۰۰
۱۳۹۰	۱۴	۵۷۷	۲۱	۴۴۹۱۹
۱۳۹۵	۱۷	۴۲۵	۲۸	۴۱۳۴۱
۱۳۹۷	۱۶	۴۴۹	۴۵	۴۱۹۷۸

منبع: سالنامه آماری استان یزد، ۱۳۹۷

سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

۶. شامل فعالیت واحدهای بازپروری زنان و دختران آسیب دیده اجتماعی، خانه سلامت، ساماندهی کودکان خیابانی، مداخله در بحران‌های فردی، خانوادگی و اجتماعی، مداخله به منظور کاهش طلاق، مهمانسرای سلامت کودک و طرح تلفن کودک است که در سال ۱۳۹۰ اطلاعات پایگاه خدمات اجتماعی، اسکان موقت، خدمات سیار اورژانس اجتماعی و حمایت از مبتلایان به اختلال هویت جنسی را نیز شامل می‌شود.

جدول زیر میزان شاخص‌های مرتبط با سازمان بهزیستی را نشان می‌دهد؛ همانطور که در جدول زیر مشخص است استان یزد در نسبت تعداد مراکز ارائه‌دهنده خدمات اجتماعی شهری در بخش آسیب‌های اجتماعی رتبه ۱۲، نسبت تعداد مراکز نگهداری از کودکان بی سرپرست رتبه ۶، تعداد معلولان تحت نظارت سازمان بهزیستی کشور رتبه ۱۹ و تعداد افراد پذیرفته‌شده در مراکز آسیب‌های اجتماعی تحت پوشش سازمان بهزیستی رتبه ۲۱ را داشته است.

جدول ۲۹- میزان شاخص‌های مرتبط با سازمان بهزیستی

۱۳۹۸		استان	موارد
رتبه	شاخص		
۱۲	۰/۳۰	یزد	نسبت تعداد مراکز ارائه‌دهنده خدمات اجتماعی شهری در بخش آسیب‌های اجتماعی به تعداد افراد دارای آسیب اجتماعی
-	۰/۱۸	کل کشور	
۶	۳/۶۴	یزد	نسبت تعداد مراکز نگهداری از کودکان بی سرپرست به تعداد کودکان بی سرپرست
-	۲/۶۰	کل کشور	
۱۹	۳۴۶۹۷	یزد	تعداد معلولان تحت نظارت سازمان بهزیستی کشور
-	۱۷۱۰۴۷۵	کل کشور	
۲۱	۱۴۵۳۹	یزد	تعداد افراد پذیرفته‌شده در مراکز آسیب‌های اجتماعی تحت پوشش سازمان بهزیستی
-	۹۴۵۳۹۴	کل کشور	

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

جدول ذیل موارد مرتبط در خصوص کمیته امداد امام خمینی استان یزد را در مقایسه با کل کشور نشان می‌دهد؛ همانطور که مشاهده می‌شود استان یزد در تعداد واحدهای کمیته امداد امام خمینی رتبه ۲۵، تعداد مددجویان مورد حمایت کمیته امداد خمینی رتبه ۲۹ و در سهم زنان سرپرست خانوار از کل افراد تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی رتبه ۱۵ را دارد.

جدول ۳۰- میزان شاخص‌های مرتبط با کمیته امداد امام خمینی

۱۳۹۸		استان	موارد
رتبه	شاخص		
۲۵	۱۵	یزد	تعداد واحدهای کمیته امداد امام خمینی
-	۸۳۲	کل کشور	
۲۹	۴۱۶۰۱	یزد	تعداد مددجویان مورد حمایت کمیته امداد خمینی
-	۴۷۸۳۶۸۱	کل کشور	
۱۵	۲۷/۱	یزد	سهم زنان سرپرست خانوار از کل افراد تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی
-	۲۵/۱	کل کشور	

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

جدول زیر درصد افراد تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی در استان یزد و کل کشور را نشان می‌دهد؛ همانطور که در جدول مشخص است در مجموع ۸۰/۸۱ درصد مردم در استان بیمه شده و مستمری بگیر هستند که این درصد از درصد کل کشور بالاتر است. در استان یزد ۶۷/۹۶ درصد بیمه شده و ۱۲/۸۵ درصد مستمری بگیر هستند. که این درصد در کل کشور برابر با ۴۵/۶۱ درصد بیمه شده و ۸/۱۵ درصد مستمری بگیر می‌باشد.

جدول ۳۱- درصد افراد تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی

سال ۱۳۹۷			استان
مستمری بگیران	بیمه شدگان	مجموع	
۱۲/۸۵	۶۷/۹۶	۸۰/۸۱	یزد
۸/۱۵	۴۵/۶۱	۵۳/۷۶	کل کشور

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

جدول زیر درصد بیمه شدگان تحت پوشش سازمان بیمه سلامت در سال ۱۳۹۷ در استان یزد و کل کشور را نشان می‌دهد؛ همانطور که در جدول مشخص است در استان یزد درصد افرادی که تحت پوشش بیمه سلامت ایران شده‌اند برابر با ۲۷/۳۳ درصد بوده است که از درصد بیمه شدگان پوشش سازمان بیمه سلامت در کل کشور (۵۱/۶۳ درصد) پایین تر بوده است.

جدول ۳۲- درصد بیمه شدگان تحت پوشش سازمان بیمه سلامت ایران^۷

سال ۱۳۹۷	استان
۲۷/۳۳	یزد
۵۱/۶۳	کل کشور

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

آسیب‌های اجتماعی

اعتیاد و قاچاق مواد مخدر

جدول زیر مربوط به انواع مواد مخدر و روان گردان‌های کشف شده در استان یزد می‌باشد؛ همانطور که در جدول قابل مشاهده است بیشترین مواد مخدر کشف شده مربوط به تریاک و شیره تریاک بوده است و همچنین در سایر مواد مخدر نیز بالاترین میزان کشف به آمپول قرص‌های روانگردان مربوط می‌شود. باید توجه داشت که در همه موارد ذکر شده در جدول میزان مواد کشف شده در اکثر موارد در استان افزایش پیدا کرده است.

^۷ از تاریخ ۱۳۹۱/۷/۱ سازمان بیمه خدمات درمانی به سازمان بیمه سلامت ایران تغییر نام پیدا کرده‌است.

جدول ۳۳- انواع مواد مخدر و روان گردان‌های کشف شده

سال					مواد مخدر (کیلوگرم)	
۱۳۹۷	۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۸۰		
۶۹۶	۲۱۶۲	۷۴۹	۰۰۰	۰۰۰	هروئین (هروئین، کراک، کریستال)	مواد افیونی
۳۵۵	۶۵۶	۱	۰۰۰	۰۰۰	مرفین	
۲۶۷۸۰	۲۶۵۵۹	۲۴۶۹۹	۰۰۰	۰۰۰	تریاک و شیره تریاک	
۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	سایر	
۳۴۰۵	۵۱۳۳	۴۰۴۴	۰۰۰	۰۰۰	حشیش	کانابیس
۸۵۷	۳۶۸	۶۱	۰۰۰	۰۰۰	گراس	
۶۶	۳۳	۷	۰۰۰	۰۰۰	شیشه (متا آمفتامین)	محرک‌ها
۱۴۳	۷۵	۴۰	۰۰۰	۰۰۰	سایر موارد	
۵۷۲۲۱	۷۰۷۶	۱۳	۰۰۰	۰۰۰	آمپول و قرص‌های روان گردان	سایر موارد
۲۳۳	۱۴	۲۳۵	۰۰۰	۰۰۰	مواد پیش‌ساز (لیتر)	

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

سالنامه آماری استان یزد، ۱۳۹۷

جدول زیر در خصوص دستگیر شدگان در ارتباط با انواع مواد مخدر کشف شده به تفکیک نوع جرم است؛ همانطور که در جدول مشاهده می‌شود تعداد دستگیر شدگان در ارتباط با مواد مخدر کشف شده یک روند افزایشی داشته و در سال ۱۳۹۷ به نسبت سال‌های قبل میزان آن افزایش کرده است. این نکته نیز قابل توجه است که میزان در هر سه مورد به نسبت سال ۱۳۹۵ بیشتر شده است.

جدول ۳۴- دستگیر شدگان در ارتباط با انواع مواد مخدر کشف شده به تفکیک نوع جرم

سال	جمع کل	قاچاقچیان و عوامل توزیع کننده	معتاد و مصرف کننده	اتباع یکانه
۱۳۸۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
۱۳۸۵	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
۱۳۹۰	۶۳۸۲	۵۵۳۸	۴۷۰	۲۷۴
۱۳۹۵	۶۶۲۵	۵۵۷۸	۶۷۴	۳۷۳
۱۳۹۷	۶۹۳۵	۵۷۷۲	۷۱۴	۴۴۹

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

سالنامه آماری استان یزد، ۱۳۹۷

جدول زیر نسبت متوسط مقدار مخدر کشف شده به کل جمعیت (کیلوگرم به ده هزار نفر) در استان یزد را نشان می‌دهد؛ همانطور که در جدول مشخص است این نسبت در سال ۱۳۹۸ در استان برابر با ۳۷۴/۳۹ و در کل کشور ۱۱۴/۴۴ بوده است که این مساله نشان از میزان بالای مواد مخدر کشف شده در استان در مقایسه با کل کشور است که استان در این مساله رتبه ۵ را دارا می‌باشد.

جدول ۳۵- نسبت متوسط مقدار مخدر کشف شده به کل جمعیت (کیلوگرم به ده هزار نفر)

۱۳۹۸		استان
رتبه	نسبت	
۵	۳۷۴/۳۹	یزد
-	۱۱۴/۴۴	کل کشور

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

جدول زیر نسبت دستگیرشدگان مواد مخدر به کل جمعیت در استان یزد را در سال ۱۳۹۸ نشان می‌دهد؛ همانطور که در جدول مشخص است این نسبت در استان برابر با ۶۱/۲۸ و در کل کشور ۵۰/۲۵ بوده است و میزان بالای توانایی در دستگیری قاچاقچیان مواد را نشان می‌دهد استان یزد در این رابطه رتبه هشتم را در بین استان‌های دیگر داشته است.

جدول ۳۶- نسبت دستگیرشدگان مواد مخدر به کل جمعیت (در هر ده هزار نفر)

۱۳۹۸		استان
رتبه	نسبت	
۸	۶۱/۲۸	یزد
-	۵۰/۲۵	کل کشور

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

سرقت

جدول ذیل سرقت‌های عادی بر حسب نوع را در استان یزد نشان می‌دهد؛ همانطور که در جدول زیر مشاهده می‌شود میزان سرقت‌های اتفاق افتاده در همه موارد به جز سرقت اتومبیل در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال ۱۳۹۵ افزایش پیدا کرده است. میزان سرقت در سال ۱۳۹۷ از اماکن خصوصی برابر ۳۶۲۸، اماکن دولتی ۲۴۴، منزل ۱۲۸۹ و مغازه ۱۵۴ مورد گزارش شده است.

جدول ۳۷- سرقت‌های عادی بر حسب نوع (مورد)

احشام	سرقت انواع وسایل نقلیه و لوازم آن			سرقت از اماکن				Σ
	لوازم خودرو یا وسایل داخل آن	موتورسیکلت	اتومبیل	مغازه	منزل	اماکن دولتی	اماکن خصوصی	
۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۱۳۸۰
۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۱۳۸۵
۴۲۰	۱۲۰۸	۳۳۲۶	۲۳۳	۴۹۶	۱۲۵۵	۱۲۹	۸۰۱	۱۳۹۰
۲۸۰	۱۰۶۶	۱۸۴۱	۳۸۱	۹۶	۵۵۴	۳۳	۱۰۳۹	۱۳۹۵
۸۲۶	۲۱۸۰	۲۵۴۵	۳۳۵	۱۵۴	۱۲۸۹	۲۴۴	۳۶۲۸	۱۳۹۷

منبع: سالنامه آماری استان یزد، ۱۳۹۷

جدول زیر نسبت تعداد دستگیرشدگان انواع سرقت‌های عادی به کل جمعیت را در هر ده هزار نفر نشان می‌دهد که این نسبت در استان یزد برابر با ۳۶/۴۲ در ده هزار نفر می‌باشد که به نسبت کل کشور (۴۲/۸۲) پایین‌تر است و در این خصوص رتبه ۱۹ را دارد که این موضوع نشان از میزان پایین دستگیرشدگان در خصوص سرقت در استان یزد است.

جدول ۳۸- نسبت تعداد دستگیرشدگان انواع سرقت‌های عادی به کل جمعیت (در ده هزار نفر)

۱۳۹۸		استان
رتبه	نسبت	
۱۹	۳۶/۴۲	یزد
-	۴۲/۸۲	کل کشور

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

جرایم واقع شده در حوزه استحضافی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران

طبق اطلاعات سالنامه آماری کشور در سال ۱۳۹۷، میزان جرائم واقع شده در استان در هیچ یک از موارد بیان شده بالاتر از کل کشور نبوده و وضعیت استان یزد در همه موارد به نسبت کل کشور بهتر بوده است.

جدول ۳۹- جرائم واقع شده در حوزه استحفاظی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران بر حسب موضوع (در صد هزار نفر)

سال ۱۳۹۷									
استان	قتل	مرگ‌های مشکوک		نزاع و درگیری		شوارت			
		خودکشی	سایر	فردی	دسته جمعی	زورگیری و باج‌گیری (اخاذی)	چاقو و قمه کشی	سایر شوارت‌ها	دستگیرشدگان
یزد	۰/۶۱	۳/۵۱	۱۷/۷۴	۳۳۶/۳۱	۰/۸۸	۰/۴۴	۰/۳۵	۰/۱۸	۱/۶۷
کل کشور	۲/۲۵	۵/۳۰	۲۸/۵۳	۹۴۳/۳۴	۸/۰۴	۰/۱۵	۷/۶۵	۲/۱۸	۹/۰۰

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

جدول زیر در خصوص نسبت تعداد دستگیرشدگان جرائم واقع شده در حوزه استحفاظی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران به کل جمعیت (تعداد به صد هزار نفر) می‌باشد؛ با توجه به اطلاعات جدول زیر استان یزد نسبت دستگیرشدگان در این مورد ۱/۵۷ در صد هزار نفر می‌باشد که به نسبت کل کشور (۷/۵۲) وضعیت پایین‌تری داشته و در بین ۱۰ استانی قرار گرفته است که کمترین نسبت تعداد دستگیرشدگان جرائم را داشته‌اند.

جدول ۴۰- نسبت تعداد دستگیرشدگان جرائم واقع شده در حوزه استحفاظی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران به کل جمعیت (تعداد به صد هزار نفر)

۱۳۹۸		استان
رتبه	نسبت	
۲۲	۱/۵۷	یزد
-	۷/۵۲	کل کشور

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

۳-۱-۵- سنجش سرمایه اجتماعی استان

سرمایه اجتماعی در علوم اجتماعی مفهوم جدیدی نیست بلکه صرفاً مفهومی قدیمی در بسته‌بندی جدید است (شارع‌پور، ۱۳۸۵). سرمایه اجتماعی جزئی جدا نشدنی از مجموعه داشته‌های یک جامعه است که نقش اساسی در توسعه پایدار و متوازن دارد. در این بخش از گزارش به مطالعه و بررسی ابعاد سرمایه اجتماعی در

سطوح کلان میانی و خرد و همچنین شاخص سرمایه اجتماعی کل بر اساس نتایج آخرین گزارش سنجش سرمایه اجتماعی کشور در سال ۱۳۹۳ پرداخته شده است.

سرمایه اجتماعی سطح کلان

بر اساس گزارش سنجش سرمایه اجتماعی کشور در سال ۱۳۹۳، سنجش سرمایه اجتماعی در سطح کلان از ترکیب ۴ مولفه زیر ساخته می شود که میانگین هر کدام از این مولفه‌ها در تعیین وضعیت سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان و کل کشور مهم است.

- ❖ پنداشت نسبت به موفقیت نظام در رفع و حل مشکلات
- ❖ پنداشت نسبت به موفقیت نهادی در انجام وظایف
- ❖ پنداشت نسبت به نکویی جامعه
- ۱. مطلوب بودن جامعه
- ۲. وجود عدالت و برابری
- ❖ ارزیابی نسبت به آینده

جدول زیر میانگین متغیرهای سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان یزد و کل کشور را نشان می‌دهد؛ همانطور که در جدول مشخص است در متغیرهای پنداشت نسبت به موفقیت نهادی در انجام وظایف، پنداشت نسبت به نکویی جامعه (مطلوب بودن جامعه) و ارزیابی نسبت به آینده، میانگین استان یزد پایین تر از میانگین کل کشور و در متغیرهای پنداشت نسبت به موفقیت نظام در رفع و حل مشکلات و پنداشت نسبت به نکویی جامعه (وجود عدالت و برابری) بالاتر بوده است.

جدول ۴۱- میانگین مولفه‌های سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان یزد و کل کشور

رتبه	میانگین	استان	مولفه‌ها
۱۸	۲۴/۳۹	یزد	پنداشت نسبت به موفقیت نظام در رفع و حل مشکلات (میانگین طیف ۳۰)
-	۲۳/۶۴	کل کشور	
۸	۲۸/۷۸	یزد	پنداشت نسبت به موفقیت نهادی در انجام وظایف (میانگین طیف ۳۰)
-	۲۹/۳	کل کشور	
۱۰	۲۱/۶۴	یزد	پنداشت نسبت به نکویی جامعه (مطلوب بودن جامعه) (میانگین طیف ۲۴)
-	۲۱/۹۱	کل کشور	
۱۸	۲۲/۴۵	یزد	پنداشت نسبت به نکویی جامعه (وجود عدالت و برابری) (میانگین طیف ۲۷)
-	۲۲/۰۸	کل کشور	
۱۲	۱۸/۷	یزد	ارزیابی نسبت به آینده (میانگین طیف ۲۱)
-	۱۸/۸۲	کل کشور	

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

جدول زیر نشان دهنده شاخص سرمایه اجتماعی در سطح کلان در استان یزد و همچنین کل کشور است؛ با توجه به اطلاعات جدول میانگین استان یزد در شاخص سرمایه اجتماعی سطح کلان برابر با ۱۳/۱۹ است که تقریباً با میانگین کل کشور با ۱۳/۱۸ برابر بوده و از میانگین اصلی طیف پایین تر بوده است و این موضوع نشان از متوسط بودن میانگین شاخص سرمایه اجتماعی کلان در استان یزد پایین بوده است.

جدول ۴۲- میانگین سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان یزد و کل کشور

رتبه	میانگین طیف (۱۵)	استان	مورد
۲۴	۱۳/۱۹	یزد	سرمایه اجتماعی در سطح کلان
-	۱۳/۱۸	کل کشور	

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

سرمایه اجتماعی سطح میانی

سرمایه اجتماعی در سطح میانی از ترکیب ۸ متغیر زیر ساخته می شود که مبتنی بر نظر پاسخگویان نسبت به نهاد ها و سازمان ها می باشد که این ۸ متغیر عبارتند از:

۱. اعتماد سازمانی
۲. کیفیت خدمات سازمانی
۳. عملکرد و پاسخگویی سازمان ها به نیازها
۴. آمادگی مشارکت و کمک به سازمان ها در صورت نیاز
۵. اعتماد تعمیم یافته (اعتماد به گروه های شغلی و حرفه ای)
۶. دگرخواهی، پرهیز کاری و وظیفه شناسی گروه های شغلی و حرفه ای
۷. عام گرایی گروه های شغلی و حرفه ای
۸. ویژگی ها و ارزش های اخلاقی مسئولین

جدول زیر مربوط به متغیرهای شاخص سرمایه اجتماعی در سطح میانی می باشد. همانطور که در جدول مشخص است میانگین استان یزد نسبت به کل کشور در متغیرهای اعتماد سازمانی، کیفیت خدمات سازمانی و آمادگی مشارکت و کمک به سازمان ها در صورت نیاز بالاتر بوده است و در دیگر متغیرها میانگین پایین تری را نسبت به کل کشور داشته است این موضوع نشان از وضعیت نامناسب استان یزد در متغیرهای شاخص سرمایه اجتماعی در سطح میانی است.

جدول ۴۳- میانگین مولفه‌های سرمایه اجتماعی سطح میانی در استان یزد و کل کشور

رتبه	میانگین	استان	مولفه‌ها
۲۳	۶۵/۷۹	یزد	اعتماد سازمانی (میانگین طیف ۶۹)
-	۶۴/۳۴	کل کشور	
۲۳	۶۵/۹۵	یزد	کیفیت خدمات سازمانی (میانگین طیف ۶۰)
-	۵۵/۶۱	کل کشور	
۹	۵۱/۲۷	یزد	عملکرد و پاسخگویی سازمان‌ها به نیازها (میانگین طیف ۵۴)
-	۵۲/۲۶	کل کشور	
۲۳	۴۶/۹۴	یزد	آمادگی مشارکت و کمک به سازمان‌ها در صورت نیاز (میانگین طیف ۴۸)
-	۴۵/۵۴	کل کشور	
۷	۳۸/۲۸	یزد	اعتماد تعمیم یافته (اعتماد به گروه‌های شغلی و حرفه‌ای) (میانگین طیف ۳۹)
-	۳۹/۴۹	کل کشور	
۱۰	۳۸/۶۹	یزد	دگرخواهی، پرهیزکاری و وظیفه‌شناسی گروه‌های شغلی و حرفه‌ای (میانگین طیف ۳۹)
-	۳۹/۷۵	کل کشور	
۱۱	۳۷/۷۴	یزد	عام‌گرایی گروه‌های شغلی و حرفه‌ای (میانگین طیف ۳۹)
-	۳۸	کل کشور	
۷	۱۹/۰۱	یزد	ویژگی‌ها و ارزش‌های اخلاقی منفی مسئولین (میانگین طیف ۱۸)
-	۱۹/۹۷	کل کشور	
۱۳	۱۲/۸۴	یزد	ویژگی‌ها و ارزش‌های اخلاقی مثبت مسئولین (میانگین طیف ۱۵)
-	۱۳	کل کشور	

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

جدول زیر میانگین سرمایه اجتماعی سطح میانی در استان یزد و کل کشور نشان می‌دهد که استان یزد با میانگین ۲۶/۲۱ پایین‌تر از میانگین کل کشور با میانگین ۲۶/۳۶ و طیف اصلی با ۲۷ قرار دارد و میانگین نامناسبی نسبت به کل کشور دارد.

جدول ۴۴- میانگین سرمایه اجتماعی سطح میانی در استان یزد و کل کشور

رتبه	میانگین طیف (۲۷)	استان	مورد
۱۳	۲۶/۲۱	یزد	سرمایه اجتماعی در سطح میانی
-	۲۶/۳۶	کل کشور	

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

سرمایه اجتماعی سطح خرد

سرمایه اجتماعی در سطح خرد با ۸ مولفه زیر تعریف می‌شود که از مجموع این مولفه شاخص سرمایه اجتماعی سطح خرد ساخته می‌شود که این ۸ مولفه عبارتند از:

۱. اعتماد عمومی
۲. ارزشها و ویژگی های اخلاقی
۳. عام گرایی اجتماعی (شعاع اعتماد و تعاملات نزدیک و دور؛ از اعضای خانواده تا غریبه ها)
۴. مشارکت اجتماعی
۵. بده بستان اجتماعی
۶. تعلق و عرق ملی
۷. رضایت از زندگی
۸. احساس امنیت

جدول زیر میانگین متغیرهای سرمایه اجتماعی سطح خرد را در استان و کل کشور نشان می‌دهد؛ با توجه به جدول میانگین استان یزد در متغیرهای ارزشها و ویژگی های اخلاقی منفی و عام گرایی اجتماعی شعاع اعتماد و تعاملات با غیرهمشهری و غریبه ها پایین تر از میانگین کل کشور بوده است و دیگر متغیرها در استان یا برابر و یا بالاتر از میانگین کل کشور بوده است.

جدول ۴۵- میانگین مولفه های سرمایه اجتماعی سطح خرد در استان یزد و کل کشور

رتبه	میانگین	استان	مولفه ها
۲۴	۲۳/۸۹	یزد	ارزشها و ویژگی های اخلاقی منفی (میانگین طیف ۲۱)
-	۲۴/۹	کل کشور	
۱۲	۲۴/۴۶	یزد	ارزشها و ویژگی های اخلاقی مثبت (میانگین طیف ۲۷)
-	۲۳/۷۶	کل کشور	
۱۴	۲۵/۱۱	یزد	عام گرایی اجتماعی شعاع اعتماد و تعاملات با اعضای خانواده
-	۲۵/۱۱	کل کشور	
۱۹	۱۹/۵۴	یزد	عام گرایی اجتماعی شعاع اعتماد و تعاملات با همسایه ها و آشنایان
-	۱۹/۱۱	کل کشور	
۸	۱۴/۹	یزد	عام گرایی اجتماعی شعاع اعتماد و تعاملات با غیرهمشهری و غریبه ها
-	۱۵/۱۶	کل کشور	

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

اعتماد عمومی

قابل اعتماد بودن مردم

جدول زیر توزیع درصدی قابل اعتماد بودن مردم از نظر پاسخگویان در استان یزد و کل کشور را نشان می‌دهد؛ با توجه به اطلاعات جدول زیر ۱۵/۳ درصد از پاسخگویان استان یزد میزان قابل اعتماد بودن مردم را زیاد و خیلی زیاد ارزیابی کرده‌اند که این میزان در کشور برابر با ۱۷/۴ درصد بوده است؛ همچنین باید توجه داشت که ۲۸/۵ درصد پاسخگویان عنوان کرده‌اند که میزان قابل اعتماد بودن مردم در استان کم و خیلی کم است که استان یزد در رابطه با ارزیابی کم از این متغیر رتبه ۲۰ را در بین استان‌های دیگر دارد که نشان از میزان متوسط اعتماد به مردم در استان یزد است.

جدول ۴۶- توزیع درصدی قابل اعتماد بودن مردم در استان یزد و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	خیلی کم	استان
۲۰	۰/۸	۱۴/۵	۵۶/۲	۲۰/۳	۸/۲	یزد
-	۲/۵	۱۴/۹	۴۷/۱	۲۳/۱	۱۲/۵	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

احتمال سپردن مراقبت از فرزندان به همسایگان (در زمان مسافرت)

جدول زیر توزیع درصدی احتمال سپردن مراقبت از فرزندان به همسایگان (در زمان مسافرت) در استان یزد و کل کشور را نشان می‌دهد؛ با توجه به اطلاعات جدول زیر ۱۵/۵ درصد از پاسخگویان استان یزد این میزان را زیاد و خیلی زیاد عنوان کرده‌اند که این میزان در کشور برابر با ۱۸/۲ درصد بوده است همچنین ۴۷/۱ درصد از پاسخگویان استان یزد در این رابطه میزان کم و خیلی کم را عنوان کرده‌اند. استان یزد در مقایسه با استان‌های دیگر در این خصوص رتبه ۱۷ را دارد.

جدول ۴۷- توزیع درصدی احتمال سپردن مراقبت از فرزندان به همسایگان (در زمان

مسافرت) در استان یزد و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	خیلی کم	استان
۱۷	۱/۷	۱۳/۸	۳۷/۵	۲۰/۳	۲۶/۸	یزد
-	۲/۸	۱۵/۴	۲۶	۲۴/۴	۳۱/۴	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

مشارکت اجتماعی

مشارکت در فعالیت داوطلبانه

جدول زیر توزیع درصدی مشارکت در فعالیت داوطلبانه در استان یزد و کل کشور را نشان می‌دهد؛ با توجه به اطلاعات مندرج در جدول زیر ۴۳/۴ درصد از پاسخگویان استان یزد میزان مشارکت در فعالیت داوطلبانه خود را کم و خیلی کم عنوان کرده‌اند که این میزان در کل کشور برابر با ۵۱/۳ درصد بوده و همچنین ۱۶ درصد از پاسخگویان استان نیز میزان مشارکت در این خصوص را بالا و خیلی بالا عنوان کرده‌اند. استان یزد در خصوص مشارکت در فعالیت‌های داوطلبانه دارای رتبه ۲۴ بوده است.

جدول ۴۸- توزیع درصدی مشارکت در فعالیت داوطلبانه در استان یزد و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	خیلی کم	استان
۲۴	۳/۱	۱۲/۹	۴۰/۶	۲۶/۹	۱۶/۵	یزد
-	۳/۳	۱۰/۸	۳۴/۶	۲۷/۴	۲۳/۹	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

تعلق و عرق ملی

افتخار به ایرانی بودن

جدول زیر توزیع درصدی افتخار به ایرانی بودن در استان یزد و کل کشور را نشان می‌دهد؛ با توجه به اطلاعات جدول زیر ۶۸/۴ درصد از پاسخگویان استان یزد میزان افتخار به ایرانی بودن خود را زیاد و خیلی زیاد عنوان کرده‌اند که این میزان در کشور برابر با ۷۵/۵ درصد بوده است؛ در طرف دیگر ۱۰/۷ درصد از پاسخگویان استان یزد نیز میزان آن را کم و خیلی کم ارزیابی کرده‌اند. استان یزد در رابطه با این موضوع رتبه ۱۱ را داشته و در بین استان‌هایی قرار دارد که میزان افتخار به ایرانی بودن در آنها متوسط رو به پایین بوده است.

جدول ۴۹- توزیع درصدی افتخار به ایرانی بودن در استان یزد و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	خیلی کم	استان
۱۱	۴۲/۶	۲۵/۸	۲۰/۹	۸/۸	۱/۹	یزد
-	۴۵	۳۰/۵	۱۵/۸	۵/۸	۳	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

تمایل به مهاجرت

جدول زیر توزیع درصدی تمایل به مهاجرت در استان یزد و کل کشور را نشان می‌دهد؛ با توجه به جدول زیر ۵۸ درصد از پاسخگویان استان یزد تمایل به مهاجرت خود را کم و خیلی کم عنوان کرده‌اند که این میزان در کشور برابر با ۵۶/۹ درصد بوده است و ۱۷ درصد پاسخگویان نیز میزان تمایل به مهاجرت خود را زیاد و خیلی زیاد عنوان کرده‌اند؛ استان یزد در بین دیگر استان‌ها رتبه ۸ را دارد که این موضوع نشان از تمایل کم پاسخگویان به مهاجرت از کشور است.

جدول ۵۰- توزیع درصدی تمایل به مهاجرت در استان یزد و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	خیلی کم	استان
۸	۵/۶	۱۱/۴	۲۵/۱	۲۶/۵	۳۱/۵	یزد
-	۹/۹	۱۳/۲	۲۰	۲۲	۳۴/۹	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

رضایت از زندگی

جدول زیر توزیع درصدی رضایت از زندگی در استان یزد و کل کشور را نشان می‌دهد؛ همانطور که در جدول زیر قابل مشاهده است ۳۸/۴ درصد از پاسخگویان استان یزد میزان رضایت از زندگی خود را زیاد و خیلی زیاد عنوان کرده‌اند که این میزان در کل کشور برابر با ۳۳/۶ درصد بوده است و همچنین ۲۵/۶ درصد از پاسخگویان استان یزد میزان رضایت از زندگی خود را کم و خیلی کم عنوان کرده‌اند. با توجه به رتبه استان (۲۳) نیز می‌توان عنوان کرد که استان یزد در میزان رضایت از زندگی در بین دیگر استان‌های کشور دارای میانگین متوسطی بوده است.

جدول ۵۱- توزیع درصدی رضایت از زندگی در استان یزد و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	خیلی کم	استان
۲۳	۸/۵	۲۹/۹	۳۶	۱۹	۶/۶	یزد
-	۷/۳	۲۶/۳	۴۰/۵	۱۷/۲	۸/۷	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

احساس امنیت

جدول زیر توزیع درصدی احساس امنیت در استان یزد و کل کشور را نشان می‌دهد؛ همانطور که در جدول زیر قابل مشاهده است ۳۷ درصد از پاسخگویان استان یزد میزان احساس امنیت خود را زیاد و خیلی زیاد و ۲۴/۱ درصد کم و خیلی کم بیان کرده‌اند که این میزان در کل کشور به ترتیب برابر ۳۳/۹ و ۳۴/۴ درصد بوده است.

بر اساس اطلاعات جدول استان یزد از استان‌هایی است که احساس امنیت در آن در حد متوسطی ارزیابی شده است.

جدول ۵۲- توزیع درصدی احساس امنیت در استان یزد و کل کشور

استان	خیلی کم	کم	تاحدودی	زیاد	خیلی زیاد	رتبه
یزد	۷/۷	۱۶/۴	۳۸/۹	۳۳/۷	۳/۳	۲۱
کل کشور	۱۴/۲	۲۰/۲	۳۱/۷	۲۶/۹	۷	-

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

جدول زیر میانگین شاخص سرمایه اجتماعی سطح خرد را در استان یزد و کل کشور نشان می‌دهد؛ با توجه به جدول میانگین سرمایه اجتماعی سطح خرد استان یزد (۲۷/۵۷) بالاتر از میانگین کل کشور (۲۵/۲۳) و میانگین اصلی طیف بوده است و در بین استان‌های کشور دارای رتبه ۳۰ بوده است که نشان دهنده این است که استان یزد در بین استان‌های کشور دومین استانی است که بالاترین میانگین سرمایه اجتماعی در سطح خرد را داشته است.

جدول ۵۳- میانگین سرمایه اجتماعی سطح خرد در استان یزد و کل کشور

مورد	استان	میانگین طیف (۲۷)	رتبه
سرمایه اجتماعی در سطح خرد	یزد	۲۷/۵۷	۳۰
	کل کشور	۲۵/۲۳	-

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

سرمایه اجتماعی کل

جدول زیر میانگین شاخص سرمایه اجتماعی را در استان و کل کشور نشان می‌دهد با توجه به جدول، میانگین سرمایه اجتماعی استان یزد (۲/۸۵) بالاتر از میانگین کل کشور (۲/۷۹) است و میزان سرمایه اجتماعی در استان متوسط رو به بالا بوده است. رتبه استان در رابطه با این شاخص از نظر ارزیابی نسبت به سرمایه اجتماعی ۲۲ بوده است.

جدول ۵۴- میانگین سرمایه اجتماعی در استان یزد و کل کشور

مورد	استان	میانگین (۱ تا ۵)	رتبه
سرمایه اجتماعی کل	یزد	۲/۸۵	۲۲
	کل کشور	۲/۷۹	-

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

وضعیت سلامت و درمان استان یزد

دو جدول زیر تعداد و سرانه (در هر صد هزار نفر) پزشکان شاغل در دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی- درمانی بر حسب نوع رشته و نوع تخصص را نشان می‌دهد؛ با توجه به جدول در سال ۱۳۹۷ سرانه مجموع پزشکان شاغل در استان ۹۴/۹۵ در هر صد هزار نفر بوده است که در مقایسه با کل کشور ۶۱/۰۶ بالاتر بوده و به نسبت کل کشور وضعیت مناسبی داشته است. استان یزد در رابطه با پزشکان در همه سرانه‌ها به جز دکترای علوم آزمایشگاهی وضعیت بهتری نسبت به کل کشور داشته است.

جدول ۵۵- پزشکان شاغل در دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی- درمانی بر حسب نوع رشته و نوع تخصص

سال	جمع	پزشک عمومی	دندان‌پزشک	دکترای علوم آزمایشگاهی	داروساز	پزشک متخصص	پزشک فوق تخصص	دکترای تخصصی
۱۳۹۷ کل کشور	۴۸۸۰۶	۱۶۱۳۰	۵۲۲۲	۳۴۰	۲۴۰۶	۱۶۵۳۰	۲۶۲۶	۵۵۵۲
۱۳۸۰	۴۷۸	۱۹۹	۶۲	۱	۲۱	۱۷۹	۱۰	۶
۱۳۸۵	۶۲۹	۲۵۶	۸۳	۱	۲۵	۲۲۱	۲۲	۲۱
۱۳۹۰	۹۲۲	۳۶۰	۱۱۴	۱	۴۳	۳۰۴	۴۵	۵۵
۱۳۹۵	۱۰۰۰	۳۳۳	۶۸	۲	۴۱	۳۷۵	۶۰	۱۲۱
۱۳۹۷	۱۰۸۱	۳۳۰	۱۴۱	۲	۵۷	۳۵۶	۶۹	۱۲۶

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

سالنامه آماری استان یزد، ۱۳۹۷

جدول ۵۶- سرانه پزشکان شاغل در دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی- درمانی بر حسب نوع رشته و نوع تخصص (صد هزار نفر)^۱

سال	جمع	پزشک عمومی	دندان‌پزشک	دکترای علوم آزمایشگاهی	داروساز	پزشک متخصص	پزشک فوق تخصص	دکترای تخصصی
کل کشور	۶۱/۰۶	۲۰/۱۸	۶/۵۳	۰/۴۳	۳/۰۱	۲۰/۶۸	۳/۲۹	۶/۹۵
۱۳۸۵	۶۸/۰۵	۲۷/۶۹	۸/۹۸	۰/۱۱	۲/۸۰	۲۳/۹۱	۲/۳۸	۲/۲۷
۱۳۹۰	۹۱/۷۶	۳۵/۸۳	۱۱/۳۵	۰/۱۰	۴/۲۸	۳۰/۲۶	۴/۴۸	۵/۴۷
۱۳۹۵	۸۷/۸۳	۲۹/۲۵	۵/۹۷	۰/۱۸	۳/۶۰	۳۲/۹۴	۵/۲۷	۱۰/۶۳
۱۳۹۷	۹۴/۹۵	۲۸/۹۸	۱۲/۳۸	۰/۱۸	۵/۰۱	۳۱/۲۷	۶/۰۶	۱۱/۰۷

^۱ . سرانه سال ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ بر اساس آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن (۱۳۹۵) محاسبه شده است.

دو جدول زیر تعداد و سرانه بیمارستان‌های فعال و تخت‌های مصوب موجود بر حسب نوع وابستگی در هر صد هزار نفر را نشان می‌دهد. سرانه بیمارستان‌های فعال استان یزد در سال ۱۳۹۷ برابر با ۱/۷۶ بوده است که از سرانه کل کشور بالاتر بوده است؛ همچنین در تخت‌های فعال و مصوب وضعیت استان (۲۹۵/۷۳ در هر صد هزار نفر) در مقایسه با کل کشور (۲۰۸/۳۷ در هر هزار نفر) وضعیت مناسبی است.

جدول ۵۷- تعداد بیمارستان‌های فعال کشور و تخت‌های مصوب موجود بر حسب نوع وابستگی

سال و شهرستان	مجموع		دولتی						غیردولتی		سایر			
	بیمارستان فعال	تخت مصوب	تأمین اجتماعی		سایر نهادهای عمومی		خیریه		خصوصی		سایر			
			بیمارستان فعال	تخت مصوب	بیمارستان فعال	تخت مصوب	بیمارستان فعال	تخت مصوب	بیمارستان فعال	تخت مصوب	بیمارستان فعال	تخت مصوب		
۱۳۹۷ کل کشور	۱۰۱۶	۱۶۶۵۴۳	۶۲۹	۱۱۲۶۸۳	۷۵	۱۲۷۵۶	۶۹	۱۱۵۳۳	۳۵	۵۳۳۸	۱۷۴	۱۸۷۰۳	۲	۱۱۱۴
۱۳۸۰	۱۸	۲۲۵۸	۱۳	۱۴۰۶	۱	۲۵۶	۰	۰	۲	۴۵۴	۳	۱۴۲	۰	۰
۱۳۸۵	۲۰	۲۶۱۸	۱۳	۱۵۹۶	۱	۲۵۶	۱	۵۰	۲	۴۵۴	۳	۲۶۲	۰	۰
۱۳۹۰	۲۰	۲۹۸۹	۱۳	۱۸۸۹	۱	۲۵۶	۱	۵۰	۲	۴۷۴	۳	۳۲۰	۰	۰
۱۳۹۵	۲۰	۳۱۱۲	۱۳	۲۰۲۴	۱	۲۵۶	۱	۷۶	۲	۳۸۳	۳	۳۵۳	۰	۰
۱۳۹۷	۲۰	۳۳۶۷	۱۳	۲۲۹۸	۱	۲۵۶	۰	۰	۲	۳۸۵	۳	۳۵۲	۰	۰

منبع: سالنامه آماری استان یزد، ۱۳۹۷

سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

جدول ۵۸- سرانه بیمارستان‌های فعال و تخت‌های مصوب موجود بر حسب نوع وابستگی (هزار نفر)

سال	مجموع		دولتی						غیردولتی		سایر			
	بیمارستان فعال	تخت مصوب	تأمین اجتماعی		سایر نهادهای عمومی		خیریه		خصوصی		سایر			
			بیمارستان فعال	تخت مصوب	بیمارستان فعال	تخت مصوب	بیمارستان فعال	تخت مصوب	بیمارستان فعال	تخت مصوب	بیمارستان فعال	تخت مصوب		
کل کشور	۱/۲۷	۲۰۸/۳۷	۰/۷۹	۱۴۰/۹۸	۰/۰۹	۱۵/۹۶	۰/۱۳	۱۹/۹۵	۰/۰۴	۶/۶۸	۰/۲۲	۲۲/۴۰	۰/۰۰	۱/۳۹
۱۳۸۵	۲/۱۶	۲۸۳/۲۲	۱/۴۱	۱۷۲/۶۶	۰/۱۱	۲۷/۶۹	۰/۱۱	۵/۴۱	۰/۱۲	۴۹/۱۱	۰/۳۲	۲۸/۳۴	۰/۰۰	۰/۰۰
۱۳۹۰	۱/۹۹	۲۹۷/۴۸	۱/۲۹	۱۸۸/۰۰	۰/۱۰	۲۵/۴۸	۰/۱۰	۴/۹۸	۰/۲۰	۴۷/۱۷	۰/۳۰	۳۱/۸۵	۰/۰۰	۰/۰۰
۱۳۹۵	۱/۷۶	۲۷۳/۳۳	۱/۱۴	۱۷۷/۷۷	۰/۰۹	۲۲/۴۹	۰/۰۹	۶/۶۸	۰/۱۸	۳۳/۶۴	۰/۲۶	۳۱/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰
۱۳۹۷	۱/۷۶	۲۹۵/۷۳	۱/۱۴	۲۰۱/۸۴	۰/۰۹	۲۲/۴۹	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۱۸	۳۳/۸۲	۰/۲۶	۳۰/۹۲	۰/۰۰	۰/۰۰

دو جدول زیر تعداد و سرانه تخت‌های فعال بخش‌های بیمارستانی در هر صد هزار نفر را نشان می‌دهد. با توجه به اطلاعات جدول سرانه مجموع تخت‌های فعال در استان یزد در سال ۱۳۹۷ برابر ۲۴۳/۵۶ در هر صد هزار نفر است که نسبت به کل کشور بالاتر است. استان یزد در تخت‌های فعال بیمارستانی در همه سرانه‌ها به جز تخت‌های روانی سرانه بالاتری نسبت به کل کشور داشته است.

جدول ۵۹- تعداد تخت‌های فعال بخش‌های بیمارستانی

سال	مجموع	روانی	سوختگی	مراقبت‌های ویژه (آی سی یو)	مراقبت بیماران قلبی (سی سی یو)	مراقبت نوزادان (ان آی سی یو)	سایر
کل کشور	۱۳۸۱۱۷	۱۰۲۴۷	۹۲۱	۸۹۲۹	۵۹۳۰	۳۲۶۲	۱۰۸۸۲۸
۱۳۸۰	۱۶۸۴	۱۲۰	۲۰	۵۵	۸۵	۱۵	۱۳۸۹
۱۳۸۵	۲۳۴۴	۱۳۶	۲۰	۶۵	۱۰۹	۲۰	۱۹۹۴
۱۳۹۰	۲۴۶۰	۱۴۳	۲۰	۱۱۵	۱۴۱	۳۱	۲۰۱۰
۱۳۹۵	۲۶۱۱	۱۵۳	۱۸	۱۳۷	۱۳۸	۷۶	۲۰۸۹
۱۳۹۷	۲۷۷۳	۱۳۴	۱۸	۱۵۱	۱۶۰	۸۷	۲۲۲۳

منبع: سالنامه آماری استان یزد، ۱۳۹۷

سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

جدول ۶۰- سرانه تخت‌های فعال بخش‌های بیمارستانی (صد هزار نفر)

سال	مجموع	روانی	سوختگی	مراقبت‌های ویژه (آی سی یو)	مراقبت بیماران قلبی (سی سی یو)	مراقبت نوزادان (ان آی سی یو)	سایر
کل کشور	۱۷۲/۸۱	۱۲/۸۲	۱/۱۵	۱۱/۱۷	۷/۴۲	۴/۰۸	۱۳۶/۱۶
۱۳۸۵	۲۳۳/۲۹	۱۳/۵۴	۱/۹۹	۶/۴۷	۱۰/۸۵	۱/۹۹	۱۹۸/۴۵
۱۳۹۰	۲۴۴/۸۳	۱۴/۲۳	۱/۹۹	۱۱/۴۵	۱۴/۰۳	۳/۰۹	۲۰۰/۰۵
۱۳۹۵	۲۲۹/۳۳	۱۳/۴۴	۱/۵۸	۱۲/۰۳	۱۲/۱۲	۶/۶۸	۱۸۳/۴۸
۱۳۹۷	۲۴۳/۵۶	۱۱/۷۷	۱/۵۸	۱۳/۲۶	۱۴/۰۵	۷/۶۴	۱۹۵/۲۵

دو جدول زیر تعداد و سرانه مراکز ارائه دهنده مراقبت‌های اولیه بهداشتی در هر صد هزار نفر را نشان می‌دهد. با توجه به اطلاعات جدول سرانه مجموع مراکز ارائه دهنده مراقبت‌های اولیه بهداشتی در استان یزد در سال ۱۳۹۷ برابر ۳۰/۸۳ است که نسبت به کل کشور بالاتر بوده است.

جدول ۶۱- مراکز ارائه دهنده مراقبت‌های اولیه بهداشتی

پایگاه مراقبت بهداشت مرزی	تسهیلات زایمانی	خانه های بهداشت فعال	پایگاه بهداشت		مراکز خدمات جامع (مراکز بهداشتی و درمانی)				مجموع	سال
			شهری	روستایی	شبه روزی	شهری روستایی	روستایی	شهری		
۹۲	۲۱۴	۱۷۷۴۶	۵۲۶۵	۳۲۴	۵۶۱	۱۰۵۹	۲۶۴۵	۱۵۵۹	۲۹۴۶۵	۱۳۹۷ کل کشور
۲۳۵	۸	۲۳۵	۶۹	۰	۰۰۰	۰۰۰	۴۱	۵۱	۶۳۹	۱۳۸۰
۰۰۰	۸	۲۱۲	۶۹	۰	۰۰۰	۰۰۰	۴۱	۵۱	۳۸۱	۱۳۸۵
۰۰۰	۷	۲۰۳	۸۷	۰	۰۰۰	۰۰۰	۳۹	۵۱	۳۸۷	۱۳۹۰
۰۰۰	۲	۱۷۱	۹۱	۰	۰۰۰	۰۰۰	۳۶	۴۹	۳۴۹	۱۳۹۵
۱	۲	۱۷۱	۹۰	۰	۹	۱۰	۳۵	۳۳	۳۵۱	۱۳۹۷

منبع: سالنامه آماری استان یزد، ۱۳۹۷

سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

جدول ۶۲- سرانه مراکز ارائه دهنده مراقبت‌های اولیه بهداشتی (صد هزار نفر)

پایگاه مراقبت بهداشت مرزی	تسهیلات زایمانی	خانه های بهداشت فعال	پایگاه بهداشت		مراکز خدمات جامع (مراکز بهداشتی و درمانی)				مجموع	سال و شهرستان
			شهری	روستایی	شبه روزی	شهری روستایی	روستایی	شهری		
۰/۱۲	۰/۲۷	۲۲/۲۰	۶/۵۹	۰/۴۱	۰/۷۰	۱/۳۲	۳/۳۱	۱/۹۵	۳۶/۸۷	۱۳۹۷ کل کشور
۰۰۰	۰/۸۷	۲۲/۹۳	۷/۴۶	۰/۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۴/۴۴	۵/۵۲	۴۱/۲۲	۱۳۸۵
۰۰۰	۰/۷۰	۲۰/۲۰	۸/۶۶	۰/۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۳/۸۸	۵/۰۸	۳۸/۵۲	۱۳۹۰
۰۰۰	۰/۱۸	۱۵/۰۲	۷/۹۹	۰/۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۳/۱۶	۴/۳۰	۳۰/۶۵	۱۳۹۵
۰/۰۹	۰/۱۸	۱۵/۰۲	۷/۹۰	۰/۰۰	۰/۷۹	۰/۸۸	۳/۰۷	۲/۹۰	۳۰/۸۳	۱۳۹۷

دو جدول زیر تعداد و سرانه پایگاه‌های اورژانس در هر صد هزار نفر را نشان می‌دهد. با توجه به اطلاعات جدول سرانه مجموع پایگاه‌های اورژانس در استان یزد در سال ۱۳۹۷ برابر ۴/۴۸ است که نسبت به کل کشور بالاتر است. باید توجه داشت که سرانه پایگاه‌های اورژانس در نقاط شهری و جاده‌ای از سرانه کل کشور بوده است.

جدول ۶۳- تعداد پایگاه‌های اورژانس پیش بیمارستانی ۱۱۵

سال ۱۳۹۷	مجموع	شهری	جاده‌ای
یزد	۵۱	۲۰	۳۱
کل کشور	۲۵۳۶	۹۶۷	۱۵۶۹

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

جدول ۶۴- سرانه پایگاه‌های اورژانس پیش بیمارستانی ۱۱۵

سال ۱۳۹۷	مجموع	شهری	جاده‌ای
یزد	۴/۴۸	۱/۷۶	۲/۷۲
کل کشور	۳/۱۷	۱/۲۱	۱/۹۶

۳-۲- فقر و محرومیت

محوریت موضوع فقر و محرومیت از جمله مهمترین مسائل کشور به خصوص در دوره پس از انقلاب اسلامی بوده است. فقر با تعابیری چون فقر مطلق (تعریف معیشتی و حداقلی) و فقر نسبی (به مثابه محرومیت نسبی) همواره مورد توجه سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و متخصصان کشور بوده است.

با پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ به دلیل پشتوانه ایدئولوژیک انقلاب در بسط عدالت اجتماعی، اشتیاق برای تساهل، توازن و تعادل بین همه مناطق کشور و تعدیل شکاف میان شهر و روستا، دیدگاه‌های محرومیت زدایی رونق یافت. تلاش برای محرومیت‌زدایی و توسعه مناطق محروم و دورافتاده کشور در دستور کار نظام جمهوری اسلامی قرار گرفت. پس از آن برنامه‌های اول تا ششم توسعه نیز گواه اهمیت این موضوع در دولت‌های مختلف بوده است.

درواقع کاهش محرومیت و نابرابری منطقه‌ای به دلیل تبعات اقتصادی و سیاسی، موضوع مهمی در بیش‌تر کشورهای در حال توسعه است. کیفیت زندگی افراد دستخوش نابرابری‌های منطقه‌ای عظیمی است که در بسیاری موارد به سرعت در حال افزایش است. زیرا هرچقدر تفاوت‌های منطقه‌ای از ابعاد مختلف بیشتر باشد، منجر به حرکت جمعیت و سرمایه به سمت قطب‌های پرجاذبه می‌گردد.

در ایران یکی از اهداف مهم در برنامه‌های اقتصادی-اجتماعی پس از انقلاب، کاهش محرومیت و رفع نابرابری میان مناطق بوده است. توسعه منطقه‌ای در ایران در طول دهه اول بعد از انقلاب اسلامی، با توجه ویژه به مناطق

محروم در کل کشور مورد توجه قرار گرفت. در دهه دوم بعد از انقلاب، جهت گیری جدیدی در برنامه ریزی منطقه‌ای ایجاد گردید؛ تغییر جهت برنامه ریزی منطقه‌ای از سطوح ملی و بین منطقه‌ای به سطوح منطقه‌ای و درون منطقه‌ای، توجه به سازماندهی طرح‌های مناطق روستایی و توجه به شناسایی پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های مناطق برای حصول توسعه از آن جمله است.

با این وجود علیرغم تلاش‌های صورت گرفته در برنامه‌ها و سیاست‌ها، در حال حاضر نابرابری‌های مشهودی میان مناطق مختلف کشور به لحاظ شاخص‌های توسعه و سطوح محرومیت موجود است. از این رو پژوهش‌های متفاوتی در راستای شناسایی و طبقه بندی مناطق محروم کشور و برنامه ریزی به منظور اتخاذ سیاست‌های مناسب جهت ارتقای وضعیت موجود صورت گرفته است.

۳-۲-۱- طرح‌های انجام شده در زمینه مناطق محروم

طرح مطالعاتی «نگاهی به فقر چندبعدی و بررسی وضعیت آن در ایران» توسط دفتر مطالعات رفاه اجتماعی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماع (بر اساس داده‌های سرشماری سال ۱۳۹۱)؛ «شناسایی مناطق کمتر توسعه یافته کشور» زیر نظر سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (۱۳۸۶-۱۳۸۵) و «اطلس مناطق محروم کشور؛ سطح‌بندی و پهنه بندی مناطق محروم کشور و مزیت نسبی این مناطق» توسط بنیاد برکت (۱۳۹۶) از جمله مطالعاتی است که در زمینه شناسایی مناطق محروم کشور در سطوح شهرستان، بخش و دهستان در سطح ملی صورت گرفته است.

الف) دفتر مطالعات رفاه اجتماعی به بررسی فقر چندبعدی در ایران پرداخته است. در این پژوهش با استفاده از فایل خام داده‌های طرح آمارگیری از هزینه و درآمد خانوار شهری و روستایی سال ۱۳۹۱ مرکز آمار ایران، محاسبات شاخص فقر چندبعدی انجام شده است. بدین منظور ۵ شاخص سلامت، آموزش، مسکن، استانداردهای زندگی و اشتغال به عنوان مشخصه‌های فقر چندبعدی در نظر گرفته شده است. سپس با استفاده از وزن دهی به شاخص‌ها و مولفه‌های هر یک، میزان اهمیت آن‌ها تعیین شده است.

جدول ۶۵- شاخص‌ها و ابعاد فقر چندبعدی

وزن مولفه‌ها	مولفه	وزن شاخص	شاخص
۱۰	سوء تغذیه	۲۰	سلامت
۱۰	عدم برخورداری از بیمه درمان		
۱۰	خانوارهای دارای عضو کمتر از ۵ سال تحصیل	۲۰	آموزش
۱۰	خانوارهای دارای کودک ۶ تا ۱۸ سال کمتر از ۸ کلاس سواد (متناسب با سن)		
۱۰	مصالح بی‌دوام	۲۰	مسکن
۱۰	سطح زیربنای کمتر از ۱۶ مترمربع		
۴	سطح دسترسی به آشپزخانه	۲۰	استاندارهای زندگی
۴	عدم دسترسی به آب و برق		
۴	نداشتن حمام		
۴	نداشتن دارایی مانند اتومبیل، دوچرخه و...		
۴	نوع سوخت خانوار برای پخت و پز		
۱۰	سرپرست بیکار	۲۰	اشتغال
۱۰	عدم برخورداری از بیمه اجتماعی		

شاخص‌های مذکور درصد خانوارهایی را که دچار فقر چندبعدی هستند به تفکیک استان نشان می‌دهد. بر این اساس ۱۹ درصد از خانوارهای مناطق شهری استان یزد دچار فقر شهری هستند. همچنین ۳۸ درصد از خانوارهای مناطق روستایی دچار فقر چندبعدی هستند. در این گزارش میانگین محرومیت هر استان نیز مشخص شده است. میانگین محرومیت در مناطق شهری استان یزد برابر با ۳۵/۶ و در مناطق روستایی برابر با ۴۱/۱ هست. مقدار عددی این شاخص هرچه بیشتر باشد به معنی فاصله زیاد خانوارهای دچار فقر چند بعدی از آستانه فقر است. این شاخص در واقع معادل شاخص شکاف فقر در محاسبه فقر درآمدی است.

علاوه بر این، بر اساس مطالعات انجام شده، ۵ اولویت اول هر استان جهت برنامه‌ریزی به تفکیک مناطق شهری و روستایی مشخص شده است. ۵ اولویت اول استان یزد در مناطق شهری عبارتست از سلامت، مسکن، استاندارد زندگی، اشتغال و آموزش. اولویت‌های استان یزد به تفکیک مناطق روستایی نیز عبارتست از: سلامت، استانداردهای زندگی، آموزش، مسکن و اشتغال (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی، بی‌تا).

ب) طرح مطالعاتی شناسایی مناطق کمتر توسعه یافته کشور با هدف شناسایی مناطق کمتر توسعه یافته و تهیه نقشه مرکب آن‌ها (چگالی شاخص، بیکاری، بی‌سوادی، کمبود امکانات سکونتی، ارتباطی، فرهنگی، آموزشی

و بهداشتی و ...) به منظور حمایت و تقویت توان منطقه‌ای صورت گرفته است. در این پژوهش پس از انجام مطالعات اولیه و بحث و بررسی مراجع صاحب نظر ۲۵ شاخص به منظور سنجش میزان محرومیت در سطوح شهرستان، بخش و دهستان استفاده شده است. لازم به ذکر است برخی از شاخص‌ها به تناسب سطوح مورد بررسی (شهرستان، بخش و دهستان) متفاوت بوده است.

شاخص‌هایی نظیر نرخ بیکاری، نرخ بی‌سوادی (به دلیل وجود رابطه مستقیم و شدید با محرومیت)، تراکم خانوار در واحد مسکونی (پایین بودن این نرخ بیانگر بهبود وضعیت اقتصاد و توسعه‌ای هر جامعه‌ای است)، نرخ مهاجرت (نشانگر عدم رضایت از مکان زندگی و بازتاب توزیع نامتوازن امکانات)، بار تکفل شغلی (بیانگر نسبت جمعیت شاغل به کل جمعیت)، نسبت مراکز بهداشتی و درمانی به تعداد نقاط جمعیتی، نسبت آموزشگاه متوسطه به تعداد نقاط جمعیتی، نسبت تاسیسات ورزشی به تعداد نقاط جمعیتی، نسبت روستاهای برخوردار از گاز، نسبت روستاهای دارای آب آشامیدنی سالم به کل روستاها (از مهم ترین شاخص‌های توسعه انسانی و اجتماعی که عدم برخورداری از آن سهم تعیین کننده ای در تشخیص محرومیت دارد)، نسبت جمعیت تحت پوشش کمیته امداد و بهزیستی به کل جمعیت، چگالی جمعیت (نشانگر رابطه میان جمعیت و مساحت شهرستان، بخش و دهستان است)، فاصله مرکز شهرستان از مرکز (به منظور دسترسی یا عدم دسترسی مردم منطقه به خدمات مرکزی استان)، فاصله مرکز شهرستان از نزدیک ترین فرودگاه، فاصله مرکز شهرستان به ایستگاه راه آهن، نسبت پزشک به تعداد نقاط جمعیتی، نسبت روستاهای بهره‌مند از دفاتر پستی به تعداد روستا، نسبت شرکت تعاونی روستایی به تعداد روستا، نسبت شعب بانک به تعداد نقاط جمعیتی، نسبت کتابخانه‌های عمومی یا کانون پرورش فکری و ... در سه سطح شهرستان، بخش و دهستان مورد ارزیابی قرار گرفت.

درواقع شاخص‌ها ترکیبی از متغیرهای اجتماعی و فرهنگی و از سوی دیگر متغیرهای اقتصادی و زیرساختی بوده است. اهمیت شاخص‌های مذکور در میزان محرومیت و قابل سنجش بودن؛ در انتخاب آن‌ها نقش اساسی داشته است. سنجش میزان محرومیت: در این طرح به دلیل محدودیت‌های موجود در دستیابی به شاخص‌های مذکور در محدوده‌های شهرستان، بخش و دهستان؛ از نتایج سرشماری سال ۱۳۸۵ استفاده شده است. در طی جلساتی با مسئولین استانداری‌ها و معاونین و همین‌طور متخصصین امر، فرآیند وزن دهی شاخص‌ها انجام شده است. بر اساس روش ضریب همبستگی، میانگین وزن هریک از شاخص‌ها مشخص شده و برپایه آن پهنه‌بندی و سطح‌بندی بخش‌های محروم (به واسطه مجموع امتیاز شاخص ترکیبی کل) مشخص شده است. از این رو با رتبه‌بندی شاخص‌ها از طریق وزن دهی جایگاه هر شهرستان، بخش و دهستان به لحاظ میزان محرومیت مشخص شده است. بر این اساس مناطق محروم استان یزد به شرح جدول زیر است:

جدول ۶۶- مناطق کمتر توسعه یافته استان یزد

تابعیت تقسیماتی			ضریب دهستان	دهستان کمتر توسعه یافته
بخش	شهرستان	استان		
بهمن	ابركوه	یزد	۶	اسفندار
بهمن	ابركوه	یزد	۶	مهرآباد
مرکزی	ابركوه	یزد	۶	تیرجرد
مرکزی	ابركوه	یزد	۶	فراغه
خرائق	اردكان	یزد	۶	رباطات
خرائق	اردكان	یزد	۷	زرین
عقدا	اردكان	یزد	۶	عقدا
بهاپاد	بافق	یزد	۶	اسفیچ
بهاپاد	بافق	یزد	۶	بنستان
بهاپاد	بافق	یزد	۶	جلگه
مرکزی	بافق	یزد	۶	سبزدشت
نیر	تفت	یزد	۶	سرخوید
مرکزی	خاتم	یزد	۶	چاهک
مرکزی	خاتم	یزد	۶	فتح آباد
مرودست	خاتم	یزد	۶	ابثار
مرودست	خاتم	یزد	۶	هرابرجان
خضراآباد	صندوق	یزد	۶	کذاب
خضراآباد	صندوق	یزد	۶	ندوشن
دستگردان	طیس ^۹	یزد	۷	دستگردان
دستگردان	طیس	یزد	۸	کوه یخاب
دیپوک	طیس	یزد	۷	دیپوک
دیپوک	طیس	یزد	۷	کویر
مرکزی	طیس	یزد	۷	پیرحاجات
مرکزی	طیس	یزد	۶	گلشن
مرکزی	طیس	یزد	۷	منظریه
مرکزی	طیس	یزد	۷	نخلستان

(شناسایی مناطق کمتر توسعه یافته کشور، ریاست جمهوری، ۱۳۸۶)

بر اساس مطالعات مذکور، ۳/۸ درصد از دهستان‌های استان یزد دارای محرومیت بالا (ضریب ۸)، ۲۶/۹ درصد دارای محرومیت متوسط (ضریب ۷) و ۶۹/۲ درصد نیز از محرومیت پایینی (ضریب ۶) برخوردار بوده اند. شایان

^۹. لازم به ذکر است شهرستان طیس از سال ۱۳۹۱ به استان خراسان جنوبی ملحق گردید.

ذکر است، ضرایب بر اساس ۵ تا ۹ تعیین شده و ضریب ۵ به معنی محرومیت کمتر و ضریب ۹ به معنی محرومیت بیش تر است.

لازم به ذکر است در این سال شهرستان طبس از جمله شهرستان‌های استان یزد محسوب شده است و دهستان کوه یخاب این شهرستان بیش ترین میزان محرومیت را داشته است.

ج) پژوهش دیگر مربوط به اطلس مناطق محروم کشور؛ سطح بندی و پهنه بندی مناطق محروم کشور و مزیت نسبی این مناطق توسط بنیاد برکت صورت گرفته است. در این طرح ۵۴ شاخص به منظور سنجش سطح محرومیت مورد استفاده قرار گرفته شده است.

سنجش میزان محرومیت: بر اساس روش مک گراناها (روش ضریب همبستگی) میانگین وزن هریک از شاخص‌ها مشخص شده و بر پایه آن پهنه بندی و سطح بندی بخش‌های محروم (به واسطه مجموع امتیاز شاخص ترکیبی کل) مشخص شده است. از این رو با رتبه بندی شاخص‌ها از طریق وزن دهی جایگاه هر استان، شهرستان و بخش به لحاظ میزان محرومیت مشخص شده است. شاخص‌های مذکور به شرح جدول زیر است:

جدول ۶۷- وزن شاخص‌های ترکیبی بر اساس روش مک گراناها (روش ضریب همبستگی)

ردیف	شاخص	میانگین وزن شاخص‌ها
۱	نرخ اشتغال (درصد)	۰/۰۸۳۵
۲	نرخ اشتغال زنان (درصد)	۰/۱۱۴۸
۳	نرخ فعالیت (درصد)	۰/۱۴۰۷
۴	بار تکفل شغلی (نفر به ازای هر نفر شاغل)	۰/۱۶۴۳
۵	نسبت شاغلان بخش کشاورزی به کل شاغلان (درصد)	۰/۱۹۱۶
۶	نسبت شاغلان بخش صنعت به کل شاغلان (درصد)	۰/۲۲۲۳
۷	نسبت شاغلان بخش خدمات به کل شاغلان (درصد)	۰/۲۴۳۳
۸	نسبت مساحت اراضی راعی به کل مساحت بخش	۰/۲۷۴۵
۹	نسبت مساحت اراضی زراعی آبی به کل اراضی زراعی (درصد)	۰/۳۰۲۳
۱۰	نسبت مساحت اراضی زراعی دیم به کل اراضی زراعی (درصد)	۰/۳۲۵۱
۱۱	نسبت مساحت اراضی باغی به کل اراضی (درصد)	۰/۳۵۸۸
۱۲	سرانه دام سنگین خانوار (راس)	۰/۳۹۳۰
۱۳	سرانه دام سبک خانوار (راس)	۰/۴۱۹۵
۱۴	تراکم تراکتور در هر ۱۰۰ هکتار اراضی	۰/۴۵۰۲
۱۵	تراکم کمباین در هر ۱۰۰۰ هکتار اراضی	۰/۴۸۱۵
۱۶	نسبت شرکت تعاونی روستایی به تعداد روستا (درصد)	۰/۵۰۲۷

ردیف	شاخص	میانگین وزن شاخص‌ها
۱۸	نسبت روستاهای بهره‌مند از گاز به تعداد روستا (درصد)	۰/۵۳۶۰
۱۹	نسبت شعب بانک به ۱۰/۰۰۰ نفر جمعیت	۰/۵۵۵۴
۲۰	فاصله مرکز بخش از مرکز شهرستان (Km)	۰/۵۸۵۹
۲۱	فاصله مرکز بخش از مرکز استان (Km)	۰/۶۰۳۷
۲۲	شدت فرسایش	۰/۶۳۷۴
۲۳	قابلیت اراضی	۰/۶۶۸۹
۲۴	ارتفاع	۰/۶۹۳۴
۲۵	کلاس شیب	۰/۷۲۳۲
۲۶	میزان بارش	۰/۷۴۶۲
۳۱	دما	۰/۷۶۹۱
۳۲	اقلیم	۰/۷۹۹۸
۳۳	منابع آب	۰/۸۲۷۱
۳۴	تعداد معدن	۰/۸۵۵۵
۳۵	پتانسیل زلزله	۰/۸۷۹۴
۳۶	پتانسیل سیل	۰/۹۰۵۹
۳۷	بعد خانوار	۰/۹۳۰۰
۳۸	نرخ رشد جمعیت (درصد)	۰/۹۵۸۹
۳۹	نسبت جنسی (درصد)	۰/۹۸۵۰
۴۰	تراکم جمعیت	۱/۰۱۰۸
۴۱	نسبت شهرنشینی (درصد)	۱/۰۴۴۰
۴۲	نرخ باسوادی (درصد)	۱/۰۶۷۸
۴۳	نرخ باسوادی زنان (درصد)	۱/۰۹۸۱
۴۴	نسبت باسوادان با تحصیلات عالی به کل باسوادان (درصد)	۱/۱۲۲۸
۴۵	نسبت مراکز بهداشتی درمانی و خانه بهداشت به جمعیت (ده هزار نفر جمعیت)	۱/۱۴۶۵
۴۶	نسبت پزشک به جمعیت (ده هزار نفر جمعیت)	۱/۱۸۲۲
۴۷	نسبت مدرسه راهنمایی به تعداد روستا (درصد)	۱/۲۰۴۲
۴۸	نسبت دبیرستان و هنرستان به تعداد روستا (درصد)	۱/۲۳۰۶
۴۹	نسبت کتابخانه و کانون پرورش فکری کودکان به تعداد روستا (درصد)	۱/۲۵۸۸
۵۰	نسبت تاسیسات ورزشی به تعداد روستا (درصد)	۱/۲۹۰۰
۵۱	نسبت روستاهای بهره‌مند از آب آشامیدنی سالم (درصد)	۱/۳۱۳۳
۵۲	نسبت روستاهای بهره‌مند از دفتر پستی به تعداد روستا (درصد)	۱/۳۳۷۲
۵۳	نسبت جمعیت تحت پوشش کمیته امداد و بهزیستی به کل جمعیت (درصد)	۱/۳۶۱۱
۵۴	نسبت روستاهای خالی از سکنه به کل روستاها (درصد)	۰/۰۳۴۶

(اطلس مناطق محروم کشور، بنیاد برکت، ۱۳۹۶)

جدول ۶۸- مناطق کم تر توسعه یافته استان یزد

ردیف	استان	شهرستان	بخش
۱	یزد	اردکان	خرانق
۲	یزد	بهباد	اسفیج
۳	یزد	بهباد	مرکزی
۴	یزد	صدوق	خضرآباد
۵	یزد	طبس	دستگردان
۶	یزد	طبس	دیھوک
۷	یزد	طبس	مرکزی
۸	یزد	ابركوه	مرکزی
۹	یزد	ابركوه	بهن
۱۰	یزد	خاتم	مرکزی
۱۱	یزد	خاتم	مروست

(اطلس مناطق محروم کشور، بنیاد برکت، ۱۳۹۶)

نتایج این پژوهش حاکی از آن است که در مجموع، ۵۶۴ بخش و شهرستان محروم در استان‌های مختلف کشور مورد سنجش قرار گرفته است. در این میان استان یزد دارای ۶ شهرستان و ۱۱ بخش محروم است. شهرستان‌های طبس (بخش دستگردان)، بهاباد آسفیج، طبس (بخش دیھوک)، صدوق (بخش خضرآباد)، خاتم (بخش مروست)، ابرکوه (بخش بهمن)، خاتم (بخش مرکزی)، بهاباد (بخش مرکزی)، اردکان (بخش خرانق)، طبس (بخش مرکزی) و ابرکوه (بخش مرکزی) در ردیف ۲۵۷، ۳۵۹، ۳۸۵، ۴۶۴، ۴۶۶، ۴۹۶، ۵۰۵، ۵۳۰، ۵۳۲، ۵۴۶ و ۵۵۵ مناطق محروم کشور به حساب آمدند. بدیهی است رفع محرومیت مناطق مذکور مستلزم شناخت کافی از امکانات و پتانسیل‌های منطقه‌ای و بهره‌گیری از آن‌ها در جهت رفع محرومیت و دستیابی به توسعه پایدار است. مزیت‌های نسبی مناطق محروم استان یزد در سه بخش عمده اقتصادی یعنی کشاورزی، صنعت و خدمات و زیربخش‌های آن به شرح زیر است:

الف) کشاورزی:

۱- مزیت نسبی در تولید محصولات باغی نظیر انار، پسته، انگور آبی، زردآلو، خرما، بادام آبی، آلو، هلو،

به، سیب، زیتون، گردو

۲- مزیت نسبی در تولید گندم، جو، ذرت دانه‌ای، خیار گلخانه‌ای، یونجه، علوفه و سایر نباتات علوفه‌ای، خربزه، هندوانه، پیاز، گوجه و سایر سبزیجات. استان یزد در زمینه خیار گلخانه‌ای وضعیت ممتازی را در کشور دارد.

۳- مزیت نسبی در دامداری و دامپروری و پرورش دام سبک

۴- مزیت نسبی در پرورش دام سنگین به خصوص در بخش‌های خراشق اردکان، مرکزی

طبس، مرکزی بهاباد، مرکزی ابرکوه، دستگردان طبس و بخش مرکزی خاتم

۵- مزیت نسبی در تولید گوشت مرغ و تخم‌مرغ، شترمرغ، بلدرچین و کبک

۶- مزیت نسبی در پرورش زنبور عسل به‌ویژه در بخش‌های مستعد دارای باغات میوه

۷- علیرغم کم بودن میزان بارش و بالا بودن درجه حرارت و در نتیجه تبخیر بسیار

زیاد سطحی که از سازه‌هایی هستند که سبب محدودیت آب سطحی در این استان شده‌اند،

تنها رودخانه‌های بوانات در مروست و اعظم در هرات (شهرستان خاتم) و رودهای سردرب و

کریت در طبس که فقط بخشی از آنها در استان یزد جریان دارند برای پرورش آبریان گرمایی

دارای مزیت نسبی هستند.

۸- مزیت نسبی در وجود مراتع نیمه مناسب (۵۲/۴ درصد)

ب) صنعت:

۱- وجود ناحیه صنعتی ابرکوه در بخش مرکزی شهرستان ابرکوه

۲- وجود ناحیه صنعتی بهاباد در بخش بهاباد شهرستان بافق

۳- وجود ناحیه صنعتی بهمن در بخش بهمن شهرستان ابرکوه

۴- وجود ناحیه صنعتی عشق‌آباد در بخش دستگردان شهرستان طبس

۵- وجود ناحیه صنعتی مروست در بخش مروست شهرستان خاتم

۶- وجود ناحیه صنعتی هرات در بخش مرکزی شهرستان خاتم

۷- وجود شهرک صنعتی ابرکوه در بخش مرکزی شهرستان ابرکوه

۸- وجود شهرک صنعتی طبس در بخش مرکزی شهرستان طبس

۹- وجود شهرک صنعتی یزد (۲ فولاد) در بخش خضرآباد شهرستان صدوق

- ۱۰- وجود ظرفیت‌های معدنی و معادن، سنگ آهک، خاک نسوز، سنگ گچ، سنگ آهن، خاک صنعتی، سنگ مرمریت، گرانیت، خاک سرخ، پلیمتال، بالاست و باریت در بخش‌های محروم استان که به تفکیک نوع، ماده معدنی
- ۱۱- مزیت نسبی در تولید قالی، قالیچه، جاجیم، گلیم به‌ویژه در شهرستان خاتم و ابرکوه، نمدمالی در ابرکوه، آهنگری سنتی از جمله تولید چاقو، قیچی، قندچین و قپان در بخش خضرآباد شهرستان صدوق، همچنین تولید رو فرشی، رو انداز و ترمه در استان که تأثیر مستقیم در ایجاد اشتغال جوانان مستعد مناطق مختلف استان دارد.
- ۱۲- مزیت نسبی در تولید ظروف سفالین و لعابدار در میبد یزد که در ایجاد فرصت‌های شغلی برای اهالی بخش‌های محروم منطقه مؤثر می‌باشد.
- ۱۳- مزیت نسبی وجود کارگاه‌های تبدیل روناس به گرد روناس در اردکان که برای رنگرزی و مصارف داروئی مورد استفاده می‌باشند، همچنین وجود کارگاه‌های تبدیل کنجد به حلوا ارده، روغن کنجد وارده در اردکان و برخی بخش‌های محروم استان (اطلس مناطق محروم کشور، بنیاد برکت، ۱۳۹۶).

ج) خدمات:

- ۱- مزیت نسبی در صادرات کابل‌های مخابراتی، کاشی، سرامیک، پسته و مغز پسته با وجود داشتن منطقه ۱ اقتصادی ویژه یزد، مهریز و منطقه ویژه اقتصادی شهرک صنعتی بزرگ یزد در خضرآباد و گمرک فعال یزد. هم چنین وجود بسترهای مناسب اقتصادی- اجتماعی، فرهنگی و آموزشی برای جذب سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی. هم چنین وجود بسترهای لازم توسعه صنعتی و عوارض بلامعارض برای توسعه صنایع بزرگ شیمیایی، الکترونیک، غذایی و داروئی و کانی غیرفلزی با تأکید بر شکل‌گیری خوشه‌های صنعتی.
- ۲- مزیت نسبی در حمل و نقل و ترانزیت کالا که به لحاظ قرار گرفتن در مرکز کشور و بر سر راه کریدور بین‌المللی، راه‌های مواصلاتی، راه آهن شمال - جنوب و شرق - غرب کشور باعث شده است این استان قابلیت تبدیل به مرکز ملی بارانداز، تخلیه، بارگیری و توزیع کالا به لحاظ موقعیت ژئواستراتژیک و ژئوپلتیکی کشور را دارا باشد.

۳- مزیت نسبی در فعالیت های مرتبط با گردشگری با وجود جاذبه های طبیعی (تپه های شنی و ماسه ای، کویرها، دره انجیر، پارک ملی سیاه کوه، سرو کهن سال ابر کوه، پناهگاه حیات وحش نایبندان و چندین منطقه حفاظت شده)، مذهبی، تاریخی و معماری با سازه خشتی و داشتن مناره ها و بادگیرهای کهن و بازارهای سنتی متنوع. هم چنین برخورداری این استان از تنوع اقلیمی، ذخایر طبیعی و حیات وحش و وجود نادرترین گونه های گیاهی، جانوری و جاده ابریشم به عنوان توانمندی بالای توسعه فعالیت های گردشگری.

۴- مزیت نسبی در استفاده از انرژی خورشیدی.

۵- مزیت نسبی وجود مراکز آموزش فنی و حرفه ای متعدد در استان، که زمینه توانمندسازی مهارتی جوانان مستعد بخش های مناطق محروم را فراهم می کند.

۳-۲-۲- شاخص های جمعیتی دهستان های محروم استان یزد

بر اساس داده های سرشماری سال ۱۳۹۵، جمعیت کل ساکن در مناطق محروم استان یزد برابر با ۵۲,۵۳۵ نفر (معادل ۴/۶ درصد از جمعیت استان) است. از این تعداد ۲۲,۴۹۰ نفر زن و ۳۰,۰۴۵ نفر مرد هستند. تعداد خانوار ساکن در این مناطق برابر با ۱۵,۰۷۰ است.

میانگین بعد خانوار برابر با ۳/۶ است و میانگین نسبت جنسی در این مناطق برابر با ۱۴۸/۵ است. نسبت جنسی در مناطق محروم این استان بسیار بالاتر از متوسط نسبت جنسی در کل کشور (۱۰۳) است. بعد خانوار این مناطق نیز بالاتر از متوسط بعد خانوار در کل کشور است (متوسط بعد خانوار کل کشور در سرشماری ۱۳۹۵ برابر با ۳/۳ بوده است).

بالاترین نسبت جنسی مربوط به دهستان عقدا شهرستان اردکان با نسبت ۴۵۱/۵ است. پس از آن دهستان های رباطات، کذاب، ندوشن و هرابرجان در شهرستان های اردکان، صدوق، صدوق و خاتم با نسبت ۳۰۵/۲، ۲۱۸/۷ و ۱۵۱/۲ و ۱۳۷ بالاترین نسبت جنسی را داشته اند. بالاتری میزان بعد خانوار نیز مربوط به دهستان عقدا شهرستان اردکان با بعد خانوار ۷/۲ بوده است. بعد خانوار در دهستان های رباطات و کذاب شهرستان های اردکان و صدوق بیشترین میزان را داشته است.

جدول ۶۹- شاخص‌های جمعیتی مناطق محروم استان یزد

تابعیت تقسیماتی				سرشماری سال ۹۵					
شهرستان	استان	دهستان کثیرتوسه یافته	بند خاوار یافته	نسبت جنسی	تعداد زنان	تعداد مردان	جمعیت	خانوار	
بهمن	یزد	اسفندار	۳/۱	۱۰۶/۷	۱۹۵۶	۲۰۸۸	۴۰۴۴	۱۳۰۱	
بهمن	یزد	مهرآباد	۳/۳	۱۰۸	۹۸۸	۱۰۶۷	۲۰۵۵	۶۲۲	
مرکزی	یزد	تیرجرد	۳/۲	۱۰۹/۴	۲۸۳۰	۳۰۹۷	۵۹۲۷	۱۸۴۳	
مرکزی	یزد	فراغه	۳/۱	۱۱۳/۶	۱۶۱۸	۱۸۳۸	۳۴۵۶	۱۱۲۴	
خرانق	یزد	رباطات	۵/۶	۳۰۵/۲	۱۰۱۵	۳۰۹۸	۴۱۱۳	۷۳۷	
خرانق	یزد	زرین	۳/۳	۱۴۸	۲۲۳	۳۳۰	۵۵۳	۱۶۹	
عقدا	یزد	عقدا	۷/۲	۴۵۱/۵	۵۸۴	۲۶۳۷	۳۲۲۱	۴۴۹	
بهباد	یزد	اسفیج	۲/۹	۹۶/۹	۱۰۴۸	۱۰۱۶	۲۰۶۴	۷۱۴	
بهباد	یزد	بنستان	۲/۸	۹۹	۸۸۷	۸۷۸	۱۷۶۵	۶۲۵	
بهباد	یزد	جلگه	۳/۳	۱۰۸/۸	۱۹۹۲	۲۱۶۸	۴۱۶۰	۱۲۵۳	
مرکزی	یزد	سیزدشت	۲/۶	۹۰/۹	۷۲۴	۶۵۸	۱۳۸۲	۵۳۰	
نیر	یزد	سخوید	۲/۶	۱۰۰/۸	۷۰۷	۷۱۳	۱۴۲۰	۵۵۰	
مرکزی	یزد	چاهک	۳/۴	۱۱۰/۲	۲۸۸۲	۳۱۷۵	۶۰۵۷	۱۷۵۸	
مرکزی	یزد	فتح آباد	۳/۳	۱۱۳/۱	۱۰۸۸	۱۲۳۱	۲۳۱۹	۷۰۲	
مرودست	یزد	ایثار	۳/۵	۱۰۴/۷	۱۲۳۳	۱۲۹۱	۲۵۲۴	۷۲۱	
مرودست	یزد	هرابرجان	۳/۲	۱۳۷	۱۳۷۰	۱۸۷۷	۳۲۴۷	۱۰۰۷	
خضراباد	یزد	کذاب	۴/۶	۲۱۸/۷	۱۳۵۹	۲۷۵۳	۴۰۱۲	۸۷۷	
خضراباد	یزد	ندوشن	۳/۲	۱۵۱/۲	۸۶	۱۳۰	۲۱۶	۶۸	
میانگین جمع				۳/۶	۱۴۸/۵	۲۲۴۹۰	۳۰۰۴۵	۵۲۵۳۵	۱۵۰۷۰

(داده‌های سرشماری مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵)

لازم به ذکر است از آن جا که شهرستان طبس در سال ۱۳۹۱ به شهرستان خراسان جنوبی ملحق گردید، اطلاعات مربوط به ۸ دهستان شهرستان طبس از لیست مناطق محروم استان یزد حذف گردید.

۳-۲-۳- جمع‌بندی

استان یزد برابر با مساحت ۷۶,۴۶۹ کیلومتر مربع و جمعیت ۱,۱۳۸,۵۳۳ نفر در سال ۹۵ بوده است (سازمان ثبت احوال استان یزد). این استان با استان‌های اصفهان، خراسان جنوبی، کرمان و فارس همسایه است.

این استان دارای شهرستان‌های یزد، اردکان بافق، میبد، اشکذر، بهاباد، تفت، ابرکوه، مهریز و خاتم است. شهرستان طبس نیز در سال ۱۳۹۱ از استان یزد منفصل و به استان خراسان جنوبی پیوست.

ساختار طبیعی و اکولوژیکی خاص استان، وجود تنوع از نظر پستی و بلندی و تراکم ارتفاعات، وجود گستره‌های کویری در مجاورت گره‌های کوهستانی، تنوع ژئومورفولوژیکی و ویژگی‌های اقلیمی، مجموعاً شرایطی را در پهنه استان به وجود آورده که حاصل آن فقر منابع آب زیرزمینی، بالا بودن تبخیر، وزش بادهای شدید و حرکت شن‌های روان و سرانجام فقر پوشش گیاهی است.

۹۸ درصد از مساحت استان را عرصه‌های منابع طبیعی به خود اختصاص داده که ۳۸ درصد از آن‌ها را اراضی بیابانی تشکیل می‌دهد. مساحت جنگل‌های استان کم ولی در نوع خود شاخص است، گونه‌های جنگلی مثل سنو، بنه، ارس و نیز تاغ زارهای دست کاشت از ارزش بالای طبیعی برخوردار است. در مجموع پوشش گیاهی متراکم با وسعت قابل توجهی در این استان به چشم نمی‌خورد و مراتع موجود نیز به دلیل آلودگی‌های ناشی از معدن‌کاوی در معرض تبدیل به بیابان هستند (مسئله‌شناسی راهبردی استان یزد، ۱۳۹۴: ۳).

وجود صنایع بزرگ صنعتی و معدنی، بخش خصوصی توانمند، دارا بودن پتانسیل در زمینه انرژی‌های نو و موقعیت جغرافیایی مناسب برای ارتباط با سایر استان‌ها، استان یزد را به لحاظ اقتصادی در جایگاه ویژه‌ای قرار داده است. این استان رتبه اول تنوع مواد معدنی و رتبه دوم اشتغال معدنی را داراست. همچنین معادن غنی سرب و روی مهدی‌آباد، کوشک، دره انجیر و منصورآباد و بوکسیت صدرآباد در استان یزد قرار دارد. یزد از جمله نقاط منحصراً به فردی است که از نظر استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر نیز دارای استعداد بسیار بالایی است (مسئله‌شناسی راهبردی استان یزد، ۱۳۹۴: ۳). با این وجود، بر اساس گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، در رابطه با سنجش فقر ایران در سال ۱۳۹۵؛ نرخ فقر مطلق (درصد فقرا) در استان یزد برابر با ۶,۲۳ بوده است. تعداد فقرا ۹۹,۹۴۱ نفر و تعداد خانوارهای فقیر ۲۲,۸۴۸ بوده است (مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۹۷: ۳۱).

به‌طور کلی شرایط اقلیمی، فقر منابع آبی، سطح پایین فن‌آوری صنایع، خام‌فروشی و بهره‌وری پایین در معادن، کاهش بهره‌وری کشاورزی، بیکاری، مهاجرپذیری به دلیل رشد صنایع و نیاز به نیروی کارگری منجر به تشدید فقر در استان یزد شده است. از این رو بهره‌مندی از پتانسیل‌ها و فرصت‌های این استان نظیر بهره‌گیری از جاذبه‌های بی‌نظیر گردشگری، افزایش بهره‌وری کشاورزی و گسترش صنایع و توسعه صادرات از جمله راهکارهای غلبه بر فقر و محرومیت در استان یزد است.

جدول ۲۰- مسائل کلیدی مرتبط با فقر و محرومیت استان یزد

ردیف	مسئله	شرح مسئله
۱	فقر مطلق	در رابطه با سنجش فقر ایران در سال ۱۳۹۵ نرخ فقر مطلق (درصد فقرا) در استان یزد برابر با ۶/۲۳ بوده است.
۲	فقر و محرومیت نسبی	بر اساس داده‌های تمام شماری سال ۱۳۹۵، جمعیت کل ساکن در مناطق محروم استان یزد برابر با ۵۲,۵۳۵ نفر (معادل ۴/۶ درصد از جمعیت استان) است. از این تعداد ۲۲,۴۹۰ نفر زن و ۳۰,۰۴۵ نفر مرد هستند.

۳-۳-۳- سکونتگاه‌های غیر رسمی

سکونتگاه‌های غیررسمی به مثابه یکی از پیامدها و ویژگی‌های بارز شهرنشینی در کشورهای در حال توسعه و از جمله ایران بوده است. این سکونتگاه‌ها یکی از عوامل تهدیدکننده کیفیت زندگی و برهم زنده تعادل اجتماعی در شهرها به حساب می‌آیند. اسکان غیررسمی در شهرها به طور اساسی ناشی از عوامل متعددی است. بخشی از آن سبب توسعه ناهمگون و نابرابر مناطق شهری و تفاوت‌های مکانی- فضایی (افتراق مکانی) نسبت به امکانات و تسهیلات موجود است. تعاریف متعددی از سکونتگاه‌ها ارائه شده است که هر یک بر ملاک‌ها و معیارهای خاصی مانند کالبد، جغرافیا، اقتصاد، روابط اجتماعی و ویژگی‌های روانی تأکید کرده‌اند. برخی از نظر «بوم‌شناسی شهری» بر عواملی مانند نحوه استفاده از زمین، کمبود مسکن، قیمت و اجاره زمین توجه کرده و عده‌ای دیگر از چشم‌انداز «فقر شهری» و مسائلی مانند نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی و «تبعیض» نگریسته‌اند.

این پدیده به اشکال متفاوت در گوشه و کنار شهرها، حتی در بخش مرکزی شهرها در قالب محله‌هایی با عناوین زاغه، آلونک‌نشینی، حاشیه‌نشینی، سکونتگاه‌های خودرو و سکونتگاه‌های غیرمجاز، سکونتگاه‌های برنامه‌ریزی نشده و ... مشاهده می‌شود. فقدان مالکیت بر زمین، قرارگیری در اراضی نامناسب (حریم خطوط راه‌آهن و بزرگراه‌ها و ...)، در دسترس نبودن امکانات پایه زندگی، بی‌نظمی و نابسامانی کالبدی، اقتصادی و اجتماعی، وجود فضاهای بی‌دفاع، گم و بدون نظارت؛ از ویژگی‌های این سکونتگاه‌هاست.

مهمترین عوامل شکل‌گیری و گسترش سکونتگاه‌های غیررسمی؛ روند شتابان جمعیت شهری و عدم توسعه زیرساخت‌های ضروری، مهاجرت گسترده اعم از روستا به شهر و مهاجرت افراد از هسته داخلی شهر به حواشی آن، سطح پایین درآمد خانوار و بالا بودن بهای زمین و همچنین هزینه ساخت و ساز رسمی، فقدان منطقه‌بندی و کاربری نامناسب زمین، ناکارآمدی سیاست‌ها و برنامه دولت‌ها، برنامه ریزی از بالا به پایین، توزیع ناعادلانه خدمات و امکانات بوده است.

۳-۳-۱- نحوه مواجهه دولت‌ها با سکونتگاه‌های غیررسمی

به دنبال شهرنشینی شتابان معاصر در کشورهای در حال توسعه و از جمله ایران، سکونتگاه‌های غیررسمی به مثابه جلوه‌ای کالبدی از فقر شهری در درون یا پیرامون شهرها شکل گرفتند. بنا به شرایط تاریخی و جغرافیایی و با توجه به مکاتب اقتصادی و سیاسی حاکم، از این پدیده برداشت‌های متفاوتی شکل گرفت و برای حل آن نیز رویکردهای متفاوتی اتخاذ گردید. از نادیده انگاشتن تا توانمندسازی، طیفی از اقدامات و سیاست‌ها را در برمی‌گیرد که به فراخور شرایط تاریخی و جغرافیایی مورد توجه قرار گرفته‌اند. این سیاست‌ها تحت تاثیر مکاتب، نظام‌های سیاسی و اجرایی و یا سازمان‌های بین‌المللی ترویج شده و کمابیش در بیش‌تر این کشورها تجربه شده‌اند. سیاست‌هایی چون نادیده گرفتن، تخریب و تخلیه اجباری، مسکن عمومی، بهسازی و توانمندسازی و ... نتایج متفاوتی را در کشورهای مختلف به همراه داشته‌است.

از اوایل سده بیستم که مسئله فقر و سکونتگاه‌های فقیرنشین مورد توجه جدی برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران قرار گرفت؛ تمرکز بر سیاست‌های اقتصادی کلان از جمله سیاست‌های فقرزدایی و سیاست‌هایی برای افزایش متوسط درآمد و نیز ایجاد عدالت اجتماعی، همواره به مثابه راه حل ریشه‌ای فقر و محلات فقیرنشین مورد توجه بوده‌است.

جدول ۲۱- خلاصه رویکردهای مسلط در برنامه‌ریزی و حل مسئله سکونتگاه‌های غیررسمی

نکات اصلی	دوره رواج و تسلط	رویکرد
با توسعه اقتصادی در کل جامعه مشکل حل خواهد شد. مشکل ساختاری است و با برنامه ریزی محلی حل نخواهد شد.	تا دهه ۱۹۶۰	نادیده گرفتن
سکونتگاه‌های غیررسمی غده چرکین بر بدن شهر هستند و باید برچیده شوند.	۱۹۶۰ تا ۱۹۸۰ برخی کشورها تاکنون	حذف و تخلیه اجباری
بهره‌گیری از نیروی کار، مهارت و توان مدیریت ساکنان در حل مشکل	۱۹۷۰ و ۱۹۸۰	خودیاری
دولت و منابع دولتی کلید حل مشکل است. نیاز به پارانه‌های هدف‌دار مسکن	۱۹۵۰ تا ۱۹۸۰	مسکن عمومی (اجتماعی)
تأمین زمین و زیرساخت‌های اولیه راه حل است.	۱۹۷۰ تا ۱۹۸۰	مکان- خدمات
تأمین حق سکونت و زیرساخت‌ها با بهره‌گیری از وضع موجود	۱۹۸۰ تاکنون	ارتقاء بخشی (بهسازی)
ایجاد چارچوب سیاسی، اداری و محیطی استفاده از ظرفیت‌های درونی اجتماعات محل توسعه اقتصادی و اجتماعی	۱۹۹۰ تاکنون	توانمندسازی
با ترکیبی از توانمندسازی و تاکید بر حکمروایی شایسته (به ویژه حق نگاهداشت مسکن) محور، اجتماع محلی دانسته شد.	از ۲۰۰۰	اجتماع محوری (تام)

(ایراندوست، ۱۳۸۹: ۱۳۹)

۳-۳-۲- سکونتگاه‌های غیررسمی در ایران و به‌طور خاص استان یزد

ایران از جمله کشورهای در حال توسعه‌ای محسوب می‌شود که با مشکل وجود سکونتگاه‌های غیررسمی روبروست. سکونتگاه‌های غیررسمی در ایران پیش از سال ۱۳۳۰ به صورت محدود در چند شهر به وجود آمد. با این وجود تا قبل از اصلاحات ارضی، روندی بسیار آرام و کند داشته است. اما بعد از اصلاحات ارضی ۱۳۴۲ همراه با رشد مهاجرت، حاشیه نشینی نیز ابعاد وسیع‌تری پیدا کرد. چراکه اکثر خوش‌نشینانی که صاحب نسق نبوده و در نتیجه زمینی به آن‌ها واگذار نشد، همچنین کشاورزانی که مقدار ناچیزی زمین به آن‌ها رسیده بود مهاجرت نموده و در محلات فقیرنشین و حاشیه شهرها سکنی گزیدند. نکته قابل ذکر آن است که وجه اشتراک تمامی انواع سکونتگاه‌های غیررسمی دستیابی محدود و یا عدم دسترسی به امکانات و خدمات اساسی و زیرساختی است. اما در ایران سکونتگاه‌های غیررسمی به گونه‌ای متفاوت از سایر کشورها شکل گرفته است. بطوری که در غالب سکونتگاه‌های ایران، تصرف و مالکیت به صورت ملکی است و شکل تصرف عدوانی و غصبی بسیار نادر است. ساکنان این سکونتگاه‌ها مسکن را خود بر روی زمینی که تملک کرده اند، ساخته اما ضوابط و مقررات رسمی را رعایت نکرده و در نتیجه این سکونتگاه‌ها بدون برنامه ایجاد شده است. از این رو سکونتگاه‌های بی ضابطه با سکونتگاه‌های ایران قرابت معنایی بیش‌تری دارد. در حال حاضر بیش از ۳۰ درصد از جمعیت کشورمان در سکونتگاه‌های غیررسمی ساکن هستند. متأسفانه این پدیده به سرعت در حال رشد و گسترش است و مشکلات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، امنیتی و زیست محیطی فراوانی را در اغلب شهرهای ایران به وجود آورده است. استان یزد نیز از این قاعده مستثنی نیست و دارای تعدادی سکونتگاه غیررسمی است. هرچند مطالعات قابل توجهی در این رابطه صورت نگرفته است و مطالعات انجام شده نیز تنها به وجود سکونتگاه‌های غیررسمی در این استان اکتفا نموده و آمار و ارقامی ارائه نموده اند.

استان یزد به دلیل رشد اقتصادی جزء پنج استان مهاجرپذیر کشور است. از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۰ بیش از ۱۰۳,۰۰۰ نفر به یزد مهاجرت کرده اند. مهاجرت‌های بسیار سبب تغییر بافت جمعیتی و تغییر ساختار فرهنگی همگون استان شده است. رشد سکونتگاه‌های غیررسمی و مسائل ناشی از آن مهم‌ترین جنبه اجتماعی مهاجرپذیری استان است. این جمعیت به سبب تمرکز صنایع در محور میان یزد، اردکان و میبد در این شهرها و به خصوص حاشیه شهر یزد ساکن شده اند. این امر گسست کالبدی و شهری را با خود به همراه آورده است. بر اساس آمارهای ارائه شده میزان ساخت و ساز بدون مجوز و تخلفات ساختمانی در بین مراکز استان‌های کشور متعلق به شهر یزد است (مسئله‌شناسی راهبردی توسعه در استان یزد، ۱۳۹۴: ۱۵). مهاجرت‌های صورت گرفته به این استان را بر اساس مبدا مهاجرت می‌توان به سه دسته تقسیم نمود: مهاجرت درون استانی، مهاجرت برون استانی و مهاجرت خارج از مرزهای سرزمینی ایران که به طور مشخص افغانستانی‌ها را در برمی‌گیرد.

شهرستان های یزد، اردکان و میبد دارای سکونتگاه‌های غیررسمی است. محلات اسکان، حسن آباد و صدرآباد (کشتارگاه) در شهر یزد به طور گسترده ای درگیر بحث سکونتگاه‌های غیررسمی هستند. اطلاعاتی در مورد تعداد محلات و جمعیت درگیر در شهرهای میبد اردکان در دست نیست.

بر اساس تمام شماری و اطلاعات جمع‌آوری شده دفاتر تسهیلاتی و توسعه محلی استان یزد در سال ۱۳۸۹، محله حسن آباد دارای جمعیت ۱۵,۰۱۵ نفر بوده است، محله صدرآباد (کشتارگاه) دارای جمعیت ۱۵,۰۹۶ و محله حسن آباد ۱۴,۲۷۸ نفر سکنه داشته است (تمام شماری دفاتر تسهیلاتی و توسعه محلی اسکان، حسن آباد و صدرآباد، ۱۳۹۸). در واقع جمعیت سکونتگاه‌های غیررسمی استان یزد در سال ۹۸ برابر با ۴۴,۳۸۹ نفر بوده است. به عبارتی ۷/۹۶ درصد از جمعیت شهر یزد درگیر حاشیه نشینی بوده است.

عوامل مختلفی زمینه ساز شکل‌گیری و رشد سکونتگاه‌های غیررسمی در این استان شده است. این استان با جمعیتی برابر با ۱,۱۳۸,۵۳۳ نفر حدود ۱/۴۲ درصد از جمعیت کشور را دربر گرفته است. از این جمعیت ۸۵/۳ درصد در شهرها و ۱۴/۷ درصد در روستاها ساکن هستند.

همان طور که مشاهده می‌شود میزان شهرنشینی در استان یزد بیش از متوسط شهرنشینی در کل کشور (۷۴ درصد) بوده است. این امر مشکلات بسیاری را با خود به همراه آورده است. رشد صنایع و فعالیت‌های صنعتی، وجود فرصت‌های کاری در بخش کاشی و سرامیک، معادن و نساجی و ... در کنار خشکسالی و فقدان منابع آبی منجر به تمایل روستائینان به مهاجرت در شهرهای بزرگ و مراکز صنعتی استان شده است.

ماهیت این صنایع نشان دهنده آن است که این صنایع، کارگر محور، آلاینده و پرآبخواه هستند. بنابراین افراد کم سواد و فاقد مهارت در سطوح بالا جذب صنایع مذکور شده و تحصیل کردگان و افراد با مهارت و توانمندی‌های بالاتر با بیکاری مواجه شده‌اند. این امر خود به صورت دوری تسلسلی به بازتولید فقر و حاشیه نشینی منجر خواهد شد که در صورت عدم برنامه‌ریزی صحیح و به موقع، در سال‌های آینده با گسترش بسیار سکونتگاه‌های غیررسمی در این استان مواجه خواهیم شد.

درواقع توسعه صنایع بزرگ فولاد، کاشی و سرامیک و نساجی در زمینه صنعت، علیرغم این که توانسته است اشتغال بالایی در استان ایجاد نماید؛ نتوانسته است نرخ بیکاری استان را کاهش دهد. بنابراین، ایجاد صنایع مذکور، موجب جذب افراد کارگر از سایر استان‌ها به ویژه استان‌های همجوار شده است. با ورود مهاجران، افراد خانواده مهاجر نیز نیاز به شغل پیدا کرده و آمار این افراد نیز به افراد بیکار بومی استان اضافه می‌شود (خلاصه مدیریتی مطالعات استانی طرح توسعه کسب و کار و اشتغال پایدار استان یزد، ۱۳۹۶: ۷).

استان یزد از یک سو با افزایش تعداد شهرها و جمعیت شهرنشین روبرو بوده است و از سوی دیگر از سال ۱۳۳۵ به بعد از نظم سلسله مراتبی شهرهای استان کاسته شده و عدم تعادل در توزیع و پراکنش فضایی بیش‌تر آشکار شده است. عدم تعادل در توزیع منطقی جمعیت شهری در استان یزد معلول سیستم تمرکزگرایی در این گستره جغرافیایی است. به طوری که شاخص نخست شهری (شهر یزد) کماکان در استان وجود دارد (تقوایی و ایزدی، ۱۳۹۱: ۶۶).

خشکسالی‌های پیاپی، موقعیت اقلیمی، حفر چاه‌های بدون مجوز و بهره‌برداری بیش از حد از منابع آبی از دیگر مسائل موجود در این استان است که منجر به شکل‌گیری سکونتگاه‌های غیررسمی در استان یزد شده است.

۳-۳-۳-۳- جمع‌بندی

استان یزد با وجود صنایع بزرگ فولاد، کاشی و سرامیک و نساجی توانسته است جایگاهی صنعتی در میان استان‌های کشور بیابد. این استان فرصت‌ها و ظرفیت‌های بسیاری در زمینه گردشگری داشته و در فهرست میراث جهانی یونسکو به ثبت رسیده است. علیرغم محدودیت‌های استان به لحاظ دسترسی به منابع آب، استان یزد دارای مقام سوم تولید پسته و مقام هفتم تولید زعفران است (خلاصه مدیریتی مطالعات استانی طرح توسعه کسب و کار و اشتغال پایدار استان یزد، ۱۳۹۶: ۱۵).

با این وجود مهاجرت‌های گسترده، برون‌استانی، روستا-شهری و به خصوص مهاجرت افغان‌ها به این استان بدون فراهم نمودن زیرساخت‌های لازم، مشکلاتی را برای استان یزد به همراه آورده است. تقلیل سهمیه آب کشاورزی استان، نداشتن بیمه رسمی برای کشاورزان، اولویت به کارگیری کارگران افغان در مشاغل نظیر ساختمان‌سازی و گلخانه‌ها، وجود واسطه‌گری در کشاورزی، استفاده حداقلی از فرصت‌های گردشگری و میراث غنی تاریخی، سطح پایین فن‌آوری صنایع، خام‌فروشی و بهره‌وری پایین معادن، توسعه کویر و بیلان منفی سفره‌های زیرزمینی و ... منجر به رشد سکونتگاه‌های غیررسمی در استان یزد شده است.

لازم به ذکر است در دهه‌های اخیر مدیران و مسئولان در سطوح استانی و ملی، مسیر توسعه و تعالی این استان را در گسترش صنایع آب‌برطراحی نموده‌اند؛ که نتیجه‌ی بارز آن نابودی منابع ارزشمند آب و خاک غنی این سرزمین و امکانات زیستی آن بوده است. پیامد این استراتژی، علاوه بر خشکسالی‌های پیوسته، تخلیه روستاها، گسترش بیابان‌زایی و شیوع پدیده ریزدگردها؛ توسعه نامتوازن و صنعتی شدن بی‌برنامه‌ی استان و آلودگی شدید محیط زیست یزد و در نهایت شکل‌گیری و رشد سکونتگاه‌های غیررسمی بوده است (مسئله شناسی راهبردی توسعه در استان یزد، ۱۳۹۴: ۳). در حال حاضر محلات اسکان، حسن‌آباد و صدرآباد یزد با مشکلات بسیاری

نظیر کمبود زیرساخت‌های شهری، آلودگی‌های محیط زیستی و ... مواجه هستند. یکی از اساسی‌ترین مسائل این محلات وجود زمین‌های موات در تصرف ساکنین است. بطوری که در برخی از محلات به خصوص محله اسکان، بیش از نیمی از زمین‌ها جزء زمین‌های موات محسوب شده است. این در حالی است که ساکنین زمین‌ها ادعای خرید و مالکیت آن را دارند. وجود زمین‌های موات مشکلات این سکونتگاه‌ها را دوچندان نموده است. حل این مسئله مستلزم ارائه تسهیلات به اهالی این محلات و قانونگذاری ویژه این مناطق است.

۳-۳-۴- بررسی ویژگی‌های جمعیتی

در برنامه‌ریزی‌هایی که در راستای پیشرفت و آبادانی یک منطقه صورت می‌گیرد، شناخت وضعیت گذشته آن منطقه یک اصل پذیرفته شده است و به طور معمول بخش قابل توجهی از مطالعات پشتیبان این نوع برنامه‌ریزی‌ها را به خود اختصاص می‌دهد. از سوی دیگر در شرایطی که هدف گذاری‌های کمی در چارچوب یک برنامه‌ریزی لحاظ شوند، شناسایی روندها و ساختار تحولات متغیرهای مورد نظر، اهمیتی مضاعف خواهند یافت. به طور طبیعی در یک برنامه‌ریزی مرتبط با توسعه، تحولات جمعیتی از مهم‌ترین حوزه‌هایی است که وضعیت گذشته آن، باید مورد بررسی قرار گیرد. بنابراین یکی از پیش‌نیازهای اساسی برنامه‌ریزی‌های ملی و منطقه‌ای آگاهی از تحولات و ساختار جمعیت فعلی و آینده است. این آگاهی از یک سو وضعیت و کیفیت منابع انسانی را روشن می‌کند و از سوی دیگر سطح نیازهای جامعه را برای سال‌های آتی مشخص می‌سازد.

عدم توجه به شاخص‌های جمعیتی در سیاست گذاری‌ها و برنامه ریزی‌های منطقه‌ای و ملی، موجب می‌گردد که توان منطقه و سرزمین با جمعیت آن تناسب نداشته و مشکلات بسیاری را جهت دستیابی به توسعه متوازن در سطح ملی بوجود آورد. گزارش حاضر با استفاده از روش اسنادی و بهره‌گیری از منابع آماری از قبیل آمارهای توصیفی، نتایج سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران، سالنامه‌های سازمان ثبت احوال و ...، با تمرکز بر ساختمان جمعیت استان یزد و مقایسه شاخص‌های مربوطه با میانگین‌های کشوری در صدد است که تصویری روشن از منابع انسانی استان را جهت دستیابی به توسعه‌ی عادلانه و متوازن ارائه دهد.

۳-۳-۴-۱- تغییرات تعداد جمعیت

جمعیت استان یزد از ۳۵۶۸۴۹ نفر در سال ۱۳۵۵ به ۷۵۰۷۶۹ نفر در سال ۱۳۷۵ و سپس به ۱۱۳۸۵۳۳ نفر در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته است. این ارقام بیانگر آن است که طی ۴۰ سال منتهی به سال ۱۳۹۵، جمعیت استان هر

ساله با افزایش همراه بوده است. سرعت افزایش جمعیت استان یزد در سال‌های اول بالاتر بوده است اما در ادامه از سرعت آن کاسته شده است و رشد آرام‌تری را طی کرده است. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد در تمام سرشماری‌های مورد بررسی سرعت رشد جمعیت در استان یزد بالاتر از کل کشور بوده است. همچنین با توجه به نتایج جدول می‌توان به این نکته اشاره کرد که سرعت رشد جمعیت استان همسو با رشد جمعیت کشور کاسته شده است و دیگر شاهد رشد شتابان جمعیت در استان نیستیم.

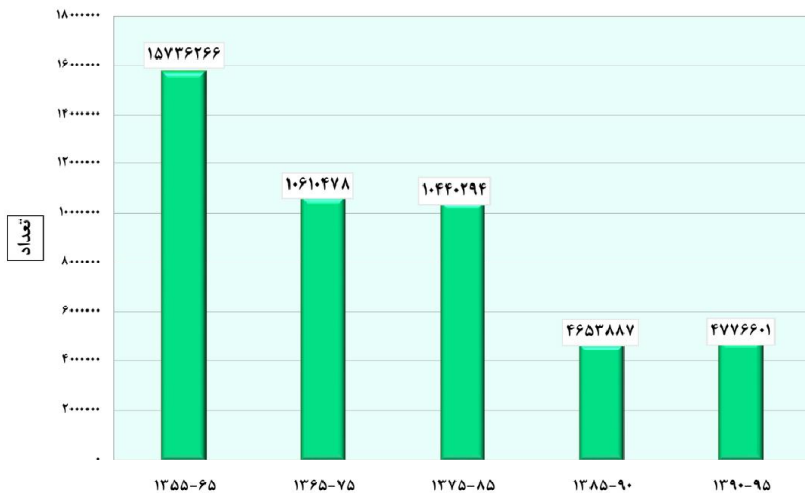
در سال ۱۳۶۵ جمعیت استان یزد نسبت به سرشماری ۱۳۵۵ با ۶۰ درصد افزایش همراه بوده است و تعداد ۲۱۷۱۷۹ نفر به جمعیت استان افزوده شده است. درصد افزایش نسبی جمعیت در سال ۱۳۹۵ نسبت به سال ۱۳۸۵ به ۶ درصد رسیده است که نشان از کاهش بسیار زیاد سرعت افزایش نسبی جمعیت در استان دارد.

بررسی جمعیت به تفکیک نقاط شهری و روستایی در استان یزد نیز نشان از افزایشی بودن تعداد مطلق جمعیت طی سال‌های مورد بررسی دارد. همچنین می‌توان به این نکته اشاره کرد بیشترین افزایش جمعیت در استان یزد مربوط به نقاط شهری استان بوده است. درصد افزایش نسبی مناطق شهری استان یزد در سال ۱۳۶۵ برابر با ۷۵ درصد بوده است که در مقایسه با رقم ۳۸/۵ درصد مناطق روستایی حدود دو برابر بوده است. این تفاوت در افزایش مناطق شهری و روستایی استان در تمام سال‌های مورد بررسی قابل مشاهده بوده است.

جدول ۲۲- تغییرات تعداد جمعیت کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵

سال	کل			نقاط شهری			نقاط روستایی		
	تعداد جمعیت	افزایش مطلق	افزایش نسبی (درصد)	تعداد جمعیت	افزایش مطلق	افزایش نسبی (درصد)	تعداد جمعیت	افزایش مطلق	افزایش نسبی (درصد)
۱۳۵۵	۳۳۰۰۸۷۴۴	-	-	۱۵۸۵۴۶۸۰	-	-	۱۷۸۵۴۰۶۴	-	-
۱۳۶۵	۴۹۴۴۵۰۱۰	۱۵۷۳۶۲۶۶	۴۶/۷	۲۶۸۴۴۵۶۱	۱۰۹۸۹۸۸۱	۶۹/۳	۲۲۶۰۰۴۴۹	۴۷۴۶۳۸۵	۲۶/۶
۱۳۷۵	۶۰۰۵۵۴۸۸	۱۰۶۱۰۴۷۸	۲۱/۵	۳۶۸۱۷۷۸۹	۹۹۷۳۲۲۸	۳۷/۲	۲۳۳۳۷۹۹۹	۶۳۷۲۵۰	۲/۸
۱۳۸۵	۷۰۴۹۵۷۸۲	۱۰۴۴۰۲۹۴	۱۷/۴	۴۸۲۵۹۹۶۴	۱۱۴۴۲۱۷۵	۳۱/۱	۲۲۲۳۵۸۱۸	-۱۰۰۱۸۸۱	-۴/۳
۱۳۹۰	۷۵۱۴۹۶۶۹	۴۶۵۳۸۸۷	۶/۶	۵۳۶۴۶۶۶۱	۵۳۸۶۶۹۷	۱۱/۲	۲۱۵۰۳۰۰۸	-۷۳۲۸۱۰	-۳/۳
۱۳۹۵	۷۹۹۲۶۲۷۰	۴۷۷۶۶۰۱	۶/۴	۵۹۱۴۶۸۴۷	۵۵۰۰۱۸۶	۱۰/۳	۲۰۷۷۹۴۲۳	-۷۲۳۵۸۵	-۳/۴

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

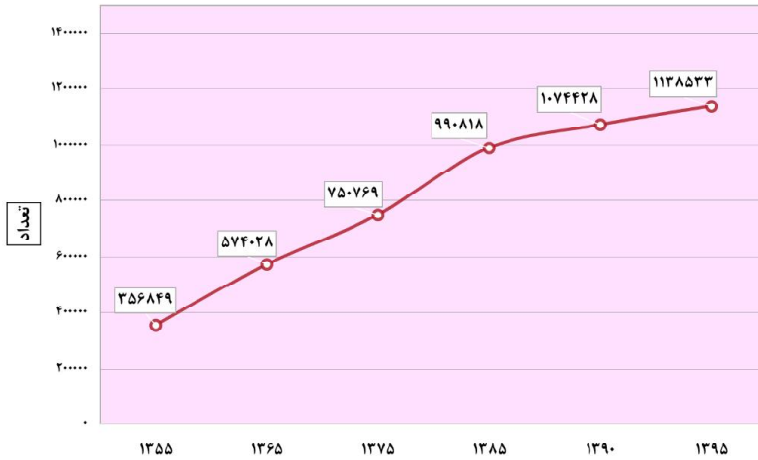
نمودار ۶- تغییرات تعداد مطلق جمعیت کشور، طی سال‌های ۱۳۵۵-۹۵

جدول ۲۳- تغییرات تعداد جمعیت استان یزد به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۱۳۵۵-۹۵

سال	کل			نقاط شهری			نقاط روستایی		
	تعداد جمعیت	افزایش مطلق	افزایش نسبی (درصد)	تعداد جمعیت	افزایش مطلق	افزایش نسبی (درصد)	تعداد جمعیت	افزایش مطلق	افزایش نسبی (درصد)
۱۳۵۵	۳۵۶۸۴۹	-	-	۲۱۸۲۳۳	-	-	۱۳۸۶۱۶	-	-
۱۳۶۵	۵۷۴۰۲۸	۲۱۷۱۷۹	۶۰/۹	۳۸۱۹۸۹	۱۶۳۷۵۶	۷۵/۰	۱۹۲۰۳۹	۵۳۴۲۳	۳۸/۵
۱۳۷۵	۷۵۰۷۶۹	۱۷۶۷۴۱	۳۰/۸	۵۶۴۲۳۳	۱۸۲۲۴۴	۴۷/۷	۱۸۶۵۳۶	-۵۵۰۳	-۲/۹
۱۳۸۵	۹۹۰۸۱۸	۲۴۰۰۴۹	۳۲/۰	۷۸۹۸۰۳	۲۲۵۵۷۰	۴۰/۰	۲۰۱۰۱۵	۱۴۴۷۹	۷/۸
۱۳۹۰	۱۰۷۴۴۲۸	۸۳۶۱۰	۸/۴	۸۸۹۵۸۳	۹۹۷۸۰	۱۲/۶	۱۸۴۸۴۵	-۱۶۱۷۰	-۸/۰۴
۱۳۹۵	۱۱۳۸۵۲۳	۶۴۱۰۵	۶/۰	۹۷۱۳۵۵	۸۱۷۷۲	۹/۲	۱۶۷۱۷۸	-۱۷۶۶۷	-۹/۶

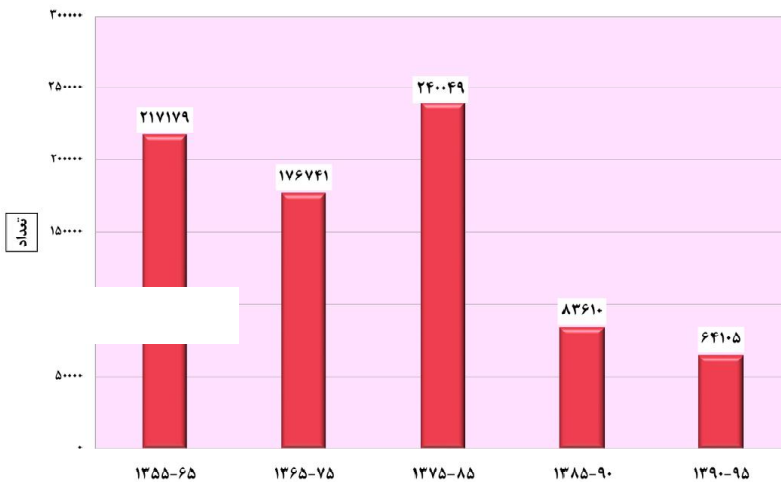
مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار خطی زیر نیز بیانگر تغییرات تعداد جمعیت استان در یک بازه ۴۰ ساله است. ملاحظه می‌شود که روند افزایش مطلق جمعیت یک روند صعودی را طی کرده است. به طوری که شیب افزایش تا سال ۱۳۸۵ یک شیب تند بوده است اما از این سال به بعد تغییرات کندتر و با شیب ملایم‌تری رخ داده است.

نمودار ۷- تغییرات تعداد جمعیت استان یزد، در سال های ۹۵-۱۳۵۵

با توجه به نمودار زیر می توان گفت بیشترین افزایش مطلق جمعیت در استان یزد در دوره ۸۵-۱۳۷۵ رخ داده است به طوری در این دوره ۲۴۰٬۰۴۹ نفر به جمعیت استان افزوده شده است. از طرف دیگر کمترین افزایش مطلق مربوط به دوره ۹۵-۱۳۹۰ بوده است به طوری که ۶۴٬۱۰۵ نفر در این دوره به جمعیت استان افزوده شده است.

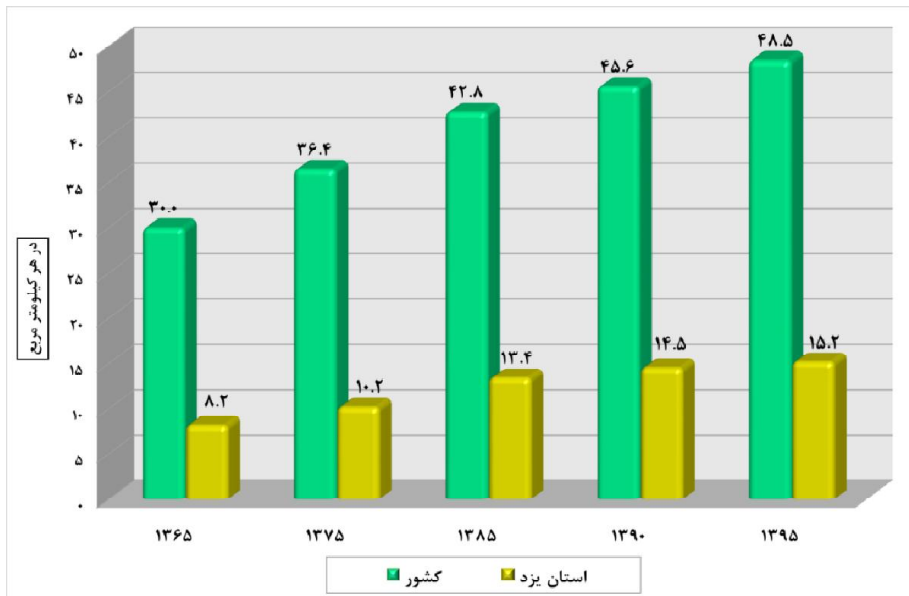

نمودار ۸- تغییرات تعداد مطلق جمعیت استان یزد، طی سال های ۹۵-۱۳۵۵

۳-۳-۲- تراکم جمعیت

جمعیت هر منطقه بر اساس عوامل متعددی نظیر آب و هوا، امکانات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در سطح آن منطقه پخش و توزیع می‌شود. تراکم جمعیت را در اصطلاح عامیانه می‌توان به پرازدحام و کم ازدحام بودن هر سرزمینی تعبیر کرد. تراکم جمعیت از تقسیم جمعیت به مساحت، برحسب کیلومتر مربع بدست می‌آید. در کشور ایران تراکم حسابی جمعیت در سرشماری‌های متعدد رو به افزایش است و علت آن ثابت بودن مساحت کشور و افزایش روزافزون جمعیت است.

در سال ۱۳۶۵ تراکم جمعیت در کل استان ۸/۲ نفر در هر کیلومتر مربع بوده است و این در حالی است که تراکم جمعیت در همان سال در کل کشور ۳۰ نفر در هر کیلومتر مربع است. بر اساس محاسبات به عمل آمده؛ طی ۳۰ سال بعد (۱۳۹۵) میزان تراکم جمعیت استان به ۱۵/۲ نفر در هر کیلومتر مربع افزایش یافته است. تراکم جمعیتی استان حدود ۳۳ واحد از میانگین تراکم جمعیت در کل کشور کمتر بوده است. در سال ۱۳۹۵، رتبه استان یزد به لحاظ شاخص تراکم جمعیت؛ ۲۸ می‌باشد، به عبارتی بعد از استان‌های خراسان جنوبی، سمنان و سیستان و بلوچستان، این استان پایین‌ترین تراکم جمعیتی را به خود اختصاص داده است.

نمودار ۹- تراکم نسبی جمعیت کشور و استان یزد، در سال‌های ۹۵-۱۳۶۵

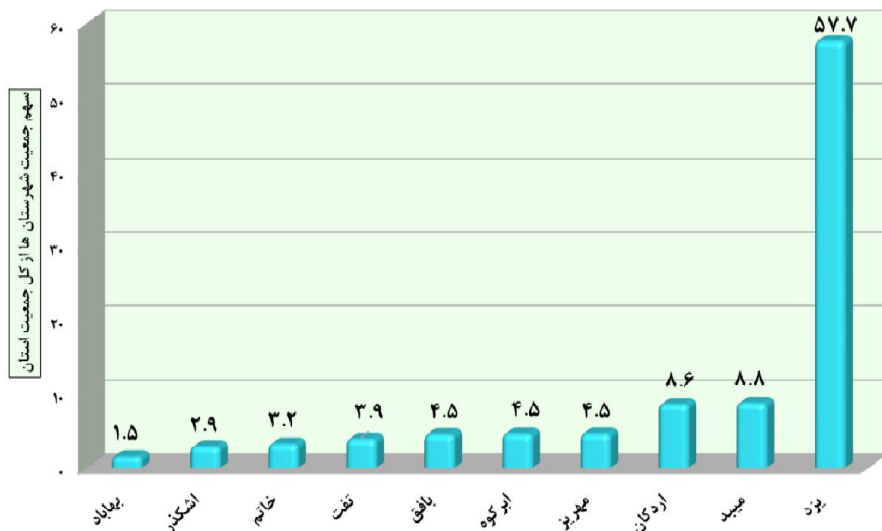
در جدول زیر تراکم جمعیت شهرستان‌های استان یزد در سال ۱۳۹۵ نمایش داده شده است. همانطور که نتایج جدول نشان می‌دهد در استان یزد جمعیت در سطح استان به طور متوازی توزیع نشده است به طوری که در سال ۱۳۹۵ اختلاف در تراکم جمعیت در بین شهرستان‌های استان چشمگیر بوده است. بالاترین میزان تراکم جمعیت در استان یزد مربوط به شهرستان یزد با تراکم حدود ۲۶۴ نفری بوده است که این اعداد اختلاف قابل ملاحظه‌ای با سایر شهرستان‌های استان دارد. کمترین میزان تراکم جمعیت نیز در این استان مربوط به شهرستان بهاباد بوده است که فقط ۲/۶ نفر در هر کیلومتر آن سکونت دارند.

جدول ۲۴- تراکم نسبی جمعیت شهرستان‌های استان یزد، در سال ۱۳۹۵

شهرستان	تعداد جمعیت	مساحت	تراکم جمعیت (در هر کیلومتر مربع)
ابركوه	۵۱۵۵۲	۵۴۸۴	۹/۴
اردكان	۹۷۹۶۰	۲۳۸۰۷	۴/۱
اشكذر	۳۲۵۶۶	۱۸۱۳	۱۸/۰
بافق	۵۰۸۴۵	۸۵۹۶	۵/۹
بهباد	۱۷۲۲۱	۶۶۴۶	۲/۶
تفت	۴۳۸۹۳	۵۸۲۶	۷/۵
خاتم	۳۶۵۶۲	۸۳۵۰	۴/۴
مهریز	۵۱۷۳۳	۶۷۲۴	۷/۷
میبد	۹۹۷۲۷	۵۰۵۳	۱۹/۷
یزد	۶۵۶۴۷۴	۲۴۸۲	۲۶۴/۵
استان یزد	۱۱۳۸۵۳۳	۷۴۷۸۱	۱۵/۲

مأخذ: محاسبه شده بر اساس اطلاعات مرکز آمار ایران و سالنامه آماری استان یزد

در نمودار زیر سهم جمعیت شهرستان‌های استان از کل جمعیت استان نمایش داده شده است. همانطور که در بالا به آن اشاره شد، جمعیت استان به طور نامتوازی توزیع شده است به طوری که نزدیک به ۵۸ درصد کل جمعیت استان در شهرستان یزد سکونت داشته‌اند.

نمودار ۱۰- سهم (درصد) جمعیت شهرستان‌های استان یزد از کل جمعیت استان، در سال ۱۳۹۵

۳-۳-۳- سهم جمعیت استان از کشور

با توجه به تفاوت تعداد جمعیت استان‌ها و نیز تأثیر تفاوت سهم جمعیتی مناطق بر میزان تأثیرگذاری آن‌ها بر کل کشور، سهم جمعیتی استان از کل کشور طی ۵ دوره سرشماری و همچنین برآورد سال ۱۳۹۹ به تفکیک وضع سکونت مورد بررسی قرار گرفته است.

ملاحظه می‌شود که در طول ۴۴ سال مورد بررسی، سهم جمعیت استان یزد از جمعیت کشور همواره روندی نسبتاً ثابت، طی کرده است. همچنین برآورد مرکز آمار ایران حاکی از ادامه روند ثابت سهم جمعیت استان از جمعیت کشور در سال‌های آتی دارد. در طی سال‌های مورد بررسی سهم جمعیت استان یزد از کل جمعیت کشور حدود یک درصد بوده است.

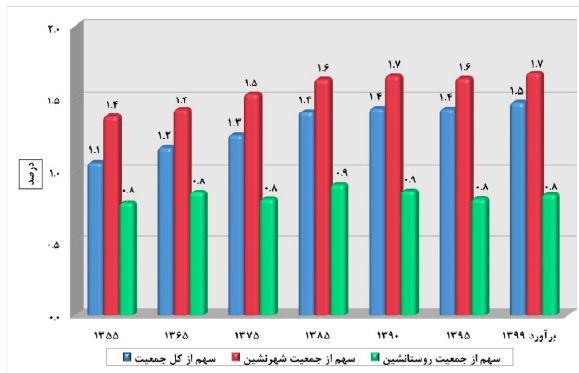
لازم به ذکر است که رتبه جمعیتی استان یزد در میان استان‌های کشور، ۲۴ می‌باشد، به عبارتی این استان در رده استان‌های کم جمعیت کشور، محسوب می‌شود.

جدول ۷۵- روند تغییرات سهم جمعیت شهری و روستایی استان یزد از جمعیت شهری و روستایی کشور، در سال های ۹۹-۱۳۵۵

سال							شرح	
برآورد ۱۳۹۹	۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	۱۳۵۵		
۸۴۰۳۸۰۰۰	۷۹۹۲۶۲۷۰	۷۵۱۴۹۶۶۹	۷۰۴۹۵۷۸۲	۶۰۰۵۵۴۸۸	۴۹۴۴۵۰۱۰	۳۳۷۰۸۷۴۴	کشور	تعداد کل جمعیت
۱۲۳۶۰۰۰	۱۱۳۸۵۳۳	۱۰۷۴۴۲۸	۹۹۰۸۱۸	۷۵۰۷۶۹	۵۷۴۰۲۸	۳۵۶۸۴۹	استان یزد	
۱/۵	۱/۴	۱/۴	۱/۴	۱/۳	۱/۲	۱/۱	سهم از کشور (درصد)	
۶۳۳۹۰۰۰۰	۵۹۱۴۶۸۴۷	۵۳۶۴۶۶۶۱	۴۸۲۵۹۹۶۴	۳۶۸۱۷۷۸۹	۲۶۸۴۴۵۶۱	۱۵۸۵۴۶۸۰	کشور	تعداد جمعیت شهرستانین
۱۰۶۴۰۰۰	۹۷۱۳۵۵	۸۸۹۵۸۳	۷۸۹۸۰۳	۵۶۴۲۳۳	۳۸۱۹۸۹	۲۱۸۲۳۳	استان یزد	
۱/۷	۱/۶	۱/۷	۱/۶	۱/۵	۱/۴	۱/۴	سهم از کشور (درصد)	
۲۰۶۴۸۰۰۰	۲۰۷۷۹۴۲۳	۲۱۵۰۳۰۰۸	۲۲۲۳۵۸۱۸	۲۳۲۳۷۶۹۹	۲۲۶۰۰۴۴۹	۱۷۸۵۴۰۶۴	کشور	تعداد جمعیت روستائین
۱۷۲۰۰۰	۱۶۷۱۷۸	۱۸۴۸۴۵	۲۰۱۰۱۵	۱۸۶۵۳۶	۱۹۲۰۳۹	۱۳۸۶۱۶	استان یزد	
۰/۸	۰/۸	۰/۹	۰/۹	۰/۸	۰/۸	۰/۸	سهم از کشور (درصد)	

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

در نمودار زیر روند سهم جمعیت استان یزد از جمعیت کشور، هم در نقاط شهری و هم در نقاط روستایی به خوبی نمایش داده شده است. البته سهم جمعیت نقاط روستایی استان از نقاط روستایی کشور کمتر از سهم جمعیت نقاط شهری استان از نقاط شهری کشور، می باشد به طوری که سهم جمعیت نقاط شهری استان از نقاط شهری کشور حدود دو برابر سهم نقاط روستایی استان از نقاط روستایی کشور بوده است.

نمودار ۱۱- روند تغییرات سهم جمعیت شهری و روستایی استان یزد از جمعیت شهری و روستایی کشور، در سال های ۹۹-۱۳۵۵

۳-۳-۴- میزان شهرنشینی و روستائینی

میزان شهرنشینی و روستائینی به نسبتی از جمعیت یک محدوده اطلاق می‌شود که در نقاط شهری یا روستایی سکونت دارند. در طرح ریزی کالبدی مناطق، نه تنها تعداد جمعیت، بلکه ساخت و توزیع آن نیز مدنظر قرار می‌گیرد که با گذشت زمان بر اثر افزایش سریع جمعیت در پهنه سرزمین و گسترش شهرها، اهمیت فزاینده‌ای یافته است. در همین راستا توجه به توزیع جمعیت در دو منطقه روستایی و شهری به لحاظ تبعات و مشکلاتی که ایجاد می‌کند، یکی از اهم خصوصیات جمعیتی خواهد بود. لذا تلاش شده است که این تغییرات جمعیتی در سطح مناطق شهری و روستایی استان نیز مورد مطالعه قرار گیرد؛ که حاصل آن در جدول زیر نشان داده شده است.

بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵، نسبت جمعیت شهرنشین کشور ۷۴ درصد و نسبت جمعیت روستائین برابر با ۲۶ درصد بوده و در نتیجه میزان جمعیت شهرنشین در کشور در این سال، حدود ۳ برابر میزان جمعیت روستائین بوده است.

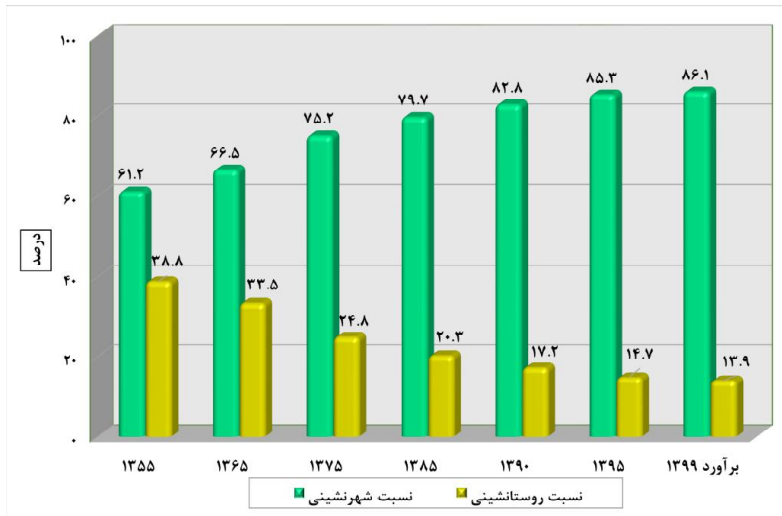
بررسی جمعیت استان یزد به تفکیک نقاط شهری و روستایی نشان می‌دهد که شهرنشینی در استان یزد یک روند صعودی را طی کرده است به طوری که نسبت شهرنشینی در استان یزد از ۶۱/۲ در سال ۱۳۵۵ به حدود ۸۶ درصد در سال ۱۳۹۹ رسیده است. همچنین نتایج نشان می‌دهد روند شهرنشینی استان یزد همسو با روند کشور یک روند افزایشی بوده است. لازم به ذکر است نسبت شهرنشینی استان یزد در طی سال‌های مورد بررسی بالاتر از میانگین کشوری بوده است. برآوردها نشان می‌دهد که نرخ شهرنشینی در سال ۱۳۹۹ نیز نسبت به سال ۱۳۹۵ با افزایش همراه باشد و از ۸۵/۳ به حدود ۸۶ برسد.

جدول ۷۶- مقایسه روند تغییرات نسبت جمعیت شهرنشین و روستائین استان یزد با کشور، در

سال‌های ۹۹-۱۳۵۵

سال							شرح	
برآورد ۱۳۹۹	۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	۱۳۵۵		
۷۵/۴	۷۴/۰	۷۱/۴	۶۸/۵	۶۱/۳	۵۴/۳	۴۷/۰	کشور	نسبت شهرنشینی
۸۶/۱	۸۵/۳	۸۲/۸	۷۹/۷	۷۵/۲	۶۶/۵	۶۱/۲	استان یزد	
۲۴/۶	۲۶/۰	۲۸/۶	۳۱/۵	۳۸/۷	۴۵/۷	۵۳/۰	کشور	نسبت روستائینی
۱۳/۹	۱۴/۷	۱۷/۲	۲۰/۳	۲۴/۸	۳۳/۵	۳۸/۸	استان یزد	

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

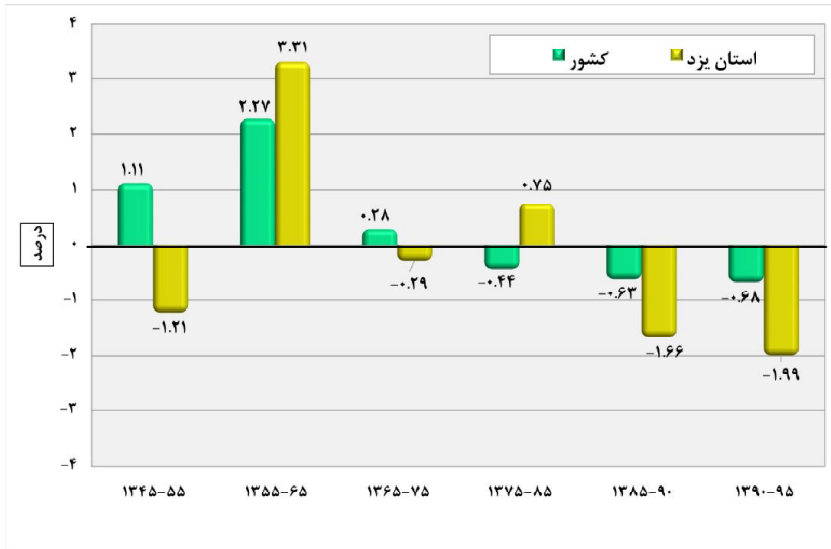
نمودار ۱۲- روند تغییرات نسبت جمعیت شهرنشین و روستائین استان یزد با کشور، در سال‌های ۹۹-۱۳۵۵

۳-۳-۴-۵- متوسط رشد سالانه جمعیت

طی شش دوره مابین سال‌های ۹۵-۱۳۴۵ رشد سالانه جمعیت استان یزد در مناطق شهری و روستایی نوساناتی قابل توجه پشت سر نهاده است.

همانطور که در جدول نمایش داده شده است؛ رشد سالانه جمعیت استان یزد در دوره ۶۵-۱۳۵۵ بالاترین افزایش را داشته که بخش عمده آن، متأثر از افزایش میزان باروری‌های دهه ۶۰ بوده است. در دهه ۷۵-۱۳۶۵ شاهد افت شدید رشد سالانه جمعیت نسبت به دوره قبل هستیم و این کاهش تا دوره ۹۰-۱۳۸۵ ادامه داشته است و در دوره ۹۵-۱۳۹۰ نسبت به دوره‌ی قبل نیز کاهش یافته است. طی سال‌های ۹۵-۱۳۹۰، رتبه استان یزد، به لحاظ شاخص رشد جمعیت ۱۵ بوده است، عبارتی در رده استان‌های با رشد متوسط جمعیتی قرار دارد.

همچنین در مقایسه میان رشد جمعیت شهری و روستایی می‌توان اذعان نمود؛ به همان میزانی که از رشد جمعیت نقاط روستایی کاسته شده به رشد جمعیت نقاط شهری افزوده شده است. رشد جمعیت مناطق روستایی استان یزد در تمام سال‌های مورد بررسی به‌غیر از دوره‌های ۶۵-۱۳۵۵ و ۸۵-۱۳۷۵، منفی بوده است. برخلاف مناطق روستایی در مناطق شهری استان ما شاهد رشد مداوم جمعیت بوده‌ایم که در این بین در دوره‌ی ۵۵-۱۳۴۵ بیشترین میزان رشد در مناطق شهری استان رخ داده است.

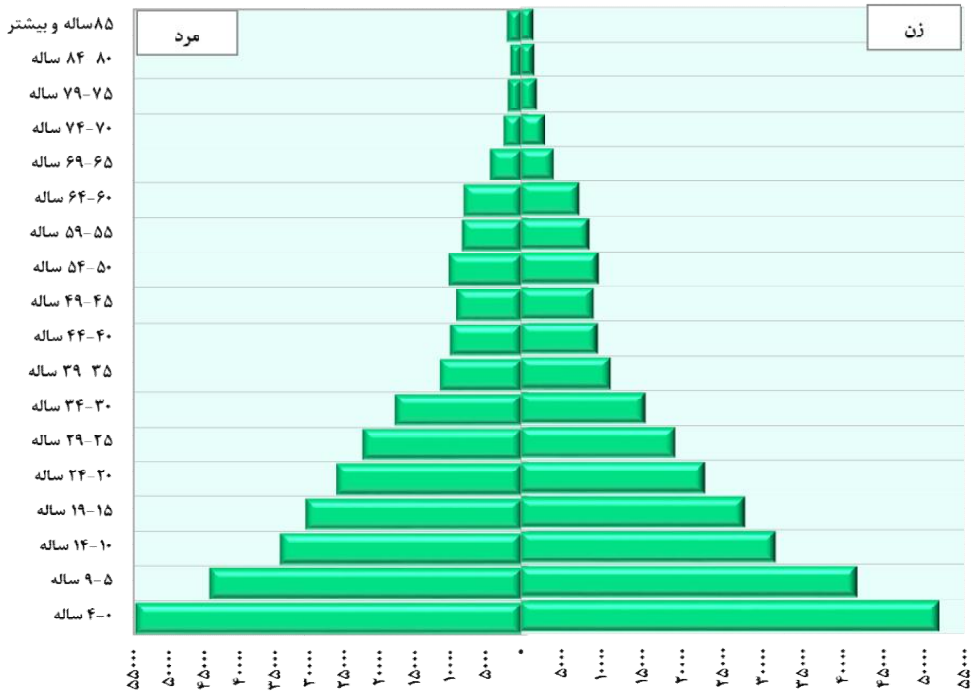

نمودار ۱۴- درصد رشد سالانه جمعیت نقاط روستایی استان یزد و کشور، طی سرشماری‌های ۱۳۴۵-۹۵

۳-۴-۶- هرم سنی جنسی جمعیت

ترکیب سنی جمعیت به صورت توزیع سنی و به تفکیک جنس با هرم سنی نشان داده می‌شود و به عبارت دیگر نمایش هندسی توزیع جمعیت برحسب سن و جنس با هرم سنی امکان پذیر است. شکل هرم سنی جنسی یک منطقه به سه عامل بستگی دارد: تعداد موالید در هر یک از نسل‌ها، تقلیل تعداد افراد در اثر مرگ و میر، مهاجرت به یک منطقه یا مهاجرت از آن منطقه.

مقایسه هرم‌های سنی جنسی جمعیت استان یزد در سال ۱۳۶۵ نشان می‌دهد که حجم قابل توجهی از جمعیت در قاعده هرم (گروه‌های سنی ۰-۱۴ ساله) قرار داشته‌اند، دوره‌ای که در هر خانواده به طور میانگین ۵ نفر زندگی می‌کرده‌اند و عمدتاً شامل فرزندان کمتر از ۱۸ سال بوده‌اند، بنابراین ساختار جمعیتی استان بسیار جوان بوده است. به طور کلی هرم سنی استان در این سال نشان می‌دهد که حجم بسیار زیادی از جمعیت در گروه سنی ۰-۱۴ قرار داشته‌اند که این امر نشان از باروری بالا در استان در این سال می‌باشد. از طرف دیگر سهم گروه‌های سنی سالمند در این سال بسیار اندک بوده است.

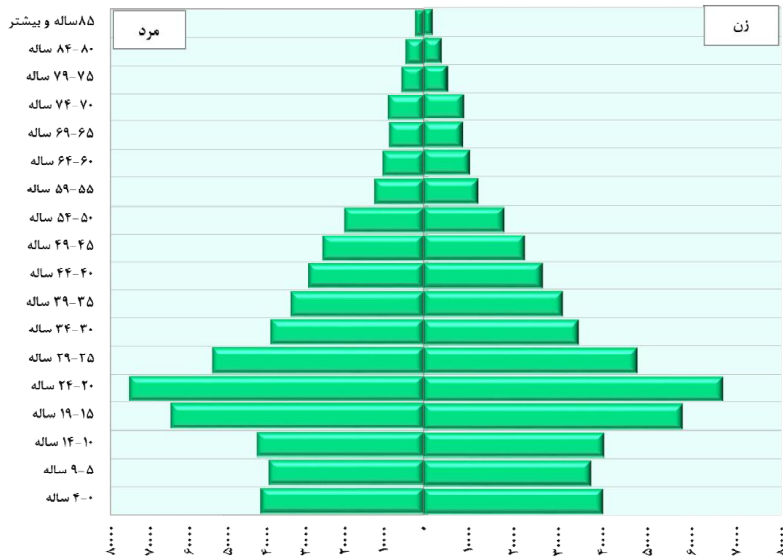

نمودار ۱۵- هرم سنی جنسی جمعیت استان یزد، در سال ۱۳۶۵

طی ۲۰ سال بعد (سال ۱۳۸۵)، شکل هرم سنی جنسی جمعیت به سرعت تغییر یافته و بخش عمده‌ای از جمعیت استان در سنین جوانی (۱۵ تا ۲۹ سالگی) قرار گرفته‌اند، به عبارت دیگر می‌توان اظهار کرد که جمعیت جوان سال ۱۳۸۵، همان جمعیت زیر ۱۸ سال در سال ۱۳۶۵ می‌باشند که با روندی آرام به سمت گروه‌های سنی بالاتر میل پیدا کرده است.

همچنین هرم سنی جنسی سال ۱۳۸۵، نشان می‌دهد که باروری بالای سال‌های گذشته در استان متوقف شده است و حرکت جمعیت به سمت میانسالی مشهود است.

پیک جمعیتی در استان یزد در این سال در گروه‌های سنی ۱۵-۱۹ و ۲۰-۲۴ قرار داشته است. در این سال روند افزایش سهم جمعیت سالخورده از کل جمعیت شروع شده است و نسبت به سال‌های قبل با افزایش قابل ملاحظه‌ای همراه بوده است.

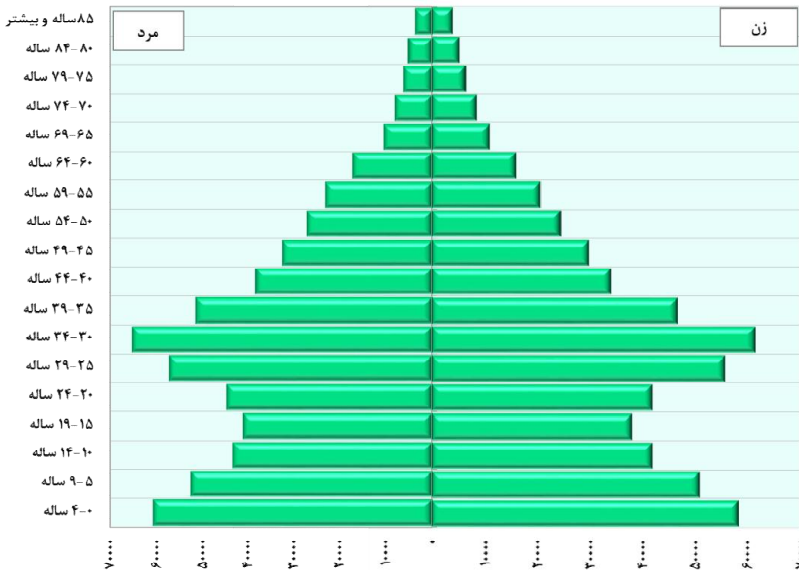

نمودار ۱۶- هرم سنی جنسی جمعیت استان یزد، در سال ۱۳۸۵

هرم سنی و جنسی استان یزد در سال ۱۳۹۵ نشان از آن دارد که در این سال بیشتر جمعیت در گروه های سنی جوان و در میانه هرم قرار دارد. هرم سنی این سال نشان می دهد که ما شاهد جمع شدن قاعده هرم در استان هستیم که این امر به دلیل کاهش شدید باروری در استان رخ داده است.

از طرف دیگر جمعیت گروه های سنی ۱۵-۲۹ سال در استان افزایش چشمگیری داشته است و باعث تورم جوانی جمعیت در استان یزد شده است. این حجم زیاد جمعیت در گروه های سنی جوان با فراهم بودن امکانات و رفع موانع ازدواج می توانند در سال های آینده منجر به افزایش مولید و باروری در استان شوند که در اصطلاح جمعیت شناسی از آن تحت عنوان گشتاورد جمعیتی یاد می شود.

به عبارت دیگر با ورود این حجم از جمعیت جوان به بازار ازدواج ما می توانیم امیدوار باشیم که میزان باروری پایین استان اصلاح شود و مجدداً شاهد افزایش سهم گروه های سنی در قاعده هرم باشیم. اما نکته ای که باید به آن اشاره کرد این است که، با فراهم نبودن امکانات لازم جهت ورود جمعیت جوان به بازار ازدواج و به طبع آن عدم امکان مولید؛ در سال های آینده ما شاهد افزایش چشمگیر سهم جمعیت سالخورده در استان خواهیم بود.

نمودار ۱۷- هرم سنی جنسی جمعیت استان یزد، در سال ۱۳۹۵

۳-۳-۴-۷- گروه عمده سنی جمعیت

وضعیت توزیع جمعیت در گروه‌های سنی یا سنین مختلف، همان نحوه پراکندگی جمعیت بر حسب سن است. سن یکی از متغیرهای اصلی جمعیت است و توزیع آن در گروه‌های مختلف سنی از نظر اقتصادی و اجتماعی حائز اهمیت است. مقایسه‌ی توزیع درصد جمعیت استان یزد و کشور بر حسب گروه‌های عمده سنی از سرشماری ۱۳۵۵ تا ۱۳۹۵ در جدول و نمودارهای زیر نمایش داده شده است.

الف) گروه سنی ۰-۱۴ سال: به این گروه سنی، گروه سنی کودکان نیز گفته می‌شود. با رویکرد جمعیتی؛ بالا بودن یا پایین بودن حجم این گروه سنی ارتباط مستقیمی با مرگ و میر و تغییر رفتارهای باروری دارد. با رویکرد اقتصاد کلان؛ بالا بودن یا پایین بودن حجم این گروه سنی تأثیر مستقیمی بر سرمایه‌گذاری در زمینه‌ی نیازهای مصرفی کودکان و زنان می‌گذارد. چنانکه ملاحظه می‌شود در سال ۱۳۵۵ از کل جمعیت استان یزد، ۳۹/۵ درصد در گروه سنی ۰ تا ۱۴ سال قرار داشته‌اند که در سال ۱۳۶۵ تحت تأثیر سیاست‌های افزایش جمعیت به ۴۶/۲ درصد رسیده است، اما در دوره‌های بعد به از حجم جمعیت واقع در این گروه سنی کاسته شده و به ۲۷ درصد در سرشماری سال ۱۳۹۵ رسیده است. در سال ۱۳۹۵ رتبه استان یزد در سطح کشور به لحاظ شاخص

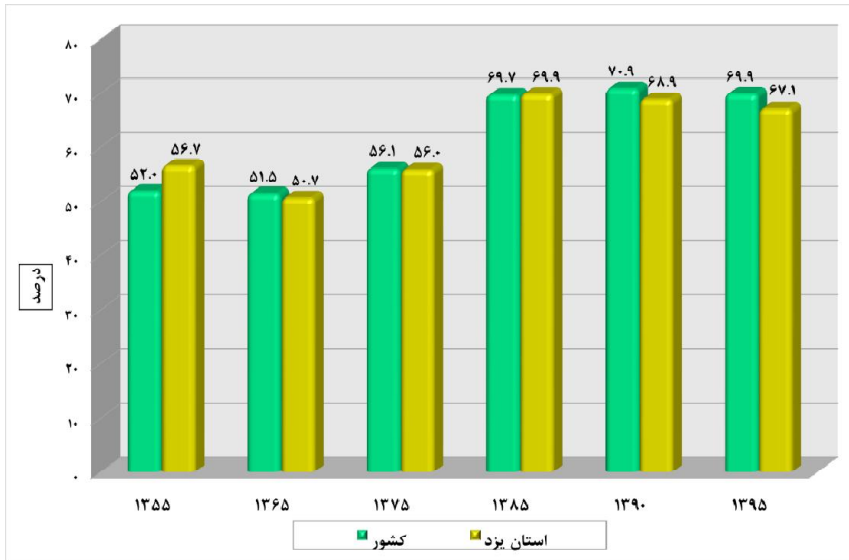
جوانی جمعیت برابر با ۸ بوده است. یعنی در رده استان‌های با میزان بالای جمعیت واقع در گروه سنی ۱۴-۰ ساله قرار داشته است.

ب) گروه سنی ۶۴-۱۵ سال: در رابطه با تغییرات حجم جمعیت گروه سنی ۶۴-۱۵ ساله، در سال ۱۳۶۵ در مقایسه با سال ۱۳۹۵، باید اذعان داشت به همان اندازه که از حجم جمعیت گروه سنی ۱۴-۰ ساله کاسته شده به حجم جمعیت گروه سنی ۶۴-۱۵ ساله افزوده شده است. چنانکه ملاحظه می‌شود حجم جمعیت گروه سنی ۶۴-۱۵ ساله استان یزد با روندی سینوسی از ۵۶/۷ درصد در سال ۱۳۵۵، به ۶۷/۱ درصد در ۴۰ ساله بعد (۱۳۹۵) افزایش یافته است. در مقایسه‌ی حجم جمعیت گروه سنی ۶۴-۱۵ ساله استان یزد با میانگین کشوری در سال ۱۳۹۵، باید اظهار نمود که این نسبت برای استان یزد کمتر از کشور، می‌باشد.

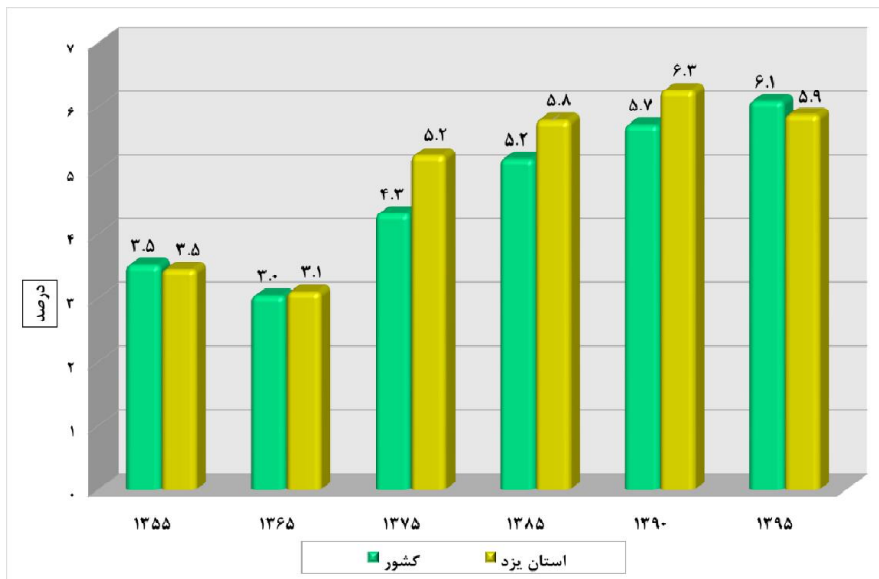
پ) گروه سنی ۶۵ سال و بیشتر: به این گروه سنی، جمعیت سالمند و سالخورده نیز گفته می‌شود. در مطالعه‌های جمعیت‌شناختی، سالمندی جمعیت به این معنا است که نسبت افراد سالخورده به کل جمعیت، در حال افزایش باشد. به عبارت دقیق‌تر، جمعیت رو به سوی سالمندی، جمعیتی است که بین ۷ تا ۱۴ درصد آن جمعیت را گروه‌های سنی ۶۵ ساله و بیشتر تشکیل دهند. این نسبت در جامعه سالمند بین ۱۴ تا ۲۰ درصد و در جامعه‌ی سالخورده ۲۰ درصد و بیشتر است. مطابق با داده‌های جدول زیر حجم جمعیت سالمند استان یزد در سال ۱۳۶۵ برابر با ۳/۱ درصد از کل جمعیت استان بوده که با روند افزایشی به ۵/۹ درصد در سال ۱۳۹۵، رسیده است. بنابراین با توجه به مباحث ذکر شده جمعیت استان یزد به مرحله سالمندی نرسیده است. در مقایسه‌ی جمعیت سالمند استان یزد با میانگین کشوری، همچنان که مشاهده می‌شود، درصد جمعیت ۶۵ سال و بیشتر استان از کشور، کمتر می‌باشد.

به طور کلی چنانکه ملاحظه می‌شود بیشترین حجم جمعیت استان یزد در مرحله جوانی و میانسالی قرار دارد و همچنان که در مطالب قبلی بدان اشاره شده این موضوع می‌تواند به عنوان فرصت تلقی شود لیکن این مرحله با چالش‌هایی نیز همراه خواهد بود، که از آن جمله می‌توان به نیازهای خاص همچون آموزش، ایجاد اشتغال و ازدواج اشاره کرد که در برنامه‌ریزی‌های کلان باید بیش از پیش بدان توجه شود.

رتبه استان یزد به لحاظ درصد جمعیت گروه سنی ۶۴-۱۵ ساله (جمعیت بالقوه فعال)، در میان دیگر استان‌های کشور، ۲۸ و به لحاظ درصد جمعیت ۶۵ ساله و بالاتر ۱۶ می‌باشد. در واقع اگر ساختار سنی جمعیت استان یزد تغییر نکند و میزان باروری به همین روال ادامه یابد، این استان در سال‌های نه‌چندان دور با سالمندی جمعیت روبرو خواهد شد.

نمودار ۱۹- روند تغییرات درصد جمعیت ۱۵-۶۴ ساله استان یزد و کشور، در سال های ۹۵-۱۳۵۵

نمودار ۲۰- روند تغییرات درصد جمعیت ۶۵ ساله و بالاتر استان یزد و کشور، در سال های ۹۵-۱۳۵۵

۳-۴-۸- نسبت جنسی جمعیت

نسبت جنسی عبارت است از نسبت تعداد مردان به زنان در یک جمعیت که در عدد صد ضرب می‌شود. نسبت جنسی به طور ساده نشان می‌دهد که در مقابل هر صد نفر زن چند نفر مرد در جمعیت وجود دارد. در صورتی که این شاخص از ۱۰۰ کمتر شد تعداد زنان بیشتر است و اگر بیشتر از ۱۰۰ شد تعداد مردان بیشتر خواهد بود. افزایش یا کاهش نسبت جنسی جمعیت می‌تواند تبعات و آثار بسیاری را در زمینه‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی جامعه داشته باشد.

اطلاعات درباره جنس در برنامه‌ریزی‌های مختلف و به ویژه برنامه‌ریزی خدمات بهداشتی مورد نیاز است. وقایع جمعیتی عموماً بر حسب جنس به طور متفاوت رخ می‌دهند. نسبت جنسی می‌تواند بواسطه مهاجرت یا مرگ و میر شدید یک جنس تحت تاثیر قرار گیرد و از محدوده معمول فراتر رود.

بررسی نسبت جنسی در استان یزد طی سال‌های مورد بررسی نشان می‌دهد که نسبت جنسی استان دارای یک وضعیت نامتعادل بوده است. به عبارت دیگر نسبت جنسی استان نشان می‌دهد که این استان یک استان مهاجرفرست نیست و بلعکس می‌توان گفت استان یک سطحی از مهاجرپذیری را دارا می‌باشد.

نسبت جنسی استان یزد در تمام سال‌های مورد بررسی بالاتر از میانگین کشوری بوده است. نکته قابل توجه در استان یزد بالاتر بودن نسبت جنسی مناطق روستایی نسبت به مناطق شهری می‌باشد. این در حالی است که به طور معمول مناطق روستایی به دلیل مهاجرفرست بودن نسبت جنسی پایین‌تری نسبت به مناطق شهری دارند. نسبت جنسی مناطق روستایی در استان یزد در سال ۱۳۹۵ رقم قابل توجه ۱۱۵/۹ بوده است که در مقایسه با مناطق روستایی کشور رقم بسیار بالاتری را نشان می‌دهد.

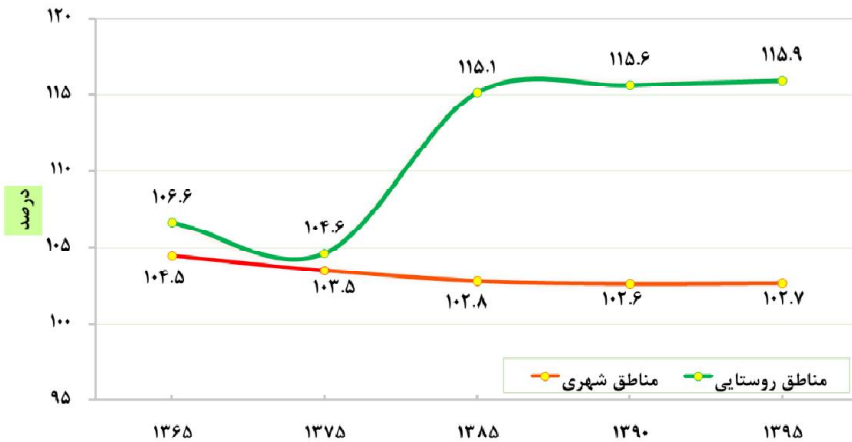
رتبه استان یزد به لحاظ شاخص نسبت جنسی، ۲ می‌باشد و بعد از استان بوشهر بالاترین میزان نسبت جنسی را به خود اختصاص داده است.

جدول ۷۹- نسبت جنسی جمعیت استان یزد و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۶۵

سال					جنس/نسبت جنسی	شرح	وضع سکونت	
۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵				
۴۰۴۸۴۴۲	۳۷۹۰۵۶۶۹	۳۵۸۶۶۳۶۲	۳۰۵۱۵۱۵۹	۲۵۲۸۰۹۶۱	مرد	کشور	کل	
۳۹۴۲۷۸۲۸	۳۷۲۴۴۰۰۰	۳۴۶۲۹۴۲۰	۲۹۵۴۰۳۲۹	۲۴۱۶۴۰۴۹	زن			
۱۰۲/۷	۱۰۱/۸	۱۰۳/۶	۱۰۳/۳	۱۰۴/۶	نسبت جنسی			
۵۸۶۰۱۳	۵۵۳۵۶۴	۵۱۷۱۲۷	۳۸۵۹۳۶	۲۹۶۸۴۰	مرد	استان یزد		
۵۵۲۵۲۰	۵۲۰۸۶۴	۴۷۳۶۸۱	۳۶۴۸۳۳	۲۷۷۱۸۸	زن			
۱۰۶/۱	۱۰۶/۳	۱۰۹/۲	۱۰۵/۸	۱۰۷/۱	نسبت جنسی			
۲۹۸۴۱۴۱۴	۲۷۰۲۳۶۳۸	۲۴۵۷۶۴۴۲	۱۸۸۰۵۰۲۳	۱۳۷۶۹۶۱۷	مرد	کشور		نقاط شهری
۲۹۳۰۵۴۳۳	۲۶۶۲۳۰۲۳	۲۳۶۸۳۵۲۲	۱۸۰۱۲۷۶۶	۱۳۰۷۴۹۴۴	زن			
۱۰۱/۸	۱۰۱/۵	۱۰۳/۸	۱۰۴/۴	۱۰۵/۳	نسبت جنسی			
۴۹۶۲۵۴	۴۵۴۴۳۷	۴۰۹۵۵۶	۲۹۰۵۶۱	۱۹۷۷۳۴	مرد	استان یزد		
۴۷۵۱۰۱	۴۳۵۱۴۶	۳۸۰۲۴۷	۲۷۳۶۷۲	۱۸۴۲۵۵	زن			
۱۰۲/۷	۱۰۲/۶	۱۰۲/۸	۱۰۳/۵	۱۰۴/۵	نسبت جنسی			
۱۰۶۵۷۰۲۸	۱۰۸۸۲۰۳۱	۱۱۲۸۹۹۲۰	۱۱۷۱۰۱۳۶	۱۱۵۱۱۳۴۴	مرد	کشور		
۱۰۱۲۲۳۹۵	۱۰۶۲۰۹۷۷	۱۰۹۴۵۸۹۸	۱۱۵۲۷۵۶۳	۱۱۰۸۹۱۰۵	زن			
۱۰۵/۳	۱۰۲/۵	۱۰۳/۱	۱۰۱/۶	۱۰۳/۸	نسبت جنسی			
۸۹۷۵۹	۹۹۱۲۷	۱۰۷۵۸۱	۹۵۳۷۵	۹۹۱۰۶	مرد	استان یزد		
۷۷۴۱۹	۸۵۷۱۸	۹۳۴۴۴	۹۱۱۶۱	۹۲۹۳۳	زن			
۱۱۵/۹	۱۱۵/۶	۱۱۵/۱	۱۰۴/۶	۱۰۶/۶	نسبت جنسی			

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار زیر تغییرات شاخص نسبت جنسی در نقاط شهری و روستایی استان یزد را نمایش می‌دهد. ملاحظه می‌شود که از در طول سال‌های مورد بررسی نسبت جنسی مناطق روستایی بالاتر از مناطق شهری بوده است. تفاوت نسبت جنسی مناطق روستایی و مناطق شهری از سال ۱۳۷۵ به بعد جهش یافته است و بسیار زیاد شده است.

نمودار ۲۱- روند تغییرات شاخص نسبت جنسی نقاط شهری و روستایی استان یزد، سال‌های ۱۳۶۵-۹۵

۳-۳-۴-۹- متوسط بعد خانوار

خانواده به عنوان یکی از مهم‌ترین ارکان جامعه، از موثرترین نهادهای اجتماعی است که هرگونه تغییر و تحول در آن می‌تواند تغییراتی را در جامعه ایجاد کند. به همین لحاظ بررسی تغییرات و دگرگونی‌های رخ داده در این نهاد از بنیادی‌ترین اموری است که باید در برنامه‌ریزی‌های منطقه‌ای مد نظر قرار داد.

بعد خانوار به عنوان متوسط افرادی که در یک خانواده زندگی می‌کنند، از ویژگی‌های اصلی هر خانوار است که باید در بررسی وضعیت و روند تغییرات خانوار، به آن توجه کرد. بعد خانوار می‌تواند تحت تأثیر عوامل اقتصادی، اجتماعی تغییر کند همچنین می‌تواند تبعاتی را نیز در زمینه‌های مختلف ایجاد کند. لذا بررسی آن و روند تغییرات آن یکی از مهم‌ترین عوامل جمعیتی مورد بررسی خواهد بود.

جدول زیر نتایج تعداد و بعد خانوار استان را در مقایسه با کشور طی سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵ نشان می‌دهد. همراه با کاهش مولید در کشور و نیز افزایش شکل خانواده‌های هسته‌ای، بر تعداد خانوارها افزوده شده و از بعد خانوار کاسته شده است. این الگو به صورت یکسانی در استان یزد نیز ملاحظه می‌شود. با کاهش بعد خانوار، این عدد از ۴/۶ در سال ۱۳۶۵ به ۳/۳ در سال ۱۳۹۵ رسیده است.

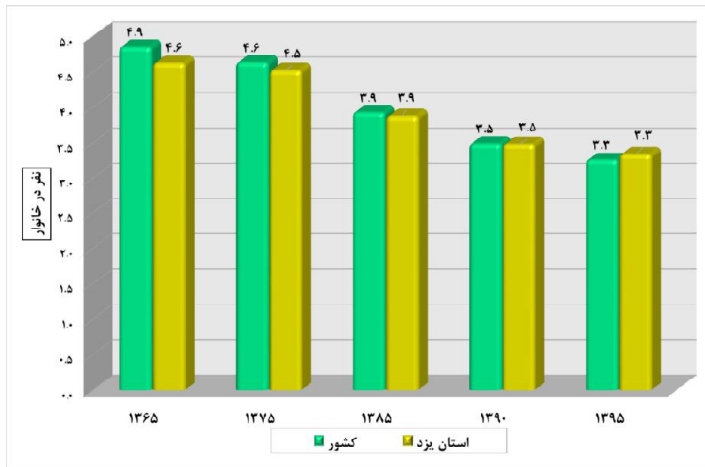
نکته قابل توجه این است که مناطق روستایی و شهری نیز همگرایی بالایی با این روند نشان می‌دهند. بعد خانوار در مناطق شهری و روستایی استان کاهش پیدا کرده است، به علاوه؛ در سال ۱۳۹۵ بعد خانوار مناطق شهری و مناطق روستایی استان برابر بدست آمده است. متوسط بعد خانوار کشور در سال ۱۳۹۵ برابر با ۳/۳ نفر است این رقم با متوسط بعد خانوار استان، برابر است. رتبه استان به لحاظ شاخص متوسط بعد خانوار ۱۹ می‌باشد، عبارتی این استان در رده استان‌های با تعداد اعضای خانوار پایین قرار دارد.

گفتنی است که بر اساس نتایج آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن (سال ۱۳۹۵)، حدود ۱۰/۵ درصد از خانوارهای استان زن سرپرست بوده‌اند. رتبه استان یزد به لحاظ شاخص نسبت زنان سرپرست خانوار، ۲۹ بوده است، عبارتی در رده استان‌های با نسبت پایین خانوار زن سرپرست قرار دارد.

جدول ۸۰- تعداد و متوسط بعد خانوارهای استان یزد و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۶۵

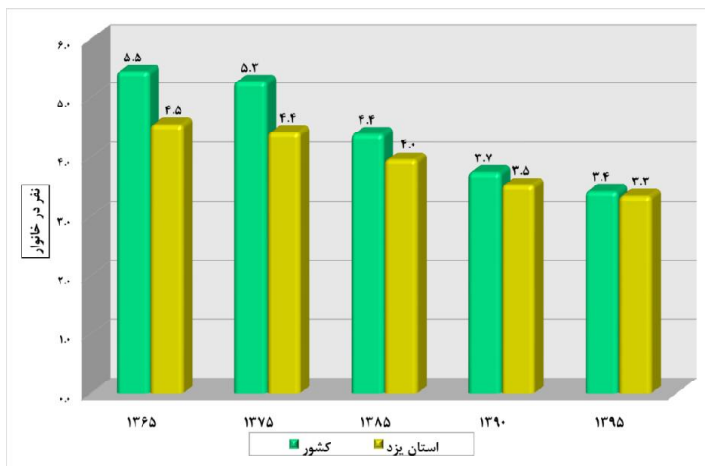
تعداد خانوار						
شرح	جنس	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
کشور	کل	۹۶۷۲۴۷۷	۱۲۳۸۷۳۴۵	۱۷۳۵۲۶۸۶	۲۱۱۱۰۴۸۱	۲۴۱۹۶۰۳۵
	نقاط شهری	۵۵۲۷۴۷۵	۷۹۴۳۱۸۹	۱۲۲۸۲۹۲۶	۱۵۳۶۵۸۹۲	۱۸۱۲۵۴۸۸
	نقاط روستایی	۴۱۴۵۰۰۲	۴۴۰۵۸۱۴	۵۰۶۹۷۶۰	۵۷۴۴۵۸۹	۶۰۷۰۵۴۷
استان یزد	کل	۱۲۴۸۱۵	۱۶۶۸۸۶	۲۵۴۴۹۳	۳۰۷۵۸۹	۳۴۰۶۵۷
	نقاط شهری	۸۲۵۹۹	۱۲۴۶۳۲	۲۰۳۷۱۳	۲۵۵۲۱۰	۲۹۰۶۶۸
	نقاط روستایی	۴۲۲۱۶	۴۲۲۵۴	۵۰۷۸۰	۵۲۳۷۹	۴۹۹۸۹
متوسط بعد خانوار						
کشور	کل	۵/۱	۴/۸	۴/۱	۳/۶	۳/۳
	نقاط شهری	۴/۹	۴/۶	۳/۹	۳/۵	۳/۳
	نقاط روستایی	۵/۵	۵/۳	۴/۴	۳/۷	۳/۴
استان یزد	کل	۴/۶	۴/۵	۳/۹	۳/۵	۳/۳
	نقاط شهری	۴/۶	۴/۵	۳/۹	۳/۵	۳/۳
	نقاط روستایی	۴/۵	۴/۴	۴/۰	۳/۵	۳/۳

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار ۲۲- مقایسه تغییرات متوسط بعد خانوار نقاط شهری استان یزد و کشور، سال های ۹۵-

۱۳۶۵

نمودار ۲۳- مقایسه تغییرات متوسط بعد خانوار نقاط روستایی استان یزد و کشور، سال های

۹۵-۱۳۶۵

۳-۳-۴-۱۰- موازنه مهاجرتی

مهاجرت یکی از عوامل اصلی دخیل در تغییرات ساختار و پویایی جمعیت است. جابجایی‌های جمعیتی همچنین تحولات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در مبدأ و مقصد را موجب می‌شود. مهاجرت را می‌توان نوعی

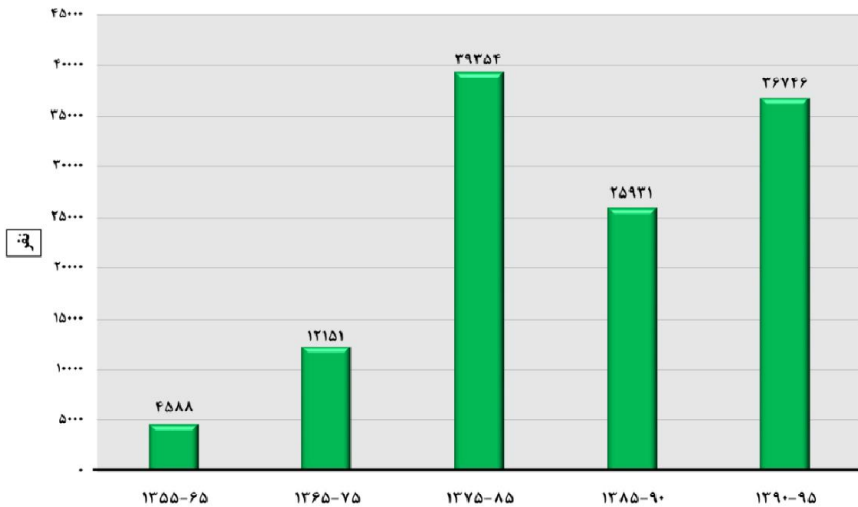
تطبیق و سازگاری در پاسخ به نیازهای اقتصادی و اجتماعی محسوب کرد. بنابراین تفاوت‌های منطقه‌ای علت غالب بسیاری از مهاجرت‌هاست. این تحرکات منطقه‌ای اثرات قابل توجهی را بر وضعیت مناطق مهاجر فرست و مهاجر پذیر اعمال کرده است. با توجه به کاهش میزان‌های مرگ و میر و موالید، می‌توان گفت سهم مهاجرت در رشد جمعیت در مقیاس تقسیم‌بندی‌های استانی و واحدهای کوچک‌تر از آن در حال افزایش است. لذا توجه به مهاجرت به عنوان یکی از ضروریات برنامه‌ریزی‌های منطقه‌ای، سرلوحه بسیاری از مطالعات قرار گرفته است. بر همین اساس در اینجا نیز تلاش شده است که روندهای مهاجرت استان یزد را به عنوان یکی از عوامل تغییرات جمعیت در این استان مورد بررسی قرار دهیم.

مطابق با نتایج سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران، تراز مهاجرتی استان یزد طی ۴۰ سال منتهی به سال ۱۳۹۵، همواره مثبت و در نتیجه این استان مهاجرپذیر بوده است و در فاصله‌ی سال‌های ۹۵-۱۳۵۵، نزدیک به ۱۲۰ هزار فرد مهاجر به استان یزد وارد شده‌اند. ذکر این نکته ضروری است که در کشور ما، مهاجران خارج شده از هر استانی، عمدتاً در رده نیروهای متخصص، توانمند و جوان آن استان محسوب می‌شوند، بنابراین می‌توان گفت که مهاجران وارد شده به استان یزد تأثیر بسزایی روی پیشرفت و توسعه استان گذاشته‌اند. همانطور که در نمودار و جدول زیر نیز مشاهده می‌شود بیشترین میزان مهاجرپذیری استان یزد طی پنج ساله‌ی ۹۵-۱۳۹۰ اتفاق افتاده است، در این دوره نزدیک به ۴۰ هزار نفر به استان یزد وارد شده‌اند، جمعیتی که توانسته است بر افزایش میزان باروری و در نتیجه رشد جمعیت استان در دوره‌های بعد اثرگذار باشد. نسبت مهاجران وارد شده به مهاجران خارج شده در طول ده ساله ۹۵-۱۳۸۵ نشان می‌دهد که به طور متوسط به ازای هر ۱۰۰ نفری که از استان خارج شده، حدود ۲۳۰ نفر به استان وارد شده است، در واقع در طول ۱۰ ساله‌ی ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵ حدود ۶ درصد از جمعیت استان یزد مهاجر بوده‌اند.

جدول ۸۱- مقایسه مهاجران وارد شده، خارج شده و خالص مهاجرت استان یزد، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۵۵

دوره	مهاجران وارد شده	مهاجران خارج شده	خالص مهاجرت	نسبت خالص مهاجرت به جمعیت استان (درصد)	نسبت مهاجران وارد شده به مهاجران خارج شده (درصد)
۶۵-۱۳۵۵	۲۱۰۴۴	۱۶۴۵۶	۴۵۸۸	۰/۸	۱۲۷/۹
۷۵-۱۳۶۵	۴۱۲۵۰	۲۹۰۹۹	۱۲۱۵۱	۱/۶	۱۴۱/۸
۸۵-۱۳۷۵	۹۹۷۸۲	۶۰۴۲۸	۳۹۳۵۴	۴/۰	۱۶۵/۱
۹۰-۱۳۸۵	۵۰۴۹۰	۲۴۵۵۹	۲۵۹۳۱	۲/۴	۲۰۵/۶
۹۵-۱۳۹۰	۶۰۲۸۱	۲۳۵۳۵	۳۶۷۴۶	۳/۲	۲۵۶/۱

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار ۲۴- خالص مهاجرت استان یزد، طی سرشماری‌های ۱۳۵۵-۹۵

در پنج ساله ۹۵-۱۳۹۰ تعداد مهاجران وارد شده به استان یزد $۱۱'۳۲۲'۸۲$ نفر بوده که ۶۷۸۱۲ نفر از آن‌ها در نقاط شهری و ۱۴۳۹۱ نفر باقی مانده نیز در نقاط روستایی استان سکونت گزیده‌اند به عبارتی دیگر طی دوره مورد بررسی ۷۰٪ درصد از جمعیت ساکن در نقاط شهری و ۸/۶ درصد از جمعیت ساکن در نقاط روستایی استان، مهاجر بوده‌اند.

گفتنی است که میزان مهاجرپذیری استان در دوره ۹۵-۱۳۹۰، در مقایسه با دوره‌های قبل، کاهش داشته است. بالاترین میزان مهاجرپذیری مربوط به دوره ۸۵-۱۳۷۵ بوده که ۱۸/۳ درصد از جمعیت نقاط شهری و ۲۲/۴ درصد از جمعیت نقاط روستایی، مهاجر بوده‌اند.

ذکر این نکته ضروری است که مطابق با آخرین آمار در دسترس در مورد دلایل مهاجرت به استان یزد؛ جدای از بحث پیروی از خانوار، مهاجرت‌های به علت انجام یا پایان تحصیل و مهاجرت‌های شغلی (جستجوی کار، جستجوی کار بهتر و انتقال شغلی) بر سایر علل برتری داشته‌اند، بنابراین بیشتر مهاجران وارد شده به استان یزد، مهاجران دائمی محسوب می‌شوند.

۱۰. در این جدول جابه‌جایی جمعیتی درون استان نیز در نظر گرفته شده است.

جدول ۸۲- تعداد و نسبت مهاجرپذیری استان یزد و کشور به تفکیک وضع سکونت، طی
سرشماری‌های ۹۵-۱۳۶۵

دوره	شرح	تعداد			نسبت مهاجرپذیری (به ازای صد نفر جمعیت کل شهری/روستایی)		
		کل	نقاط شهری	نقاط روستایی	کل	نقاط شهری	نقاط روستایی
۷۵-۱۳۶۵	کشور	۸۷۱۸۷۷۰	۶۱۲۲۶۷۵	۲۵۹۶۰۹۵	۱۴/۵	۱۶/۶	۱۱/۲
	استان یزد	۹۴۷۵۴	۷۳۵۵۶	۲۱۱۹۸	۱۲/۶	۱۳	۱۱/۴
۸۵-۱۳۷۵	کشور	۱۲۱۴۸۱۴۸	۸۹۹۹۷۰۹	۳۱۴۸۳۳۹	۱۷/۲	۱۸/۶	۱۴/۲
	استان یزد	۱۸۹۷۷۴	۱۴۴۷۲۸	۴۵۰۴۶	۱۹/۲	۱۸/۳	۲۲/۴
۹۰-۱۳۸۵	کشور	۵۵۳۴۶۶۶	۴۳۰۲۰۸۶	۱۲۳۲۵۸۰	۷/۴	۸	۵/۷
	استان یزد	۱۰۳۳۳۶	۸۲۵۶۶	۲۰۷۹۰	۹/۶	۹/۳	۱۱/۲
۹۵-۱۳۹۰	کشور	۴۴۰۰۹۸۸	۳۵۶۴۷۳۵	۷۳۶۲۵۳	۵/۴	۶	۳/۵
	استان یزد	۸۲۲۰۳	۶۷۸۱۲	۱۴۳۹۱	۷/۲	۷	۸/۶

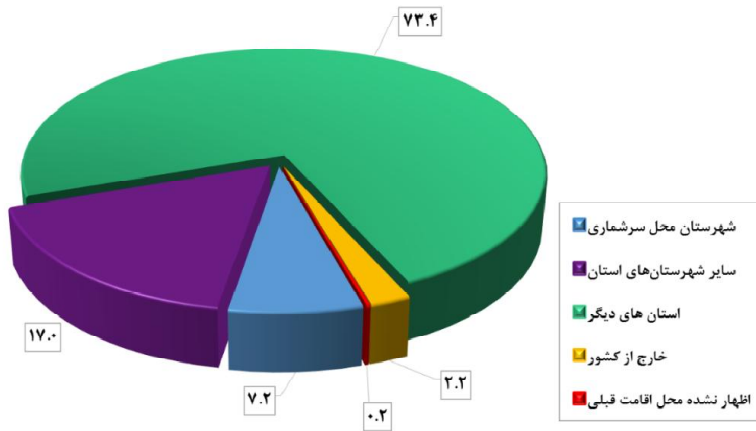
مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

۳-۴-۱۱- مبدأ اقامت قبلی مهاجران

مهاجرت‌های داخلی خود به انواع مختلفی از قبیل مهاجرت‌های شهر به شهر، روستا به شهر، روستا به روستا، شهر به روستا، بین‌استانی، داخل استانی و ... قابل تقسیم هستند که هر کدام از منظر خاصی به موضوع مهاجرت می‌پردازند. در گزارش حاضر مهاجران استان یزد برحسب محل اقامت قبلی آنان مورد مطالعه قرار گرفته‌اند و علت پرداختن به این موضوع آگاهی از حجم مهاجرت‌های درون استانی و برون استانی می‌باشد. آگاهی از سهم مهاجرت‌های بین استانی و درون استانی می‌تواند نقش عمده‌ای در سیاست‌گذاری‌های جمعیتی و مهاجرتی یک منطقه داشته باشد.

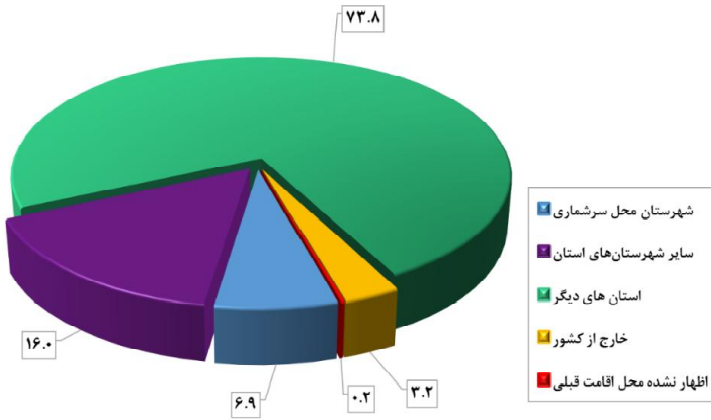
مطابق با نتایج سرشماری سال ۱۳۹۵ از کل مهاجران وارد شده به استان یزد؛ مبدأ اقامت ۷۳/۴ درصد از آن‌ها، مهاجران برون استانی (مربوط به استان‌های دیگر) بوده‌اند. مهاجران مربوط به سایر شهرستان‌های استان با ۱۷ درصد در مرتبه دوم قرار گرفته‌اند. به علاوه مبدأ اقامت ۷/۲ درصد از مهاجران نیز شهرستان محل سرشماری (درون شهرستانی) بوده است، سهم مهاجران غیرایرانی در این استان کمتر از یک درصد می‌باشد.

لازم به ذکر است که مهاجران درون شهرستانی و درون استانی در این استان، عمدتاً شامل روستاییانی هستند که به سمت نزدیک‌ترین شهرها، محل اقامت خود را تغییر داده‌اند. مهاجرانی که از استان‌های دیگر به استان یزد وارد شده‌اند عمدتاً از استان‌های فارس، اصفهان، کرمان، تهران، سیستان و بلوچستان و خوزستان بوده‌اند. سهم بالایی از مهاجران خارجی مربوط به کشور افغانستان می‌باشند.

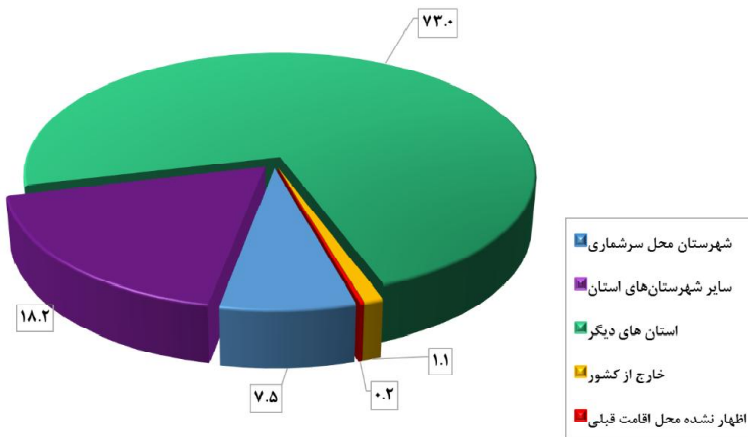

نمودار ۲۵- مبدأ اقامت قبلی مهاجران استان یزد، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰

نمودارهای زیر نشان می‌دهند که طی دوره ۹۵-۱۳۹۰، سهم مهاجران برون استانی مردان و زنان بسیار نزدیک به یکدیگر بوده است. از کل مهاجران برون استانی وارد شده به استان یزد، ۵۳/۸ درصد مرد و ۴۶/۲ درصد زن می‌باشند و از کل مهاجران درون شهرستانی؛ ۵۱/۶ درصد مرد و ۴۸/۴ درصد زن می‌باشند. بنابراین می‌توان اذعان داشت که مهاجران وارد شده به استان یزد هم در قالب خانوار و هم به صورت انفرادی، در این استان اقامت گزیده‌اند.

نمودار ۲۶- مبدأ اقامت قبلی مردان مهاجر استان یزد، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰

نمودار ۲۷- مبدأ اقامت قبلی زنان مهاجر استان یزد، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰

۳-۳-۴-۱۲- الگوی مهاجرت

بررسی آمار و اطلاعات مهاجرتی طی دوره ۹۵-۱۳۹۰ نشان می‌دهد حجم قابل توجهی از مهاجران وارد شده به استان یزد، مبدأ اقامت قبلی‌شان شهر بوده و به شهرهای استان نیز وارد شده‌اند (۲/۷۰ درصد از کل مهاجران). بررسی توزیع سنی مهاجران شهر به شهر نشان می‌دهد که حدود ۴ درصد از این مهاجران در گروه‌های سنی ۵۰ ساله و بالاتر قرار داشته‌اند، این امر حکایت از مهاجرت خانواری و افراد جوان است که از

شهرهای کوچک به سمت شهرهای بزرگتر و مراکز شهرستانی در جستجوی شغل و دستیابی به امکانات و خدمات بهتر، دست به مهاجرت زده‌اند. حجم مهاجرت‌های روستا به شهر با ۱۴ درصد از کل مهاجران در مرتبه دوم قرار گرفته است. مهاجرت‌های شهر به روستا با ۱۱ درصد نیز عدد قابل توجهی است، آمارها حاکی است که حدود ۶۳ درصد از مهاجران شهر به روستا در استان یزد، در گروه سنی ۱۵ تا ۳۹ سال قرار دارند، در واقع با توجه به حجم مهاجران این گروه سنی، می‌توان گفت که مهاجران شهر به روستا، عمدتاً کسانی بوده‌اند که به خاطر تحصیل، سربازی و کاری، به طور موقت از روستا خارج شده و در سرشماری ۱۳۹۵ به روستای محل سکونت خود بازگشته‌اند.

جدول ۸۳- تعداد و توزیع درصد مهاجران واردشده به استان یزد بر حسب الگوی مهاجرت (بر اساس آخرین جابجایی انجام شده)، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰

الگوی مهاجرت							شرح
جمع	اظهار نشده محل اقامت قبلی	خارج از کشور	شهر به روستا	روستا به روستا	روستا به شهر	شهر به شهر	
۸۲۲۰۳	۱۷۶	۱۸۰۳	۹۰۳۳	۲۰۲۲	۱۱۴۹۱	۵۷۶۷۸	تعداد
۱۰۰	۰/۲	۲/۲	۱۱/۰	۲/۵	۱۴/۰	۷۰/۲	توزیع درصد

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

۳-۳-۳-۱۳- ولادت‌های ثبت شده

زاد و ولد یکی از مهم‌ترین رویدادهای جمعیتی است که در حرکات طبیعی جمعیت اثرگذار است و عامل منحصر بفرد افزایش جمعیت می‌باشد. بنابراین رویداد ولادت از جمله آمارهای حیاتی است که افزایش آن در هر جامعه‌ای تأثیر مستقیمی بر رشد جمعیت می‌گذارد. در سال ۱۳۸۵ تعداد ۱۷۹۰۴ ولادت برای استان یزد ثبت شده بود که این رقم به ۲۵۴۷۹ ولادت در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته و طی دو سال بعد (۱۳۹۷) به ۲۲۲۳۳ ولادت کاهش یافته است.

همانطور که در جدول ملاحظه می‌شود در سال ۱۳۹۷، میزان خام ولادت‌های ثبت شده در استان بالاتر از متوسط کشوری بدست آمده است. افزایش تعداد و میزان ولادت‌های ثبت شده استان در طول سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ را می‌توان به موایلد مربوط به دهه ۶۰ دانست که در این بازه زمانی به سن ازدواج و فرزندآوری رسیده‌اند.

جدول ۸۴- تعداد و میزان ولادت‌های ثبت شده استان یزد و کشور به تفکیک وضع سکونت،
در سال‌های ۹۷-۱۳۸۵

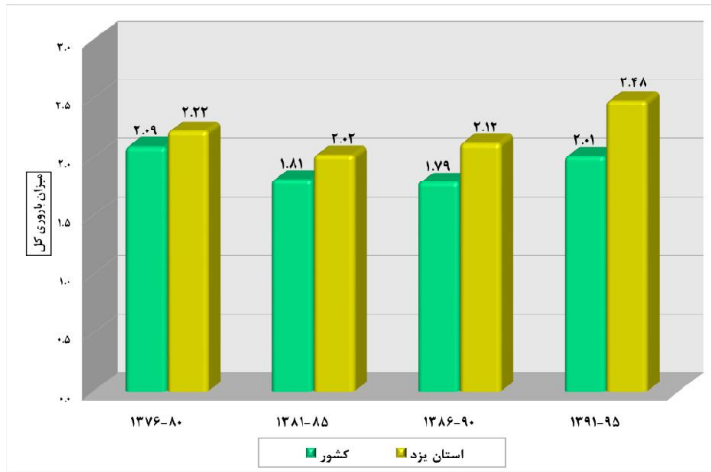
سال	شوح	تعداد			میزان به ازای هزار نفر جمعیت کل شهری/روستایی		
		جمع	نقاط شهری	نقاط روستایی	جمع	نقاط شهری	نقاط روستایی
۱۳۸۵	کشور	۱۲۵۳۹۱۲	۸۴۵۰۵۰	۴۰۸۸۶۲	۱۷/۸	۱۷/۵	۱۸/۴
	استان یزد	۱۷۹۰۴	۱۵۸۸۷	۲۰۱۷	۱۸/۱	۲۰/۱	۱۰/۰
۱۳۹۰	کشور	۱۳۲۸۲۲۹	۱۰۸۷۹۸۸	۲۹۴۲۴۱	۱۸/۴	۲۰/۳	۱۳/۷
	استان یزد	۲۲۲۹۸	۲۰۳۶۲	۱۹۳۶	۲۰/۸	۲۲/۹	۱۰/۵
۱۳۹۵	کشور	۱۵۲۸۰۵۳	۱۱۷۶۰۳۲	۳۵۲۰۲۱	۱۹/۱	۱۹/۹	۱۶/۹
	استان یزد	۲۵۴۷۹	۲۳۵۴۴	۱۹۳۵	۲۲/۴	۲۴/۲	۱۱/۶
۱۳۹۷	کشور	۱۳۶۶۵۱۹	۱۰۴۷۹۲۵	۳۱۸۵۹۴	۱۶/۶	۱۷/۱	۱۵/۴
	استان یزد	۲۲۲۳۳	۲۰۴۲۱	۱۸۱۲	۱۸/۷	۲۰	۱۰/۷

مأخذ: محاسبه شده بر اساس اطلاعات سازمان ثبت احوال کشور

۳-۳-۴- میزان باروری کل

یکی از مهم‌ترین شاخص‌های باروری، میزان کل باروری است. میزان کل باروری عبارت است از شمار فرزندان که یک زن در طول دوران باروری خود با توجه به سن باروری (۴۹-۱۵ سال)، بدون به شمار آوردن مرگ و میرهای فرزندان بدنیا می‌آورد.

تغییرات میزان باروری کل استان یزد و کشور برحسب دوره‌های ۵ ساله، از سال ۱۳۷۶ تا ۱۳۹۵ در نمودار ذیل نمایش داده شده است. همانطور که مشاهده می‌شود روند باروری هم در کشور و هم در استان یزد از سال ۱۳۷۶ تا ۱۳۹۰، روندی کاهشی بوده است و در دوره ۹۵-۱۳۹۱ نسبت به دوره‌های قبل، اندکی افزایش یافته است. همچنین در تمامی دوره‌های مورد بررسی، میزان باروری کل در استان یزد از میزان باروری کل در سطح کشور، بیشتر می‌باشد. در دوره ۹۵-۱۳۹۱ رتبه استان یزد به لحاظ شاخص میزان باروری کل، ۵ بوده است، عبارتی در رده استان‌های با میزان بالای باروری قرار داشته است.

نمودار ۲۸- میزان باروری کل استان یزد و کشور، طی سال‌های ۹۵-۱۳۷۶

۳-۳-۴-۱۵- مرگ و میرهای ثبت شده

مرگ و میر یکی از دو پدیده ذاتی جمعیت است که ثبات یا تغییر آن سبب تغییر در حجم، توزیع یا ترکیب جمعیت خواهد شد. بنابراین دسترسی به آمار دقیق، صحیح و به روز این رویداد بسیار حائز اهمیت می‌باشد. شمار مرگ و میرها نیز مانند بسیاری از پدیده‌های جمعیتی ممکن است در مناطق مختلف، در نقاط شهری و روستایی و حتی در نواحی مختلف یک شهر متفاوت باشد. این تفاوت بیش از هر چیز به تغذیه، ویژگی‌های زیست محیطی، سطح توسعه و بهداشت، تفاوت‌های قومی و نژادی، سطح فرهنگ، آگاهی‌های اجتماعی و عوامل متعدد دیگری مربوط است که هر یک از آنها می‌تواند مطالعات مرگ و میر را به جهت خاصی سوق دهد. منبع اصلی آمارهای مرگ و میر ثبت وقایع حیاتی یا نظام ثبت احوال است.

میزان خام مرگ و میرهای ثبت شده برای استان یزد در سال ۱۳۸۵ برابر با ۴/۲ مرگ به ازای هزار نفر جمعیت بوده که طی سال‌های بعد با روندی سینوسی همان ۴ مرگ به ازای هزار نفر جمعیت در سال ۱۳۹۷ باقی مانده است. در سال ۱۳۹۷، میزان خام مرگ و میرهای ثبت شده استان از متوسط کشوری، کمی پایین‌تر بوده است. اختلاف میزان خام مرگ و میرهای ثبت شده در نقاط شهری و نقاط روستایی استان نیز قابل توجه است. با توجه به ساختار سنی جمعیت نقاط روستایی استان، می‌توان اذعان کرد که میزان بالای مرگ و میر ثبت شده مناطق روستایی به خاطر ساختار سنی پیرتر این مناطق است.

جدول ۸۵- تعداد و میزان مرگ و میر ثبت شده استان یزد و کشور به تفکیک وضع سکونت،
در سال های ۹۲-۱۳۸۵

سال	شرح	تعداد			میزان به ازای هزار نفر جمعیت کل شهری/روستایی		
		کل	نقاط شهری	نقاط روستایی	کل	نقاط شهری	نقاط روستایی
۱۳۸۵	کشور	۴۰۸۵۶۶	۲۵۷۴۳۶	۱۵۱۱۳۰	۵/۸	۵/۳	۶/۸
	استان یزد	۴۱۸۲	۳۳۷۸	۸۰۴	۴/۲	۴/۳	۴/۰
۱۳۹۰	کشور	۴۲۲۱۳۳	۳۰۵۴۷۵	۱۰۹۶۲۸	۵/۶	۵/۷	۵/۱
	استان یزد	۴۷۴۸	۴۱۲۷	۵۷۸	۴/۴	۴/۶	۳/۱
۱۳۹۵	کشور	۳۶۹۷۵۱	۲۷۴۸۷۰	۹۴۷۸۸	۴/۶	۴/۶	۴/۶
	استان یزد	۴۵۶۹	۳۹۴۸	۶۲۱	۴	۴/۱	۳/۷
۱۳۹۷	کشور	۳۵۷۶۸۷	۲۶۷۳۸۴	۹۰۳۰۳	۴/۴	۴/۴	۴/۴
	استان یزد	۴۷۳۷	۴۱۱۴	۶۲۳	۴	۴	۳/۷

مأخذ: محاسبه شده بر اساس اطلاعات سازمان ثبت احوال کشور

۳-۳-۴-۱۶- امید به زندگی

امید به زندگی^{۱۱} به عنوان یکی از اندازه‌های خلاصه سلامت جمعیت، به همراه سایر شاخص‌های بهداشتی، نتیجه عملکردهای نظام سلامت را جهت تعیین اولویت‌ها، تخصیص منابع و ارزشیابی برنامه‌های سلامت مشخص می‌کنند. بررسی مقادیر امید به زندگی یک جمعیت در طول زمان یا در مکان‌های مختلف با زمان‌های مشابه، امکان مقایسه برآیند نهایی عوامل خطر منتهی به مرگ و عوامل پیشگیری کننده از مرگ و میر را فراهم می‌سازد. به همین جهت یکی از بخش‌های اصلی مورد بررسی در استان یزد، میزان امید به زندگی آن در سال‌های ۱۳۸۵، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ می‌باشد.

همراه با افزایش خدمات پزشکی و امکانات بهداشتی و ظهور درمان‌های نوین، روند افزایشی در میزان امید به زندگی رخ داده است. این روند افزایشی هم در سطح کشوری و در سطح استانی دارای نوسان بوده است.

در سال ۱۳۹۵ امید به زندگی برای زنان استان ۷۶/۷ سال و برای مردان ۷۳/۲ سال بوده است، بنابراین امید به زندگی زنان استان با اختلاف، بیشتر از امید به زندگی مردان می‌باشد. ملاحظه می‌شود که در سال ۱۳۹۵، میزان

۱۱. منظور از امید به زندگی در بدو تولد، میانگین سال‌هایی است که یک فرد از بدو تولد در زمان و مکان معینی، زندگی خواهد کرد.

امید به زندگی در میان مردان استان، بالاتر از مردان کشور بوده است. به طور کلی طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵، امید به زندگی زنان و مردان استان یزد، روندی افزایشی طی کرده و به امید به زندگی مردان حدود ۲/۶ سال و به امید به زندگی زنان حدود ۳/۲ سال افزوده شده است.

جدول ۸۶- مقایسه امید به زندگی کل کشور و استان یزد به تفکیک جنس، در سال‌های ۹۵- (۱۳۸۵ سال)

استان یزد		کل کشور		سال
زن	مرد	زن	مرد	
۷۳/۵	۷۰/۶	۷۳/۶	۷۱/۷	۱۳۸۵
۷۳/۷	۷۰/۹	۷۴	۷۱/۵	۱۳۹۰
۷۶/۷	۷۳/۲	۷۵/۵	۷۲/۵	۱۳۹۵

مأخذ: بر اساس اطلاعات مرکز آمار ایران

۳-۳-۴-۱۷- پیش‌بینی جمعیت تا سال ۱۴۱۵

در مطالعات جمعیت‌شناسی آهنگ رشد جمعیت از اهمیت به‌سزایی برخوردار می‌باشد. به این ترتیب که آهنگ رشد جمعیت اگر متعادل باشد یک فرصت است و در صورتی که غیرمتعادل باشد یک تهدید محسوب می‌شود، برای دستیابی به تجزیه و تحلیل مناسب در این زمینه، ناگزیر به پیش‌بینی جمعیت هستیم. برای انجام پیش‌بینی از روش «ترکیبی پیش‌بینی جمعیت» بهره‌گرفته شده است. در این روش که متداول‌ترین روش پیش‌بینی جمعیت می‌باشد بر اساس عملکرد مجموعه عوامل موثر بر تغییر و تحولات جمعیت یعنی باروری، مرگ و میر، مهاجرت و ترکیب سنی و جنسی جمعیت استفاده شده است.

بر اساس پیش‌بینی مرکز آمار ایران، جمعیت استان یزد تا سال ۱۴۱۵ به بیش از یک میلیون و ۵۶۹ هزار نفر خواهد رسید. یعنی طی ۲۰ ساله‌ی ۱۳۹۵ تا ۱۴۱۵ حدود ۴۳۰۴۶۷ نفر (به ازای هر سال ۲۱۵۲۳ نفر) به جمعیت اضافه خواهد شد که این رقم به نسبت جمعیت کنونی و برای بازه زمانی ۲۰ سال، محدود است. همچنین بر اساس پیش‌بینی‌های بدست آمده در طول ۲۰ سال آینده^{۱۱} بیش از ۸۹ درصد جمعیت استان ساکن نقاط شهری و حدود ۱۱ درصد جمعیت استان ساکن نقاط روستایی خواهند بود.

^{۱۱} مبنای پیش‌بینی؛ جمعیت سال ۱۳۹۵ است.

جدول ۸۷- پیش‌بینی تعداد جمعیت کشور و استان یزد، بر اساس برآوردهای مرکز آمار ایران
تا سال ۱۴۱۵

سال	شرح	جمع			نقاط شهری			نقاط روستایی		
		مردوزن	مرد	زن	مردوزن	مرد	زن	مردوزن	مرد	زن
۱۴۰۰	کشور	۸۴۹۷۱۰۰۰	۴۲۹۳۷۰۰۰	۴۲۰۳۴۰۰۰	۶۴۳۹۷۰۰۰	۳۲۵۳۶۰۰۰	۳۱۸۶۱۰۰۰	۲۰۵۷۵۰۰۰	۱۰۴۰۱۰۰۰	۱۰۱۷۳۰۰۰
	استان یزد	۱۲۵۸۰۰۰	۶۴۷۰۰۰	۶۱۱۰۰۰	۱۰۸۵۰۰۰	۵۵۸۰۰۰	۵۲۷۰۰۰	۱۷۳۰۰۰	۸۹۰۰۰	۸۴۰۰۰
۱۴۰۵	کشور	۸۹۱۲۱۰۰۰	۴۴۹۵۰۰۰۰	۴۴۱۷۱۰۰۰	۶۸۹۸۲۰۰۰	۳۴۷۸۸۰۰۰	۳۴۱۹۵۰۰۰	۲۰۱۳۹۰۰۰	۱۰۱۶۳۰۰۰	۹۹۷۶۰۰۰
	استان یزد	۱۳۶۹۰۰۰	۷۰۳۰۰۰	۶۶۶۰۰۰	۱۱۹۴۰۰۰	۶۱۳۰۰۰	۵۸۱۰۰۰	۱۷۵۰۰۰	۹۰۰۰۰	۸۵۰۰۰
۱۴۱۰	کشور	۹۲۴۶۰۰۰۰	۴۶۵۶۲۰۰۰	۴۵۸۹۸۰۰۰	۷۲۸۷۷۰۰۰	۳۶۶۹۴۰۰۰	۳۶۱۸۳۰۰۰	۱۹۵۸۳۰۰۰	۹۸۶۸۰۰۰	۹۷۱۵۰۰۰
	استان یزد	۱۴۴۶۰۰۰	۷۴۲۰۰۰	۷۰۴۰۰۰	۱۲۷۲۰۰۰	۶۵۳۰۰۰	۶۱۹۰۰۰	۱۷۴۰۰۰	۸۹۰۰۰	۸۵۰۰۰
۱۴۱۵	کشور	۹۵۲۷۸۰۰۰	۴۷۹۰۸۰۰۰	۴۷۳۷۰۰۰۰	۷۶۳۴۷۰۰۰	۳۸۳۸۱۰۰۰	۳۷۹۶۵۰۰۰	۱۸۹۳۲۰۰۰	۹۵۲۷۰۰۰	۹۴۰۵۰۰۰
	استان یزد	۱۵۶۹۰۰۰	۸۰۵۰۰۰	۷۶۵۰۰۰	۱۳۹۸۰۰۰	۷۱۷۰۰۰	۶۸۱۰۰۰	۱۷۱۰۰۰	۸۸۰۰۰	۸۳۰۰۰

مأخذ: مرکز آمار ایران

۳-۳-۴-۱۸- جمع بندی

- استان یزد با جمعیتی بالغ بر ۱ میلیون و ۲۳۶ هزار نفر (برآورد مرکز آمار ایران برای سال ۱۳۹۹)، ۱/۵ درصد از جمعیت کشور را شامل می‌شود. از جمله شاخص‌های قابل توجه در این استان بالا بودن نسبت جمعیت شهرنشین است، بطوریکه بر اساس برآورد مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۹، بیش از ۸۶ درصد جمعیت استان را شهرنشینان تشکیل می‌دهند. رتبه استان یزد به لحاظ شاخص نسبت جمعیت شهرنشین، ۵ بوده است.
- استان یزد ۲۴مین استان کشور به لحاظ تعداد جمعیت است و در رده استان‌های، کم جمعیت کشور محسوب می‌شود.
- ساختار سنی جمعیت کنونی استان یزد نماینگر قرار گرفتن سهم قابل توجهی از جمعیت در سنین جوانی و میانسالی (فعال بالقوه) است؛ میانگین سنی جمعیت (۲۹/۹ سال)، بالا بودن سهم جمعیت ۶۴-۱۵ ساله (۶۷/۱ درصد از کل جمعیت) گواه این مطلب هستند.
- مطابق با نتایج سرشماری سال ۱۳۹۵، نسبت جنسی استان یزد برابر با ۱۰۶/۱ بدست آمده است و رتبه استان یزد به لحاظ این شاخص، ۲ بوده است. بعبارتی این استان بعد از استان بوشهر، بالاترین نسبت جنسی را در سطح کشور به خود اختصاص داده است که این امر بدلیل مهاجرپذیری استان نیز می‌باشد.
- درصد رشد سالانه جمعیت استان طی دوره ۹۵-۱۳۹۰، پایین‌تر از میانگین رشد سالانه کشور بوده است. در این دوره درصد رشد سالانه جمعیت استان ۱/۱۷ درصد گزارش شده است.

- تراکم جمعیتی در استان همواره بسیار پایین‌تر از کشور بوده است و عدم توازن جمعیتی در میان شهرستان‌های استان نیز مشهود است.
- رتبه استان یزد به لحاظ شاخص تراکم جمعیت؛ ۲۸ می‌باشد، به عبارتی بعد از استان‌های خراسان جنوبی، سمنان و سیستان و بلوچستان، این استان پایین‌ترین تراکم جمعیتی را به خود اختصاص داده است.
- آمار مهاجرت استان (با کسر مهاجرت‌های داخل استانی) نشان می‌دهد که جمعیت مهاجر وارد شده به استان (طی دوره ۹۵-۱۳۹۰) حدود ۵/۵ درصد از جمعیت استان را شامل می‌شود، در استان یزد جدای از بحث پیروی از خانوار، مهاجرت‌های به علت انجام یا پایان تحصیل و مهاجرت‌های شغلی (جستجوی کار، جستجوی کار بهتر و انتقال شغلی) بر سایر علل برتری داشته‌اند، بنابراین بیشتر مهاجران وارد شده به استان یزد، مهاجران دائمی محسوب می‌شوند.
- الگوی مهاجرت نیز حاکی است که ۷۰/۲ درصد از مهاجران وارد شده به استان یزد، شهر به شهر بوده است.
- مبدأ اقامت مهاجران نیز نشان می‌دهد که در طول ۵ ساله‌ی ۹۵-۱۳۹۰، بیش از ۷۳ درصد از مهاجران از استان‌های دیگر به استان یزد وارد شده‌اند. مهاجرانی که از استان‌های دیگر به استان یزد وارد شده‌اند عمدتاً از استان‌های فارس، اصفهان، کرمان، تهران، سیستان و بلوچستان و خوزستان بوده‌اند. سهم بالایی از مهاجران خارجی مربوط به کشور افغانستان می‌باشند.
- خالص مهاجرت استان نیز در طول سال‌های ۱۳۵۵ تا ۱۳۹۵، همواره مثبت بوده است، این امر دلالت بر مهاجرپذیری استان دارد. گفتنی است که طی بازه مورد بررسی به استان یزد نزدیک ۱۲۰ هزار نفر مهاجر وارد شده است.
- در خصوص متوسط بعد خانوارهای ساکن در این استان باید گفت که بعد خانوار با میانگین کشوری، برابر گزارش شده است و نکته حائز اهمیت در مورد خانوارهای استان این است که؛ بر اساس نتایج آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن (سال ۱۳۹۵)، حدود ۱۰/۵ درصد (معادل ۳۵۷۷۶ خانوار) از خانوارهای استان زن سرپرست بوده‌اند و حدود ۵۶ درصد از خانوارهای زن سرپرست، خانوارهای یک‌نفره (خودسرپرست) بوده‌اند. رتبه استان یزد به لحاظ شاخص نسبت زنان سرپرست خانوار، ۲۹ بوده است، عبارتی در رده استان‌های با نسبت پایین خانوار زن سرپرست قرار دارد.
- بر اساس آمار سال ۱۳۹۷ سازمان ثبت احوال، میزان خام ولادت در استان، بالاتر از میانگین کشوری می‌باشد و باروری کل در استان برابر با ۲/۴۸ بوده که بالاتر از کل کشور است.

- میزان خام مرگ و میرهای ثبت شده برای سال ۱۳۹۷ در استان از میانگین کشوری، کمی پایین تر گزارش شده است. این امر متأثر از جوان تر بودن ساختار سنی جمعیت استان یزد نیز می باشد.

۳-۵- وضعیت سواد و تعلیم و تربیت رسمی - عمومی

۳-۵-۱- تعلیم و تربیت رسمی - عمومی

آموزش عمومی شامل دوره های ابتدایی، راهنمایی، متوسطه عمومی و فنی و حرفه ای می باشد و مسئولیت اجرای آن با وزارت آموزش و پرورش است. شایان ذکر است که از سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱ با تغییر نظام آموزش عمومی مقاطع تحصیلی شامل ابتدایی، متوسطه دوره اول و متوسطه دوره دوم است. در ادامه آمار بخش تعلیم و تربیت رسمی عمومی با تمرکز بر استان یزد ارائه خواهد شد و در نهایت ضمن احصاء مهم ترین مسائل و چالش های آموزش عمومی راهکارهایی برای بهبود این وضعیت پیشنهاد خواهد شد.

۳-۵-۱-۱- آمار و اطلاعات

- در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ از مجموع ۲۶۲۴۷۹ دانش آموز مشغول به تحصیل در سطح استان، ۱۳۵۶ نفر در دوره آموزش استثنایی (۵۱/۰ درصد و ۸۷/۰ درصد دانش آموزان استثنایی کشور)، ۱۸۷۳۵ نفر در دوره پیش دبستانی (۱۳/۷ درصد دانش آموزان)؛ ۱۴۱۵۶۸ نفر در دوره ابتدایی (۹۳/۵۳ درصد و پایین تر از میانگین کشوری با ۶/۵۴ درصد)، ۵۳۳۳۲ نفر در دوره متوسطه اول (۳۱/۲۰ درصد و پایین تر از میانگین کشوری با ۷/۲۲ درصد)، ۴۲۶۴۸ نفر در دوره متوسطه دوم (۲۴/۱۶ درصد و پایین تر از متوسط کشوری با ۱۸ درصد) و ۱۶۸۶۶ دانش آموز در دوره بزرگسال (۸۴/۱ درصد) مشغول به تحصیل بوده اند.
- از کل دانش آموزان استان ۱۴/۵۱ درصد را پسران و ۸۶/۴۸ درصد را دختران تشکیل می دهند.
- نرخ پوشش تحصیلی در دوره ابتدایی ۴/۹۹ درصد می باشد. پوشش تحصیلی در دوره متوسطه اول ۹۸ درصد و در متوسطه دوم ۹۲ درصد می باشد. بر اساس آمار رسمی اداره کل آموزش و پرورش استان یزد در سال ۱۳۹۸ حدود ۱۰۰۰ نفر کودک بازمانده از تحصیل وجود داشتند که از طریق برنامه آبا (آشتی با آموزش) حدود ۲۵۳ نفر به چرخه آموزش برگشت داده شدند.

- بر اساس آمار سازمان نوسازی، توسعه و تجهیز مدارس کشور، سرانه مطلوب فضای آموزشی در کشور ۸/۴ متر مربع است. سرانه متوسط فضای آموزشی در کشور نیز ۵/۱۸ متر مربع است.^{۱۳} در استان یزد سرانه فضای آموزشی ۸/۳ متر می‌باشد و بالاتر از میانگین کشوری است. از این حیث استان یزد رتبه اول کشوری را دارا می‌باشد.
- بر اساس آمار حدود ۲۸ درصد از مدارس استان یزد نیازمند تعمیر و مقاوم‌سازی هستند. بر اساس آمار اداره کل آموزش و پرورش ۵۲۹ مدرسه بلااستفاده در سطح استان وجود دارد.
- بر اساس اطلاعات سالنامه آماری سال ۱۳۹۸ استان یزد حدود ۱۸ هزار نفر شاغل در آموزش و پرورش هستند که شامل گروه معلمان (آموزگار، دبیر، هنرآموز و استادکار)، گروه مدیریت (مدیر، معاون پرورشی، معاون فناوری، معاون اجرایی، معاون امور عمومی و معاون آموزشی) و گروه کیفیت‌بخشی (شامل مشاور، مربی امور تربیتی پرورشی، مراقبت سلامت، سرپرست بخش، سرپرست آموزش، سرپرست شبانه‌روزی، مسئول سوادآموزی مجتمع، مسئول توانبخشی و متصدی سایت رایانه) می‌باشد. با این وجود، استان یزد با کمبود حدود ۲۴۰۰ نیرو روبرو است.
- بر اساس آمار اداره کل آموزش و پرورش استان، حدود ۱۰ درصد از دانش‌آموزان استان به خصوص در بخش روستایی و... به دلایلی مانند نبود اینترنت و گوشی هوشمند از دسترسی سامانه شاد محروم هستند. آن دسته از دانش‌آموزانی که به شبکه شاد دسترسی ندارند تعدادی در کلاس‌های حضوری (دانش‌آموزان روستایی)، تعدادی از آموزش‌های تلویزیونی و تعدادی نیز از درسنامه‌ها و محتواهای درسی تولید شده از سوی مدارس، استفاده می‌کنند.

جدول ۸۸- آمار و اطلاعات بخش آموزش و پرورش استان یزد

سال و مقطع تحصیلی	جمع	پسر	دختر	معلم	مدیریت و کیفیت بخشی	تعداد آموزشگاه	تعداد کلاس درس
۹۹-۱۳۹۸	۲۶۲۴۷۹	۱۳۴۲۳۲	۱۲۸۲۴۷	۷۵۶۶	۳۶۸۱	۲۱۳۹	۱۰۰۳۸
آموزش استثنایی	۱۳۵۶	۸۰۵	۵۳۰	۲۸۵	۸۹	۷۰	۲۲۹
پیش دبستانی	۱۸۳۳۵	۹۵۳۲	۹۲۰۳			۴۸۴	۱۰۷۸
ابتدایی	۱۴۱۵۶۸	۷۲۶۶۰	۶۸۹۰۸	۳۱۹۵	۱۵۴۲	۸۲۲	۵۶۵۳
متوسطه دوره اول	۵۳۳۳۲	۲۷۱۷۱	۲۶۱۶۱	۱۸۳۷	۹۲۰	۳۶۰	۱۹۶۸
متوسطه دوره دوم	۴۲۶۴۸	۲۰۹۹۹	۲۱۶۴۹	۲۲۴۹	۱۱۳۰	۲۸۵	۲۰۱۰
بزرگ سال (دوره اول متوسطه)	۴۴۱	۳۲۷	۱۱۴	۰	۰	۱۸	۰
بزرگ سال (دوره دوم متوسطه)	۴۳۹۹	۲۷۴۰	۱۶۵۹	۰	۰	۱۰۰	۰

^{۱۳} در فضای آموزش شهری سرانه ۴/۹۶ متر مربع و در فضاهای آموزش روستایی سرانه ۵/۸۱ متر مربع است.

۳-۳-۵-۱-۲- مهم ترین مسائل آموزش و پرورش استان یزد

۱. کمبود و غیراستاندارد بودن فضای آموزشی؛
۲. تخریبی بودن بیش از ۵۰ درصد مدارس در برخی از شهرستان های استان؛
۳. کمبود نیروی انسانی (۲۴۰۰ هزار معلم)؛
۴. عدم دسترسی حدود ۱۰ درصد دانش آموزان شهری و روستایی به سامانه شاد به دلیل در دسترس نبودن اینترنت و گوشی های هوشمند؛
۵. تراکم پایین دانش آموزان در برخی از شهرستان ها مانند تفت و بالا رفتن هزینه ارایه آموزش؛
۶. کمبود اعتبار لازم برای پرداخت معوقات نیروهای خرید خدمات آموزشی و معلمان حق التدریسی؛

۳-۳-۵-۱-۳- راهکارهای پیشنهادی

به منظور بهبود وضعیت تشریح شده در بالا و انجام اقدامات مقتضی در خصوص مسایل احصائی راهکارهای زیر ارایه می گردد:

۱. تأمین، تجهیز و نوسازی فضای آموزشی در سطح استان؛
۲. تأمین نیروی انسانی از طریق دانشگاه فرهنگیان، تبدیل وضعیت نیروهای حق التدریس و
۳. بهبود وضعیت دسترسی به آموزش های مجازی (سامانه شاد) از طریق ایجاد زیرساخت ها و
۴. تجمع مدارس با تراکم کم با هدف کاهش هزینه های آموزشی در برخی از شهرستان ها؛
۵. پرداخت معوقات معلمان خرید خدمات آموزشی و حق التدریسی با هدف ارتقای سطح انگیزه حرفه ایی پرسنل؛

۳-۳-۵-۲- وضعیت سواد در استان یزد

وضع سواد در بین افراد جامعه یکی از معیارهای مهم در تعیین میزان توسعه یافتگی کشورها بشمار می آید و بررسی روند تغییرات آن بیانگر چگونگی پیشرفت و توسعه نیروی انسانی در آن جامعه است. یکی از مهمترین شاخص ها در این زمینه میزان باسوادی است. به طور کلی، بررسی این شاخص در سال های بعد از انقلاب حاکی از روند افزایشی آن و توجه به مسئله آموزش عمومی در برنامه ریزی ها و سیاست های کشور است. با این مقدمه کوتاه در این بخش تلاش خواهد شد وضعیت سواد در استان یزد مورد بررسی قرار گیرد و در نهایت دلالت های این مطالعه برای تدوین برنامه های راهبردی استان استخراج شود.

جدول ۸۹- وضعیت نرخ باسوادی در استان یزد

نرخ باسوادی (درصد)	جنس / سکونت‌گاه
۹۲/۹	مردان
۸۸/۶	زنان
۹۲/۰	شهری
۸۴/۱	روستایی
۹۰/۹	نرخ کلی سواد

- بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن سال‌های ۱۳۶۵، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ نرخ باسوادی استان به ترتیب برابر ۶۹/۶ درصد، ۸۳/۶ درصد، ۸۸/۱ درصد، ۸۷/۸ درصد، ۹/۹ درصد بوده است.
- بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵ میزان باسوادی مردان و زنان ۶ ساله و بیشتر استان به ترتیب معادل ۹۲/۹ درصد (بالاتر از متوسط کشوری با ۹۱ درصد) و ۸۸/۶ (بالاتر از متوسط کشوری با ۸۴/۲) بوده است. میزان باسوادی در نقاط شهری و روستایی به ترتیب ۹۲/۰ درصد (بالاتر از متوسط کشوری با ۹۰/۸) و ۸۴/۱ درصد (بالاتر از متوسط کشوری با ۷۸/۵) درصد بوده است. فاصله باسوادی مردان و زنان در سطح استان حدود ۴ درصد و فاصله باسوادی در نقاط شهری و روستایی حدود ۶ درصد می‌باشد. به طور کلی استان یزد در شاخص‌های چهارگانه از سطح متوسط کشوری بالاتر می‌باشد. به طور کلی، استان یزد رتبه ۴ را در وضعیت سواد کشور دارا می‌باشد.
- بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ شهرستان بافق با ۹۲/۹ درصد و شهرستان تفت با ۸۰/۹ درصد به ترتیب بیشترین و کمترین میزان باسوادی را در استان یزد دارا هستند.
- بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵، حدود ۲۳ هزار نفر بی‌سواد در بازه سنی ۱۰ تا ۴۹ ساله در استان وجود دارند که جامعه هدف سوادآموزی را تشکیل می‌دهند. بر اساس این آمار، استان یزد رتبه نخست سواد را در این بازه سنی دارا می‌باشد. در سال ۱۳۹۸ حدود ۴۸۲۵ نفر در دوره‌های سه‌گانه سوادآموزی، تحکیم و انتقال شرکت کرده‌اند. در طی سال‌های اخیر استان یزد رتبه برتر شاخص‌های ارایه خدمات سوادآموزی را دارا بوده است. مضاف بر این، از سال ۹۳ تاکنون ۹ هزار و ۱۰ تبعه خارجی در استان باسواد شدند و بیش از هزار و ۴۰۵ نفر نیز در دوره تکمیلی آموزش دیدند.

- بر اساس آخرین آمار معاونت سوادآموزی اداره کل آموزش و پرورش یزد، ۵ مرکز یادگیری محلی در استان وجود دارد که در کنار آموزش سواد پایه به سوادآموزان این استان مواردی شامل حرفه‌آموزی و ایجاد اشتغال و تولید نیز جزء فعالیت آنها است. بر اساس آمار سازمان نهضت سوادآموزی حدود ۵۱۲ مرکز یادگیری محلی در کشور وجود دارد که سهم استان یزد حدود ۰/۹۷ درصد می‌باشد. تعداد آموزشیاران استان یزد ۴۴۰ نفر می‌باشند.

۳-۳-۵-۲- مهم‌ترین مسائل سوادآموزی

۱. گسترده‌گی استان و پراکنده‌گی بی‌سوادان و دشواری و هزینه‌بردار بودن دسترسی به آنها؛
۲. پایین بودن تقاضای اجتماعی به دلیل نبود انگیزه برای دریافت خدمات سوادآموزی و در نتیجه پایداری وضعیت بی‌سوادی؛
۳. نبود اطلاعات دقیق و درست از بی‌سوادان استان؛
۴. دشواری مربوط به ارائه خدمات سوادآموزی در دوران کرونا؛
۵. عدم وجود امنیت شغلی، دستمزد پایین آموزش‌دهنده‌ها، مشکلات بیمه آموزشیاران و در نتیجه کاسته شدن از انگیزه حرفه‌ای آنها؛
۶. مساله بی‌سوادی اتباع خارجی مهاجر به استان؛

۳-۳-۵-۳- راهکارهای پیشنهادی

- ۱- استفاده از امکانات آموزش و پرورش در فرایند سوادآموزی به دلیل عمق حکمرانی آموزش و پرورش؛
- ۲- انجام اقدامات فرهنگی مانند ارائه مشاوره به افراد و توجیه آنها در خصوص اهمیت و مزایای سوادآموزی برای آنها؛
- ۳- ایجاد سامانه یکپارچه شناسایی افراد بی‌سواد با استفاده از همه ظرفیت‌های موجود؛
- ۴- اولویت‌گذاری مناطق روستایی و دورافتاده برای ارائه خدمات سوادآموزی و بهره‌گیری از ظرفیت‌های آموزش و پرورش و مدارس برای ارائه خدمات به این افراد در دوران کرونا؛
- ۵- تعیین تکلیف در خصوص وضعیت استخدامی و بیمه آموزشیاران به منظور ایجاد انگیزه بیشتر در نیروهای انسانی؛
- ۶- شناسایی و ارائه خدمات سوادآموزی به اتباع خارجی مهاجر به استان؛

۳-۵-۳- وضعیت آموزش عالی در استان یزد

۳-۵-۳-۱- آمار و اطلاعات

- در حوزه آموزش عالی با توجه به تقسیم‌بندی‌های صورت گرفته مبتنی بر سیاست‌ها و ضوابط اجرایی حاکم بر آمایش آموزش عالی در جمهوری اسلامی ایران (مصوبه جلسه ۷۷۶ مورخ ۱۸/۱۳۹۴/۱۲ شورای عالی انقلاب فرهنگی) استان یزد در منطقه ۶ جانمایی شده است: منطقه ۶ شامل استان‌های یزد، اصفهان و چهارمحال و بختیاری و دانشگاه‌های یزد، صنعتی اصفهان، اصفهان، هنر اصفهان، کاشان، شهرکرد، آیت الله حائری، اردکان، دانشکده فنی و مهندسی گلپایگان، دانشکده ریاضی و کامپیوتر خوانسار.
- در سال ۹۸-۹۹ تعداد کل دانشجویان استان برابر ۶۸۴۲۵ نفر بوده است که ۳۴۶۲۰ نفر (۵۰/۵۹) درصد مرد و ۳۳۸۰۵ نفر (۴۹/۴۰) درصد زن بوده‌اند.
- از کل دانشجویان ۱۴/۵۳ درصد در مقطع کاردانی (۹۹۴۴ دانشجو)، ۶۰/۵۸ درصد در مقطع کارشناسی (۴۱۴۵۸ دانشجو)، ۱۷/۶۳ درصد در مقطع کارشناسی ارشد (۱۲۰۶۸ دانشجو)، ۷/۲۴ درصد در دکتری حرفه‌ای و تخصصی (۴۹۵۵ دانشجو) تحصیل می‌کنند.
- بر اساس آمار، از تعداد کل دانشجویان استان:
 ۱. ۹/۳ درصد (۶۴۳۷ دانشجو) در گروه پزشکی (بالا تر از متوسط کشوری با ۷/۲۶ درصد)؛
 ۲. ۴۸/۱۵ درصد (۳۲۹۴۷ دانشجو) در گروه علوم انسانی (پایین تر از متوسط کشوری با ۴۸/۵ درصد)؛
 ۳. ۵/۳۲ درصد (۳۶۴۶ دانشجو) در گروه علوم پایه (پایین تر از متوسط کشوری با ۶/۲ درصد)؛
 ۴. ۲۶/۴۶ درصد (۱۸۱۰۶ دانشجو) در گروه فنی مهندسی (پایین تر از متوسط کشوری با ۲۶/۵)؛
 ۵. ۲/۳۴ درصد (۱۶۰۵ دانشجو) در گروه کشاورزی و دامپزشکی (پایین تر از متوسط کشوری با ۳/۷۶ درصد)؛
 ۶. ۸/۳ درصد (۵۶۸۴ دانشجو) در گروه هنر (بالا تر از متوسط کشوری با ۳/۳۷ درصد) مشغول به تحصیل بوده‌اند.
- دانش‌آموختگان دوره‌های تحصیلی مختلف در سال ۹۸-۱۳۹۷، ۱۴۰۳۱ نفر بوده‌اند که از این تعداد:
 ۱. ۲۶/۱۲ درصد مربوط به دوره کاردانی (۳۶۶۵ نفر)؛
 ۲. ۴۹/۶۶ درصد مربوط به دوره کارشناسی (۶۹۶۸ نفر)؛
 ۳. ۲۰/۱۳ درصد مربوط به دوره کارشناسی ارشد (۲۸۲۵ نفر)؛

۴. ۲/۲۲ درصد مربوط به دکتری حرفه‌ای (۳۱۲ نفر)؛

۵. ۱/۸۶ درصد مربوط به دکتری تخصصی (۲۶۱ نفر)؛

- بر اساس آمار ارایه شده در سال ۱۳۹۵ در استان یزد ۶۳ موسسه آموزش عالی وجود دارد (۲/۲) درصد از مؤسسات آموزش عالی کشور) که شامل ۳ واحد دولتی (وزارت عتف)، ۹ واحد دانشگاه پیام‌نور، ۲۳ واحد علمی - کاربردی، ۲ واحد دانشگاه فرهنگیان، ۹ موسسه فنی و حرفه‌ای، ۱ واحد وزارت بهداشت، ۳ موسسه غیردولتی - غیرانتفاعی و ۱۲ واحد دانشگاه آزاد می‌باشد.
- در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸، تعداد آموزشگران دانشگاهی تمام وقت مؤسسات آموزش عالی، ۱۸۳۶ نفر بوده است. ۷۵ درصد (۱۳۷۸) از آموزشگران مرد و ۲۵ درصد (۴۵۸) زن بوده‌اند.
- نسبت دانشجوی به استاد بر اساس آمار وزارت عتف حدود ۴۸/۵۴ می‌باشد که نسبت به متوسط کشوری که ۴۹/۷ نفر می‌باشد در سطح پایین تری قرار دارد.
- بر اساس آمار آمایش آموزش عالی سهم شاغلان با تحصیلات عالی به کل شاغلان استان حدود ۲۴/۲۱ درصد است و سهم شاغلان با تحصیلات عالی استان به کل شاغلان عالی کشور ۱/۸۳ درصد می‌باشد.

۳-۳-۵-۲- مهم ترین مسائل آموزش عالی

بر اساس گزارشات و تحلیل‌های ارایه شده مهم ترین مسائل آموزش عالی استان به شرح ذیل می‌باشد:

۱. عدم تناسب رشته‌ها با نیازهای بازار کار، شرایط بومی منطقه و مزیت‌های نسبی موجود در استان یزد به دلیل فقدان آمایش آموزش عالی و در نتیجه بیکاری دانش‌آموختگان؛
۲. مشکلات زیرساختی و ضعف دسترسی به آموزش در دوران کرونا؛
۳. مدرک گرایی صرف و کم مهارت بودن فارغ‌التحصیلان دانشگاهی و در نتیجه افزایش بیکاری؛
۴. ضعف رابطه دانشگاه با صنعت و بازار کار؛

۳-۳-۵-۳- راهکارهای پیشنهادی

۱. انجام مطالعات آمایشی در سطح آموزش عالی استان و تطابق آموزش‌ها و پژوهش‌های دانشگاهی با نیازها و مزیت‌های استان؛
۲. بهبود وضعیت آموزش‌های مجازی از طریق تقویت زیرساخت‌ها و آموزش مدرسان و دانشجویان؛
۳. ماموریت‌گرایی و مهارت‌محور نمودن رشته‌های تحصیلی و استفاده از راهکار تغییر از عرضه محوری به تقاضامحوری؛

۴. تعمیق رابطه دانشگاه با صنعت مبتنی بر جهت‌دهی به پژوهش‌ها و آموزش‌های دانشگاهی در راستای نیازهای بخش صنعت؛

۳-۴- بررسی نظام اقتصادی و تولید

بر اساس آخرین نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن در آبان ۱۳۹۵ جمعیت استان ۱۱۳۸۵۳۳ نفر بوده که در مقایسه با سرشماری عمومی نفوس و مسکن آبان ۱۳۹۰، متوسط رشد سالانه جمعیت معادل ۲/۵۳ درصد بوده است. توزیع ساختار نسبی جمعیت استان نشان می‌دهد که سهم جمعیت گروه سنی ۱۴-۰ ساله از کل جمعیت استان برابر ۲۷ درصد بوده، ۶۴-۱۵ ساله برابر ۶۷/۱ درصد، ۶۵ ساله و بیشتر برابر ۵/۹ درصد بوده است. در سرشماری ۱۳۹۵ تعداد ۳۴۰۶۵۷ خانوار در استان به صورت معمولی، گروهی و موسسه‌ای وجود داشته که از این تعداد خانوار، ۲۹۰۶۶۸ خانوار در نقاط شهری و ۴۹۶۸۸ خانوار در نقاط روستایی ساکن بوده است. بعد خانوار در استان در این سرشماری برابر ۳/۳ نفر بوده است. مقایسه نتایج سرشماری سال ۱۳۹۵ با نتایج سرشماری سال ۱۳۹۰ نشان می‌دهد که در طی ۵ سال به جمعیت استان ۱۳۳۷۶۳ نفر افزوده شده است. در سال ۱۳۹۵ از کل جمعیت استان، ۸۵/۳ درصد در نقاط شهری و ۱۴/۷ درصد در نقاط روستایی ساکن بوده است. بر اساس تقسیمات سیاسی سال ۱۳۹۵، استان یزد دارای ۲۱ شهر بوده و شهر یزد به عنوان مرکز استان، ۵۴/۵ درصد جمعیت شهری و ۴۶/۵ درصد جمعیت کل استان را به خود اختصاص داده است. بر اساس نتایج طرح آمارگیری از نیروی کار در سال ۱۳۹۸، ۴۶/۲ درصد جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر در استان از نظر اقتصادی فعال بوده‌اند که نرخ بیکاری در میان این گروه جمعیتی برابر ۱۳/۲ درصد و نرخ بیکاری جوانان ۲۴-۱۵ ساله برابر ۳۲/۵ درصد است. در سال مذکور سهم اشتغال در بخش کشاورزی ۷ درصد، بخش صنعت ۴۳/۷ درصد و بخش خدمات ۴۹/۳ درصد می‌باشد. استان یزد یکی از استان‌ها با کمترین میزان نرخ اشتغال در زمینه کشاورزی است. در عوض بخش صنعتی استان یکی از مهم‌ترین بخش‌های استان جهت توسعه است. بررسی اشتغال بخش صنعتی نشان می‌دهد که اشتغال بخش صنعتی این استان در مقایسه با سایر بخش‌های اقتصادی رتبه نخست در کشور را دارد. این استان نظر نظر بار تکفل خالص و ناخالص مناطق شهری پایین‌تر از متوسط کشوری قرار دارد. بررسی متوسط درآمد سالانه خانوار در مناطق شهری بیانگر پایین بودن آن در مقایسه با مناطق شهری کشور است. اما بررسی این وضعیت در مناطق روستایی بیانگر بالا بودن آن است و از این نظر وضعیت استان در شرایطی مطلوبی در مقایسه با مناطق روستایی کل کشور دارد. در واقع رتبه استان در این زمینه چهارم است. وضعیت صنعتی استان موجب شده است که این استان مکانی برای مهاجران افغانستانی گردد. از این رو نرخ مشارکت اقتصادی استان به ویژه در مناطق شهری در سطح بالایی

قرار دارد. بررسی شاخص ضریب جینی نیز نشان می‌دهد که در مناطق شهری اختلاف درآمدی میان دهک‌های پایین و بالای جامعه در سطح بالایی است. اما در مناطق روستایی یزد جز استان‌هایی با کمترین میزان اختلاف درآمدی است. استان یزد در سال ۱۳۹۷ با جذب ۸۶۰ میلیون دلار سرمایه‌گذاری خارجی در رتبه اول استان‌های کشور در جذب سرمایه‌گذاری خارجی را دارد بررسی میزان جذب سرمایه حکایت از روند صعودی استان د جذب سرمایه‌گذاری خارجی است. بنابراین استان یزد دارای ظرفیت‌های زیادی در جذب سرمایه‌گذاری خارجی دارد. با توجه به قابلیت بالای استان در بخش‌های صنعتی و معدنی سرانه تولید استان در سطح بالایی قرار دارد. طی سال‌های مورد بررسی ۹۰-۹۷ رتبه استان از نظر سرانه تولید سه بوده است. در واقع استان یزد بعد از بوشهر و تهران در رتبه سوم قرار دارد.

جدول ۹۰- نمای کلی وضعیت استان یزد در مقایسه با کشور در سال ۹۸

شاخص	بخش	یزد	کشور	رتبه در کشور
اندازه بازار خانگی	سهم جمعیتی (۱۳۹۵)	۱/۴	۱۰۰	۲۴
	سهم جمعیت شهری (۱۳۹۵)	۱/۶	۱۰۰	۲۱
	سهم جمعیت روستایی (۱۳۹۵)	۰/۸	۱۰۰	۲۹
	تراکم نسبی جمعیت (نفر در کیلومتر مربع)	۱۶	۵۱	۲۸
	میزان شهرنشینی	۸۵/۹	۷۵/۱	۵
نرخ اشتغال	مناطق شهری	۸۶/۱	۸۸/۲	-
	مناطق روستایی	۹۱/۲	۹۲/۷	-
سهم اشتغال	کشاورزی	۷	۱۷/۷۵	-
	صنعت	۴۳/۷	۳۱/۹۵	-
	خدمات	۴۹/۳	۵۰/۲۵	-
نرخ بیکاری	جمعیت کل	۱۳/۳	۱۰/۶	۷
	مناطق شهری	۱۳/۹	۱۱/۸	۹
بار تکفل خالص	مناطق روستایی	۸/۸	۷/۳	۹
	مناطق شهری	۱/۹۸	۲/۰۹	۲۳
بار تکفل ناخالص	مناطق شهری	۲/۴۸	۲/۷۱	۲۷
درآمد	متوسط درآمد سالانه یک خانوار شهری	۴۹۶۲۳۸	۵۴۱۰۰۷	۷
	متوسط درآمد سالانه یک خانوار روستایی	۴۰۰۱۷۴	۲۹۷۰۲۲	۴
ضریب جینی	مناطق شهری	۰/۳۲۵۰	۰/۳۸۲۸	۱۱
	مناطق روستایی	۰/۲۸۷۵	۰/۳۵۳۹	۲۷
نرخ مشارکت اقتصادی	جمعیت کل	۴۱/۶	۳۹/۹	۱۱
	مناطق شهری	۴۱/۵	۳۹/۲	۴
	مناطق روستایی	۴۲/۳	۴۲/۳	۱۵
سرمایه‌گذاری خارجی	میزان جذب سرمایه (هزار دلار) (۱۳۹۷)	۸۶۰۱۵۹	۵۱۰۴۶۴۲	۱
نرخ رشد سپرده‌های بانکی	-	۳۱/۸	۳۱/۴	۲۲
سرانه تولید ناخالص داخلی استان	هزار ریال به نفر (۱۳۹۶)	۲۶۷۱۵۶	۱۸۴۵۸۴	۳

تولید ناخالص داخلی

بررسی تولید ناخالص داخلی استان یزد نشان می‌دهد که به طور متوسط استان یزد ۱/۴۸ درصد از تولید ناخالص داخلی ایران را طی دو دهه اخیر داشته است. بررسی این شاخص در تولید ناخالص داخلی بدون نفت که وضعیت اقتصادی استان را بهتر نمایش می‌دهد، نشان داد که در تمامی سال‌های مورد بررسی سهم تولید ناخالص داخلی بدون نفت استان یزد نزدیک به ۱/۸۲ درصد بوده است. موضوع مهم دیگر این است که روند تولید ناخالص داخلی استان نشان می‌دهد که سهم تولید ناخالص داخلی (با و بدون نفت) استان از سال ۱۳۷۹ تا ۱۳۹۷ روند صعودی داشته است و سهم تولید ناخالص داخلی استان نسبت به کشور افزایش پیدا کرده است. این موضوع نشان می‌دهد که استان در مسیر درست توسعه اقتصادی قرار دارد.

جدول ۹۱- تولید ناخالص داخلی (میلیون ریال)

سال	تولید ناخالص داخلی			تولید ناخالص داخلی بدون نفت		
	کل کشور	یزد	سهم درصدی	کل کشور	یزد	سهم درصدی
۱۳۷۹	۶۳۰۰۳۸۶۲۳	۷۲۳۰۱۷۲	۱.۱۵	۵۱۲۳۴۰۲۰۰	۷۲۳۸۴۴۹	۱.۴۱
۱۳۸۰	۷۳۳۹۰۸۹۸۲	۹۱۰۱۲۴۳	۱.۲۴	۶۱۴۱۷۶۶۷۶	۹۰۹۷۸۳۵	۱.۴۸
۱۳۸۱	۹۵۴۲۴۰۲۷۳	۱۱۷۱۳۴۴۹	۱.۲۳	۷۷۸۸۵۶۴۵۴	۱۱۷۰۳۶۶۳	۱.۵۰
۱۳۸۲	۱۱۸۹۲۸۶۸۷۹	۱۴۰۵۶۲۰۴	۱.۱۸	۹۶۵۷۵۷۱۳۱	۱۴۰۳۶۴۸۴	۱.۴۵
۱۳۸۳	۱۵۵۴۸۱۰۸۹۴	۱۶۷۸۶۱۷۴	۱.۰۸	۱۲۳۱۵۱۳۰۳۷	۱۶۷۶۷۸۷۸	۱.۳۶
۱۳۸۴	۱۹۴۱۱۸۷۵۸۴	۲۳۹۱۹۷۲۳	۱.۱۸	۱۵۰۱۳۲۰۴۰۶	۲۳۹۰۰۸۷۶	۱.۵۳
۱۳۸۵	۲۳۸۲۶۷۴۸۱۸	۳۰۳۷۶۴۲۵	۱.۲۷	۱۸۵۸۸۳۹۹۶۹	۳۰۳۵۱۷۴۰	۱.۶۳
۱۳۸۶	۳۰۷۲۶۱۵۴۳۹	۳۸۶۹۵۰۰۲	۱.۲۶	۲۳۷۰۸۰۶۱۹۲	۳۸۶۷۰۶۰۳	۱.۶۳
۱۳۸۷	۳۶۵۱۹۵۴۷۲	۴۷۹۵۳۵۶۰	۱.۳۱	۲۹۳۲۶۰۱۴۷۳	۴۷۹۲۲۷۸۳	۱.۶۳
۱۳۸۸	۳۸۹۴۲۲۳۷۷۸	۵۴۵۶۴۳۶۹	۱.۴۰	۳۲۹۶۵۷۹۴۷۶	۵۳۵۲۶۲۱۱۳	۱.۶۵
۱۳۸۹	۴۸۵۵۸۶۳۲۱۱	۷۹۹۷۱۱۴۰	۱.۶۵	۴۰۱۰۲۲۰۵۷۲	۷۹۹۲۷۴۶۶۶	۱.۹۹
۱۳۹۰	۶۸۶۶۸۱۱۱۴۷	۱۰۷۳۸۴۰۴۸	۱.۵۶	۵۰۹۷۴۸۶۰۰۹	۱۰۷۳۰۶۶۳۱	۲.۱۱
۱۳۹۱	۸۵۳۳۲۹۱۸۳۰	۱۴۷۴۶۶۶۵۹	۱.۷۳	۶۵۷۸۱۰۲۵۳۷	۱۴۷۳۸۸۴۳۵	۲.۲۴
۱۳۹۲	۱۱۸۰۴۸۸۶۶۵	۱۹۶۶۳۱۵۱	۱.۶۷	۸۹۹۷۹۸۵۹۲۷	۱۹۶۶۵۹۸۷۶	۲.۱۹
۱۳۹۳	۱۲۵۵۰۹۶۰۰۲۶	۲۲۶۸۶۷۰۱۰	۱.۸۱	۱۰۲۶۸۷۹۰۷۵۸	۲۲۶۷۵۲۹۸۴	۲.۲۱
۱۳۹۴	۱۲۱۸۰۰۱۶۱۲۹	۲۳۱۰۲۰۹۶۱	۱.۹۰	۱۰۷۹۸۱۵۸۷۸۱	۲۳۰۸۴۵۳۱	۲.۱۴
۱۳۹۵	۱۴۹۰۶۲۵۷۵۳۴	۲۶۸۴۹۹۲۶۵	۱.۸۰	۱۲۸۶۴۲۸۹۲۴۹	۲۶۸۰۱۵۹۵۳	۲.۰۸
۱۳۹۶	۱۷۹۷۱۸۷۱۱۵۳	۳۱۸۸۰۱۲۰۱	۱.۷۷	۱۵۱۹۴۲۹۲۴۳۷	۳۱۸۴۸۸۵۴۹	۲.۱۰
۱۳۹۷	۲۵۸۲۹۷۱۲۴۲۶	۴۷۶۵۵۶۲۳۵	۱.۸۴	۲۰۸۷۰۲۲۹۲۲۴	۴۷۶۹۱۵۸۲۵	۲.۲۸

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

ارزش افزوده به تفکیک بخش‌های اقتصادی استان یزد در مقایسه با کشور

بررسی میزان ارزش افزوده تولید شده در استان از سال ۹۷-۹۰ نشان می‌دهد که استان کمتر از دو درصد از ارزش افزوده کشور را تولید کرده است و از این نظر در رتبه میانه میان استان‌های کشور قرار دارد. به عبارتی رتبه استان در این زمینه ۱۵ است.

بخش کشاورزی و معدن

بررسی ارزش افزوده بخش کشاورزی نشان می‌دهد که سهم ارزش افزوده استان در بخش کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری تقریباً کمی بیش از ۲ درصد از کل کشور بوده است. بررسی زیربخش‌های بخش کشاورزی نشان می‌دهد که مزیت نسبی استان در بخش گاوآورداری صنعتی است این بخش به طور متوسط ۳/۰۸۳ درصد از ارزش افزوده کشور در این بخش را در بازه زمانی مورد بررسی شامل می‌شود. همچنین دیگر بخش‌های مانند زراعت و باغداری، پرورش حیوانات و مرغداری هم به طور متوسط سهم ارزش افزوده ۱ تا ۲/۵ درصد از ارزش افزوده کشور در این بخش‌ها را دارا می‌باشند که نسبت به بخش‌هایی مانند جنگلداری، پرورش زنبور عسل ... و ماهیگیری وضعیت بهتری دارند. سهم استان از ارزش افزوده استخراج معدن ۱/۲۳ درصد از ارزش افزوده استخراج بخش معدن کشور است اما در بخش استخراج سایر معادن ۲۲/۳۶ درصد از ارزش افزوده کشور در دوره مورد بررسی در این بخش است که حاکی از مزیت نسبی استان در استخراج سایر معادن است. رتبه استان از نظر تولید ارزش افزوده بخش معدن به طور متوسط ۶ است.

جدول ۹۲- سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی و معدن استان یزد از کشور

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	فعالیت
۱۶۳	۱۸۱	۱۹۳	۲۰۸	۲۰۷	۲۴۰	۲۳۹	۲۱۴	کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری
۱۷۶	۱۹۵	۲۱۱	۲۳۳	۲۳۱	۲۷۰	۲۶۴	۲۳۹	زراعت و باغداری
۱۶۸	۱۸۶	۱۸۱	۱۸۳	۱۸۳	۱۹۶	۱۸۶	۱۸۵	پرورش حیوانات
۲۹۰	۳۴۹	۳۳۵	۳۱۶	۳۱۳	۲۹۸	۲۶۷	۲۶۵	گاوآورداری صنعتی
۱۵۶	۱۸۱	۱۷۸	۱۸۶	۱۹۶	۲۰۳	۱۹۲	۱۹۲	دام سنتی
۱۳۵	۱۱۶	۱۱۳	۱۱۳	۰۷۰	۱۳۷	۱۳۶	۱۱۵	مرغداری
-۴۵	-۱۱	-۳۳	-۳۳	-۰۹	-۲۴	-۲۴	-۳۵	پرورش زنبور عسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت‌های کشاورزی
۱۲۳	۱۳۴	۱۴۸	۱۲۰	۱۲۵	۱۵۰	۱۴۲	۱۳۸	جنگلداری
-۱۳	-۱۰	-۱۱	-۱۵	-۱۱	-۱۸	-۱۶	-۱۴	ماهیگیری
۱۰۵	۱۱۱	۷۹	۱۰۹	۱۱۱	۹۹	۱۳۳	۲۳۱	استخراج معدن
-۰۰	-۰۰	-۰۰	-۰۰	-۰۰	-۰۰	-۰۰	-۰۰	استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معادن
۱۷۹۰	۱۶۷۲	۱۳۷۰	۱۹۲۱	۲۷۰۹	۲۹۲۸	۳۰۸۵	۲۴۱۰	استخراج سایر معادن

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

بررسی زیر بخش‌های کشاورزی نشان می‌دهد که با توجه به مزیت نسبی استان در بخش‌های گاوآورداری صنعتی، پرورش حیوانات، دام سنتی و مرغداری سرانه تولید گوشت قرمز استان بالاتر از متوسط کشور است و از این نظر رتبه ۱۸ کشور را دارد. اما مزیت اصلی استان در تولید سرانه شیر و گوشت مرغ است که با تولید سرانه تقریباً ۲ برابر متوسط کشوری در رتبه ۷ تولید سرانه شیر و تولید سرانه گوشت مرغ قرار دارد. در زمینه تولید آبریزان استان از متوسط کشوری بسیار پایین‌تر است و در بین استان‌های کشور رتبه ۲۹ را دارد. لذا می‌توان گفت مزیت اصلی استان در بخش کشاورزی در تولید شیر و گوشت مرغ است. در بخش جنگل کاری با توجه به

مساحت استان و مساحت جنگل در استان، در رتبه ۳۰ از بین استان‌های کشور قرار گرفته است و نیاز است در این زمینه توجه لازم شود. استان یزد در زمینه اراضی تحت پوشش سیستم آبیاری فشار رتبه ۹ کشور را دارد که با توجه به ظرفیت این استان در زمینه زراعت و باغداری و کمبود منابع آب کشور از وضعیت مناسبی برخوردار است اما همچنان در این زمینه نیاز به بهبود عملکرد است. از سوی دیگر به دلیل عدم توسعه بخش کشاورزی، سهم آب مصرف شده استان از منابع آب کشور در رتبه ۲۲ استان‌های کشور قرار دارد. همانطور که سهم ارزش افزوده بخش استخراج سایر معدن استان یزد در کشور از وضعیت خوبی برخوردار بود و سهم استان در معادن در حال بهره‌برداری در رتبه ۱۸ استان‌های کشور قرار دارد. از طرف دیگر وضعیت استان در شاخص‌های نسبت تعداد شاغلان معادن در حال بهره‌برداری به کل جمعیت (تعداد به صد هزار نفر)، سرانه ارزش تولیدات معادن در حال بهره‌برداری (میلیون ریال به نفر) سرانه ارزش افزوده معادن در حال بهره‌برداری (هزار ریال به نفر)، نسبت سرمایه‌گذاری (ارزش تغییرات اموال سرمایه‌ای) معادن در حال بهره‌برداری به کل جمعیت (هزار ریال به نفر) و سهم استان از شاغلان معادن در حال بهره‌برداری نسبت به دیگر استان‌های کشور در وضعیت بسیار مناسبی قرار دارد و رتبه ۱ در بین تمامی استان‌ها کشور را دارا می‌باشد. لذا می‌توان گفت استان یزد در بخش معدن از مزیت نسبی بسیار خوبی برخوردار است.

جدول ۹۳- وضعیت شاخص‌های بخش کشاورزی و معدن در مقایسه با کشور

رتبه در کشور	کشور	یزد	شاخص
۱۸	۱۰/۳۴	۱۲/۲۳	سرانه تولید گوشت قرمز (کیلوگرم به نفر)
۷	۱۳۲/۴۳	۲۱۱/۱۳	سرانه تولید شیر
۷	۳۲/۹۰	۵۷/۹	سرانه تولید گوشت مرغ
۲۹	۱۵/۴۴	۰/۸۹	سرانه تولید آبزیان
۲۷	۱/۱۱	۰/۳۱	نسبت تعداد شاغلان بخش شیلات (آبزی پروری) به کل جمعیت
۳۰	۰/۰۳	۰/۰۰	نسبت مساحت جنگل کاری به مساحت استان
۹	۱۰۰	۳/۲۱	سهم استان از اراضی تحت پوشش سیستم آبیاری تحت فشار (۱۳۹۷)
۲۷	۱۰۰	۰/۰۰	سهم استان از اراضی تحت پوشش شبکه‌های آبیاری و زهکشی (۱۳۹۷)
۲۲	۱۰۰	۱/۳	سهم آب مصرف شده استان از منابع آب کشور
۲۱	۱۰۰	۱/۴	سهم استان از آب مصرف شده در بخش کشاورزی
۹	۵/۹۹	۱۱/۰۲	نسبت تعداد معادن در حال بهره‌برداری به کل جمعیت (۱۳۹۷)
۱۴	۱۰۰	۲/۶۶	سهم استان از معادن در حال بهره‌برداری
۱	۱۲۱/۴۸	۱۰۵۹/۲۱	نسبت تعداد شاغلان معادن در حال بهره‌برداری به کل جمعیت (تعداد به صد هزار نفر)
۱	۴/۸۱	۶۷/۹۳	سرانه ارزش تولیدات معادن در حال بهره‌برداری (میلیون ریال به نفر)
۱	۳۷۵۲/۱۰	۴۸۹۶/۸۲	سرانه ارزش افزوده معادن در حال بهره‌برداری (هزار ریال به نفر)
۱	۲۳۷/۲۷	۳۹۷۸/۹۹	نسبت سرمایه‌گذاری (ارزش تغییرات اموال سرمایه‌ای) معادن در حال بهره‌برداری به کل جمعیت (هزار ریال به نفر)
۲	۱۰۰	۱۲/۶۳	سهم استان از شاغلان معادن در حال بهره‌برداری

منبع: مرکز آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌ها در مقایسه با کشور

بخش صنعت و ساختمان

ارزش افزوده بخش صنعت استان یزد به طور متوسط ۳/۲۷ درصد از ارزش افزوده بخش صنعت کشور را در دوره مورد بررسی تشکیل می‌دهد که حاکی از عدم توسعه یافتگی بخش صنعت در این استان است. بررسی زیر بخش‌های بخش صنعت نشان می‌دهد که بخش‌های تولید سایر فرآورده‌های معدنی غیرفلزی، تولید فلزات پایه، تولید منسوجات و تولید فرآورده‌های لاستیکی و پلاستیکی چهار زیر بخش صنعتی استان هستند که سهم بیشتری از ارزش افزوده کشوری را به خود اختصاص می‌دهند و نشان دهنده این موضوع است که استان در این زیر بخش‌ها مزیت رقابتی بیشتری دارد. بعد از چهار بخش فوق بخش‌های تولید کاغذ و فرآورده‌های کاغذی و تولید تجهیزات برقی و تولید، انتقال و توزیع برق نیز وضعیتی بهتری نسبت به دیگر زیر بخش‌های صنعت استان قرار دارند. رتبه استان از نظر تولید ارزش افزوده بخش صنعت در رتبه سیزدهم قرار دارد.

جدول ۹۴- سهم ارزش افزوده بخش صنعت و ساختمان استان یزد از کشور

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	فعالیت
۳۵۱	۲۹۹	۳۳۸	۳۶۳	۳۴۵	۲۸۶	۳۰۶	۳۲۴	صنعت
۱۱۷	۱۰۶	۱۳۹	۱۰۷	۹۷	۱۲۵	۱۰۹	۸۱	تولید محصولات غذایی
۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	تولید انواع آسمانپنیا
۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	تولید فرآورده‌های توتون و تنباکو
۱۱۵۶	۹۳۳	۸۶۵	۸۲۵	۸۶۱	۷۷۷	۸۳۶	۸۲۶	تولید منسوجات
۱۱۸	۱۰۲	۱۳۲	۱۱۵	۱۲۰	۱۳۳	۱۴۳	۱۳۳	تولید پوشاک
۰۳۷	۰۲۶	۰۴۴	۰۹۶	۰۷۷	۰۴۰	۰۴۵	۰۵۶	تولید چرم و فرآورده‌های وابسته
۱۵۰	۱۵۰	۱۵۰	۱۵۰	۱۵۴	۱۵۵	۱۵۶	۱۵۶	تولید چوب و محصولات چوبی به جز ملمان، حصیر و مواد حصیر بافی
۳۸۷	۴۱۲	۳۰۳	۵۳۴	۲۱۸	۳۶۱	۳۳۸	۲۷۰	تولید کاغذ و فرآورده‌های کاغذی
۰۲۵	۰۲۲	۰۳۶	۰۳۲	۰۸۶	۰۷۶	۰۷۴	۰۵۷	چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده
۰۰۸	۰۱۳	۰۳۲	۰۲۱	۰۰۷	۰۰۳	۰۰۴	۰۰۷	تولید کک، فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت
۰۶۳	۰۵۸	۰۷۰	۰۵۳	۰۵۰	۰۵۰	۰۵۱	۰۵۴	تولید مواد شیمیایی و فرآورده‌های شیمیایی
۰۲۲	۰۲۸	۰۰۳	۰۰۴	۰۰۳	۰۰۳	۰۰۲	۰۰۲	تولید داروها و فرآورده‌های دارویی و شیمیایی و گیاهی
۴۸۸	۶۶۱	۵۱۸	۶۴۲	۴۵۷	۴۷۰	۴۱۸	۳۷۸	تولید فرآورده‌های لاستیکی و پلاستیکی
۱۲۶۱	۱۰۵۳	۱۰۷۷	۱۱۰۲	۱۰۴۹	۱۱۱۰	۸۱۲	۸۱۱	تولید سایر فرآورده‌های معدنی غیرفلزی
۷۵۵	۶۴۸	۱۱۸۲	۱۱۶۰	۸۶۱	۳۳۷	۵۹۶	۹۵۵	تولید فلزات پایه
۳۵۹	۳۲۵	۳۱۴	۳۶۷	۳۵۲	۳۲۴	۳۸۶	۳۱۳	تولید محصولات فلزی ساخته شده، به جز ماشین‌آلات و تجهیزات
۰۳۶	۰۱۷	۰۲۷	۰۱۹	۰۶۱	۰۸۷	۱۲۱	۱۱۷	تولید محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی و نوری
۳۱۸	۳۴۴	۲۹۸	۳۱۹	۲۸۹	۴۳۰	۳۷۴	۳۷۵	تولید تجهیزات برقی
۱۰۹	۸۱	۰۴۶	۰۶۹	۱۱۳	۰۹۶	۱۰۶	۱۳۴	تولید ماشین‌آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر
۰۱۲	۰۰۴	۰۰۶	۰۱۳	۰۰۶	۰۰۹	۰۱۴	۰۰۷	تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم‌تریلر
۰۶۸	۳۱۴	۰۴۸	۰۳۸	۱۲۲	۰۴۶	۰۴۵	۰۶۲	تولید سایر تجهیزات حمل و نقل
۱۱۰	۱۱۱	۰۹۸	۱۰۴	۱۵۱	۱۲۸	۱۲۵	۱۲۰	تولید مبلمان
۱۳۵	۱۱۷	۳۱۸	۱۵۹	۱۶۳	۱۵۳	۱۱۲	۱۰۰	تولید سایر مصنوعات
۳۱۳	۳۱۵	۳۱۱	۳۵۵	۱۷۹	۱۷۸	۱۷۱	۱۷۹	تعمیر و نصب ماشین‌آلات و تجهیزات
۰۶۳	۸۳	۱۰۴	۱۱۴	۸۰	۵۷	۱۳۱	۷۰	تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا
۲۴۷	۲۰۸	۲۱۸	۲۷۲	۲۲۹	۲۲۹	۲۳۸	۲۴۸	تولید، انتقال و توزیع برق
۰۲۵	۰۴۳	۰۶۵	۰۹۳	۰۶۶	۰۴۳	۱۲۰	۵۱	تولید و توزیع گاز طبیعی
۲۲۱	۲۰۸	۳۰۰	۲۲۲	۲۴۰	۲۵۳	۳۱۲	۱۸۳	ایرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیتهای تصفیه
۱۳۹	۱۱۵	۱۳۳	۱۰۸	۱۰۱	۱۴۲	۰۹۸	۱۱۴	ساختمان
۱۵۶	۱۵۱	۱۶۱	۱۵۱	۱۰۰	۰۹۹	۱۰۱	۱۱۱	ساختمان‌های مسکونی
۱۳۱	۱۰۶	۱۲۷	۰۹۶	۱۰۲	۱۶۲	۰۹۶	۱۱۴	سایر ساختمان‌ها

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

استان یزد از نظر تعداد کارگاه‌های صنعتی نسبت به کل جمعیت در سطح بالاتری نسبت به متوسط کشور قرار دارد. از نظر این شاخص، در رتبه ۳ قرار دارد. نسبت تعداد کارگاه‌های صنعتی به کل جمعیت استان نیز از متوسط کل کشور بیشتر است و در رتبه ۳ قرار گرفته است. اما نسبت تعداد کارگاه‌های صنعتی عمومی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت حاکی از این است که در این زمینه استان رتبه ۱۴ از استان‌های کشور را دارا می‌باشد. سهم استان از شاغلان کارگاه‌های صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیشتر ۳/۵۸ درصد در مقایسه با کل کشور است و رتبه ۹ در بین استان‌های کشور را دارد. همچنین آب مصرف شده در بخش صنعت حدود ۱/۱ درصد کشور است و در رتبه ۱۴ استان‌های کشور قرار دارد.

جدول ۹۵- وضعیت شاخص‌های بخش صنعت در مقایسه با کشور

رتبه در کشور	کشور	یزد	شاخص
۳	۳/۷۴	۸/۰۹	نسبت تعداد کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت (تعداد به ده هزار نفر) (۱۳۹۶)
۳	۳/۷۲	۸/۰۷	نسبت تعداد کارگاه‌های صنعتی خصوصی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت (تعداد به ده هزار نفر)
۱۴	۲/۲۷	۲/۵۸	نسبت تعداد کارگاه‌های صنعتی عمومی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت (تعداد به ده هزار نفر) (۱۳۹۵)
۴	۲۱/۹۳	۵۴/۶۸	نسبت تعداد شاغلان کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت (تعداد به ده هزار نفر) (۱۳۹۶)
۵	۲۶/۷۰	۵۴/۰۹	سرانه ارزش افزوده فعالیت صنعتی کارگاه‌های صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیشتر (میلیون ریال به نفر) (۱۳۹۶)
۱۳	۱۰۰	۲/۲۷	سهم استان از ارزش تولید کارگاه‌های صنعتی (۱۳۹۶)
۱۱	۱۰۰	۳/۱۱	سهم استان از تعداد کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر (۱۳۹۶)
۱۱	۱۰۰	۲/۹۷	سهم استان از ارزش افزوده فعالیت صنعتی کارگاه‌های صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیشتر (۱۳۹۶)
۹	۱۰۰	۳/۵۸	سهم استان از شاغلان کارگاه‌های صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیشتر
۱۴	۱۰۰	۱/۱	سهم استان از آب مصرف شده در بخش صنعت

منبع: مرکز آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌ها در مقایسه با کشور

بخش خدمات

بررسی تولید ارزش افزوده بخش خدمات در استان نشان می‌دهد که روند تولید ارزش افزوده صعودی بوده است و از ۶۴۱/۶ درصد در سال ۹۰ به ۱/۷۲ درصد در سال ۹۷ رسیده است و به طور متوسط رتبه استان از نظر تولید

ارزش افزوده بخش خدمات ۱۵ است. سهم زیربخش های خدمات استان نسبت به کشور حاکی از آن است که فعالیت های حمل و نقل از طریق راه آهن بین شهری یکی از مهم ترین بخش های خدمات است که به طور متوسط سهمی ۱۰/۹۲ درصدی از کل کشور را در بازه مورد بررسی به خود اختصاص می دهد. فعالیت های مرتبط به عمده فروشی و خرده فروشی از دیگر زیربخش هایی است که سهم زیادی از ارزش افزوده این زیربخش در کشور را به خود اختصاص می دهد. بخش های آموزش (در همه زمینه ها) و مددکاری اجتماعی از دیگر بخش هایی است که سهم بیشتری از ارزش افزوده کشوری را به خود اختصاص می دهند.

جدول ۹۶- سهم استان یزد از ارزش افزوده بخش خدمات کشور

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	فعالیت
۲.۷۶	۲.۷۵	۲.۷۶	۲.۷۶	۲.۷۶	۲.۷۷	۲.۷۸	۲.۷۶	عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت
۲.۷۸	۲.۷۸	۲.۷۹	۲.۷۹	۲.۷۸	۲.۷۹	۲.۸۰	۲.۷۸	عمده فروشی، خرده فروشی به جز وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت
۲.۳۸	۲.۳۸	۲.۳۹	۲.۳۹	۲.۳۸	۲.۳۹	۲.۳۹	۲.۳۹	عمده فروشی، خرده فروشی و تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت
۲.۸۶	۲.۶۱	۲.۱۷	۲.۰۱	۲.۲۸	۲.۰۶	۱.۳۹	۱.۶۴	حمل و نقل و انبارداری و پست
۳.۱۹	۲.۵۲	۲.۳۹	۲.۲۲	۲.۶۴	۲.۲۷	۱.۵۱	۱.۸۱	حمل و نقل زمینی و حمل و نقل با خط لوله
۷.۵۷	۶.۴۶	۸.۴۷	۱۰.۲۰	۹.۶۹	۱۴.۸۰	۱۴.۲۳	۱۵.۹۷	حمل و نقل از طریق راه آهن بین شهری
۳.۱۷	۲.۵۰	۲.۲۵	۲.۱۲	۲.۵۸	۲.۰۵	۱.۲۲	۱.۴۶	سایر حمل و نقل زمینی
-۰.۲۲	-۰.۲۵	-۰.۲۵	-۰.۲۶	-۰.۳۰	-۰.۲۷	-۰.۳۱	-۰.۳۵	حمل و نقل از طریق لوله
-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	حمل و نقل آبی
۱.۱۱	۱.۳۳	۱.۳۳	۱.۱۲	۱.۲۰	۱.۰۳	-۰.۹۳	۱.۰۱	حمل و نقل هوایی
-۰.۷۳	-۰.۷۹	-۰.۷۴	-۰.۴۷	-۰.۴۱	-۰.۳۴	-۰.۲۷	-۰.۲۷	انبارداری و فعالیت های پشتیبانی حمل و نقل
۱.۵۸	۱.۵۸	۱.۵۸	۱.۵۸	۱.۵۸	۱.۵۸	۱.۵۸	۱.۵۸	فعالیت های پست و پیست
۱.۰۷	۱.۰۶	۱.۰۵	۱.۰۶	۱.۰۶	۱.۰۶	۱.۰۶	۱.۰۸	فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا
۱.۹۱	۱.۹۱	۱.۹۰	۱.۹۰	۱.۹۰	۱.۹۰	۱.۸۹	۱.۸۹	تامین جلا (افستگاهها)
-۰.۹۲	-۰.۹۲	-۰.۹۱	-۰.۹۱	-۰.۹۲	-۰.۹۱	-۰.۹۰	-۰.۹۰	فعالیت های خدماتی مربوط به غذا و آشامیدنی ها (استوران ها و ...)
-۰.۵۶	-۰.۴۸	-۰.۴۹	-۰.۴۶	-۰.۴۲	-۰.۴۲	-۰.۴۱	-۰.۳۸	اطلاعات و ارتباطات
-۰.۲۵	-۰.۲۵	-۰.۲۵	-۰.۲۵	-۰.۲۶	-۰.۲۵	-۰.۲۵	-۰.۲۶	ارتباطات
-۰.۹۸	-۰.۸۴	-۰.۹۴	-۰.۹۵	-۰.۹۶	-۰.۹۷	-۰.۹۸	-۰.۸۷	سایر فعالیت های اطلاعات و ارتباطات
۱.۱۷	۱.۱۲	-۰.۸۷	-۰.۸۵	-۰.۹۱	۱.۰۰	۱.۱۷	۱.۱۲	فعالیت های مالی و بیمه
۱.۱۰	۱.۱۰	-۰.۶۰	-۰.۶۷	-۰.۷۸	-۰.۹۸	۱.۰۷	۱.۱۳	بانک و موسسات مالی
۱.۸۱	۱.۶۷	۱.۶۷	۱.۶۷	۱.۶۷	۱.۸۲	۱.۸۰	۱.۷۸	بیمه
-۰.۴۶	-۰.۴۶	-۰.۴۷	-۰.۳۹	-۰.۳۷	-۰.۵۴	-۰.۴۳	-۰.۳۰	سایر فعالیت های خدمات مالی و بیمه
۱.۱۱	۱.۲۷	۱.۱۴	۱.۱۳	-۰.۷۹	-۰.۶۶	-۰.۷۵	-۰.۸۷	املاک و مستغلات
۱.۵۴	۱.۷۹	۱.۵۴	۱.۵۴	-۰.۹۷	-۰.۸۲	-۰.۹۶	۱.۰۶	خدمات واحدهای مسکونی شخصی
-۰.۶۶	-۰.۶۶	-۰.۶۶	-۰.۶۶	-۰.۶۶	-۰.۴۴	-۰.۴۱	-۰.۷۰	خدمات واحدهای مسکونی اجاری
-۰.۴۵	-۰.۴۵	-۰.۴۵	-۰.۴۵	-۰.۴۵	-۰.۴۵	-۰.۴۵	-۰.۴۵	خدمات واحدهای غیر مسکونی
-۰.۳۶	-۰.۳۶	-۰.۳۷	-۰.۳۷	-۰.۳۸	-۰.۴۰	-۰.۴۲	-۰.۴۲	خدمات دولانی مستغلات
-۰.۸۱	-۰.۷۸	-۰.۸۶	-۰.۹۲	-۰.۷۷	-۰.۸۴	-۰.۸۴	-۰.۸۲	فعالیت های حرفه ای، علمی و فنی
-۰.۷۳	-۰.۵۴	-۰.۸۸	۱.۴۰	-۰.۵۰	-۰.۸۵	-۰.۹۰	-۰.۷۷	تحقیق و توسعه
-۰.۷۹	-۰.۷۹	-۰.۸۲	-۰.۷۹	-۰.۷۹	-۰.۷۹	-۰.۷۹	-۰.۸۰	سایر فعالیت های حرفه ای، علمی و فنی
۱.۷۰	۱.۸۴	۱.۶۲	۱.۶۲	۱.۶۹	۱.۸۴	۱.۷۹	۱.۷۵	فعالیت های دامپروری

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

ادامه جدول سهم استان یزد از ارزش افزوده بخش خدمات کشور

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	فعالیت
۲.۳۵	۲.۰۱	۲.۱۳	۲.۲۸	۲.۴۹	۲.۵۴	۲.۵۵	۲.۵۸	فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی
۱.۲۶	۱.۱۳	۱.۰۹	۱.۱۰	۱.۰۰	۱.۱۶	۱.۱۲	۱.۱۲	لذره امور عمومی، خدمات شهری و تامین اجتماعی
۱.۴۴	۱.۱۷	۱.۰۹	۱.۱۰	۰.۹۳	۱.۲۰	۱.۱۵	۱.۱۷	امور عمومی و خدمات شهری
۱.۱۱	۱.۱۶	۱.۰۹	۱.۰۴	۰.۷۷	۱.۵۳	۱.۴۰	۱.۵۵	امور عمومی
۱.۶۱	۱.۱۸	۱.۱۰	۱.۱۴	۰.۹۹	۱.۰۴	۱.۰۱	۰.۹۳	خدمات شهری
۱.۰۵	۱.۰۵	۱.۰۶	۱.۰۵	۱.۰۶	۱.۰۸	۱.۰۶	۱.۰۵	امور دفاعی و انتظامی
۰.۹۴	۰.۹۴	۰.۹۴	۰.۹۴	۰.۹۴	۰.۹۴	۰.۹۴	۰.۹۴	امور دفاعی
۱.۲۸	۱.۳۱	۱.۲۸	۱.۳۰	۱.۲۹	۱.۳۵	۱.۳۳	۱.۳۴	امور انتظامی
۱.۶۱	۱.۵۶	۱.۵۰	۱.۵۰	۱.۳۷	۱.۶۴	۱.۸۲	۱.۸۴	تامین اجتماعی اجباری
۱.۷۰	۱.۷۶	۱.۶۹	۱.۷۹	۱.۷۷	۱.۸۱	۱.۷۲	۱.۶۰	آموزش
۲.۰۸	۲.۱۶	۱.۹۲	۲.۱۰	۲.۰۰	۱.۹۱	۲.۰۴	۱.۸۷	آموزش ابتدایی
۲.۰۶	۲.۱۵	۱.۹۰	۲.۰۹	۱.۹۸	۱.۸۹	۲.۰۳	۱.۸۶	آموزش ابتدایی دولتی
۲.۲۸	۲.۲۸	۲.۲۸	۲.۲۸	۲.۲۸	۲.۲۸	۲.۲۸	۲.۲۸	آموزش ابتدایی خصوصی
۱.۳۶	۱.۴۱	۱.۳۷	۱.۴۹	۱.۴۲	۱.۸۸	۱.۷۶	۱.۷۳	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای
۱.۳۸	۱.۴۳	۱.۳۸	۱.۵۱	۱.۴۳	۱.۹۳	۱.۷۷	۱.۷۶	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای دولتی
۱.۱۴	۱.۰۷	۱.۱۵	۱.۱۲	۱.۱۳	۱.۱۶	۱.۵۴	۱.۱۴	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای خصوصی
۱.۷۷	۱.۸۰	۱.۷۶	۱.۸۰	۱.۷۷	۱.۷۶	۱.۴۳	۱.۲۸	آموزش عالی
۱.۷۶	۱.۸۷	۱.۸۴	۱.۸۸	۱.۸۹	۱.۹۱	۱.۳۲	۱.۱۹	آموزش عالی دولتی
۱.۷۸	۱.۷۱	۱.۶۵	۱.۶۸	۱.۶۰	۱.۵۵	۱.۶۰	۱.۴۵	آموزش عالی خصوصی
۱.۰۶	۱.۱۹	۲.۳۲	۲.۶۴	۳.۵۱	۰.۸۵	۱.۱۷	۱.۱۵	آموزش بزرگسالان
۱.۶۵	۱.۹۴	۴.۴۶	۴.۷۹	۶.۰۸	۱.۰۳	۱.۴۰	۱.۴۰	آموزش بزرگسالان دولتی
۰.۶۸	۰.۷۰	۰.۷۳	۰.۸۰	۰.۹۰	۰.۶۵	۰.۹۲	۰.۸۵	آموزش بزرگسالان خصوصی
۲.۲۴	۱.۸۶	۲.۱۷	۲.۰۸	۲.۱۳	۲.۲۱	۲.۲۴	۲.۱۷	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی
۲.۲۷	۱.۸۷	۲.۲۰	۲.۱۱	۲.۱۷	۲.۲۵	۲.۲۹	۲.۲۲	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان
۲.۱۵	۲.۱۷	۱.۹۸	۲.۱۱	۲.۰۰	۲.۰۲	۲.۳۳	۲.۰۲	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان دولتی
۲.۳۷	۱.۶۵	۲.۳۷	۲.۱۱	۲.۲۸	۲.۴۱	۲.۲۷	۲.۴۵	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان خصوصی
۱.۵۸	۱.۵۹	۱.۵۴	۱.۵۵	۱.۵۳	۱.۵۶	۱.۶۰	۱.۵۹	مددکاری اجتماعی
۱.۱۲	۱.۰۳	۰.۸۶	۰.۸۶	۰.۸۷	۰.۸۷	۰.۸۹	۰.۹۲	فعالیت‌های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات
۱.۳۱	۱.۱۷	۰.۸۲	۰.۸۰	۰.۸۴	۰.۸۰	۰.۸۳	۰.۸۳	هنر، سرگرمی و تفریح
۱.۳۷	۱.۲۴	۱.۰۰	۱.۰۷	۱.۰۰	۱.۱۰	۱.۱۶	۱.۳۱	سازمان‌های مذهبی و سازمان‌های دارای عضو
۱.۱۶	۱.۱۶	۱.۱۷	۱.۱۷	۱.۱۸	۱.۱۸	۱.۱۸	۰.۸۲	تعمیر رایانه و کالاهای شخصی و خانگی
۰.۸۰	۰.۸۰	۰.۸۰	۰.۸۰	۰.۸۰	۰.۸۰	۰.۸۰	۰.۸۰	سایر فعالیت‌های خدماتی شخصی

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

ارزش افزوده بخش های اقتصادی استان یزد

بخش کشاورزی و معدن

به طور متوسط بخش کشاورزی در دوره مورد بررسی ۹/۲۳ درصد از ارزش افزوده استان را تشکیل داده است. بخش زراعت و باغداری ۷/۳۲ درصد از ارزش افزوده استان را به خود تخصیص می دهد و بخش های پرورش حیوانات و دام سنتی نیز از بخش های مهم دیگر در این زمینه هستند. اما بخش معدن به عنوان یکی از زیر بخش هایی که استان در این زمینه از ظرفیت مناسبی برخوردار است و به طور متوسط ۱۰/۶۸ درصد از ارزش افزوده کل استان را به خود اختصاص می دهد.

جدول ۹۷- ارزش افزوده بخش کشاورزی و معدن نسبت به استان

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	فعالیت
۷۵۹	۸۶۵	۹۶۳	۱۰۵۴	۹۶۸	۱۱۲۲	۹۰۱	۷۵۲	کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری
۵۸۵	۶۷۳	۷۷۴	۸۴۷	۷۷۳	۹۱۱	۷۰۳	۵۹۲	زراعت و باغداری
۱۶۶	۱۸۳	۱۸۰	۱۹۷	۱۸۶	۲۰۱	۱۸۹	۱۵۲	پرورش حیوانات
۰۰۳۷	۰۰۴۱	۰۰۳۸	۰۰۳۹	۰۰۳۶	۰۰۳۴	۰۰۳۲	۰۰۲۶	گاوداری صنعتی
۱۰۰۶	۱۰۲۵	۱۰۲۶	۱۰۴۱	۱۰۴۰	۱۰۴۴	۱۰۳۵	۱۰۱۱	دام سنتی
۰۰۲۲	۰۰۱۷	۰۰۱۶	۰۰۱۶	۰۰۱۰	۰۰۲۳	۰۰۲۲	۰۰۱۴	مرغاری
۰۰۰۱	۰۰۰۰	۰۰۰۱	۰۰۰۱	۰۰۰۰	۰۰۰۱	۰۰۰۱	۰۰۰۱	پرورش زنبور عسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت های کشاورزی
۰۰۰۴	۰۰۰۶	۰۰۰۶	۰۰۰۵	۰۰۰۵	۰۰۰۵	۰۰۰۵	۰۰۰۶	جنگلداری
۰۰۰۴	۰۰۰۳	۰۰۰۳	۰۰۰۴	۰۰۰۳	۰۰۰۴	۰۰۰۳	۰۰۰۲	ماهیگیری
۱۰۰۹۳	۹۰۷۳	۵۹۰	۶۵۰	۱۱۱۶	۱۳۷۳	۱۶۲۷	۱۱۲۱	استخراج معدن
۰۰۰۰	۰۰۰۱	۰۰۰۰	۰۰۰۰	۰۰۰۰	۰۰۰۰	۰۰۰۰	۰۰۰۰	استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معادن
۱۰۰۹۳	۹۰۷۳	۵۹۰	۶۵۰	۱۱۱۶	۱۳۷۳	۱۶۲۷	۱۱۲۱	استخراج سایر معادن

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

بخش صنعت و ساختمان

بخش صنعت در استان یزد سهم ۲۷/۵۳ درصد از ارزش افزوده کل استان را به خود اختصاص می دهد. زیربخش های مربوط به تولید تولید فلزات پایه و تولید سایر فرآورده های معدنی غیرفلزی سهم بیشتری از ارزش افزوده استان یزد را در مقایسه با دیگر زیربخش های صنعتی به خود اختصاص می دهند.

با توجه به اینکه این دو زیربخش در مقایسه با زیربخش های دیگر سهم بیشتری نیز در ارزش افزوده کشوری را نیز به خود اختصاص می دهند، لذا مزیت صنعتی استان در این زیر بخش ها بیشتر است.

همچنین بخش ساختمان نیز سهم زیادی از ارزش افزوده استان را به خود اختصاص می‌دهد هر چند که این بخش سهم کمی در ارزش افزوده کشوری دارد، اما توجه به این بخش می‌تواند موتور رشد صنعت استان باشد.

جدول ۹۸- ارزش افزوده بخش صنعت و ساختمان نسبت به استان

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	فعالیت
۲۸۸۳	۲۵۴۷	۲۷۷۳	۲۷۹۶	۲۸۳۷	۲۵۳۱	۲۶۷۹	۲۹۷۳	صنعت
۱۶۷	۱۵۵	۲۰۷	۱۵۸	۱۱۱	۱۴۱	۱۳۵	۰۸۴	تولید محصولات غذایی
۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	تولید انواع آشامیدنیها
۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	تولید فرآورده‌های توتون و تنباکو
۳۴۴	۲۸۴	۲۵۹	۲۴۰	۲۵۷	۲۵۸	۲۷۸	۳۲۷	تولید منسوجات
۰۱۶	۰۱۲	۰۲۰	۰۱۶	۰۱۷	۰۱۷	۰۲۰	۰۲۷	تولید پوشاک
۰۰۳	۰۰۲	۰۰۴	۰۰۹	۰۰۷	۰۰۴	۰۰۵	۰۰۶	تولید چرم و فرآورده‌های وابسته
۰۵۹	۰۵۵	۰۴۵	۰۴۹	۰۶۱	۰۶۴	۰۶۰	۰۶۱	تولید چوب و محصولات چوبی به جز میلمان، حصیر و مواد حصیر بافی
۰۲۶	۰۴۳	۰۳۵	۰۶۲	۰۲۲	۰۲۷	۰۳۰	۰۲۴	تولید کاغذ و فرآورده‌های کاغذی
۰۰۱	۰۰۱	۰۰۲	۰۰۲	۰۰۵	۰۰۴	۰۰۴	۰۰۴	چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده
۰۰۵	۰۰۷	۰۱۵	۰۰۴	۰۰۲	۰۰۲	۰۰۲	۰۰۳	تولید کک، فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت
۰۸۵	۰۷۷	۰۹۳	۰۸۱	۰۷۷	۰۷۸	۰۷۳	۰۷۲	تولید مواد شیمیایی و فرآورده‌های شیمیایی
۰۰۴	۰۰۵	۰۰۱	۰۰۱	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	تولید داروها و فرآورده‌های دارویی و شیمیایی و گیاهی
۱۷۲	۱۹۱	۱۴۹	۱۷۹	۱۳۰	۱۱۷	۱۱۸	۱۰۹	تولید فرآورده‌های لاستیکی و پلاستیکی
۷۸۸	۷۱۱	۷۱۶	۷۶۰	۹۰۳	۱۰۵۲	۸۴۱	۸۸۸	تولید سایر فرآورده‌های معدنی غیرفلزی
۹۴۰	۷۲۰	۹۵۴	۹۲۷	۹۵۲	۴۶۲	۸۱۴	۱۰۱۳	تولید فلزات پایه
۱۳۵	۱۴۸	۱۵۱	۱۸۸	۱۶۶	۱۵۶	۱۵۳	۱۹۵	تولید محصولات فلزی ساخته شده، به جز ماشین‌آلات و تجهیزات
۰۰۳	۰۰۲	۰۰۳	۰۰۲	۰۰۶	۰۰۸	۰۱۰	۰۱۲	تولید محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی و نوری
۰۵۹	۰۶۷	۰۶۴	۰۶۱	۰۶۰	۰۹۰	۰۸۰	۰۶۵	تولید تجهیزات برقی
۰۱۹	۰۱۹	۰۱۰	۰۱۷	۰۲۵	۰۲۱	۰۲۴	۰۴۴	تولید ماشین‌آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر
۰۰۳	۰۰۲	۰۰۴	۰۰۶	۰۰۳	۰۰۳	۰۰۴	۰۰۵	تولید وسایل نقلیه موتوری، ترنلر و نیم‌ترنلر
۰۰۳	۰۱۲	۰۰۴	۰۰۳	۰۰۴	۰۰۲	۰۰۲	۰۰۳	تولید سایر تجهیزات حمل و نقل
۰۱۱	۰۱۴	۰۱۳	۰۱۲	۰۱۵	۰۱۲	۰۱۳	۰۱۶	تولید میلمان
۰۱۱	۰۰۹	۰۱۴	۰۱۲	۰۱۲	۰۱۰	۰۱۰	۰۰۸	تولید سایر مصنوعات
۰۰۹	۰۱۰	۰۱۲	۰۰۸	۰۰۲	۰۰۲	۰۰۲	۰۰۳	تعمیر و نصب ماشین‌آلات و تجهیزات
۲۲۷	۲۷۸	۳۴۴	۲۵۶	۲۴۰	۱۸۴	۳۶۲	۲۲۶	تأمین برق، گاز، بخار و تپویه هوا
۱۵۲	۱۶۹	۱۸۲	۰۷۱	۰۵۸	۰۵۴	۰۶۳	۰۷۸	تولید، انتقال و توزیع برق
۰۷۴	۱۰۹	۱۶۱	۱۸۶	۱۸۲	۱۳۰	۳۰۱	۱۴۸	تولید و توزیع گاز طبیعی
۰۳۲	۰۳۳	۰۴۴	۰۳۸	۰۳۶	۰۳۴	۰۳۶	۰۳۴	آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه
۲۸۴	۲۵۱	۳۱۷	۲۵۱	۲۴۸	۳۴۹	۲۵۳	۳۶۵	ساختمان
۱۰۱	۰۷۰	۰۷۳	۰۷۹	۰۶۳	۰۷۵	۰۸۲	۰۹۷	ساختمان‌های مسکونی
۱۸۳	۱۸۱	۲۴۴	۱۷۲	۱۸۶	۲۷۴	۱۷۱	۲۶۸	سایر ساختمان‌ها

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

بخش خدمات

بخش عمده فروشی و خرده فروشی بیشترین ارزش افزوده را در بخش خدمات استان به خود اختصاص می‌دهد این بخش در سایر استان‌های نیز سهم زیادی از ارزش افزوده بخش خدمات را دارد. بخش املاک و مستغلات به طور متوسط ۶/۴۱ درصد ارزش افزوده استان را در دوره مورد بررسی به خود تخصیص می‌دهد. بخش‌های حمل و نقل، خدمات واحدهای مسکونی، اداره عمومی خدمات شهری، آموزش و مددکاری اجتماعی رتبه‌های بعدی بیشترین سهم از ارزش افزوده استان در بخش خدمات قرار دارند.

جدول ۹۹- ارزش افزوده بخش خدمات نسبت به استان

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	فعالیت
۱۷.۰۴	۱۷.۶۲	۱۶.۸۵	۱۷.۱۵	۱۸.۲۰	۱۹.۴۲	۱۷.۷۹	۱۸.۸۹	عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتور سیکلت
۱۶.۱۲	۱۶.۵۵	۱۵.۷۳	۱۶.۰۵	۱۷.۲۸	۱۸.۵۸	۱۶.۹۵	۱۷.۹۵	عمده فروشی، خرده فروشی به جز وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت
۰.۹۲	۱.۰۷	۱.۱۲	۱.۱۰	۰.۹۱	۰.۸۴	۰.۸۴	۰.۹۵	عمده فروشی، خرده فروشی و تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت
۹.۳۸	۸.۷۳	۸.۶۱	۸.۰۹	۸.۷۹	۶.۸۵	۴.۶۲	۵.۵۲	حمل و نقل و انبارداری و پست
۹.۰۶	۸.۳۴	۸.۲۲	۷.۸۱	۸.۵۳	۶.۶۶	۴.۴۷	۵.۳۵	حمل و نقل زمینی و حمل و نقل با خط لوله
۰.۴۹	۰.۴۸	۰.۵۵	۰.۷۳	۰.۵۷	۰.۹۵	۱.۰۴	۱.۲۹	حمل و نقل از طریق راه‌آهن بین شهری
۸.۵۵	۷.۸۴	۷.۶۴	۷.۰۵	۷.۹۳	۵.۶۹	۳.۴۰	۴.۰۲	سایر حمل و نقل زمینی
۰.۰۲	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۴	حمل و نقل از طریق لوله
۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	حمل و نقل آبی
۰.۰۸	۰.۱۱	۰.۱۲	۰.۱۱	۰.۱۲	۰.۰۸	۰.۰۵	۰.۰۶	حمل و نقل هوایی
۰.۲۱	۰.۲۳	۰.۲۳	۰.۱۳	۰.۱۰	۰.۰۸	۰.۰۷	۰.۰۸	انبارداری و فعالیت‌های پشتیبانی حمل و نقل
۰.۰۳	۰.۰۴	۰.۰۴	۰.۰۴	۰.۰۴	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	فعالیت‌های پست و پیک
۰.۶۷	۰.۷۱	۰.۷۷	۰.۸۳	۰.۷۲	۰.۶۹	۰.۶۵	۰.۶۵	فعالیت‌های خدماتی مربوط به تامین جا و غذا
۰.۱۸	۰.۱۹	۰.۱۹	۰.۲۲	۰.۱۸	۰.۱۸	۰.۱۹	۰.۲۱	تامین جا(امتگاه‌ها)
۰.۴۸	۰.۵۳	۰.۵۸	۰.۶۱	۰.۵۳	۰.۵۱	۰.۴۶	۰.۴۴	فعالیت‌های خدماتی مربوط به غذا و آشامیدنی‌ها(رستوران‌ها و ...)
۰.۵۰	۰.۵۴	۰.۵۴	۰.۴۸	۰.۴۱	۰.۳۹	۰.۳۵	۰.۳۹	اطلاعات و ارتباطات
۰.۱۳	۰.۱۷	۰.۱۸	۰.۱۸	۰.۱۹	۰.۱۸	۰.۱۸	۰.۲۱	ارتباطات
۰.۳۸	۰.۳۷	۰.۳۶	۰.۳۰	۰.۲۲	۰.۲۰	۰.۱۸	۰.۱۸	سایر فعالیت‌های اطلاعات و ارتباطات
۱.۵۳	۱.۱۴	۰.۹۷	۱.۰۰	۱.۰۲	۱.۴۸	۱.۶۷	۱.۸۴	فعالیت‌های مالی و بیمه
۰.۷۹	۰.۶۲	۰.۳۵	۰.۴۴	۰.۴۴	۰.۶۳	۰.۹۴	۱.۲۷	بانک و موسسات مالی
۰.۶۲	۰.۴۳	۰.۵۱	۰.۴۶	۰.۴۸	۰.۵۶	۰.۶۵	۰.۵۰	بیمه
۰.۱۱	۰.۰۹	۰.۱۱	۰.۰۹	۰.۱۰	۰.۲۹	۰.۰۸	۰.۰۷	سایر فعالیت‌های خدمات مالی و بیمه
۶.۶۳	۸.۷۴	۸.۰۷	۸.۰۰	۴.۹۲	۴.۲۳	۴.۸۷	۵.۷۷	املاک و مستغلات
۵.۰۹	۷.۰۰	۶.۳۰	۶.۲۴	۳.۳۳	۲.۹۶	۳.۷۶	۴.۰۹	خدمات واحدهای مسکونی شخصی
۱.۱۲	۱.۲۸	۱.۳۱	۱.۲۷	۱.۱۳	۰.۸۱	۰.۶۵	۱.۲۳	خدمات واحدهای مسکونی اجاری
۰.۳۹	۰.۴۳	۰.۴۲	۰.۴۵	۰.۴۳	۰.۴۳	۰.۴۱	۰.۴۱	خدمات واحدهای غیرمسکونی
۰.۰۳	۰.۰۴	۰.۰۴	۰.۰۴	۰.۰۳	۰.۰۴	۰.۰۵	۰.۰۵	خدمات دلالان مستغلات
۰.۴۰	۰.۴۵	۰.۴۸	۰.۵۲	۰.۳۶	۰.۳۷	۰.۳۷	۰.۴۳	فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی
۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۷	۰.۱۵	۰.۰۴	۰.۰۸	۰.۰۸	۰.۱۰	تحقیق و توسعه
۰.۳۲	۰.۳۷	۰.۳۸	۰.۳۶	۰.۳۰	۰.۲۷	۰.۲۶	۰.۳۱	سایر فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی
۰.۰۲	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۳	فعالیت‌های دامپزشکی

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

ادامه جدول ارزش افزوده بخش خدمات نسبت به استان

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	فعالیت
۰.۴۴	۰.۵۲	۰.۵۴	۰.۵۷	۰.۵۳	۰.۴۹	۰.۴۷	۰.۵۲	فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی
۲.۹۲	۳.۱۴	۳.۱۶	۳.۱۲	۲.۴۵	۲.۶۴	۲.۵۸	۳.۱۹	اداره امور عمومی، خدمات شهری و تامین اجتماعی
۱.۶۳	۱.۵۸	۱.۵۷	۱.۶۴	۱.۲۱	۱.۵۰	۱.۳۰	۱.۴۹	امور عمومی و خدمات شهری
۰.۴۴	۰.۵۴	۰.۵۰	۰.۴۸	۰.۲۹	۰.۶۱	۰.۵۴	۰.۷۶	امور عمومی
۱.۱۹	۱.۰۴	۱.۰۷	۱.۱۶	۰.۹۲	۰.۹۰	۰.۷۷	۰.۷۳	خدمات شهری
۱.۱۴	۱.۳۷	۱.۴۱	۱.۲۹	۱.۱۲	۱.۰۴	۱.۱۷	۱.۵۸	امور دفاعی و انتظامی
۰.۶۹	۰.۸۴	۰.۸۲	۰.۸۱	۰.۶۴	۰.۶۱	۰.۷۲	۱.۰۱	امور دفاعی
۰.۴۵	۰.۵۳	۰.۵۹	۰.۴۹	۰.۴۷	۰.۴۴	۰.۴۵	۰.۵۸	امور انتظامی
۰.۱۵	۰.۱۹	۰.۱۸	۰.۱۸	۰.۱۲	۰.۰۹	۰.۱۰	۰.۱۲	تامین اجتماعی اجباری
۲.۴۶	۳.۴۳	۳.۳۵	۳.۳۹	۲.۸۱	۲.۶۴	۳.۲۰	۳.۴۱	آموزش
۱.۰۰	۱.۴۲	۱.۲۶	۱.۱۴	۰.۸۷	۰.۷۸	۱.۱۱	۱.۰۷	آموزش ابتدایی
۰.۹۴	۱.۳۵	۱.۱۹	۱.۰۸	۰.۸۲	۰.۷۴	۱.۰۷	۱.۰۴	آموزش ابتدایی دولتی
۰.۰۶	۰.۰۷	۰.۰۷	۰.۰۷	۰.۰۵	۰.۰۴	۰.۰۴	۰.۰۳	آموزش ابتدایی خصوصی
۰.۷۰	۰.۹۸	۰.۹۹	۱.۰۶	۰.۸۰	۱.۰۳	۱.۲۵	۱.۳۸	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای
۰.۶۵	۰.۹۳	۰.۹۵	۱.۰۱	۰.۷۶	۰.۹۹	۱.۲۰	۱.۳۳	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای دولتی
۰.۰۵	۰.۰۶	۰.۰۵	۰.۰۴	۰.۰۴	۰.۰۴	۰.۰۵	۰.۰۵	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای خصوصی
۰.۷۱	۰.۹۶	۰.۹۶	۱.۰۲	۰.۹۳	۰.۷۷	۰.۷۴	۰.۸۴	آموزش عالی
۰.۴۴	۰.۵۸	۰.۵۶	۰.۶۳	۰.۵۷	۰.۴۹	۰.۴۲	۰.۴۹	آموزش عالی دولتی
۰.۲۷	۰.۳۸	۰.۳۹	۰.۳۹	۰.۳۶	۰.۲۹	۰.۳۲	۰.۳۵	آموزش عالی خصوصی
۰.۰۵	۰.۰۷	۰.۱۴	۰.۱۶	۰.۲۱	۰.۰۶	۰.۱۰	۰.۱۲	آموزش بزرگسالان
۰.۰۳	۰.۰۴	۰.۱۱	۰.۱۴	۰.۱۸	۰.۰۴	۰.۰۶	۰.۰۸	آموزش بزرگسالان دولتی
۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۲	۰.۰۴	۰.۰۴	آموزش بزرگسالان خصوصی
۴.۸۰	۴.۹۵	۵.۹۱	۵.۹۱	۴.۹۲	۴.۴۴	۴.۴۰	۴.۱۸	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی
۴.۶۶	۴.۷۷	۵.۷۱	۵.۶۹	۴.۷۳	۴.۲۴	۴.۱۷	۳.۹۳	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان
۲.۰۲	۲.۳۸	۲.۱۸	۲.۴۰	۱.۷۶	۱.۵۳	۱.۸۰	۱.۹۳	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان دولتی
۲.۶۴	۲.۳۹	۳.۵۲	۳.۲۹	۲.۹۸	۲.۷۰	۲.۳۷	۱.۹۹	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان خصوصی
۰.۱۴	۰.۱۸	۰.۲۰	۰.۲۳	۰.۱۹	۰.۲۰	۰.۲۳	۰.۲۵	مددکاری اجتماعی
۰.۴۶	۰.۵۲	۰.۴۴	۰.۴۶	۰.۴۲	۰.۴۲	۰.۴۵	۰.۴۸	فعالیت‌های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات
۰.۲۲	۰.۲۲	۰.۱۶	۰.۱۸	۰.۱۷	۰.۱۷	۰.۱۷	۰.۱۷	هنر، سرگرمی و تفریح
۰.۱۰	۰.۱۱	۰.۰۹	۰.۱۰	۰.۰۹	۰.۱۰	۰.۱۱	۰.۱۵	سازمان‌های مذهبی و سازمان‌های دارای عضو
۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۳	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	تعمیر رایانه و کالاهای شخصی و خانگی
۰.۱۳	۰.۱۷	۰.۱۶	۰.۱۶	۰.۱۴	۰.۱۴	۰.۱۴	۰.۱۴	سایر فعالیت‌های خدماتی شخصی

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

مزیت همکارانه

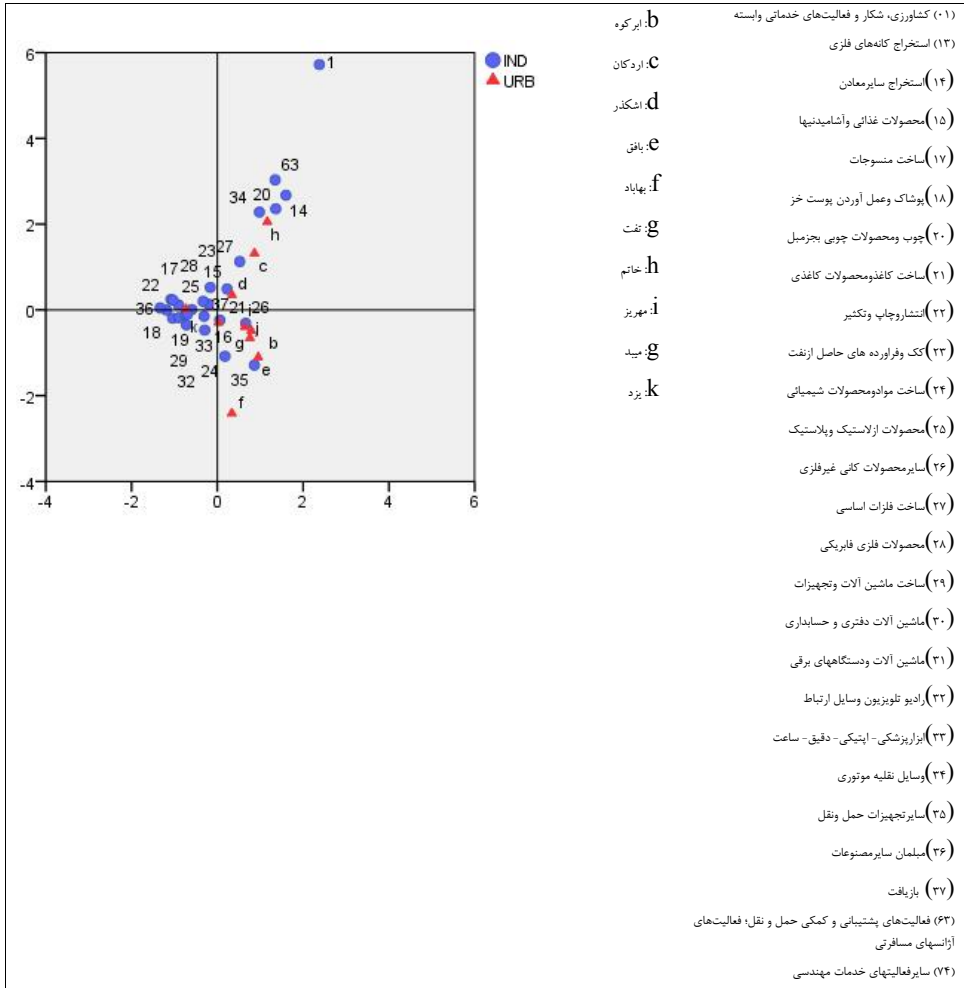
بررسی مزیت همکارانه شهرستان‌های استان یزد نشان می‌دهد که شهرستان‌های یزد، اردکان و میبد به ترتیب بیشترین میزان نرخ مکمل‌گری میان شهرستان‌های استان را دارند. شهرستان‌های ابرکوه، تفت، مهریز و بافق به ترتیب از کمترین میزان نرخ مکمل‌گری برخوردار هستند. بررسی نرخ مکمل‌گری استان نشان می‌دهد که سطح مکمل‌گری در استان پایین است. این بدین معنی است که گسترش فعالیت‌های صنعتی در راستای تفاوت‌های اقتصادی گسترش نیافته است و این موضوع نشان می‌دهد که لازم است در برنامه‌ریزی در این زمینه تجدید نظر شود.

جدول ۱۰۰- نرخ مکمل‌گری فعالیت‌های اقتصادی در سطح شهرستان‌های استان

شهرستان	نرخ مکمل‌گری	نرخ مکمل‌گری کل
ابرکوه	۰.۰۱	۰.۱۵۸
اردکان	۰.۱۱	
اشکذر	۰.۰۴	
بافق	۰.۰۳	
بهباد	۰.۰۶	
تفت	۰.۰۲	
خاتم	۰.۰۴	
مهریز	۰.۰۳	
میبد	۰.۰۹	
یزد	۰.۱۲	

منبع: مرکز آمار ایران، وزارت صنعت، معدن و تجارت محاسبات نگارنده

بررسی میزان هم‌افزایی فعالیت‌های صنعتی در استان نشان می‌دهد که شهرستان بهاباد، بافق، میبد، ابرکوه در سایر تجهیزات حمل و نقل، سایر محصولات کانی غیرفلزی دارای قابلیت هم‌افزایی هستند. شهرستان خاتم، اردکان، اشکذر در فعالیت‌های همچون استخراج سایر معادن، چوب و محصولات چوبی بجز مبل، وسایل نقلیه موتوری، ساخت فلزات اساسی دارای قابلیت هم‌افزایی اقتصادی هستند.

نمودار ۲۹- وضعیت شهرستان‌های استان یزد از نظر نرخ تکمیل‌گری و هم‌افزایی

مزیت‌های نسبی، رقابتی و همکارانه استان

بررسی مزیت نسبی استان نشان می‌دهد که در بخش کشاورزی در زیر بخش‌های گاو‌داری صنعتی، پرورش دام سنتی، پرورش حیوانات و مرغداری ارزش‌افزوده بالایی برخوردار است. از این رو این بخش‌ها به عنوان مزیت نسبی استان در بخش کشاورزی شناخته می‌شوند. استان یزد دارای رتبه ۷ در تولید سرانه گوشت مرغ و رتبه ۷ در سرانه تولید شیر در بین استان‌های کشور است. بررسی سطح زیر کشت محصولات زراعی کشور نشان می‌دهد که سهم استان از زمین‌های زراعی کشور ۰/۳ درصد است. در حالی که میزان برداشت محصول از

زمین‌های زراعی استان ۰/۷ درصد است. رتبه دوم استان از نظر کشت گلخانه‌ای یکی از عوامل اصلی در تولید محصولات زراعی در استان است. یکی دیگر از پتانسیل‌های استان در زمینه باغداری است. بررسی سطح کشت باغداری استان نشان می‌دهد سهم یزد از سطح کشت ۲/۷ درصد و رتبه استان از این نظر ۱۳ است. اما سطح برداشت از زمین‌های باغی استان ۳/۵ درصد است که رتبه استان از نظر تولید محصولات باغی کشور هشت است. بخش معدن یکی از محورهای توسعه استان محسوب می‌شود. این استان یکی از غنی‌ترین استان‌های کشور از لحاظ مواد معدنی است. معادن سنگ آهن چادرملو، چغارت و سرب از استراتژیکی‌ترین معادن استان هستند که رتبه جهانی دارند. این استان از نظر سرب در رتبه نخست و در سنگ آهن نیز در رتبه نخست کشور قرار دارد. همچنین این استان از نظر ذخایر باریت، انواع خاک‌های صنعتی، فلدسپات، فسفات و عناصری همچون اورانیوم دارای جایگاه بالایی است. از مجموع ذخایر فلزی کشور حدود ۱۷ درصد در استان یزد واقع شده است. بررسی میزان صادر کننده بودن استان در بخش‌های مختلف نیز نشان می‌دهد که استان در بخش‌های کشاورزی و صنعت به عنوان صادر کننده محسوب می‌شود در حالی که در بخش خدمات وارد کننده است. همچنین استان در بخش معدن از ظرفیت بسیار خوبی برخوردار است و این بخش یکی از بخش‌هایی است که استان در آن مزیت رقابتی دارد. استان یزد در بخش صنعت در زیربخش‌های مربوط به بخش‌های تولید سایر فرآورده‌های معدنی غیرفلزی، تولید فلزات پایه، تولید منسوجات و تولید فرآورده‌های لاستیکی و پلاستیکی دارای مزیت نسبی است. ضریب تمرکز اشتغال صنعتی در استان نشان می‌دهد که شهرستان‌های یزد و میبد بالاترین تمرکز اشتغال صنعتی و کارگاه‌های صنعتی را دارند. به عبارتی این شهرستان‌ها دارای مزیت گوناگون انباشت و تنوع هستند که این مزیت موجب جذب بنگاه‌های بیشتر می‌شود. تجمع بنگاه‌های اقتصادی در یک مکان موجب افزایش رقابت‌پذیری بیشتر صنایع می‌گردد. بررسی مزیت همکارانه استان نشان می‌دهد که نرخ مکمل‌گری در میان شهرستان‌های استان در سطح نسبتاً مطلوبی قرار دارد. شهرستان‌های یزد اردکان و میبد، بیشترین میزان نرخ مکمل‌گری را با سایر شهرستان‌های استان دارند.

۳-۵- نظام سکونتگاهی

۳-۵-۱- نظام شهرنشینی

بررسی تحولات جمعیتی استان نشان می‌دهد در ۳۰ سال گذشته جمعیت آن از ۵۷۴۰۲۸ نفر در سال ۱۳۶۵ به ۱۱۳۸۵۳۳ نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده که افزایش مطلق آن حدود ۵۶۵ هزار نفر بوده است. این ارقام بیانگر آن است که طی ۳۰ سال منتهی به سال ۱۳۹۵، جمعیت استان هر ساله به طور میانگین ۲/۳۱ درصد رشد داشته است.

این نرخ رشد در مقایسه با رشد متوسط ۱/۶ درصدی کل کشور در همین بازه زمانی، نشان می‌دهد که افزایش جمعیت استان در قیاس با کل کشور؛ بیشتر بوده و به عبارتی روند افزایش جمعیت استان یزد، سریعتر از کشور اتفاق افتاده است. تغییر تعداد مطلق جمعیت استان یزد حاکی از آن است که بیشترین افزایش تعداد جمعیت استان مربوط به دوره ۸۵-۱۳۷۵ بوده که از این سال به بعد، در تمامی دوره‌ها با روند ملایمی روبه کاهش داشته؛ به نحوی که کمترین آن مربوط به دوره ۹۵-۱۳۹۰ بوده است. همچنین درخصوص سهم جمعیت استان یزد از کشور باید گفت که از آنجا که در طول سال‌های ۹۵-۱۳۶۵، سرعت رشد جمعیت استان، بیشتر از میانگین کشور بوده است، بنابراین سهم جمعیت استان یزد از جمعیت کشور، با روند آرامی افزایشی بوده و از ۱/۱۶ درصد در سال ۱۳۶۵ به ۱/۴۲ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است.

طبق سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، ۵۹۱۴۶۸۴۷ نفر از جمعیت کشور را ساکنین شهری تشکیل می‌دهند و متوسط رشد سالانه جمعیت شهری کشور در دوره ۳۰ ساله اخیر (۹۵-۶۵) برابر با ۲/۶۴ درصد بوده است که از متوسط رشد جمعیت کل (۱/۶) بیشتر است. به عبارتی در این بازه زمانی، جمعیتی بالغ بر ۳۲/۳ میلیون نفر به جمعیت شهری کشور افزوده شد و سهم نسبی جمعیت شهرنشین از ۵۴/۲۹ به ۷۴ درصد افزایش یافته است. جمعیت شهری استان یزد همانند جمعیت شهری کشور طی دوره ۹۵-۱۳۶۵ همواره رو به افزایش بوده؛ به طوری که جمعیت شهری استان در سال ۱۳۶۵ معادل ۳۸۱۹۸۹ نفر بوده و با رشدی معادل ۳/۲ درصد به ۹۷۱۳۵۵ نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده است. مقایسه افزایش نسبی جمعیت دوره‌های سرشماری کشور و استان نشان می‌دهد که از سرشماری سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵، تقریباً میزان افزایش جمعیت شهری در استان بیش از کشور بوده است. این امر موجب شده است که سهم جمعیت شهری استان از جمعیت شهری کشور، روند صعودی را طی کند و از ۱/۴۲ درصد در سال ۱۳۶۵ به ۱/۶۴ درصد در سال ۱۳۹۵ افزایش یابد.

بررسی تحول شهرنشینی نشان می‌دهد که نسبت شهرنشینی کشور در سال ۱۳۶۵ معادل ۵۴/۳ درصد بوده و به ۷۴ درصد در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته است. به عبارتی، در مجموع ۳۰ سال اخیر (۹۵-۱۳۶۵) حدود ۲۰ درصد به میزان شهرنشینی کشور اضافه شده است. همانطور که در جدول زیر مشخص است مرتباً از سهم جمعیت روستایی کشور کاسته و به سهم جمعیت نقاط شهری افزوده شده؛ به طوری که در دوره‌های مختلف سهم جمعیت شهرنشین از روستانشین پیشی گرفته است. این روند تاکنون علی‌رغم کاسته شدن از شدت آن همچنان ادامه دارد؛ به طوری که در سال ۱۳۹۵ نرخ شهرنشینی به ۷۴ درصد افزایش یافته است.

بر اساس نتایج سرشماری سال ۱۳۹۵، استان یزد از لحاظ شهرنشینی، رتبه پنجم را بعد از استان‌های قم، تهران، البرز و اصفهان به خود اختصاص داده است. مدنیت این سرزمین با آغاز فعالیت‌های کشاورزی پا گرفته بود اما،

به دلیل محدودیتهای منابع آب خاک، به مرور فعالیت بخش کشاورزی کاهش یافت و فعالیتهای خدماتی و صنعتی با برتری در اقتصاد این استان، خود را به عنوان عامل نخست شهرنشینی معرفی نمود. بر اساس نتایج به دست آمده از سرشماریهای نفوس و مسکن، نرخ شهرنشینی استان یزد روند افزایشی را در این سالها دارا بوده و از ۶۶/۵ درصد در سال ۱۳۶۵ به ۸۵/۳ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است. این آمار نشان می‌دهد که روند شهرنشینی در استان یزد، فارغ از رشد طبیعی جمعیت، به دلیل تخلیه روستاها و آبادی‌های استان و افزایش مهاجرت‌ها اتفاق افتاده است. با توجه به اعداد بدست آمده باید گفت، که در تمامی ادوار سرشماری نسبت شهرنشینی در استان یزد با اختلاف فاحشی از میانگین کشور بیشتر بوده است.

جدول ۱۰۱- تغییرات جمعیت کشور و استان در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۶۵

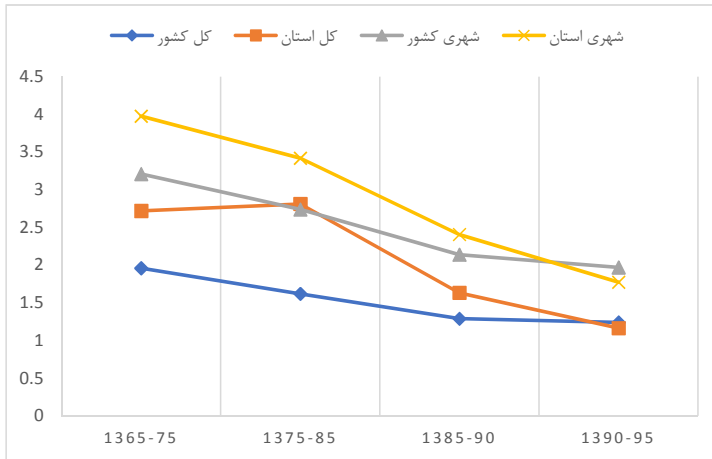
جمعیت کل					شرح
۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	
۷۹۹۲۶۲۷۰	۷۵۱۴۹۶۶۹	۷۰۴۹۵۷۸۲	۶۰۰۵۵۴۸۸	۴۹۴۴۵۰۱۰	کشور
۱۱۳۸۵۳۳	۱۰۷۴۴۲۸	۹۹۰۸۱۸	۷۵۰۷۶۹	۵۷۴۰۲۸	استان
۱/۴۲	۱/۴۳	۱/۴۱	۱/۲۵	۱/۱۶	سهم استان از کشور
متوسط رشد سالانه جمعیت (درصد)					شرح
۱۳۶۵-۹۵	۱۳۹۰-۹۵	۱۳۸۵-۹۰	۱۳۷۵-۸۵	۱۳۶۵-۷۵	
۱/۶	۱/۲۴	۱/۲۹	۱/۶۲	۱/۹۶	کل کشور
۲/۳۱	۱/۱۷	۱/۶۳	۲/۸۱	۲/۷۲	کل استان

منبع: سرشماری عمومی نفوس و مسکن

جدول ۱۰۲- تغییرات جمعیت شهری و نرخ رشد کشور و استان در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۶۵

جمعیت شهری					شرح
۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	
۵۹۱۴۶۸۴۷	۵۳۶۴۶۶۶۱	۴۸۲۵۹۹۶۴	۳۶۸۱۷۷۸۹	۲۶۸۴۴۵۶۱	کشور
۹۷۱۳۵۵	۸۸۹۵۸۳	۷۸۹۸۰۳	۵۶۴۲۳۳	۳۸۱۹۸۹	استان
۱/۶۴	۱/۶۶	۱/۶۴	۱/۵۳	۱/۴۲	سهم استان از کشور
نسبت شهرنشینی					شرح
۷۴	۷۱/۳۹	۶۸/۴۶	۶۱/۳۱	۵۴/۲۹	
۸۵/۳	۸۲/۸	۷۹/۷	۷۵/۲	۶۶/۵	شهری استان
متوسط رشد سالانه جمعیت (درصد)					شرح
۱۳۶۵-۹۵	۱۳۹۰-۹۵	۱۳۸۵-۹۰	۱۳۷۵-۸۵	۱۳۶۵-۷۵	
۲/۶۴	۱/۹۷	۲/۱۴	۲/۷۴	۳/۲۱	شهری کشور
۳/۲	۱/۸	۲/۴	۳/۴	۴/۰	شهری استان

منبع: سرشماری عمومی نفوس و مسکن

نمودار ۳۰- تغییرات رشد سالانه جمعیت کل و شهری کشور و استان

مطابق با نمودار فوق از بررسی و مقایسه نرخ‌های رشد جمعیت شهری کل کشور و استان در سال‌های مختلف نیز این گونه برداشت می‌شود که نرخ رشد جمعیت شهری استان یزد به استثنای دوره ۹۵-۱۳۹۰، از متوسط کشور بیشتر بوده و مشابه با روند تجربه شده در کشور رو به کاهش داشته است. همچنین میزان آن طی دوره ۳۰ ساله ۹۵-۱۳۶۵ در استان یزد معادل ۳/۲ درصد بوده و از متوسط رشد جمعیت شهری کشور (۶۴/۲ درصد) در دوره مشابه بیشتر بوده است.

۳-۵-۱-۱- بررسی تحولات جمعیتی کانون‌های شهری استان یزد

در سرشماری سال ۱۳۷۵ استان یزد متشکل از ۱۷ کانون شهری بوده است که طی دوره ۸۵-۱۳۷۵ با تشکیل سه نقطه شهری عقدا در شهرستان اردکان، مهردشت در شهرستان ابرکوه و خضرآباد در شهرستان اشکذر، شمار شهرهای استان یزد در سال ۱۳۸۵ به ۲۰ شهر بالغ یافت. در دوره پنج ساله ۹۰-۱۳۸۵ نیز با تبدیل روستای بفرویه واقع در شهرستان میبد، به نقطه شهری، شمار شهرهای استان به ۲۱ شهر ارتقاء یافته است و تا کنون (سال ۱۳۹۵) شمار شهرهای استان به ۲۱ شهر محدود شده است.

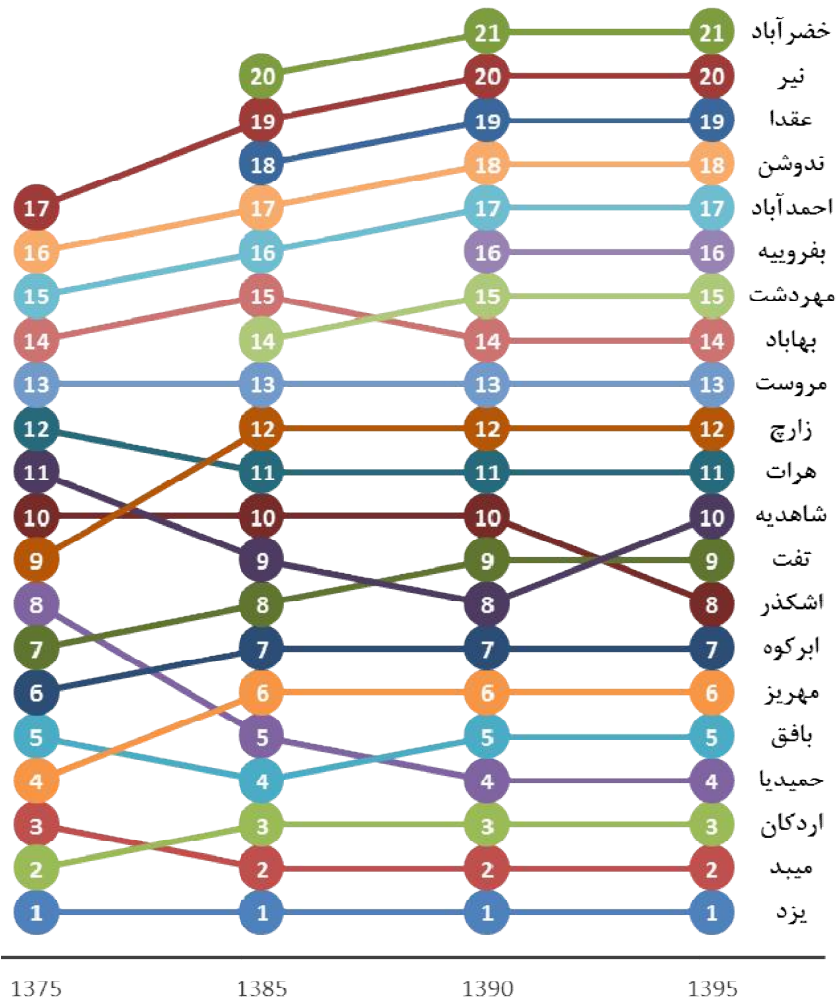
بر اساس جدول زیر که جمعیت شهرهای استان یزد را از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵ به نمایش می‌گذارد، باید گفت که در تمامی سال‌ها پرجمعیت‌ترین شهر استان، شهر یزد بوده که جمعیت آن از ۳۲۶۷۷۶ نفر در سال ۱۳۷۵ به

۵۲۹۷۶۳ نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده است. پس از یزد، شهر میبد دومین شهر بزرگ استان است که جمعیت آن از ۳۸۰۶۱ نفر در سال ۱۳۷۵ به ۸۰۷۱۲ نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده است.

جدول ۱۰۳- جمعیت نقاط شهری استان در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۷۵

نام	۱۳۷۵		۱۳۸۵		۱۳۹۵	
	رتبه	جمعیت	رتبه	جمعیت	رتبه	جمعیت
یزد	۱	۳۲۶۷۷۶	۱	۴۲۳۰۰۶	۱	۵۲۹۶۷۳
میبد	۳	۳۸۰۶۱	۲	۵۸۲۹۵	۲	۸۰۷۱۲
اردکان	۲	۴۴۳۹۸	۳	۵۱۳۴۹	۳	۷۵۲۷۱
حمیدیا	۸	۱۳۱۰۰	۴	۲۷۶۱۱	۴	۵۱۷۹۳
باقق	۵	۲۵۰۶۸	۵	۳۰۸۶۷	۵	۴۵۴۵۳
مهریز	۴	۲۵۲۳۹	۶	۲۶۳۶۴	۶	۳۴۲۲۷
ابرقوه	۶	۱۹۱۶۴	۷	۲۰۹۹۴	۷	۲۷۵۲۴
اشکذر	۱۰	۱۱۴۱۳	۱۰	۱۳۸۰۰	۸	۱۹۱۲۳
تفت	۷	۱۵۱۱۵	۹	۱۵۳۲۹	۹	۱۸۴۶۴
شاهدیه	۱۱	۱۱۱۱۵	۸	۱۴۳۷۴	۱۰	۱۸۳۰۹
هرات	۱۲	۸۶۸۷	۱۱	۱۰۷۹۵	۱۱	۱۳۰۳۲
زارچ	۹	۱۲۳۷۷	۱۲	۹۹۷۹	۱۲	۱۱۶۹۱
مروست	۱۳	۶۹۳۴	۱۳	۷۵۸۵	۱۳	۹۳۷۹
بهباد	۱۴	۴۸۲۶	۱۴	۷۱۹۹	۱۴	۹۲۳۲
مهردشت			۱۵	۷۲۰۱	۱۵	۸۰۹۷
بفرویه		-	۱۶	-	۱۶	۶۹۳۹
احمدآباد	۱۵	۴۴۴۹	۱۷	۴۶۹۳	۱۷	۶۰۴۶
ندوشن	۱۶	۲۴۲۶	۱۸	۲۳۵۱	۱۸	۲۳۵۱
عقدا		-	۱۹	۱۵۸۳	۱۹	۱۷۵۴
نیر	۱۷	۱۹۶۰	۲۰	۱۵۶۷	۲۰	۱۷۴۰
خضرآباد			۲۱	۲۱۶	۲۱	۵۳۵

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵، ۱۳۹۰، ۱۳۹۵

نمودار ۳۱- تغییرات رتبه جمعیتی شهرهای استان طی دوره ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵

بررسی رتبه‌ی شهرهای استان از ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵ نیز نشان می‌دهد، تنها رتبه شهر یزد در رتبه‌ی نخست در سراسر این دوره ثابت مانده است. در این رده‌بندی شهر میبد که در سال ۱۳۷۵ در رتبه‌ی سوم قرار دارد، در سال ۱۳۸۵ جای اردکان را در رتبه‌ی دوم می‌گیرد و از این سال به بعد همواره در رتبه دوم قرار داشته است. از دیگر نکات قابل ذکر طی دوره ۹۵-۱۳۷۵ در میان ۱۰ شهر نخست استان، نیز می‌توان به ارتقای حمیدیا از رده‌ی هشتم به رده‌ی چهارم، انتقال مهریز از رده‌ی چهارم به رده‌ی ششم، انتقال تفت از رده‌ی هفتم به رده نهم و انتقال زارچ از رتبه نهم به رتبه ۱۲م اشاره کرد.

لازم به ذکر است که رتبه تمامی شهرهای استان، به استثنای شهرهای با رده بندی هشتم و دهم از سال ۱۳۹۰ به ثبات رسیده است. در این میان در حالیکه از سال ۱۳۹۰، شهر نهم جایگاه خود را حفظ نموده است، جایگاه شهر دهم (شاهدیه) در سال ۱۳۹۰ با شهر هشتم (اشکذر) عوض شده است.

۳-۵-۱-۲- وضعیت نخست شهری در استان یزد

وضعیت نخست شهری یک منطقه می تواند وضعیت توسعه را تحت الشعاع قرار دهد و به طور نامتناسبی نسبت به دیگر شهرها، بزرگتر است.

مروری بر روشها و شاخصهای بررسی میزان نخست شهری بیانگر آن است که تاکنون چندین شاخص برای این موضوع بیان شده است که شاخص چهار شهر مهتا یک از مهمترین این روشها است. شاخص مهتا در سال ۱۹۶۴ بهترین روش را برای نخست شهری، نسبت اندازهی شهر نخست به چهار شهر اول پیشنهاد کرد.

بعدها ریچاردسون شاخص چهار شهر را با معیارهای قاعدهی رتبه - اندازه تطبیق داد؛ بدین صورت که اگر بر اساس قاعدهی رتبه - اندازهی شهری، اندازه مطلوب شهرها در نظام شهری این گونه باشد که شهر اول دو برابر شهر دوم، سه برابر شهر سوم و چهار برابر شهر چهارم باشد؛ بنابراین نسبت شهر اول به مجموع چهار شهر نخست نظام شهری باید برابر $0/48$ باشد (حکمت نیا و موسوی، ۱۳۸۵).

$$\frac{P_1}{P_1 + P_2 + P_3 + P_4}$$

میزان نخست شهری استان یزد بر اساس شاخص مهتا طی دوره ۲۰ ساله (۹۵-۱۳۷۵) با وضعیت متعادل فاصله داشته است و در تمامی ادوار سرشماری نشان از وضعیت فوق برتری شهر یزد در نظام سکونت گاهی استان داشته است.

جدول ۱۰۴- روند تغییرات شاخص نخست شهری در استان یزد

شاخص نخست شهری	جمعیت شهرهای نخست، دوم، سوم و چهارم	جمعیت شهر نخست	شرح
۰/۷۵	۴۳۴۴۷۴	۳۲۶۷۷۶	نخست شهری ۱۳۷۵
۰/۷۵	۵۶۳۵۱۷	۴۲۳۰۰۶	نخست شهری ۱۳۸۵
۰/۷۵	۶۴۷۲۶۳	۴۸۶۱۵۲	نخست شهری ۱۳۹۰
۰/۷۲	۷۳۷۴۴۹	۵۲۹۶۷۳	نخست شهری ۱۳۹۵

۳-۱-۵-۳- بررسی وضعیت ساختار سلسله‌مراتبی کانون‌های شهری استان

امروزه شهرهایی که جریان‌ات فضایی را به خود جذب می‌کنند و به کانون‌های سکونتی حایز اهمیت تبدیل می‌شوند، با ارائه فرصت‌های اقتصادی، اجتماعی، تحصیلی و ... منجر به جذب بیشتر جمعیت می‌گردند. از این رو شناخت سلسله‌مراتب جمعیتی شهرها می‌تواند تصویری از سلسله‌مراتب اهمیت و تأثیرگذاری آن‌ها ارائه دهد. امری که پیش‌نیاز تعیین اندازه‌ی بهینه‌ی شهرها و اتخاذ راهبردهای برنامه‌ریزانه در این راستا است. بر اساس اطلاعات سرشماری‌های نفوس و مسکن انجام‌شده در کشور در دوره‌ی ۱۳۹۵-۱۳۷۵، وضعیت ساختار سلسله‌مراتبی استان یزد از نظر تعداد شهرهای هر رده به صورت زیر رخ نموده است:

الف - کلان‌شهرها (بیش از یک میلیون نفر): با توجه به اینکه در این رده‌بندی کلان‌شهر به شهرهای با جمعیت بیش از یک میلیون نفر اطلاق می‌شود، در هیچ از ادوار مورد بررسی کلان‌شهری در استان یزد وجود ندارد.

ب - شهرهای بسیار بزرگ (۱۰۰۰-۵۰۰ هزار نفر جمعیت): تعداد شهرهای بسیار بزرگ استان یزد در سال ۱۳۹۵ برابر با یک مورد است که به شهر یزد مربوط می‌شود. در این رده تا سال ۱۳۹۰ هیچ شهری وجود نداشته است، اما از زمان سرشماری سال ۱۳۹۵، جمعیت یزد به بالای ۵۰۰ هزار نفر رسیده است. با وجود تنها یک شهر در این رده و سهم بسیار پایین آن در تعداد شهرهای استان، جمعیتی آن به میزان قابل توجهی بالا بوده و معادل ۵۴/۵ درصد محاسبه شده است.

پ - شهرهای بزرگ (۵۰۰-۲۵۰ هزار نفر جمعیت): در سال ۱۳۹۵ هیچ شهر بسیار بزرگی در استان یزد وجود ندارد. در این رده، صرفاً در سرشماری‌های ۱۳۷۵، ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰ شهر یزد قرار گرفته است که با افزایش جمعیت آن، در سال ۱۳۹۵ به رده‌ی شهرهای بسیار بزرگ منتقل شده است.

ت - شهرهای میانی بزرگ (۲۵۰-۱۰۰ هزار نفر جمعیت): با توجه به اینکه در این رده بندی، شهرهای میانی بزرگ به شهرهای با جمعیت بین ۲۵۰-۱۰۰ هزار نفر اطلاق می‌شود، هیچ یک از شهرهای استان در زمره شهرهای میانی بزرگ به حساب نیامده است.

ث - شهرهای میانی کوچک (۱۰۰-۵۰ هزار نفر جمعیت): در سال ۱۳۷۵، هیچ یک از شهرهای استان در این گروه جمعیتی قرار نداشته است. اما با افزایش جمعیت دو شهر میبد و اردکان در سال ۱۳۸۵ و ارتقاء آنها به رده‌بندی شهرهای میانی کوچک، شمار شهرهای میانی کوچک استان به دو مورد رسیده که تا سال ۱۳۹۰ ثابت بوده است. در سال ۱۳۹۵، مجدداً با اضافه شدن شهرحمیدیا به دو شهر پیشین، تعداد آنها به سه مورد

افزایش یافته است. در این سال شهرهای میانی کوچک استان با سهمی ۱۴/۲ درصدی از تعداد شهرهای استان، ۲۱/۴ درصد جمعیت شهرهای استان را در خود جای داده‌اند.

ج - شهرهای کوچک (۵۰-۲۵ هزار نفر جمعیت): در سال ۱۳۷۵ چهار شهر اردکان، میبد، مهریز و بافق، شهرهای کوچک استان به حساب آمده‌اند. اما در سال ۱۳۸۵ از طرفی با ارتقاء دو شهر اردکان و میبد به طبقه بالاتر (۱۰۰-۵۰ هزارنفر) و از طرف دیگر با انتقال شهر حمیدیا از طبقه پایین‌تر (۲۵-۱۰ هزارنفر) به این رده جمعیتی (۵۰-۲۵ هزارنفر)، شمار شهرهای کوچک استان به سه شهر بافق، حمیدیا و مهریز محدود شده و تا سال ۱۳۹۰ ثابت بوده است. اما در سال ۱۳۹۵ مجدداً با صعود شهر حمیدیا به طبقه بالاتر و با ورود شهر ابرکوه از طبقه قبل به این رده‌بندی، شهرهای واقع در این گروه شامل بافق، مهریز و ابرکوه در سال ۱۳۹۵ بوده است. این سه شهر در سال ۱۳۹۵ در مجموع ۱۱ درصد از جمعیت شهرهای استان را در خود جای داده‌اند.

چ - شهرهای بسیار کوچک (۲۵-۱۰ هزار نفر جمعیت): در نخستین دوره‌ی مورد بررسی در سال ۱۳۷۵، تعداد شهرهای بسیار کوچک استان یزد به شش مورد محدود می‌شود. در دوره‌ی ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰ نیز تعداد شهرهای بسیار کوچک به ترتیب به پنج مورد و مجدداً به شش مورد رسیده است. در نهایت در سال ۱۳۹۵ تعداد این شهرها به پنج شهر اشکذر، تفت، شاهدهیه، هرات و زارچ رسیده است که از این تعداد فقط شهرهای هرات و زارچ از رده‌ی روستا - شهرها به این رده ارتقاء یافته‌اند

ح - روستا - شهرهای بزرگ (۱۰-۵ هزار نفر جمعیت): در نخستین دوره‌ی سرشماری در سال ۱۳۷۵ تعداد روستا- شهرهای بزرگ استان یزد تنها دو شهر هرات و مروست بوده است. این تعداد با تغییراتی که در نتیجه‌ی افزایش جمعیت روستا- شهرهای کوچک و ورود آن‌ها به این رده و نیز افزایش جمعیت شهر هرات و خروج آن از این رده حاصل شده شاهد تغییراتی بوده است، به طوری که تعداد روستا- شهرهای بزرگ استان یزد ابتدا از دو مورد در سال ۱۳۷۵ با روندی صعودی به ترتیب به چهار و پنج مورد در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰ رسیده است. در سال ۱۳۹۵ نیز شمار شهرهای این گروه پنج مورد بوده که با سال ۱۳۹۰ تفاوتی نداشته و متشکل از شهرهای مروست، بهاباد، مهردشت، بفرویه و احمدآباد است.

ح - روستا - شهرهای کوچک (کمتر از ۵ هزار نفر):

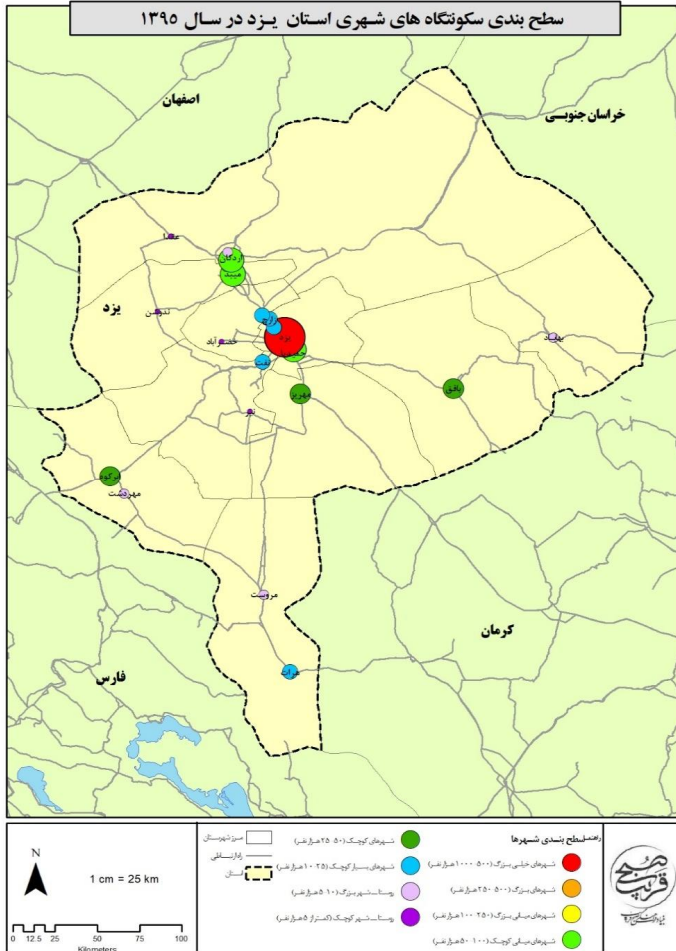
در آغاز دوره‌ی مورد مطالعه یعنی در سال ۱۳۷۵ تعداد روستا- شهرهای کوچک استان چهار مورد است، اما در دوره‌ی ۸۵-۱۳۷۵ این تعداد به پنج مورد در سال ۱۳۸۵ رسیده است. تعداد روستا- شهرهای کوچک استان در سال ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ مجدداً به چهار مورد محدود شده است که متشکل از شهرهای ندوشن، عقدا، نیر، خضرآباد است.

در مجموع پراکنش جمعیت در سطح شهرهای استان را می‌توان به طور طبیعی در تعداد کمی از سکونتگاه‌های رده‌های بالاتر و تعداد بسیار زیادی از سکونتگاه‌های رده‌های پایین‌تر بازشناسی کرد. این در حالی است که سهم جمعیتی این رده‌ها معمولاً با سهم تعداد آن‌ها نسبت وارونه دارد، به طوری که به ویژه در زمینه‌ی تنها شهر بسیار بزرگ استان یعنی یزد، علی‌رغم سهم عددی بسیار کم آن، در سال ۱۳۹۵ حدود ۵۴/۵ درصد از جمعیت شهرهای استان را در خود جای داده است و در مقابل روستا - شهرهای استان، با وجود آنکه ۴۲/۸ درصد از شهرهای استان را شکل می‌دهند، تنها ۴/۷ درصد از جمعیت شهری استان را در دوره مشابه به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۱۰۵- روند تغییرات سطوح جمعیتی نقاط شهری استان طی سال‌های ۹۵-۱۳۷۵

سال	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
شهرهای بسیار بزرگ (۱۰۰۰-)	-	-	-	یزد
شهرهای بزرگ (۵۰۰-۲۵۰)	یزد	یزد	یزد	-
شهرهای میانی بزرگ (۲۵۰-)	-	-	-	-
شهرهای میانی کوچک (۱۰۰-۵۰ هزار نفر)	-	میبد، اردکان	میبد، اردکان	میبد، اردکان، حمیدیا
شهرهای کوچک (۵۰-۲۵ هزار نفر)	اردکان، میبد، مهریز، بافق	بافق، حمیدیا، مهریز	بافق، حمیدیا، مهریز	بافق، مهریز، ابرکوه
شهرهای بسیار کوچک (۲۵-۱۰ هزار نفر)	ابرکوه، تفت، حمیدیا، زارچ، اشکذر، شاهده	ابرکوه، تفت، شاهده، اشکذر، هرات	ابرکوه، شاهده، تفت، اشکذر، هرات، زارچ	اشکذر، تفت، شاهده، هرات، زارچ
روستا - شهر بزرگ (۱۰-۵ هزار نفر)	هرات، مروست	زارچ، مروست، مهردشت، بهاباد	مروست، بهاباد، مهردشت، بفرویه، احمدآباد	مروست، بهاباد، مهردشت، بفرویه، احمدآباد
روستا - شهر کوچک (کمتر از ۵ هزار نفر)	بهاباد، احمدآباد، ندوشن، نیر	احمدآباد، ندوشن، عقدا، نیر، خضرآباد	ندوشن، عقدا، نیر، خضرآباد	ندوشن، عقدا، نیر، خضرآباد

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵، ۱۳۹۰، ۱۳۹۵

نقشه ۱۴ - سطح بندی سکونتگاه های شهری استان یزد

به طور کلی می توان بر اساس طبقات جمعیتی شهرها، الگوی نامتوازن شبکه شهری استان یزد را به لحاظ جمعیت مشاهده نمود؛ به طوریکه در حدود ۶۶/۶ درصد از شهرهای استان که جمعیتی کمتر از ۲۵ هزار نفر داشته اند، تنها ۱۳ درصد از جمعیت شهری استان را در سال ۱۳۹۵ در خود جای داده اند و در مقابل تنها شهر یزد ۵۴/۵ درصد از جمعیت شهری را به خود اختصاص داده است. این مهم حاکی از عدم تعادل و توازن در نحوه توزیع جمعیت در سلسله مراتب نظام شهری استان است. بر اساس آنچه گفته شد بررسی وضعیت توزیع جمعیت شهری در سلسله مراتب اندازه شهری بیانگر دو موضوع مهم به شرح زیر است:

- بررسی شاخص نخست شهری در سطح استان یزد نشان از فوق برتری شهر یزد نسبت به سه شهر نخست استان دارد، چراکه شهر یزد به عنوان مرکز استان یزد با داشتن جمعیتی معادل ۵۲۹۶۷۳ نفر در سال ۱۳۹۵، بیشترین جمعیت شهری را در خود جای داده و از نظر اندازه جمعیتی با شهر دوم استان (میبد) که جمعیتی معادل ۸۰۷۱۲ نفر در سال ۱۳۹۵ داشته است، اختلافی در حدود ۶/۵ برابری دارد.
- از نظر سلسله مراتب اندازه شهرها، نظام سکونت گاهی استان دارای عدم توازن و تعادل در توزیع اندازه شهری است؛ چراکه به علت خالی بودن دو طبقه جمعیتی شهرهای بزرگ (۵۰۰-۲۵۰ هزار نفر) شهرهای میانی بزرگ (۲۵۰-۱۰۰ هزار نفر) در سال ۱۳۹۵، شکاف جمعیتی در میان نظام شهری استان کاملاً مشهود است. این درحالی است که مجموعاً سه شهر نخست استان (یزد، میبد و اردکان)، ۷۰ درصد از جمعیت شهری استان را در خود جای داده‌اند.

۳-۵-۱-۴- الگوی استقرار سکونتگاه‌های شهری استان

استقرار و پیدایش یک شهر بیش از هر چیز تابع شرایط محیطی و موقعیت جغرافیایی و سپس عوامل اقتصادی و اجتماعی است. زیرا عوارض و پدیده‌های طبیعی در مکان‌گزینی، پراکندگی، حوزه نفوذ، توسعه فیزیکی، مورفولوژی شهری و امثال آنها اثر قاطعی دارند و به عنوان یک عامل مؤثر عمل می‌کنند. با توجه به موقعیت استان یزد در بخش مرکزی فلات ایران، این منطقه می‌تواند در بر گیرنده نامناسبترین عوامل طبیعی غالب بر فلات مرکزی ایران باشد. بلندترین نقطه استان قله شیرکوه با ارتفاع ۴۰۵۵ متر از سطح دریا است و در مقابل پست‌ترین نقطه استان در کویر سیاه کوه با ۵۱۶ متر ارتفاع از سطح دریا قرار دارد. ناهمواری‌های استان یزد را کوه‌ها، دشت‌ها، تپه‌های شنی و نواحی زیر نفوذ شن‌های روان، کویرها و کفه‌های نمک تشکیل می‌دهند.

ارتفاعات: کوهستان شیرکوه مجموعه کوههایی است که مساحتی حدود ۳۰۰۰ کیلومتر مربع را در برمی‌گیرد. این کوهستان از ۵۵ کیلومتری باختر شهر یزد شروع شده و رو به سوی جنوب شرقی تا ۷۳ کیلومتری جنوب شرقی شهر یزد گسترش یافته است. این کوهستان در غرب یزد دارای عرض حدود ۱۰ کیلومتر و در جنوب آن دارای عرض حدود ۴۰ کیلومتر است و طول آن از شرق به غرب ۷۵ کیلومتر است. ارتفاع این کوهستان در بلندترین نقطه در ۴۳ کیلومتری جنوب غربی یزد به ۴۰۵۵ متر می‌رسد که مرتفع‌ترین نقطه استان یزد است.

کوه خَرائق: این کوه در بخش مرکزی استان و در شمال شهر یزد قرار دارد. بلندترین نقطه‌ی آن خونزا (هنزا) به ارتفاع ۳۱۵۸ متر می‌باشد. قله‌های اشتری، خونزا، بندر، بزکوه، چک چک و هامانه از بخش‌های معروف این کوه می‌باشند.

کوه‌های خاوری: این کوه‌ها در نواحی خور و بیابانک، جندق و رباط پشت بادام قرار دارند. ارتفاع آنها از کوه‌های دیگر کمتر بوده و در قله بن‌لخت به ۳۰۰۲ متر می‌رسد. بن‌لخت کوهستانی است که مساحت آن حدود ۱۲۵۰ کیلومتر مربع می‌باشد. این کوهستان از طرف شمال غربی به طرف جنوب شرقی گسترده شده و روستاهای بسیاری را در پناه خود جای داده است. کوهستانهای بن‌لخت و درارسو همانند دیوارهای طبیعی، کویر لوت را از بخش‌های مرکزی ایران جدا می‌سازد.

دشت‌ها: دشت‌های استان یزد در بین کوه‌های شیرکوه، خرائق و کوه‌های شرقی قرار دارند.

دشت یزد- اردکان: دشت یزد- اردکان دشتی است پهناور که شهرهای مهریز، یزد، اشکذر، میبد و اردکان در آن قرار دارد. این دشت از سمت غرب و جنوب غربی به کوهستان شیرکوه و از سمت شرق به کوه‌های خرائق محدود می‌شود. در شمال این دشت، باتلاق نمک اردکان- ناین (چاله‌ی عقدا) قرار دارد و جنوب آن به کفه‌ی بهادران می‌پیوندد.

دشت بافق: دشت بافق بین رشته کوه مرکزی خرائق و کوه‌های شرقی قرار گرفته و ارتفاع آن از سطح دریا حدود ۹۹۵ متر است. این دشت، کویری بوده و بیابانهای آن لخت و بدون پوشش گیاهی است.

مطالعه استقرار مراکز سکونتگاهی شهری استان نشان می‌دهد که اختلاف در شرایط اقلیمی عرصه‌های مختلف استان و مطلوبیت‌های نسبی متفاوت در این عرصه‌ها موجب استقرار ناموزون این مراکز در سطح استان شده است. هم‌اکنون اکثر سکونتگاههای شهری استان در بخش میانه غربی استقرار یافته و با دور شدن از این منطقه به طرف جوانب، از تراکم این مراکز و تعداد جمعیت آنها به نحو چشمگیری کاسته می‌شود. علت اصلی این امر را می‌توان در شرایط سخت زیست در این نواحی به واسطه کمبود آب و وجود کویرها دانست که موجب شده تا تعداد فضاهای روستایی، اندک و به تبع آن تعداد و حوزه نفوذ مراکز مهم شهری، انگشت شمار باشند که خرائق، بهاباد، عقدا و ... نمونه‌هایی از این محدوده‌هاست.

لذا تفاوت‌های ذکر شده موجب شده تا جلگه یزد - اردکان به دلیل شرایط بالنسبه مساعدتر طبیعی، پیشینه تاریخی، وجود زیربناهای مستحکم اقتصادی و موقعیت ارتباطی، بخش اعظم جمعیت و سکونتگاههای شهری استان را در خود جای دهند، به طوری که شهرهای اردکان، میبد، زارچ، اشکذر، یزد و مهریز به عنوان مهمترین نقاط شهری به همراه شهرک‌های اقماری و روستاهای تحت نفوذ، بالاترین تراکم جمعیتی را در این بخش از استان به وجود آورده‌اند. در این میان شهر یزد به همراه نقاط روستایی و شهری کوچک پیرامون خود قریب نیمی از جمعیت استان را در خود جای داده است.

۳-۵-۲- نظام روستانشینی

جمعیت روستانشینی در سال‌های اخیر، همواره سهم کمتری از کل جمعیت کشور را داشته است و به طور متناوب این سهم کمتر شده است. طبق سرشماری عمومی نفوس و مسکن، رشد جمعیت روستایی کشور تنها در دهه ۷۵-۱۳۶۵ نرخ مثبت ۰/۳ را تجربه کرده است و سایر دوره سرشماری با رشد منفی روبه‌رو بوده است. در طول این دوره نسبت روستانشینی در کشور از ۴۵/۲ به ۲۶ درصد کاهش یافته و مطابق سرشماری سال ۱۳۹۵ تنها ۲۰/۷ میلیون نفر از جمعیت ۷۹/۹ میلیون نفری کشور را ساکنان روستایی شامل می‌شود. به عبارت دیگر در بازه زمانی مورد مطالعه با وجود افزایش ۱/۶ برابری جمعیت کل کشور، جمعیت روستایی حدوداً هشت درصد کاهش یافته است و از سهم آن نسبت به جمعیت کل کشور حدود ۲۰ درصد کاسته شده است. بنابراین روند حاکم بر کل کشور در طی سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵، کاهش جمعیت روستایی در مقابل افزایش جمعیت کل کشور و در نتیجه کاهش چشمگیر سهم جمعیت روستانشین نسبت به جمعیت کل است.

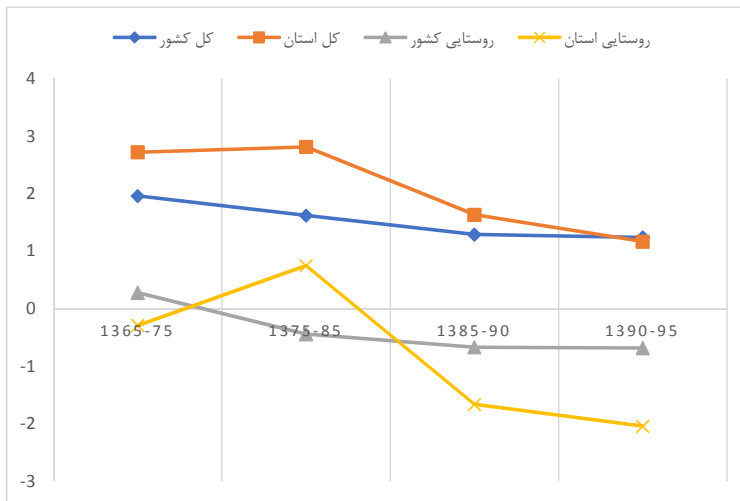
همانطور که پیش‌تر گفته شد به علت قرارگیری استان یزد در بخش مرکزی فلات ایران، این استان با نامناسب‌ترین عوامل طبیعی غالب بر فلات مرکزی مواجه بوده که نتیجتاً شرایط زیست در روستاها و فعالیت‌های کشاورزی را بسیار دشوار کرده است؛ به نحوی که در سال ۱۳۹۵ تنها ۱۴/۶۴ درصد از جمعیت استان یزد، در نقاط روستایی سکونت داشته‌اند. متاثر از روند حاکم بر کشور و محدودیت‌های طبیعی غالب در منطقه، جمعیت روستایی استان در چند دهه اخیر روند کاهشی داشته است؛ به طوری که جمعیت روستانشین استان در سال ۱۳۹۵ نسبت به سال ۱۳۶۵ کمتر شده است و از ۱۹۲۰۱۸ نفر در سال ۱۳۶۵ به ۱۶۶۷۲۴ نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده است.

در ارتباط با نرخ رشد جمعیت روستایی کشور می‌بایستی خاطر نشان کرد که برای اولین بار در دوره ۸۵-۱۳۷۵ روند تغییرات جمعیت روستایی کشور، معکوس و منفی شده در حالی که روند منفی نرخ رشد جمعیت استان یزد یک دهه زودتر به وقوع پیوسته و از دوره ۷۵-۱۳۶۵ آغاز شده است. این خود حاکی از آن است که روند تخلیه آبادی‌های استان از جمعیت و کاهش گرایش به روستانشینی در استان یزد با شدت بیشتری نسبت به کشور دنبال شده است؛ به طوری که در دوره ۹۵-۱۳۹۰، متوسط نرخ رشد جمعیت روستایی استان یزد، در پایین‌ترین حد خود و بسیار پایین‌تر از متوسط کشوری و برابر با ۲/۰۴- درصد بوده و این در حالیست که متوسط نرخ رشد جمعیت روستایی کشور در همین دوره ۰/۶۸- محاسبه شده است. با توجه به آنچه گفته شد، روند کاهش جمعیت روستان نشین استان طی دوره ۳۰ ساله ۹۵-۱۳۶۵ با سرعت بیشتری در مقایسه با کشور اتفاق افتاده است؛ چراکه نرخ رشد جمعیت روستان نشین استان طی این دوره ۰/۴۷- درصد بوده و این در حالی است که در سطح کشور و طی دوره مذکور میزان این شاخص معادل ۰/۲۸- درصد برآورد شده است.

جدول ۱۰۶- تغییرات جمعیت روستایی طی دوره ۱۳۶۵-۱۳۹۵

جمعیت روستایی					شرح
۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	
۲۰۷۷۹۴۲۳	۲۱۵۰۳۰۰۸	۲۲۲۳۵۸۱۸	۲۳۲۳۷۶۹۹	۲۲۶۰۰۴۴۹	کشور
۱۶۶۷۲۴	۱۸۴۸۲۹	۲۰۰۹۸۸	۱۸۶۵۳۶	۱۹۲۰۱۸	استان
۰/۸۰	۰/۸۶	۰/۹۰	۰/۸۰	۰/۸۵	سهم استان از کشور
نسبت روستائینی					شرح
۲۶	۲۸/۶۱	۳۱/۵۴	۳۸/۶۹	۴۵/۷۱	
۱۴/۶۴	۱۷/۲۰	۲۰/۲۹	۲۴/۸۵	۳۳/۴۵	استان
متوسط رشد سالانه جمعیت (درصد)					شرح
۱۳۶۵-۹۵	۱۳۹۰-۹۵	۱۳۸۵-۹۰	۱۳۷۵-۸۵	۱۳۶۵-۷۵	
-۰/۲۸	-۰/۶۸	-۰/۶۷	-۰/۴۴	-۰/۲۸	روستایی استان
-۰/۴۷	-۲/۰۴	-۱/۶۶	۰/۷۵	-۰/۲۹	

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵، ۱۳۹۰، ۱۳۹۵

نمودار ۳۲- تغییرات نرخ رشد جمعیت روستایی استان و کشور

۳-۶- نظام زیربنایی

نظام زیربنایی استان در دو بخش نظام حمل و نقل و ارتباطات و نظام زیربنایی انرژی مورد بررسی قرار گرفته است.

۳-۶-۱- نظام حمل و نقل و ارتباطات

حمل و نقل استان یزد بر پایه سه حوزه حمل و نقل جاده‌ای، ریلی و حمل و نقل هوایی استوار است، که در ادامه به بررسی این زیربخش‌ها پرداخته می‌شود.

۳-۶-۱-۱- حمل و نقل جاده‌ای استان یزد

استان یزد در زمینه زیرساخت‌های حمل و نقل جاده‌ای با محدودیت‌هایی رو به رو است؛ بر اساس آمار ارائه شده

- نسبت طول آزادراه و بزرگراه به جمعیت ۶۰ کیلومتر به ازای هر ۱۰۰ هزار نفر است که وضعیت این شاخص مناسب‌تر از میانگین کشور است؛
- نسبت طول راه‌های شریانی به ازای هر ۱۰۰ هزار نفر جمعیت برابر با ۱۰۲ کیلومتر است که از این نظر استان جایگاه مناسب‌تری نسبت به میانگین کشور دارد؛
- نسبت طول راه‌های ترانزیتی به ۱۰۰ هزار نفر جمعیت برابر با ۸۱ کیلومتر است که جایگاه استان نسبت به کشور مناسب‌تر است؛
- نسبت طول راه‌های روستایی به جمعیت روستایی ۱۵۴۶ کیلومتر به ازای هر ۱۰۰ هزار نفر است که از نظر این شاخص استان وضعیت مناسب‌تری نسبت به کشور دارد.
- استان از نظر تعداد تجهیزات راهداری، تعداد پایانه‌های باری نسبت به جمعیت وضعیت مناسب‌تری را نسبت به میانگین کشور دارد ولی از نظر پایانه‌های مسافری وضعیت نامناسب‌تر است.
- استان از نظر تعداد کشته‌شدگان جاده‌ای نسبت به جمعیت با ۱۵ نفر کشته‌شده در تصادفات جاده‌ای به ازای هر ۱۰۰ هزار نفر جمعیت دارای وضعیتی نامناسب‌تری از میانگین کشور است.

جدول ۱۰۷- مقایسه شاخص‌های حمل و نقل جاده‌ای استان و کشور

شاخص‌های حمل و نقل جاده‌ای در سال ۱۳۹۸	کشور	یزد	وضعیت نسبت به کشور
نسبت طول آزادراه و بزرگراه به ۱۰۰ هزار نفر جمعیت (کیلومتر به نفر)	۲۵/۸	۶۰/۳	مناسب‌تر
نسبت طول راه‌های شریانی به ۱۰۰ هزار نفر جمعیت (کیلومتر به نفر)	۷۵/۶	۱۰۲/۴	مناسب‌تر
نسبت طول راه‌های ترانزیتی به ۱۰۰ هزار نفر جمعیت (کیلومتر به نفر)	۳۱/۶	۸۱/۲	مناسب‌تر
نسبت طول راه‌های روستایی به ۱۰۰ هزار نفر جمعیت روستایی (کیلومتر به نفر)	۶۴۵/۲	۱۵۴۶/۹	مناسب‌تر
طول کل راه‌ها نسبت به ماشین‌آلات و تجهیزات راهداری (کیلومتر به دستگاه)	۱۵	۱۲/۷	مناسب‌تر
نسبت راه‌های ترانزیتی به پایانه‌های باربری (کیلومتر به پایانه)	۳۰۴/۵	۲۳۱	مناسب‌تر
پایانه مسافربری به ازای ۱۰۰ هزار نفر جمعیت (پایانه به ازای نفر)	۰/۴۲	۰/۲۶	نامناسب‌تر
تعداد کشته‌شدگان جاده‌ای به ازای ۱۰۰ هزار نفر جمعیت	۱۴	۱۵	نامناسب‌تر

منبع: سازمان راهداری و حمل و نقل جاده‌ای کشور، ۱۳۹۸

۳-۶-۱-۳- حمل و نقل ریلی

بهره‌برداری از راه آهن در سال ۱۳۵۰ محقق گردید. پیش از ورود راه آهن، پروژه راه آهن جنوب شرق در راستای اهداف متصور برای آن با عنوان راه آهن قم - زرنند در سال ۱۳۱۷ به منظور حمل مواد سنگ آهن بافق به ذوب آهن اصفهان و زغال شویی زرنند در دست مطالعه قرار گرفت و در سال ۱۳۵۰ به بهره‌برداری رسید.

راه آهن یزد به دلیل و قرار گرفتن در منطقه جغرافیایی و منطقه معدنی و مسیر ترانزیتی دارای نقش استراتژیکی مهمی در راه آهن جمهوری اسلامی ایران ایفا می‌کند. عمده بار حمل شده در این اداره کل سنگ آهن استخراجی از معادن چادرملو و چغارت، زغال سنگ محمولات عبوری شامل نفت کوره، کنستانتره، سنگ آهن گندله و محمولات ترانزیتی می‌باشد. اهمیت اقتصادی راه آهن یزد به دلیل حمل مواد اولیه کارخانه ذوب آهن اصفهان، فولاد مبارکه و گندله سازی که قسمتی اعظم سنگ آهن از معادن سنگ آهن چادرملو و چغارت تأمین می‌گردد.

محورهای راه آهن یزد (بادرود - اردکان - میبد)، (اردکان - چادرملو - جندق)، (میبد - یزد - بافق)، (بافق - جندق) ، (اردکان - ارزنگ - میبد)، (بافق - اضطراری ۲۶ - مبارکه) که دارای پنج ایستگاه تشکیل دهنده یزد، میبد، بافق، اردکان، چادرملو است.

- ۸۷۵ کیلومتر خطوط اصلی
- ۶۰ کیلومتر خطوط صنعتی تجاری
- ۱۴۵ کیلومتر خطوط مانوری
- مقدار کل خطوط معادل ۱۳۱۰ کیلومتر

ایستگاه بافق یکی از ایستگاه‌های بسیار مهم و استراتژیکی کشور که چهارراه مواصلاتی قرار گرفته و کارخانجات لکو موتو نیز در آن ایستگاه دایر می‌باشد.

با توجه به اینکه سیاست های کشور در جهت توسعه شبکه حمل و نقل ریلی و اتصال به شبکه های بین‌المللی و معادن و نقاطی که قابلیت بار دارند که عمده آن شامل کارخانه ها، معادن، گمرکات به پیوستن مراکز استانها به شبکه حمل و نقل ریلی و کاهش حوادث جاده‌ای شامل می‌شود و دیگر اینکه به منظور صرفه جویی در سوخت فسیلی و برقی نمودن سیستم های حمل و نقل ریلی می‌باشد. برنامه های آینده راه آهن یزد به شرح زیر است:

- دو خطه کردن راه آهن موجود

- اتصال شبکه ریلی به نقاطی که قابلیت حمل بار دارند

- پیگیری احداث راه آهن یزد - شیراز

- پیگیری واحداث کمر بند ی شهرستان یزد به منظور انتقال قطارهای باری به بیرون از شهر

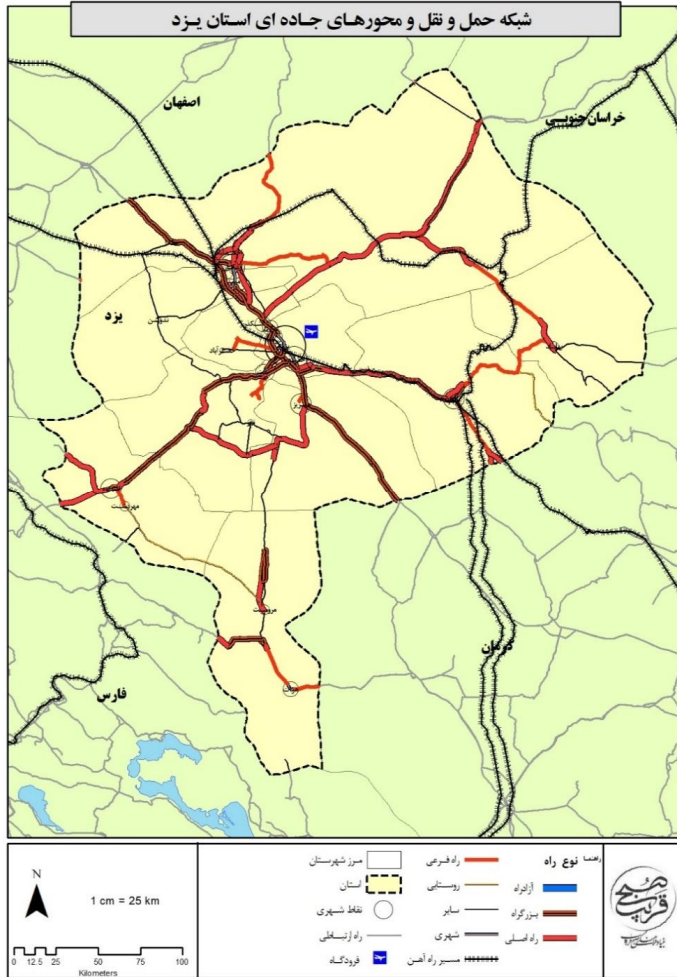
- اتصال راه آهن به منطقه تجاری و گمرکات

معادن مهم بارگیری :

- معدن بزرگ چادرمولو، معدن سنگ آهن مرکزی ایران (چغارت)
- عمده باراداره کل راه آهن یزد :
- سنگ آهن ، کنستانتره، گندله ، کاشی و سرامیک و غیره
- ایستگاه‌های که مسافرین پیاده و سوار می شوند :
- یزد ، بافق، مید، نظر آباد، اردکان، ناین ، زواره.

۳-۶-۱-۴- حمل و نقل هوایی و فرودگاه‌ها

تنها فرودگاه استان فرودگاه یزد است، این فرودگاه در قسمت غربی شهر یزد و در اراضی به مساحت ۵۷۵ هکتار در این قسمت، بنا شده است. فاصله ی این فرودگاه با مرکز شهر یزد، ۱۰ کیلومتر است. زمین فرودگاه تحت تملک شرکت فرودگاه های کشور قرار دارد که از شمال به ایستگاه فرعی راه آهن و شهر شاهدیه، از غرب و جنوب غربی به جاده کنار گذر استان یزد، از شرق به بلوار آزادگان و از جنوب شرقی به جاده ی خضرآباد منتهی می شود. اگر بخواهید بدانید که این فرودگاه در چه زمانی افتتاح شده است باید به شما بگوییم که این فرودگاه در تاریخ ۱۵ دی سال ۱۳۴۸ افتتاح گردیده است. رودگاه بین المللی یزد، دهمین فرودگاه کشور از نظر ترافیک هوایی و مسافری است. طبق آخرین آمار به دست آمده، سالانه بیش از ۵۰ هزار مسافر به این شهر از طریق این فرودگاه وارد می شوند و بیش از ۶ هزار نشست و برخاست مسافری و باربری در این فرودگاه انجام می پذیرد.

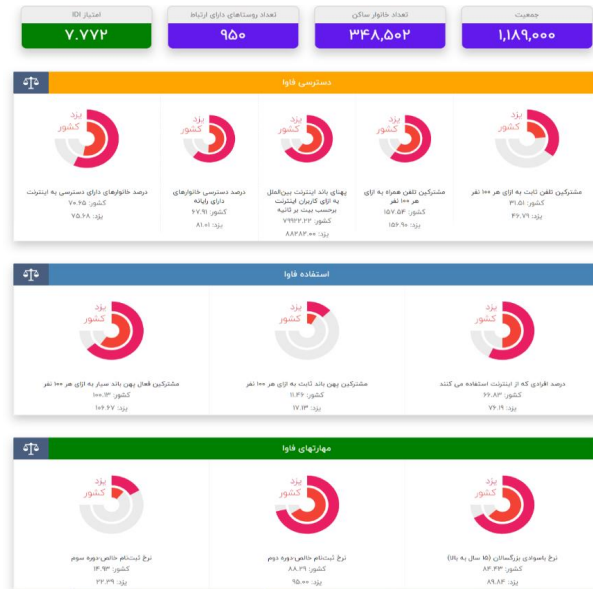

نقشه ۱۶- شبکه حمل و نقل استان یزد

۳-۶-۱-۵- فناوری اطلاعات و ارتباطات

بررسی وضعیت استان یزد از نظر شاخص IDI در اسفند سال ۱۳۹۹ نشان دهنده جایگاه سوم استان در بین استان‌های کشور است. بررسی زیرشاخص‌ها این بخش برای استان یزد نشان می‌دهد که در زیرشاخص مهارت استفاده از فناوری اطلاعات دارای رتبه چهارم، در زیرشاخص دسترسی به خدمات فناوری اطلاعات در جایگاه

دوم و در زیرشاخص میزان استفاده از خدمات فناوری اطلاعات در جایگاه دوم در بین استان‌های کشور قرار دارد. لذا این استان جز استانهای برخوردار کشور از نظر دسترسی به فناوری اطلاعات و ارتباطات است.

شکل ۱- شاخص فناوری اطلاعات در استان یزد ۱۳۹۹

منبع: درگاه پایش جامعه اطلاعاتی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۹

۳-۶-۲- نظام انرژی و تأمین آب

استان یزد فاقد میادین نفت و گاز و زیرساخت‌های پالایش نفت و گاز است و نظام انرژی استان بر اساس شبکه توزیع و خطوط انتقال استوار است، که در ادامه مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۳-۶-۲-۱- زیرساخت‌های مرتبط با برق

در حال حاضر استان ۹۸۹ روستا دارد که ساکنان ۹۳۸ روستا به برق دسترسی دارند و ۹۹,۷ درصد خانوارهای روستایی استان از برق برخوردار هستند. تعداد مشترکان برق خانگی یزد ۵۶۷ هزار مورد، صنعت ۱۲ هزار مشترک، اداری ۲۲ هزار مورد و ۱۰ هزار و ۶۰۰ مشترک نیز در بخش کشاورزی اعلام شده است. نیروگاه خورشیدی امید چادرمیلو اردکان جز پروژه‌های در دست احداث استان است. تولید سالانه ۲۱ میلیون کیلووات

ساعت انرژی خورشیدی، کاهش مصرف گاز و آب، کاهش تولید گازهای گلخانه‌ای، تأمین برق مشترکان عمومی، تأمین برق مطمئن از ایستگاه‌ها، افزایش قابلیت رزمایش تأمین برق در مواقع اضطراری و پوشش اهداف پدافند غیرعامل، از مهم‌ترین اهداف پروژه‌های تولید برق تجدید پذیر استان است.

نیروگاه سیکل ترکیبی یزد (فرآب) شامل ۲ واحد توربین گاز هر یک به ظرفیت ۱۶۲ مگاوات و یک واحد توربین بخار به ظرفیت ۱۶۰ مگاوات است. ظرفیت این نیروگاه در مجموع ۴۸۴ مگاوات است که تاکنون تمام واحدهای این نیروگاه سنکرون (وارد مدار) شده است. این نیروگاه در جاده مخصوص فولاد آلیاژی در نزدیکی شهر یزد جای گرفته است. در این پروژه از توربین گازی گاز ۷۹۴.۲ V و توربین بخار (E30-16-1) E Type 1×6.3 استفاده شده است، این نیروگاه در سال ۱۳۹۱ وارد مدار شد.

سایر نیروگاه‌های مهم استان عبارتند از نیروگاه‌های سیکل ترکیبی، شیرکوه، سرو و تابان که مجموع ظرفیت استان در حوزه تولید انرژی برق ۲۷۹۸ مگاوات و کل تولید انرژی برق استان در سال ۱۳۹۹ برابر با ۱۳ هزار گیگاوات ساعت بوده است.

۳-۶-۲-۲- زیرساخت‌های نفت و گاز

متعاقب اجرای ۳۶۰ کیلومتر خط انتقال گاز ۲۰ الی ۲۶ اینچ از محور اصفهان به یزد، فعالیت شبکه گذاری شهری از سال ۱۳۷۵ در یزد آغاز و در آذر ماه سال ۱۳۷۷ شرکت گاز استان یزد به عنوان شرکت زیر مجموعه شرکت ملی گاز ایران تاسیس گردید که عهده دار احداث و نگهداری شبکه‌های گاز طبیعی، فروش آن و ارائه خدمات گازرسانی به مشترکین مستقر در محدوده استان می باشد. در حال حاضر پوشش شبکه گاز در مناطق روستایی استان به ۹۴ درصد و در مناطق شهری به ۱۰۰ درصد می رسد. مهمترین خطوط انتقال گاز استان عبارتند از:

- خط انتقال اصفهان - نائین به قطر ۲۶ اینچ و نائین به طول تقریبی ۱۷۰ کیلومتر - نائین به یزد به قطر ۲۰ اینچ به طول ۱۶۰ کیلومتر.
- خط انتقال هشتم سراسری به قطر ۵۶ اینچ که بعد از ابرکوه یک خط ۴۰ اینچ از این خط منشعب شده و به ایستگاه تقلیل فشار که فشار ۱۶۰۰ PSI را به فشار ۱۰۰ PSI تبدیل می کند ختم می شود و خروجی ایستگاه به سمت CGS دوم یزد اجرا شده است

- خط انتقال ارسنجان رفسنجان به قطر ۶۲ اینچ که خط انتقال هرات به قطر ۸ اینچ از این خط گرفته شده است.

از نظر تاسیسات نفت دو خط لوله ۱۶ اینچ (رفسنجان-یزد) به طول ۲۲۸ کیلومتر شامل خط لوله اصلی و خط لوپ، وظیفه انتقال فرآورده‌ها را به این مرکز دارند. خط لوله جدید ۱۶ اینچ (لوپ) به منظور افزایش ظرفیت به طور موازی اتصال یافته و ظرفیت انتقال فرآورده این خط لوله با استفاده از تلمبه خانه رفسنجان ۱۳۵ هزار بشکه در روز است، ضمناً از خروجی تلمبه خانه یزد به طول ۴۶ کیلومتر به موازات خط اصلی به سمت نائین خط لوپ جهت افزایش ظرفیت انتقال فرآورده اجرا شد. این تلمبه خانه به طور کلی فرآورده های ارسالی از رفسنجان را به نائین انتقال می دهد و سه خط انشعابی ۸ اینچ به طول حدود ۵ کیلومتر سوخت مورد نیاز استان یزد را تأمین می نماید. مرکز انتقال نفت یزد و تأسیسات جانبی پخش یزد ظرفیت ذخیره ۷۵ میلیون لیتر فرآورده را دارا می باشد. در این مرکز سه دستگاه الکترو پمپ مربوط به خط ۱۶ اینچ و سه دستگاه الکترو پمپ دیگر مربوط به خط ۲۰ اینچ هست.

دو عدد بوستر پمپ، یک دیزل آتش نشانی ثابت و یک دستگاه دیزل آتش نشانی سیار و دو دستگاه الکترو پمپ آتش نشانی و مخازنی که در مرکز موجود است به قرار زیر است: دو مخزن ۵ میلیون لیتری آتش نشانی سه مخزن رسید فرآورده با ظرفیت اسمی هر کدام ۲۰ میلیون لیتر یک مخزن خالی برای رلیف خط ۲۰ اینچ یک مخزن رلیف خط ۱۶ اینچ با ظرفیت یک میلیون لیتر است.

۳-۲-۳- استحصال و تأمین آب

میانگین بارش ۳۰ ساله استان ۹۳ میلی متر، ۲۰ ساله ۸۹ میلی متر و ۱۰ سال گذشته هم ۸۲ میلی متر است که این آمار نشان روند کاهشی میانگین بارش در استان دارد. نتیجه کاهش بارش این است ذخیره‌های منابع آب استان هر روز بیشتر از دست می دهیم بخاطر اینکه مصارف در بخش‌های مختلف روز به افزایش است و این باعث نگرانی است. تقریباً افزون بر ۹۰ درصد دشت‌های استان سطح آب‌های سفره‌های زیر زمینی آنها روبه افت است و با کسری مخزن آب مواجه است. میزان آب تجدید پذیر استان را ۷۵۰ میلیون مترمکعب و استان از این نظر در رتبه ۳۰م قرار دارد و از نظر کسری مخازن در رتبه هفت کشور است.

استان یزد دارای هزار و ۱۸۴ روستا است و هم اکنون ۴۶۱ روستای بالای ۲۰ خانوار با ۲۸۰ هزار نفر جمعیت روستایی زیر پوشش خدمات شرکت آبفاز قرار دارند. آب مورد نیاز این روستاها از طریق ۲۹۶ حلقه چاه، ۲۲ دهنه چشمه و ۴۴ رشته قنات تأمین می شود. ۶۰۰ روستای استان یزد با بی آبی و جیره‌بندی آب مواجه اند و آب

مورد نیاز ۳۳۰ روستا با ۲۲ هزار و ۹۵ خانوار و جمعیت بیش از ۸۱ هزار نفر از طریق آبرسانی سیار تأمین می شود.

جدول ۱۰۸- میزان برداشت و مصرف منابع آب سطحی و زیرسطحی در سال ۱۳۹۲

مقدار	واحد	عنوان
منابع آب سطحی		
۲۵	میلیون مترمکعب	حجم منابع آب سطحی از منابع تجدیدشونده
۲	میلیون مترمکعب	حجم سالانه آب در چرخه (خروجی از استان، یا ورودی به دریاچه ها، کفه ها و کویرها)
۵۰	میلیون مترمکعب	حجم سالانه آب ورودی از طریق مرزهای استان یا انتقالی به استان
منابع آب زیرزمینی		
۶۴۸	میلیون مترمکعب	حجم منابع آب زیرزمینی از منابع تجدیدشونده
۱۰۳۱	میلیون مترمکعب	حجم برداشت سالانه آب از چاهها
۴۵	میلیون مترمکعب	حجم سالانه تخلیه از چشمهها
۲۰۱	میلیون مترمکعب	حجم سالانه تخلیه از قنوت
میزان کل برداشت و مصارف		
۱۶۶۴	میلیون مترمکعب	میزان مصرف سالانه از منابع آب زیرزمینی
۳۰۷	میلیون مترمکعب	اضافه برداشت سالانه از منابع آب زیرزمینی
۱۵	میلیون مترمکعب	میزان برداشت سالانه از منابع آب سطحی استان
۱۶۷۹	میلیون مترمکعب	حجم کل سالانه آب مصرفی (سطحی و زیرزمینی)
۱۶۰۵	میلیون مترمکعب	مصارف سالانه کشاورزی
۴۶/۶	میلیون مترمکعب	مصارف سالانه شرب
۲۶/۹	میلیون مترمکعب	مصارف سالانه صنعت

منبع: دفتر مطالعات پایه منابع آب، وزارت نیرو، ۱۳۹۲

بررسی میزان مصرف منابع در سال ۱۳۹۲ نشان دهنده سه موضوع اساسی است، نخست سهم برداشت از منابع زیرسطحی ۹۹ درصد و برداشت از منبع آب سطحی ۱ درصد آب مصرفی استان است.

دوم استان در وضعیت اضافه برداشت به میزان ۱۸ درصد بیش از توان منابع آب زیرزمینی قرار داد و سوم سهم بالای مصرف در بخش کشاورزی است، به طوری که بیش از ۹۵ درصد منابع سطحی و زیرسطحی در بخش کشاورزی مصرف شده است و سهم بخش صنعت به حدود ۳ درصد منابع محدود بوده است و حدود ۲ درصد مربوط به مصارف شرب بوده است.

۳-۸- شناسایی قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها

۳-۸-۱- قابلیت‌ها و ظرفیت‌های منابع طبیعی

به دلیل خشکی آب و هوا و اندک بودن میزان بارندگی بین استان‌های ایران کمترین اراضی کشاورزی در یزد قرار دارد. عمده محصولات کشاورزی این استان در شهرستان خاتم تولید میشود، این شهرستان قطب کشاورزی استان یزد میباشد و دارای منابع آبی فراوانی میباشد و محصولاتی همچون گندم، ذرت، ذرد آلو، انار، بادام، پسته، انگور و غیره در این شهرستان تولید میشود و اغلب با شهرستانهای شمال فارس مبادلات کشاورزی خود را انجام می دهند.. از دیگر محصولات کشاورزی استان یزد میتوان به خرما اشاره کرد که در شهرستان بافق تولید میشود. به علت کم آبی این استان بیشتر جنبه صنعتی دارد. هم اکنون ۶۹ درصد زمین‌های قابل کشت این استان به کشت محصول باغی عمدتاً پسته، انار و زردآلو و گیاهان با ارزش افزوده بالا مانند زعفران و گیاهان دارویی اختصاص دارد. استان یزد در تولید روناس رتبه نخست، محصولات گلخانه‌ای رتبه دوم، پسته رتبه سوم، زردآلو رتبه چهارم، انار رتبه پنجم، زعفران رتبه ششم، خرما رتبه هشتم و زیتون رتبه نهم کشور را داراست که کسب این جایگاه برای استانی که در کانون کویر مرکزی ایران قرار دارد و از نظر میزان بارش در رتبه آخر یا یکی مانده به آخر کشور قرار می‌گیرد، مبین بهره‌وری قابل توجه فعالان حوزه کشاورزی استان است.

استان یزد با دارا بودن ذخایر بسیار ارزشمند فلزی و غیرفلزی دارای رتبه‌های معدنی مهمی در انواع مواد معدنی کشور است. مهمترین رتبه‌های معدنی استان به شرح زیر می‌باشد:

رتبه اول ذخیره سرب و روی (۱۷۶ میلیون تن) معادل ۷۸ درصد از کل ذخیره سرب و روی کشور

رتبه سوم ذخیره آهن (۵۵۵ میلیون تن) معادل ۲۳ درصد از کل ذخیره آهن کشور

رتبه سوم ذخیره مس (۵۴ میلیون تن) معادل ۳/۲ درصد از کل ذخیره مس کشور

رتبه اول ذخیره فسفات (۱۵ میلیون تن) معادل ۸۵ درصد از کل ذخیره فسفات کشور

رتبه اول ذخیره باریت (۱۱/۶ میلیون تن) معادل ۶۰ درصد از کل ذخیره باریت کشور

رتبه دوم ذخیره فلدسپات (۱۰ میلیون تن) معادل ۲۱ درصد از کل ذخیره فلدسپات کشور

رتبه سوم ذخیره بوکسیت (۱/۹ میلیون تن) معادل ۱۱ درصد از کل ذخیره بوکسیت کشور

۳-۸-۲- مزیت‌های موقعیتی و استراتژیکی

مزیت‌های موقعیتی و استراتژیکی استان یزد در دو بخش مزیت‌های مکانی و شبکه ارتباطی و اقتصادی قابل دسته‌بندی هستند که عبارتند از:

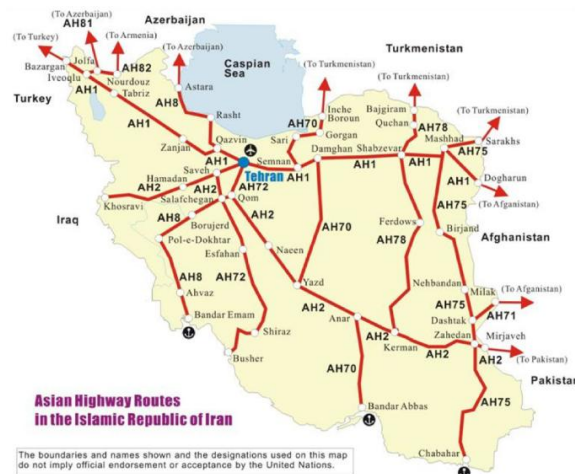
۳-۸-۲-۱- موقعیت استان یزد در ارتباطات با کریدورهای بین‌المللی

به واسطه موقعیت مرکزی استان یزد و قرارگیری در مسیر کریدورهای شمال‌جنوبی و جنوب شرق-شمال غرب دارای مزیت‌های فراوانی در حوزه حمل و نقل است که مهمترین آنها عبارتند از:

طرح توسعه شبکه زیربنای حمل و نقل زمینی آسیا (ALTID): این طرح توسعه هماهنگ راه آهن آسیا (TAR) و توسعه شبکه بزرگراهی آسیایی (AH) را در دست اجرا دارد. استان یزد در دو مسیر اصلی AH2 و AH70 قرار دارد که مهمترین مسیرهای این شبکه هستند و با عنوان کریدورهای بین‌قاره‌ای مهمترین عملکرد را دارند.

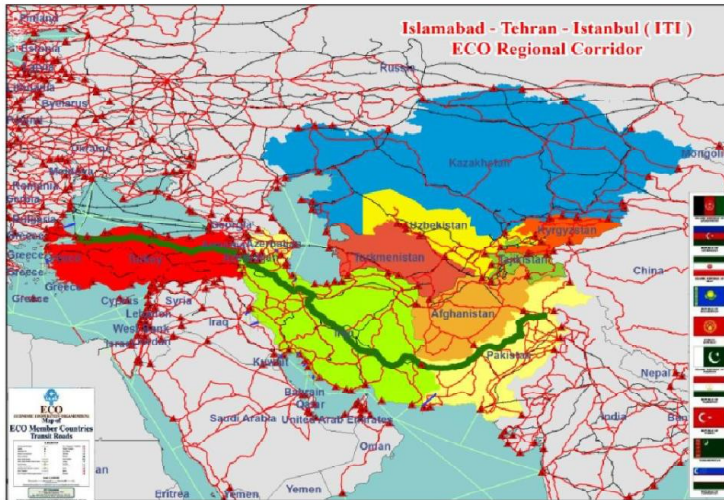
مسیر AH2: بزرگراهی است که از دنپاسار در جزیره جاوه اندونزی شروع شده و پس از گذشتن از سنگاپور، مالزی، تایلند، میانمار، بنگلادش، هند، نپال و پاکستان، این کریدور از مرز میرجاوه وارد ایران شده و در مرز خسروی در غرب ایران خاتمه پیدا می‌کند. طول این بزرگراه ۱۳۱۷۷ کیلومتر است.

مسیر AH70: بزرگراهی است به طول ۴۶۵۵ کیلومتر که از دوتسک در روسیه (مرز اوکراین) آغاز شده و از مرز اینچه برون در گلستان وارد ایران شده و در بندرعباس ایران پایان می‌یابد.

شکل ۲- محورهای بزرگراه آسیایی عبوری از کشور

کریدورهای حمل‌ونقلی سازمان همکاری اقتصادی اکو: اکو نام اختصاری سازمان همکاری اقتصادی است که در سال ۱۹۴۸ با عضویت سه کشور ایران، ترکیه و پاکستان اعلام موجودیت کرد. ساختار جدید آن سال ۱۹۹۲ با پذیرش کشورهای افغانستان، تاجیکستان، آذربایجان، ازبکستان، ترکمنستان، قزاقستان و قرقیزستان تعریف شد. بر اساس برنامه‌های این سازمان ۵ کریدور ارتباطی ریلی از کشور عبور می‌کند، که کریدور مهم (۱) اسلام آباد-تهران- از استان یزد عبور می‌کند.

شکل ۳- کریدور منطقه‌ای اسلام آباد-تهران-استانبول (ITI)

کریدور تراسیکا (TRACECA): که شامل سیستم حمل‌ونقل ترکیبی در منطقه آسیای مرکزی، قفقاز و اروپای شرقی است، که نقش مهمی در احیای یکی از مسیرهای راه تاریخی ابریشم ایفا می‌کند. در سال ۲۰۱۸، ۱۳ کشور بلغارستان، مولداوی، رومانی، اوکراین و ترکیه در اروپا، ارمنستان، جمهوری آذربایجان، و گرجستان در قفقاز جنوبی، ایران، تاجیکستان، ازبکستان، قزاقستان و قرقیزستان در آسیای مرکزی عضو این کریدور هستند. هدف این کریدور که از طرف اتحادیه اروپا با سرمایه اولیه ۱۵ میلیون یورو پشتیبانی مالی می‌شد، توسعه کریدور حمل‌ونقلی از اروپا، به سمت دریای سیاه، قفقاز، دریای خزر، و آسیای مرکزی بود. به واسطه موقعیت بسته (Land lock) برخی از کشورهای عضو و اهمیت دسترسی به خلیج فارس برخی از زیرشاخه‌های این کریدور از استان یزد عبور و ارتباط کشورهای عضو را با شمال و جنوب کشور و شرق و غرب کشور برقرار

می‌کند. لازم به ذکر است از سال ۲۰۰۹ فعالیت های توسعه سازمان مربوطه به حداقل کاهش یافته و ایران از مزیت‌های عضویت در این مجموعه بهره‌ای نبرده است.

شکل ۴- ارتباط ایران با کریدور بین‌المللی ترانسیکاس و موقعیت استان یزد

مزیت در زمینه حمل و نقل ریلی: راه آهن یزد به دلیل وقوع در منطقه جغرافیایی و منطقه معدنی و مسیر ترانزیتی دارای نقش استراتژیکی مهمی در راه آهن جمهوری اسلامی ایران ایفا می‌کند. عمده بار حمل شده در این اداره کل سنگ آهن استخراجی از معادن چادرملو و چغارت، زغال سنگ محمولات عبوری شامل نفت کوره، کنستانتیره، سنگ آهن گندله و محمولات ترانزیتی می‌باشد. اهمیت اقتصادی راه آهن یزد به دلیل حمل مواد اولیه کارخانه ذوب آهن اصفهان، فولاد مبارکه و گندله سازی که قسمتی اعظم سنگ آهن از معادن سنگ آهن چادرملو و چغارت تأمین می‌گردد.

محور های راه آهن یزد (بادرود - اردکان - میبد)، (اردکان - چادرملو - جندق)، (میبد - یزد - بافق)، (بافق - جندق) ، (اردکان - ارژنگ - میبد)، (بافق - اضطراری ۲۶ - مبارکه) که دارای پنج ایستگاه تشکیل دهنده یزد، میبد، بافق، اردکان، چادرملو است.

ایستگاه بافق یکی از ایستگاه‌های بسیار مهم و استراتژیکی کشور که چهارراه مواصلاتی قرار گرفته و کارخانجات لکو موتیو نیز در آن ایستگاه دایر می‌باشد.

۳-۸-۲-۲- ظرفیت های اقتصادی استان

الف- ظرفیت های کشاورزی استان یزد

بخش کشاورزی در مناطق کویری مانند استان یزد، از دو جنبه مورد توجه است. فعالیت های کشاورزی علاوه بر تأثیر مهم در معیشت و اقتصاد، عامل اساسی استمرار حیات محسوب می شوند، به طوری که با کاهش کشاورزی در روستاها، پایگاه های مقاومت در برابر کویر از بین می رود و کل حیات جامعه به خطر می افتد. علاوه بر این، توسعه بی رویه این بخش به عنوان بزرگترین مصرف کننده منابع طبیعی، می تواند لطمه های جبران ناپذیری به منابع پایه بسیار محدود مناطق کویری وارد کند.

علیرغم نامناسب بودن اقلیم با اشتغال بیش از ۴۰ هزار نفر سهم ۵/۱۳ درصدی از بخش اشتغال استان را به خود اختصاص داده و در حال حاضر با بیش از ۲ هزار هکتار سطح زیر کشت محصولات گلخانه ای بعد از استانهای تهران و کرمان در رتبه سوم از نظر سطح محصولات گلخانه ای و رتبه دوم در زمینه تولید محصولات گلخانه ای را به خود اختصاص داده که از افتخارات بهره برداران کشاورزی استان یزد محسوب می شود.

وجود منابع و ذخایر ژنتیکی گیاهی و جانوری متنوع و ارزشمند و همچنین منبع سرشار انرژی خورشیدی در کنار تجربه و مهارت بهره برداری از منابع آب و خاک استان یزد را به یکی از سرزمین های مستعد سرمایه گذاری در زمینه کشاورزی تبدیل کرده است.

در چند سال اخیر کشاورزان یزدی در بسیاری از بخش ها رتبه های برتر را به خود اختصاص داده اند که مهمترین آنها رتبه اول کشوری در تولید روناس، تولید گوشت بلدرچین و کبک، تولید سرانه گوشت مرغ، تولید گوجه فرنگی گلخانه ای و رتبه دوم کشوری در زمینه تولید خیار گلخانه ای، رتبه سوم کشوری در زمینه تولید پسته، رتبه پنجم کشوری در زمینه تولید زردآلو قیسی، رتبه چهارم کشوری در تولید انار، رتبه هفتم کشوری در تولید زعفران، رتبه نهم کشوری در تولید بادام و زیتون از مهمترین آنها می باشد.

شاید باور این موضوع که استان کویری که با میانگین بارندگی ۷۰ میلیمتر و میانگین تبخیر سالیانه حدود ۳۲۰۰ میلیمتر عنوان یکی از خشک و کم آب ترین استانهای کشور را به خود اختصاص داده در زمینه های کشاورزی بتواند زمینه اشتغال نزدیک به ۴۰ هزار نفر را فراهم و ۱۳/۵ درصد از بخش اشتغال استان را به خود اختصاص دهد.

مردمان یزد به تلاش و قناعت شهره بوده و توانسته اند با منابع محدود آبی از حدود ۱۷۰ هزار هکتار اراضی قابل کشت استان، در حدود ۱۱۳ هزار و ۷۷۰ هکتار از این اراضی به کشاورزی مشغول شوند که این عدد حدود ۱ درصد

اراضی کل کشور شامل و همچنین مردمان یزد با سخت کوشی سالیانه بیش از ۴۰۸ هزار تن محصول دامی تولید می کنند.

ب- ظرفیت های صنعتی و معدنی استان

فعالیت های صنعتی از دیرباز در استان یزد رونق داشته و کالاهای تولیدی آن نظیر سفال، سرامیک، کاشی و محصولات نساجی شهره خاص و عام بوده و این توانایی ها در کنار وجود معادن غنی، استان یزد را به یکی از استانهای صنعتی و معدنی کشور تبدیل و باعث شده رتبه ششم در بین استانهای کشور را به لحاظ شاخصهای مختلف صنعتی و معدنی به خود اختصاص دهد.

در حال حاضر ۳/۴۵ درصد تولید کاشی و سرامیک کشور، ۲۵ درصد از سهم تولید محصولات نساجی، ۱۵ درصد از سهم محصولات فولادی کشور سهم استان یزد بوده که توانسته با ۳ هزار و ۲۶۰ واحد و حجم سرمایه گذاری ۱۲۳ هزار و ۳۰۵ میلیارد ریال زمینه اشتغال ۱۰۰ هزار و ۶۹۸ نفر را ایجاد و بالغ بر ۸ هزار نوع محصول مختلف صنعتی را در رشته های مختلف تولید کند.

وجود ۳۷ نوع ماده معدنی در سه گروه فلزی خاک های صنعتی، سنگ های تزئینی و نما و مصالح ساختمانی در ۵۹۸ معدن دارای پروانه، استان یزد را به یکی از قطب های معدنی سنگ آهن (سنگ آهن چغارت، چادرملو و بیش از ۳۸ آنومالی دیگر) نیز تبدیل کرده که در این زمینه توانسته بیش از ۶۱ میلیون تن ماده معدنی برداشت نماید.

استان کویری یزد با دارا بودن عناصر نادر خاکی مانند طلا، قلع، تنگستن، مس، تیتانیوم، اورانیوم، کروم و سنگ های ساختمانی توانسته خود را تبدیل به بهشتی برای سرمایه گذاری در زمینه های فوق کرده که زمینه تولید ۲۸ درصد سنگ آهن تولیدی کشور در استان و تولید ۵۲ درصد از خاکهای صنعتی کشور را به خود اختصاص دهد.

ج- ظرفیت در توسعه انرژی های تجدید پذیر

در حال حاضر ظرفیت تولید نیروگاههای موجود استان بیش از میزان مصرف برق استان می باشد که با توجه به سرمایه گذاری های در حال انجام در بخش زیر ساختهای انتقال و فوق توزیع برق، ظرفیت موجود در حال

توسعه می باشد و توانایی پاسخگویی به سرمایه گذاری بالا در حوزه صنعت را دارا می باشد که باعث شده استان یزد در زمینه تولید برق جز استان های برتر کشور باشد.

استان یزد به عنوان چهار راه انرژی کشور از طریق خطوط ۴۰۰ کیلووات با استان های خراسان، کرمان و اصفهان و از طریق خط ۲۳۰ کیلو ولت با استان فارس تبادل انرژی دارد. با توجه به اینکه استان یزد تقریباً ۹ ماه از سال به بهترین نحو از نور خورشید بهره مند است یکی از پرفریت ترین استان های کشور در زمینه تولید انرژی تجدید پذیر نیز به شمار می رود. بر اساس اطلاعات تمام شهرستان های استان یزد همچون اشکذر، مهریز، اردکان، تفت، یزد، خاتم، بهاباد، ابرکوه، بافق و میبد دارای ظرفیت بالا در تولید انرژی خورشیدی هستند.

۳-۸-۳- مزیت های رقابتی و نسبی

مزیت های نسبی استان

مزیت نسبی

در سال ۸۵ شهرستان های بافق و طبس در بخش صنعت صادر کننده بودند و دیگر شهرهای استان وارد کننده بخش صنعت بودند. شهرستان های اردکان، تفت، میبد، صدوق و خاتم در بخش کشاورزی صادر کننده بوده اند و سایر شهرستان ها وارد کننده محصولات کشاورزی بودند. در زمینه خدمات شهرستان های مهریز، یزد، ابرکوه و طبس صادر کننده هستند و دیگر شهرها وارد کننده خدمات هستند. استان یزد در سال ۸۵ در بخش های صنعت و کشاورزی صادر کننده و در بخش خدمات وارد کننده بوده است. در سال ۹۰ نیز در بخش کشاورزی صادر کنندگان شامل اردکان، بافق، یزد و میبد هستند و سایر شهرستان های استان وارد کننده محصولات کشاورزی هستند. ترکیب صادر کنندگان و وارد کنندگان بخش خدمات نیز همچنان مانند سال ۱۳۸۵ است و تغییری نداشته است. در سال ۱۳۹۰ در بخش صنعت شهرستان های اردکان، بافق، یزد و میبد صادر کننده بوده و سایر شهرستان ها وارد کننده هستند. لازم به ذکر است که شهرستان طبس در سال ۱۳۹۱ از استان یزد متنوع و به استان خراسان جنوبی ملحق شده است. مقایسه میان سال ۸۵ و ۹۰ بیانگر آن است که این استان در این دو دوره در بخش های کشاورزی و صنعت کشاورزی صادر کننده است و در بخش خدمات وارد کننده هستند.

جدول ۱۰۹- سهم مکانی شهرستان‌های استان یزد

شهرستان	۱۳۸۵ LQ			۱۳۹۰ LQ		
	صنعت	کشاورزی	خدمات	صنعت	کشاورزی	خدمات
اردکان	۰/۵۳	۱/۱۳	۰/۹۳	۱/۱۱	۱/۳۹	۰/۹
بافق	۱۱/۸۷	۰/۶۴	۰/۹۳	۱/۴۶	۱/۲۲	۰/۷۷
تفت	۰/۴	۱/۰۹	۰/۹۷	۰/۶۹	۲/۵۳	۰/۹۶
مهریز	۰/۰۶	۰/۸۴	۱/۰۸	۰/۷۱	۱/۴۶	۱/۰۶
یزد	۰/۲۳	۰/۹۸	۱/۰۳	۱/۰۱	۰/۵۱	۱/۰۶
میبد	۰/۱۹	۱/۳۵	۰/۸۴	۱/۴۸	۱/۱۴	۰/۸
ابركوه	۰/۳۱	۰/۹	۱/۰۷	۰/۴۶	۲/۳۲	۱/۰۶
صندوق	۰/۳۱	۱/۲۲	۰/۹۱	۰/۹۲	۲/۱۱	۰/۹۱
خاتم	۰/۰۹	۱/۵۲	۰/۷۸	۰/۲۷	۴/۵۴	۰/۸۲
طیس	۴/۶۲	۰/۶۲	۱/۱۰	۰/۷۲	۱/۳۱	۱/۰۱
بهباد	-	-	-	۰/۹۷	۲/۷۸	۰/۸۴
استان یزد	۱/۴۴	۱/۳۵	۰/۹	۱/۴۳	۱/۱۶	۰/۸۹

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

مزیت رقابتی

بررسی میزان تخصصی شدن در فعالیت‌های صنعتی استان نشان می‌دهد که از ۲۷ کد ایسیک فعال در استان، ۸ کد ایسیک به صورت تخصصی در استان وجود دارد. در شهرستان یزد بیشترین صنایع تخصصی وجود دارد. واقع می‌توان بیان داشت عمده صنایع با فناوری بالا در این شهرستان به صورت تخصصی در آمده است. شهرستان‌های اشکذر، مهریز و تفت از دیگر شهرستان‌های استان با ضریب تخصصی فعالیت بالا هستند. ضریب تخصصی شدن در رشته فعالیت انتشار، چاپ و تکثیر در شهرستان‌های یزد و اشکذر بیشترین مقدار را دارد. سپس رشته فعالیت‌های مبلمان سایر مصنوعات و دباغی-چرم-کیف-چندان-کفش در به ترتیب در شهرستان‌های یزد و مهریز و یزد ضریب تخصصی بالاتری دارند.

جدول ۱۱۰- ضریب تخصصی شدن فعالیت‌های صنعتی در استان یزد

شهرستان	ضریب تخصصی شدن	فعالیت
یزد	۰/۱۰۰	ساخت منسوجات(۱۷)
مهریز، یزد	۰/۱۳۸	دباغی -چرم -کیف-چندان-کفش(۱۹)
اشکذر	۰/۰۹۹	ساخت کاغذو محصولات کاغذی(۲۱)
یزد، اشکذر	۰/۱۵۷	انتشاروچاپ و تکثیر(۲۲)
یزد	۰/۱۳۲	ماشین آلات دفتری وحسابداری(۳۰)
یزد	۰/۱۳۵	ماشین آلات ودستگاههای برقی(۳۱)
تفت	۰/۰۹۹	ابزار پزشکی-اپتیکی-دقیق-ساعت(۳۳)
یزد	۰/۱۳۹	مبلمان سایر مصنوعات(۳۶)

منبع: مرکز آمار ایران، وزارت صنعت، معدن و تجارت محاسبات نگارنده

بررسی تمرکز اشتغال صنعتی در استان یزد نشان می‌دهد که تمرکز عمده اشتغال صنعتی در شهرستان یزد است. تعداد ۱۳۴۷ بنگاه در زمینه فعالیت‌های صنعتی در شهرستان بیرجند وجود دارد که معادل ۴۷ درصد از اشتغال صنعتی در شهرستان یزد است. شهرستان میبد دیگر شهرستان استان با تمرکز اشتغال صنعتی ۱۲ درصد است. بررسی تعداد بنگاه صنعتی نشان می‌دهد که ۳۳۹ بنگاه اقتصادی در این شهرستان وجود دارد. اشکذر شهرستان بعدی از نظر تمرکز اشتغال صنعتی است. در استان یزد در مجموع ۲۸۸۰ کارگاه صنعتی در استان وجود دارد.

جدول ۱۱۱- ضریب تمرکز اشتغال صنعتی به تفکیک شهرستان‌های استان

شهرستان	ضریب تمرکز	شهرستان	ضریب تمرکز
ابركوه	۰.۰۲	تفت	۰.۱۰
اردكان	۰.۰۷	خاتم	۰.۰۱
اشكذر	۰.۱۱	مهریز	۰.۰۹
بافق	۰.۰۱	میبد	۰.۱۲
بهباد	۰.۰۰	یزد	۰.۴۷

منبع: مرکز آمار ایران، وزارت صنعت، معدن و تجارت محاسبات نگارنده

۳-۸-۴- شناخت قابلیت‌های گردشگری استان یزد

استان یزد با بهره‌مندی از مواهب و آثار فرهنگی - تاریخی، طبیعی، سلامت و درمان، صنعت و معدن و ... و با تمامی امکانات و ظرفیت‌ها و با مشارکت و توجه ویژه دستگاه‌های اجرایی مرتبط در راستای اجرای سیاست‌های دولت جمهوری اسلامی ایران و حمایت شهروندان، به عنوان قطب فعال و برتر گردشگری در سطح کشور مطرح است. از ویژگی‌های بارز این استان در حوزه گردشگری می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- موقعیت خاص جغرافیایی و قرار گرفتن در مسیر جاده ابریشم و جاده ولایت؛
- سرزمین باستانی با قدمت ۳۰۰۰ ساله و برخوردار از فرهنگ و تمدن غنی قبل و بعد از اسلام؛
- برخوردار از آثار و ابنیه تاریخی باشکوه در سطح ملی و جهانی و همچنین موزه‌ها؛
- بهره‌مندی از بافت‌های تاریخی زنده و پویا (به ویژه در شهرستان‌های یزد، اردکان، میبد و ابرکوه)؛
- صنایع دستی متنوع و مشاغل و هنرهای سنتی؛
- سوغات معروف نظیر شیرینی جات و غذاهای سنتی؛

- دارا بودن دو اقلیم متفاوت (مناطق کوهستانی و مناطق کویری) و پوشش‌های گیاهی و گونه‌های جانوری

متنوع؛

- جاذبه‌های معنوی (مراسم مذهبی و عزاداری‌ها، جشنواره‌ها و ...؛

- همزیستی مسالمت‌آمیز ادیان؛

- ظرفیت‌های غنی در حوزه صنعت و معدن؛

- خدمات پزشکی و امکانات درمانی؛

- شخصیت‌ها و مشاهیر علمی و ادبی؛

در مجموع تا پایان سال ۱۳۹۵، تعداد ۶۷۵۰ جاذبه گردشگری در استان یزد شناسایی شده است که از این تعداد ۲۵۰ مورد جاذبه گردشگری طبیعی و ۶۵۰۰ مورد جاذبه فرهنگی - تاریخی می باشد. این استان با ثبت ۵۰ اثر غیرمنقول در فهرست آثار ملی در سال ۱۳۹۴، دارای رتبه اول می باشد و استان‌های مرکزی و خوزستان به ترتیب با ۴۰ و ۲۵ اثر ثبت شده غیرمنقول در رتبه دوم و سوم قرار دارند. در سال ۱۳۹۶ در حوزه گردشگری استان ۸۳ واحد اقامتی با ۶۲۷۳ تخت وجود دارد.

هم چنین ثبت جهانی بافت تاریخی شهر یزد به عنوان نخستین شهر خشتی جهان، ثبت جهانی دو باغ ایرانی دولت‌آباد یزد و پهلوآن پور مهریز و نیز فن‌آوری ساخت بادگیر و قنوات زارچ (به عنوان طولانی‌ترین قنات جهان با ۸۱ کیلومتر) و حسن آباد (با ۶۱ کیلومتر به عنوان پرآب ترین قنات استان)، این شهر را به عنوان قطب گردشگری بین‌المللی معرفی کرده و منجر به جلب و جذب تعداد قابل توجهی گردشگر به این استان کویری خواهد شد. شایان ذکر است در سال ۱۳۹۶ بالغ بر ۱۲۶ هزار نفر گردشگر خارجی از استان یزد بازدید نموده‌اند. استان یزد، با توجه به شرایط اقلیمی آن گنجینه‌ای از عرصه‌ها و بافت‌های تاریخی یکپارچه می‌باشد. بافت‌های شهری و روستایی ۲۵ گانه که دارای مساحت ۲۲۳۱/۷ هکتار می‌گردد گواه این مدعا است که این ویژگی در کمتر استانی وجود دارد. لازم به ذکر است که ۳۴ اثر از هنرمندان صنایع دستی در سال ۱۳۹۴ نشان‌های ملی دریافت نمودند که رشد ۲۹۰ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۰ دارد.

استان یزد از لحاظ جذب و پذیرش گردشگر جزء ده استان برتر کشور بوده و همراه با استان‌های فارس و اصفهان تحت عنوان مثلث طلایی گردشگری فرهنگی، بیشترین جذب گردشگر را در حوزه جاذبه‌های تاریخی- فرهنگی دارد. شهر تاریخی یزد با دارا بودن بافت تاریخی منحصر به فرد و مدنی زنده همه ساله

گردشگرانی را از کشورهای ایتالیا، اسپانیا، آلمان، فرانسه، ژاپن، چین، اتریش، کره جنوبی، سوئیس و ... به خود جلب می کند.

جدول ۱۱۲- توزیع تعداد جاذبه های فرهنگی- تاریخی و طبیعی استان بر حسب سطوح عملکرد

جاذبه	کل		محلی		استانی		ملی		بین المللی	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
کل	۶۷۵۰	۱۰۰	۶۶۳۰	۹۸/۲۲	۷۰	۱/۰۳	۳۰	۰/۴	۲۰	۰/۲۹
طبیعی	۲۵۰	۳/۵	۲۱۱	۸۴/۴	۱۷	۶/۹۸	۱۶	۶/۴	۶	۲/۴
فرهنگی تاریخی	۶۵۰۰	۹۶/۵	۶۴۱۹	۹۸/۷۵	۵۳	۰/۸	۱۴	۰/۲	۱۴	۰/۲۱

در عرصه میراث فرهنگی، با توجه به شرایط اقلیمی استان یزد، بافت های تاریخی یکپارچه در بیشتر شهرها و روستاها قابل مشاهده است و بافت های شهری و روستایی ۲۵ گانه که دارای مساحت ۲۲۳۱ هکتار می باشد، گواه این مدعا است و این ویژگی در کم تر استانی وجود دارد.

علاوه بر این، قنات زارچ به عنوان طولانی ترین قنات جهان با ۸۹ کیلومتر و قنات حسن آباد مهریز به عنوان پرآب ترین قنات از مجموع ۲۲۵۰ قنات احداثی در استان، در استان یزد قرار دارد.

در بخش صنایع دستی، استان یزد قطب نساجی سنتی کشور می باشد. به طوری که استان یزد در گروه نساجی فاخر (ترمه، مخمل، زری و ...) بعد از شهرهای تهران، کاشان و اصفهان در رتبه چهارم کشور قرار دارد.

در گروه نساجی عمومی (رشته کاربافی)، استان یزد بعد از استان خراسان شمالی در رتبه دوم کشور قرار دارد. لازم به ذکر است که در رشته هایی چون دارایی بافی و احرامی بافی، استان یزد بدون رقیب می باشد.

در رشته زیلوبافی شهرستان میند بدون رقیب بوده و تنها شهرستانی است که در این رشته فعالیت می نماید.

در رشته زیورآلات سنتی، با توجه به این که ساخت زنجیرهای چون چینایی، هل و گل، خشخاشی و ... خاص استان یزد می باشد؛ لذا در این حوزه استان یزد رتبه اول را دارد و البته استان هایی مانند تهران نیز در این رشته فعالیت دارند که در ساخت زنجیرهای دست ساز در رتبه های بعدی قرار دارند.

استان یزد در شاخص نشان ملی مرغوبیت صنایع دستی از نظر تعداد نشان، رتبه دوازدهم در کشور و رتبه دوم در منطقه مرکزی را کسب نموده است.

جدول ۱۱۳- بافت‌های تاریخی استان یزد

ردیف	شهر	وسعت (هکتار)	ردیف	شهر	وسعت (هکتار)
۱	یزد	۹۰۰	۱۴	شاهدیه	۲۰
۲	میبد	۵۰۰	۱۵	زارچ	۸
۳	اردکان داخل حصار	۵۰	۱۶	مهریز	۱۰۰
۴	اردکان خارج حصار	۲۳۰۰	۱۷	مهردشت	۱۰
۵	ندوشن	۱۰۰	۱۸	بهاپاد	۲۰
۶	شریف آباد	۳۵	۱۹	خضرآباد	۵
۷	احمدآباد	۱۰	۲۰	نیر	۵
۸	ترک آباد	۱۵	۲۱	تفت	۱۷۸
۹	سرو سفلی	۱۵	۲۲	عقدا	۲۵
۱۰	چاه افضل	۱۰	۲۳	روستای تاریخی فهرج	۲۰
۱۱	هفتادر	۲۰	۲۴	روستای تاریخی خودک	۲۰
۱۲	بافق	۲۵	۲۵	ابركوه	۲۲۰
۱۳	مروست	۵			۴۶۰۱

رویکرد راهبردی

۴-۱- شناسایی مسائل راهبردی

مسائل راهبردی به رویدادها، وقایع و روندهای کلیدی، پیچیده و بی ساختار اطلاق می گردد که با پیامدهای چند رخساره ای و چند بعدی اثر چشمگیر بر راهبردهای آتی منطقه و خود منطقه دارند. با توجه به اثرات چشمگیر این مسائل بر منطقه به عنوان یک کل، شناسایی این مسائل یکی از پراهمیت ترین گامها در برنامه ریزی راهبردی فضایی می باشد (محمدیان مصمم، ۱۳۹۸). در ادبیات جهانی رهیافت‌هایی که تصمیم گیران برای شناخت مسائل راهبردی بکار می گیرند عبارتند از پوشش محیطی، مدیریت مسائل، صورت بندی مسئله و تشخیص. در این طرح از رهیافت اعتدالی و سپارده برای شناسایی مسائل راهبردی استفاده می شود که در واقع با بهره گیری از ابعاد و معیارهای رهیافت‌های رایج جهانی است. بدین ترتیب که مسئله ای با شفافیت اندک، پیچیدگی، کنگگی و عدم قطعیت بالا، اثرات شدیدتر، ماندگارتر و منفی تر، غیر عادی و جداگر، چندبعدی بودن و مقیاس اثرگذاری بالاتر و خارج از حوزه قدرت و اختیار و مسئولیت، مسئله ای راهبردی تر به شمار می رود (محمدیان مصمم، ۱۳۹۷). به منظور مشخص کردن این مسائل، بر اساس متغیرها و جهت آنها کارشناس مربوطه از امتیاز ۱ (کمترین) تا ۱۰ (بیشترین) استفاده کرده و در نهایت با جمع امتیازات مسئله راهبردی استان را مشخص کرده است. در جداول زیر مسائل راهبردی استان در عرصه‌های مختلف مشخص و شرح داده شده است.

در عرصه مدیریتی، نبود نظام یکپارچه و همه جانبه برنامه ریزی، تصمیم گیری و مدیریت توسعه سرزمینی در استان، تراکم جمعیتی زیاد در شهرهای یزد و میبد، تعارض استان با سایر استان ها به جهت منابع آب و ثروت های معدنی، فقدان نگرش راهبردی و بلندمدت مدیران و تصمیم گیران، تشتت شدید و تداخل در تصمیمات و مداخلات فضایی بخش های استان با مدیریت بخشی، کمبود جدی منابع مالی و پولی لازم برای تحقق آمایش استان، ناامنی ناشی از ترانزیت و فروش مواد مخدر، ضعف در برنامه ریزی به موقع توسعه استان (شهر و روستا) با توجه به مهاجرت گسترده به شهر، عدم تمرکز بر حصول نتیجه (دستیابی به هدف) در اجرای برنامه توسعه استان (به جای اجرای صرف تعدادی پروژه) و عدم توجه و برنامه ریزی جدی مدیریت استان جهت تکمیل پروژه های ملی، استانی و زیرساختی مسائل راهبردی استان را تشکیل می دهند.

در حوزه جمعیتی-اجتماعی-آموزش، بیکاری، طلاق، سرمایه اجتماعی پائین، فقر و محرومیت، سکونتگاه غیررسمی، نامتعادل بودن شاخص نسبت جنسی، نرخ رشد منفی جمعیت روستایی و نرخ رشد منفی جمعیت روستایی مسائل راهبردی هستند که استان با آنها مواجه شده است.

در عرضه زیربنایی و نظام سکونتگاهی، مسائل راهبردی استان شامل محدودیت های طبیعی و ضعف در دسترسی پذیری پهنه جنوب شمالی و شرقی استان، محدودیت شدید منابع آب، اضافه برداشت از آب زیرزمینی و مصرف بالا در بخش کشاورزی، نرخ منفی رشد جمعیت روستایی و روند فزاینده تخلیه جمعیت روستایی و وجود الگوی نخست شهری و عدم توازن در توزیع جمعیت شهری در شهرهای استان و روند فزاینده آن است.

در حوزه منابع طبیعی و محیط زیست، مسائل راهبردی شامل بحران شدید آبی و تبخیر و استفاده ناپایدار از منابع آب زیرزمینی، قرار گیری بخش زیادی از استان در پهنه خطر بسیار زیاد زلزله و تغییرات اقلیمی و خشکسالی بلندمدت است.

در عرصه اقتصادی مسائل راهبردی استان شامل روند صعودی نرخ بیکاری استان، بهره‌وری پایین بخش صنعت و گسترش صنایع بر خلاف توان اکولوژیکی استان است.

انتخاب نامی	ایجاد										عنوان	ردیف			
	بند تحلیلی														
	منبع مسئله	کش مسئله		مشکل		ویژگی های تحلیلی		مسئله		محتوی مسئله					
میزان ریف/اثرناظر	میزان ریف/اثرناظر	میزان ریف/اثرناظر	میزان ریف/اثرناظر	میزان ریف/اثرناظر	میزان ریف/اثرناظر	میزان ریف/اثرناظر	میزان ریف/اثرناظر	میزان ریف/اثرناظر	میزان ریف/اثرناظر	میزان ریف/اثرناظر	میزان ریف/اثرناظر				
۸۰	۱	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲۹	پاسنگر نبودن تجهیزات و سازمان ها نسبت به مسکنر خود	ایجاد نظام مدیریت استان
۱۱۶	۵	۴	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۳۰	خلایه های موجود در ولایت یزد، مسکنریت جا، تصمیم گیری و رفع اختلالات و تعارض های سازمانی	
۱۵۱	۸	۳	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۳۱	نیود نظام یکپارچه و همه جانبه برنامه ریزی، تصمیم گیری و مدیریت توسعه سرزمینی در استان	
۱۰۲	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۳۲	فقدان نظام شایسته سالاری و بی ثباتی در نظام تصمیم گیری	۵ تصمیم گیری فرد محور
۱۲۰	۱۰	۵	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۳۳	تشت شدید و ندادن در تصمیمات و مداخلات قضایی بخش های استان یا مدیریت بخشی	
۹۰	۳	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۳۴	نقش کمربندگی و دخالت (اگرود، گروه نهاد) و بهره برداران قلمرو های قضایی در تصمیم گیری های مناطق خود	
۹۹	۴	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۳۵	عدم توجه به برنامه ریزی مشارکتی در کنار برنامه ریزی اسنراژیک	
۱۱۳	۱	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۳۶	عدم توجه مدیریت استان به حفظ شایگان استان با توجه به کاهش رشد جمعیت توسعه استان	
۱۱۷	۵	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۳۷	غلبه سبک مدیریت اول گرایی، فرودخوانده و غیرسازگاری	۶ مشارکتی
۷۵	۲	۳	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۳۸	مداخله افراد و نهادهای قدرت و ایجاد انحراف در تهیه و اجرای برنامه توسعه استان	
۷۹	۱	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۳۹	فقدان مشارکت جدی نهادهای غیر دولتی و نمایندگان مردم در تصمیم سازی و تصمیم گیری های برنامه توسعه استان	
۹۵	۱	۱	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۴۰	ضعف در بهره گیری از نظرات سازمان پلان مردم پر توسعه متوازن استان	۷ زمان
۹۵	۱	۳	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۴۱	نیود سازوکار پایش زمانبندی اجرای مراحل مختلف پروژه ها از اقدامات برنامه	
۹۱	۱	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۴۲	عدم وجود سازو کار لازم جهت تغییر در زمانبندی پروژه ها و اقدامات و سازو کار نمودن آن ها برنامه	
۱۱۸	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۴۳	نیود نظام کار و دستور در جهت پایش و مدیریت کیفیت اجرای برنامه ها و اقدامات توسعه ای	۸ کیفیت
۱۰۶	۲	۳	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۴۴	درک و فهم درست و دقیق معنای اهداف برنامه ها از پروژه ها	
۱۰۹	۳	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۴۵	عدم ارزیابی اثرات اجتماعی، اقتصادی و محیط زیست سیاست ها از پروژه ها	

امتیاز نهایی	ایجاد										عنوان	مستله	ملاحظات	رتبه	
	ویژگی‌های تحلیل														
	منبع مسئله	کشف مسئله	محدای مسئله	تاریخ	تکرار	تاثیر	محدای	تکرار	تاثیر	محدای					
۱۱۶	۵	۶	۶	۵	۴	۸	۶	۵	۷	۷	۷	۷	۷	۶۱	عدم توجه به انچه در مدارس تاج
۱۳۳	۵	۳	۸	۷	۷	۹	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۶۰	عدم توجه به حضور نهادهای تخصصی در اجرای پروژه
۷۱	۱	۱	۱	۲	۲	۴	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۵۹	عدم تبادل تجربیات به مدیریت دانش و انتشار آن جهت تقویت سرمایه انسانی
۷۰	۱	۱	۱	۲	۲	۴	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۵۸	نبودن نظام مستندسازی و انتشار دوره‌ای آن
۱۰۷	۱	۲	۲	۲	۲	۴	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۵۷	نبودن سیستم جامع داده‌ها و ملاحظات توسعه استان
۱۰۶	۲	۱	۲	۲	۲	۴	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۵۶	نبودن نظام مدیریت ریسک در تهیه و اجرای برنامه آمایش و توسعه استان
۱۰۵	۲	۲	۲	۲	۲	۴	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۵۵	نبودن سازوکارهای لازم برای کاهش ریسک جهت فعالیت بخش خصوصی و تعاونی
۹۰	۵	۵	۳	۴	۴	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۵۴	موسسات مالی بر اساس برنامه توسعه استان
۱۱۶	۱۰	۹	۲	۴	۴	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۵۳	برنامه ریزی و تأمین منابع مالی از مرکز و عدم تناسب درآمد و هزینه استان
۱۳۶	۸	۷	۲	۲	۲	۴	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۵۲	کسب و کارهای منابع مالی و پولی لازم برای تحقق آمایش استان
۱۱۰	۴	۲	۴	۴	۴	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۵۱	نبودن نظام بهبود و ارتقای فرآیندها و نتایج فرآیندها، پیامدها بر اساس گزارشات عملکرد
۶۶	۲	۲	۲	۲	۲	۴	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۵۰	ضعف در مشارکت و همکاری نهادهای تخصصی به عنوان ناظر مدعی العموم در برنامه های توسعه استان
۱۰۹	۸	۲	۲	۲	۲	۴	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۴۹	نبودن ابزارها، سازوکارهای ششم و نهادهای مسئول ارزیابی و نظارت بر عملکرد آمایش و فرآیندهای آن
۱۰۵	۳	۲	۲	۲	۲	۴	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۴۸	فقدان سازوکار بازنگری و به روزرسانی برنامه آمایش و روش های اجرای آن
۱۳۱	۵	۵	۱۰	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۴۷	فقدان گزارش راهبردی و بلندمدت مدیران و تصمیم گیران
۹۱	۱	۲	۴	۴	۴	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۴۶	عدم شناسایی و رصد تغییرات (شرایط موجود، فرصت‌ها و تهدیدها، اولویت‌ها و غیره) پس از تهیه طرح
															محدای برنامه

جدول ۱۱۵ - شرح مسائل راهبردی در حوزه مدیریتی

مسئله	ایجاد
تصمیم گیری قلمرو محور	نیود نظام یکپارچه و همه جانبه برنامه ریزی، تصمیم گیری و مدیریت توسعه سرزمینی در استان
مسئله محور	تراکم جمعیتی زیاد در شهرهای یزد و میبد
مسئله محور	تعارض استان با سایر استان ها به جهت منابع آب و ثروت های معدنی
تغییرات و انطباق	فقدان نگرش راهبردی و بلندمدت مدیران و تصمیم گیران
تصمیم گیری قلمرو محور	تشدت شدید و تداخل در تصمیمات و مداخلات قضایی بخش های استان با مدیریت بخشی
مالی و پولی	کسود جدی منابع مالی و پولی لازم برای تحقق آمایش استان
ایمنی و امنیت	ناامنی ناشی از ترانزیت و فروش مواد مخدر
مسئله محور	ضعف در برنامه ریزی به موقع توسعه استان (شهر و روستا) با توجه به مهاجرت گسترده به شهر
نتیجه گرا	عدم تمرکز بر حصول نتیجه (دستیابی به هدف) در اجرای برنامه توسعه استان (به جای اجرای صرف تعدادی پروژه)
مسئله محور	عدم توجه و برنامه ریزی جدی مدیریت استان جهت تکمیل پروژه های ملی، استانی و زیرساختی

عنوان	شرح
بیکاری	نرخ بیکاری در استان از سال ۱۳۹۰ به بعد افزایش یافته به گونه‌ای که از ۶ درصد به ۱۳٫۹ درصد رسیده که به نسبت کل کشور در سال ۱۳۹۷ میزان بالاتری داشته است
طلاق	نسبت طلاق به ازدواج افزایش یافته است به گونه‌ای که از ۳۸٫۴ در سال ۱۳۸۰ به ۲۹٫۰۹ در سال ۱۳۹۷ رسیده است که این میزان در استان بیش از ۷ برابر شده است.
سرمایه اجتماعی میانی پایین	میزان سرمایه‌های اجتماعی میانی نسبت به میانگین کل کشور پایین‌تر بوده و رتبه استان در این خصوص برابر ۱۳ بوده است.
فقر و محرومیت	بر اساس داده‌های شام شماری سال ۱۳۹۵، جمعیت کل ساکن در مناطق محروم استان یزد برابر با ۲۲۷٫۳۳۷ نفر (۲۱٫۳۷ درصد) است. از این تعداد ۱۱۱٫۵۳۷ نفر زن و ۱۱۵٫۵۰۰ مرد هستند.
سکونتگاه غیررسمی	بر اساس تمام شماری و اطلاعات جمع آوری شده دفاتر شهرداری و توسعه محلی استان یزد در سال ۱۳۸۹، جمعیت سکونتگاه‌های غیررسمی استان یزد در سال ۹۸ برابر با ۳۴۰۳۸۹ نفر بوده است. به عبارتی ۷/۹۶ درصد از جمعیت شهر یزد درگیر حاشیه‌نشینی بوده است
نامتعادل بودن شاخص نسبت جنسی	مطابق با نتایج سرشماری سال ۱۳۹۵، نسبت جنسی استان یزد برابر با ۱۰۶/۸ بدست آمده است و رتبه استان یزد به لحاظ این شاخص، ۲ بوده است. بنابراین این استان بعد از استان بوشهر، بالاترین نسبت جنسی را در سطح کشور به خود اختصاص داده است که این امر بدلیل مهاجرت‌پذیری استان نیز می‌باشد. شاخص نسبت جنسی در مناطق روستایی استان برابر با ۱۱۵/۹ بوده است. بنابراین توازن جنسی جمعیت استان یزد به هم خورده است.
نرخ رشد منفی جمعیت روستایی	در طول سال‌های ۹۵-۱۳۸۵، مناطق روستایی استان یزد نزدیک به ۳۴ هزار نفر از جمعیت خود را از دست داده است و در دوره ۹۵-۱۳۹۱، رشد جمعیت مناطق روستایی استان یزد برابر با ۱-۹۹ بوده است.
تمرکز ناموازن جمعیت	تراکم جمعیتی شهرستان‌ها از حدود ۲/۶ نفر در هر کیلومتر مربع (شهرستان بهاباد) تا حدود ۲۶۴/۵ نفر در هر کیلومتر مربع (شهرستان یزد) در نوسان می‌باشد. همچنین بین فراوانی مردان و زنان استان به ویژه نقاط روستایی، تعادل حاکم نیست که این امر نیز به شدت متأثر از جابه‌جایی جمعیت بوده است

جدول ۱۱۹- شرح مسائل راهبردی در حوزه زیربنایی و نظام سکونتگاهی

مسئله	شرح
محدودیت های طبیعی و ضعف در دسترسی پذیری بهمه جنوب شمالی و شرقی استان	بررسی میزان دسترسی پذیری بهمه های مختلف در استان یزد نشان می دهد که با وجود عبور محور بندر عباس-تهران از استان و دسترسی بهمه غربی استان به شبکه ارتباطات جاده‌ای، بهمه های شمالی و شرقی استان به واسطه ضعف در دسترسی به راه های ارتباطی دارای محدودیت بالایی در ارتباط پذیری است.
محدودیت شدید منابع آب، اضافه برداشت از آب زیرزمینی و مصرف بالا در بخش کشاورزی	بررسی وضعیت منابع آب استان نشان می دهد که بزد در وضعیت اضافه برداشت به میزان ۱۸ درصد بیش از توان منابع آب زیرزمینی قرار داد و سهم مصرف در بخش کشاورزی بالاتر از سایر بخش هاست، به طوری که بیش از ۹۵ درصد منابع سطحی و زیرسطحی در بخش کشاورزی مصرف شده است و سهم بخش صنعت به حدود ۲ درصد منابع محدود بوده است و حدود ۳ درصد مربوط به مصارف شرب بوده است.
نرخ منفی رشد جمعیت روستایی و روند فزاینده تخلیه جمعیت روستایی	متوسط نرخ رشد جمعیت روستایی استان یزد، پایین تر از متوسط کشوری و تقریباً برابر با ۰/۴۷- درصد بوده و این در حالیکه متوسط نرخ رشد جمعیت روستایی کشور در همین دوره ۰/۲۸- محاسب شده است. با توجه به آنچه گفته شد، روند کاهش جمعیت روستان نشین استان طی دوره ۳۰ ساله ۹۵-۱۳۶۵ با سرعت بیشتری در مقایسه با کشور اتفاق افتاده است.
وجود الگوی نخست شهری و عدم توازن در توزیع جمعیت شهری در شهرهای استان و روند فزاینده آن	سلسله مراتب اندازه شهرها، نظام سکونت گاهی استان دارای عدم توازن و تعادل در توزیع اندازه شهری است؛ شهر یزد با جمعیت بیش از ۵۰۰ هزار نفری در رده نخست قرار دارد و شهر دوم استان میبد با حدود ۸۰ هزار نفر جمعیت است، که این موضوع علاوه بر این که زمینه ساز نخست شهری یزد در استان شده است، زمینه عدم تعادل در توزیع اندازه جمعیتی شهرها را فراهم آورده است به نحوی که رده های جمعیت ۱۰۰ تا ۵۰۰ هزار نفر خالی از مراکز سکونتگاهی است.

جدول ۱۲۰ - تعیین مسائل راهبردی در حوزه منابع طبیعی و محیط زیست

شماره فهرستی	ابعاد											مسئله										
	منبع مسئله		کنش مسئله		محتوای مسئله (ماهیت مسئله)		ویژگی های تحلیلی (ابعاد)				اولویت مسئله و عمل راهبردی											
	بهره برداشت	تعمیر و احیاء	حفاظت و نگهداری	توسعه و بهره‌برداری	تولید و خدمات	توزیع و عدالت	تولید و خدمات	توسعه و بهره‌برداری	تولید و خدمات	توزیع و عدالت												
۱۱۸	۵	۳	۶	۵	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۶	۸	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	بهران شدید آبی و تبخیر و استفاده ناپایدار از منابع آب زیرزمینی
۱۲۳	۹	۱۰	۶	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۱۰	۵	۵	۵	۵	۵	۵	قرار گیری بخش زیادی از استان در پهنه خطر سیلاب زیاد زلزله
۱۱۰	۴	۶	۴	۳	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	از بین رفتن اکوسیستم گیاهی و جانوری
۱۲۹	۸	۶	۵	۶	۹	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۸	تغییرات اقلیمی و خشکسالی بلندمدت
۱۰۷	۳	۴	۲	۳	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	روشن بادهای همراه با طوفان شن
۱۱۷	۸	۹	۸	۸	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	وجود آلودگی های زیست محیطی ناشی از وجود معادن زیاد در استان
۱۱۵	۵	۴	۶	۵	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	پایین بودن میزان بارش و رژیم زمانی و مکانی نامناسب

جدول ۱۲۱- شرح مسائل راهبردی در حوزه منابع طبیعی و محیط زیست

مسئله راهبردی	شرح
بحران شدید آبی و تبخیر و استفاده ناپایدار از منابع آب زیرزمینی	با توجه به نتایج به دست آمده از شاخص‌های ارائه شده در این قسمت مشخص شد که استان کرمان در مرحله کم آبی قرار دارد. شایان ذکر است که این استان در مرحله بحران آب قرار دارد چراکه با توجه به دو شاخص سازمان ملل و همچنین شاخص نسبت بحرانی این استان در محدوده بحران شدید آب قرار دارد.
قرار گیری بخش زیادی از استان در پهنه خطر بسیار زیاد زلزله	بر اساس نقشه پهنه‌بندی خطر نسبی، بیشترین وسعت گستره استان یزد در محدوده با خطر نسبی زیاد رار دارد. به سمت خاور استان از خطر زمین‌لرزه کاسته می شود به طوری که خاوری ترین بخش استان، دارای خطر نسبی کم می‌باشد.
تغییرات اقلیمی و خشکسالی بلندمدت	تغییر اقلیم، بروز خشکسالی و کاهش نزولات آسمانی در کنار حفر چاه های غیر مجاز و برداشت بی رویه آب های زیر زمینی، سفره ها و منابع آبی استان را تا حد بسیار زیادی تخلیه کرده است، طوری که در سال‌های اخیر تاثیرات بسیار منفی در کاهش کیفیت و کمیت محصولات کشاورزی و آب شرب را شاهد بودیم.

جدول ۱۲۲- تعیین مسائل راهبردی در عرصه اقتصادی

امتیاز نهایی	ابعاد												مسئله			
	منبع مسئله		گش مسئله		محتوای مسئله (ماهیت مسئله)		بعد تحلیلی (ویژگی های تحلیلی)									
	پیرامون مسئله (سورتمت)	غیر عادی بودن	پیرامون مسئله	تاثیرات اجتماعی از	چند بعدی بودن	تخصصی/اجتماعی و	تاثیرات اجتماعی	تاثیرات زیست محیطی	تاثیرات اقتصادی	تاثیرات اجتماعی	تاثیرات زیست محیطی	تاثیرات فرهنگی				
۱۰۷	۱	۲	۴	۲	۸	۶	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۵	روند صعودی نرخ بیکاری استان
۱۰۲	۲	۱	۲	۴	۷	۷	۸	۸	۶	۶	۵	۵	۵	۵	۵	عدم توسعه زیرساختها جهت گسترش مبادلات
۱۰۷	۳	۳	۲	۴	۸	۶	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۵	بهره‌وری پایین بخش صنعت
۱۰۱	۱	۲	۲	۳	۸	۶	۸	۷	۷	۶	۵	۵	۵	۴	۴	سطح نسبتاً پایین نیروی انسانی شاغل در بخش صنعتی استان
۱۳۳	۲	۳	۳	۴	۹	۶	۹	۹	۷	۸	۸	۸	۸	۷	۶	گسترش صنایع بر خلاف توان اکولوژیکی استان

جدول ۱۲۳- شرح مسائل راهبردی استان یزد در عرصه اقتصادی

عنوان مسئله	شرح مسئله
روند صعودی نرخ بیکاری استان	بررسی بیکاری استان از سال ۸۴-۹۸ نشان می‌دهد که روند بیکاری همواره صعودی بوده است. در سال ۸۴ نرخ بیکاری ۸ درصد بوده است این نرخ در سال ۹۱ به ۱۰/۲ درصد و در سال ۹۵ به ۱۲/۸ درصد رسیده است. در سال ۹۸ به عنوان آخرین سال مورد بررسی این میزان به ۱۲/۳ درصد رسیده است. در سال ۹۸ استان رتبه هفتم بیکاری در کشور را دارد.
بهره‌وری پایین بخش صنعت	بررسی سهم استان از تعداد کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر ۳/۵۸ درصد است. اما بررسی میزان سهم استان از ارزش تولید کارگاه‌های صنعتی ۲/۲۷ درصد و سهم استان از ارزش افزوده فعالیت صنعتی کارگاه‌های صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیشتر ۲/۹۷ درصد است. از این رو شاهد کاهش بهره‌وری بخش صنعتی در استان هستیم.
گسترش صنایع بر خلاف توان آکولوژیکی استان	یکی از مشکلات اساسی استان وجود صنایع با قابلیت بالای مصرف آب وجود دارد. بر اساس آمار وزارت صنعت و معدن در کشور سهم صنایع با توان آبروی بالا مربوط به صنایع حوزه پتروشیمی، تولید زغال کک- پالایشگاه‌های نفت و سوخت‌های هسته‌ای و مواد غذایی و در بخش معدن نیز تولید فلزات اساسی است. تولید محصولات کانی غیر فلزی، کاغذ و ماشین آلات صنعتی از دیگر صنایع با میزان مصرف آب هستند. بررسی صنایع موجود در بخش پتروشیمی نشان می‌دهد که حدود ۸ درصد از صنایع در بخش مواد و محصولات شیمیایی فعالیت دارند. همچنین محصولات لاستیکی و پلاستیکی نیز ۱۱/۲۸ در از بنگاه‌های صنعتی استان را تشکیل داده‌اند. سهم صنایع مرتبط با محصولات غذایی ۶/۲۵ درصد و حدود ۲۸ درصد از صنایع در زمینه سایر محصولات کانی غیر فلزی فعالیت دارند. از این رو صنایع آبر استان نزدیک به ۵۰ درصد از صنایع استان را تشکیل داده‌اند.

۲-۴- تدوین اهداف بنیادین

اهداف بنیادین سند، اهدافی هستند که در جهت حل مسائل راهبردی استان یزد در پیش گرفته شده‌اند. در جدول زیر اهداف بنیادین سند به تفکیک محورهای مطالعاتی آورده شده است.

جدول ۱۲۴- اهداف بنیادین سند راهبردی توسعه یزد

اهداف بنیادین	محور
<ul style="list-style-type: none"> -نظام جامع مدیریت در کل چرخه آب در راستای اصول توسعه پایدار -حفاظت منابع آب و خاک و ذخایر ژنتیکی گیاهی -اشاعه الگوی بهینه‌سازی تولید و مصرف پایدار مواد و انرژی -اصلاح مدیریت کشاورزی و ارتقاء بهره‌وری آب -لحاظ نمودن اثرات تغییرات آب و هوا در برنامه‌های کوتاه، میان و بلند مدت استان -جلب مشارکت مردمی (جوامع محلی و بخش خصوصی) در مدیریت محیط زیست استان 	منابع طبیعی و محیط زیست
<ul style="list-style-type: none"> -قطب تولید مواد معدنی با فرآوری بالا - جایگاه نخست در تولید ارزش افزوده بخش معدن در کشور -اقتصاد دانش بنیان مبتنی بر توسعه بخش معدن -تاب آوری و پیچیدگی اقتصادی - جایگاه نخست فرآورده‌های معدنی در منطقه غرب آسیا -رتبه نخست تولید انرژی پایدار و زیست پایه -اقتصاد سبز و پایدار -رتبه نخست در تولید علم و دانش -کسب جایگاه ممتاز در محصولات گلخانه‌ای -اقتصاد کویر محور -تبدیل به زیست بوم پاک و پیشگام توسعه پایدار 	اقتصادی
<ul style="list-style-type: none"> -حفظ و ارتقای سرمایه‌های اجتماعی در استان -توسعه گردشگری و جذب گردشگر -افزایش میزان آگاهی مردم و توانمندسازی آنها -افزایش میزان عرق ملی و تعلق محلی و تحکیم هویت ملی -کاهش نرخ بیکاری در استان -کاهش آسیب‌های اجتماعی در استان -برقراری عدالت اجتماعی -توسعه اقتصادی -توسعه پایدار -برقراری عدالت اجتماعی -کاهش آسیب‌های اجتماعی -دستیابی به رشد متعادل و مطلوب جمعیت طی ۲۰ سال آینده -بهبود وضعیت دسترسی به آموزش؛ -بهبود وضعیت سواد عمومی؛ -بهبود زیرنظام های آموزش عالی؛ -ایجاد پیوند بین آموزش عالی و جامعه و مسائل آن؛ 	اجتماعی-جمعیتی

<p>اولویت دهی به مسئله محدودیت های منابع آب تقویت پیوندهای ملی و فراملی و توسعه بخش ترانزیت توسعه بخش انرژی بر پایه انرژی های تجدید پذیر</p>	<p>زیربنایی</p>
<p>اجرائی نمودن حداکثری برنامه ها و پروژه ها در همه ی حوزه ها مشارکت حداکثری نهادها در تصمیم گیری و اجرا ارتقای مدیریت امنیت و ایمنی در حوزه های مختلف توسعه برنامه ریزی راهبردی و تمرکز بر مسائل اصلی توسعه استان فعال بودن تشکل های زنان به ویژه در حوزه اجتماعی فرهنگی عدم وجود تنوعات و منازعات قومی و قبیله ای در استان یزد هم پیوندی اجتماعی و فرهنگی و خصلت های اجتماعی و معیشتی مثبت برخورداری نسبی از نیروی انسانی باتجربه و دانش آموخته تمایل بالا به مشارکت در تصمیم سازی و ارتقای کیفیت مدیریت بخش دولتی نقش پررنگ افراد فرهنگی، مذهبی و اجتماعی در جریانات سیاسی حاکمیت مدیریت بومی در سطح استان، شهرستان، بخش و کانون های سکونت آشکار و روشن سازی مأموریت ها و وظایف نهادها و دستگاه های فعال در استان نگرش راهبردی و بلندمدت مدیران و تصمیم گیران رویکردهای آمایشی و فضایی در نظام اداری استان و سازمان های اجرایی شایسته سالاری و ثبات در ساختاری سازمانی، انتصاب و تداوم خدمت ارتباط بین سیاست های کلان و خط مشی های اداری و اجرایی تقویت هماهنگی بین ستادها و کمیته های استانی استفاده از آخرین دستاوردهای فنی و تخصصی در مدیریت کیفیت انطباق مصوبات شورای برنامه ریزی و توسعه استان با وظایف و مأموریت های اصلی آن نظارت بر عملکرد شوراهای و کمیته ها و پرداختن به وظایف اصلی و مهم در تصمیم گیری و نه صرفاً هماهنگی مدیریت یکپارچه، بین بخشی، میان رشته ای و مبتنی بر قلمروهای فضایی فهم صحیح و دقیق مجریان از برنامه ها و اهداف تأمین منابع مالی و پولی مناسب و به موقع و کاهش ریسک آموزش نیروهای متخصص و بین رشته ای جهت راهبری توسعه استان ایجاد نظام پایش، نظارت، ارزیابی و بهبود برنامه ریزی مشارکتی و از پایین به بالا تمرکز مدیریت بر نتایج و پروندادها تمرکز مدیریت بر مسئله های اولویت دار استان الزام قوانین و مقررات پشتیبان اجرای آمایش استان هماهنگی با تغییرات و فرصت ها و تهدیدهای جدید</p>	<p>مدیریتی-نهادی</p>
<p>توزیع متعادل جمعیت در فضای سرزمین بر مبنای محدودیت های طبیعی تاب آور ساختن سکونتگاه های شهری و نظام شهری استان</p>	<p>نظام سکونتگاهی</p>

۳-۴- تدوین چشم انداز

در برنامه ریزی راهبردی، چشم انداز محرکی انگیزشی، هدف غایی و تصویر و دید شرایط ایده آل، مطلوب و منحصر به فرد منطقه یا سازمان در آینده است که از ویژگی‌های وضوح، خلاصه‌گی، امید، آینده‌سو، چالش انگیز، خاطره انگیز و تحقق پذیر، مطابقت با ارزش‌ها و فرهنگ و زمانبندی برخوردار است. با توجه به اهداف و اسناد فرادست، استان یزد:

استان یزد به عنوان نماد سازواری توسعه با بستر طبیعی و اکولوژیکی، منطقه‌ای است که به پاس توسعه گردشگری پایدار اجتماع-محور و صنایع سبز، دانش بنیان و کم آب‌بر، بهره‌گیری از موقعیت لجستیکی و ترانزیتی و مراکز فرآوری با تکنولوژی مدرن روز، معیشت دائمی برای مردم متدین، سالم و پرتلاش فراهم آورده و پایداری اکولوژیکی را برای نسل‌های آتی فراهم آورده است.

۴-۴- مأموریت‌های اصلی

ماموریت‌ها در واقع علت وجودی، هدف و شرح کارهای منحصر به فردی است که منطقه برای نیل به چشم انداز خود انجام می‌دهد. بنابراین مأموریت‌ها با کلماتی همچون حمایت، بهینه کردن، خلق، درگیری، یاری، کمک، فراهم کردن، برآورده کردن، تأمین ترویج و غیره آغاز می‌شود. در واقع، مأموریت کلان یزد، پایدار کردن پیشرفت و آبادانی آن است و در کنار آن موارد زیر نیز به عنوان مأموریت‌های استان مطرح می‌باشد:

- خلق فرصت‌های اقتصادی و اجتماعی عادلانه برای جمعیت عشایر؛
- رونق و مقاومتی کردن اقتصاد منطقه؛
- ریشه کنی فقر و تأمین معیشت ایمن و باثبات برای تمامی گروه‌ها؛
- بهره‌برداری خردمندانه و پایدار از قابلیت‌ها و مواهب خدادادی؛
- کاهش آسیب‌پذیری در برابر مخاطرات طبیعی و سایر شوک‌های بیرونی؛
- کاهش و یا از بین بردن عدم تعادل‌ها و بی‌عدالتی‌های فضایی؛
- توسعه منابع و سرمایه‌های انسانی جوان و با فرهنگ، متخصص، مشارکت‌جو، مولد و سالم؛
- حفظ، حمایت و ترویج ویژگی‌های ارزشمند سبک زندگی سال و مولد روستایی و عشایری؛
- برقراری عدالت و دربرگیرندگی اقتصادی، اجتماعی-فضایی؛
- حفظ، ارتقا و ترویج سبک زندگی ایرانی-اسلامی؛

- تأمین نیازهای اساسی همگان و ایجاد برابری در دسترسی به فرصت ها و تسهیلات؛
- توانمندسازی و مقتدرسازی محرومان و در حاشیه ماندگان و بی صدایان؛
- خلق مدیریت قلمرویی یکپارچه و سبز؛
- ارتقای تعاملات اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی؛

۴-۵- بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید

پس از بررسی و تحلیل و شناسایی مسائل راهبردی، در نهایت به منظور تعیین نقاط قوت و ضعف، فرصت ها و تهدیدها، از روش تحلیل راهبردی (سوات) استفاده شد. این روش در ادبیات برنامه ریزی راهبردی، ابزاری مؤثر برای تحلیل، هدایت و کنترل محیط مورد برنامه ریزی به شمار می آید. این روش بر این اصل استوار است که هر پدیده در یک محیط رقابتی تحت تأثیر سازماندهی ساختار درونی خود و عوامل ناشناخته و خارج از کنترل در محیط بیرونی (محیط پیرامون) قرار دارد. بنابراین سنجش و تحلیل راهبردی می تواند شکاف بین شرایط موجود و مطلوب را به منظور دستیابی به الگوی پایدار، زیست پذیر و رقابتی تعیین و سپس ارزیابی نماید. هدف تحلیل راهبردی استان یزد، شناسایی عوامل درونی و بیرونی مؤثر بر آن در دستیابی به اهداف توسعه است که در محورهای مدیریتی-نهادی، اقتصادی، اجتماعی-جمعیتی، منابع طبیعی و محیط زیست، زیربنایی و نظام سکونتگاهی به تحلیل آن می پردازد.

عوامل بیرونی		عوامل درونی		نقاط قوت (Strengths)	زنبینه
تهدیدها (Threats)	فرصت‌ها (Opportunities)	نقاط ضعف (Weakness)	عوامل درونی		
<p>- فقدان آمادگی و تمهید به تحول و دگرگونی در نظام اداری؛</p>	<p>سندادهای ملی نظیر سند بازآفرینی شهری، سند اقتصاد مقاومتی، هیأت دولت و غیره جهت هماهنگی و تسهیل امور در استان؛</p> <p>- ایجاد کمیته‌های نظارتی در ایام مختلف مدیریت آمایش استان در چارچوب اختیارات نهادهای حاکمیتی (استانداری) و تهیه برنامه بهبود؛</p> <p>- تبادل اطلاعات و تجربیات با سایر استان‌های موفق در اجرای برنامه توسعه آمایش استان؛</p>	<p>نقاط ضعف</p> <p>- نبود هماهنگی و هم‌انزایی مدیریتی در تصمیم‌گیری‌ها و تداخل قلمروهای مدیریتی؛</p> <p>- برنامه‌ریزی توسعه استان بدون تمرکز بر اولویت‌های مسائل استان از نگاه مردم و نهادهای بردهی؛</p> <p>- ابهام و عدم شفافیت در مسائل امنیتی و اثرات و الزامات آن بر توسعه استان؛</p> <p>- فقدان برنامه‌ریزی پایش به بالا و برنامه‌ریزی با مشارکت مردم و نمایندگان شهری و روستایی آن‌ها؛</p> <p>- ضعف در ایجاد چارچوب استفاده از منابع و دارایی‌های بخش خصوصی و مردمی در توسعه استان؛</p> <p>- فقدان نیروهای متخصص و فنی موردنیاز و کافی برای راهبری توسعه استان؛</p> <p>- نبود سازوکار منسجم نظارت، ارزیابی و بهبود عملکرد سازمانی در راستای اجرای برنامه توسعه استان؛</p> <p>- عدم تأمین منابع مالی مورد نیاز با توجه به تولید ناخالص استان؛</p> <p>- نبود سیستم جامع داده‌ها و اطلاعات جهت رصد توسعه و شناسایی به موقع مشکلات و چالش‌ها؛</p> <p>- پروژه‌محور بودن توسعه و عدم توجه به نتایج و پیامدها و سطح دستیابی به اهداف توسعه استان؛</p> <p>- فقدان تعریف الزامات نهادی و قانونی مورد نیاز تحقق برنامه آمایش استان؛</p> <p>- نبود سازوکار پایش زمانی پروژه‌ها و اقدامات و ایجاد تغییرات با توجه به شرایط؛</p> <p>- عدم توجه به زنجیره و ماتریس نتایج و کاهش کارآمدی اقدامات؛</p>	<p>عوامل درونی</p> <p>- تمرکز بر توسعه اقتصادی مبتنی بر فناوری به جای رویکرد صرف استفاده از منابع؛</p> <p>- وجود قوانین و مقررات نهادی جهت پایش، نظارت، ارزیابی و بهبود و نیاز به یکپارگی صحیح از آن‌ها؛</p>	<p>نقاط قوت (Strengths)</p>	<p>زنبینه</p>

در محور اقتصادی

جدول ۱۲۶ - عوامل درونی و بیرونی در نظام اقتصادی

عوامل بیرونی		عوامل درونی	
(Threats)	فرصت‌ها (Opportunities)	نقاط ضعف (Weakness)	نقاط قوت (Strengths)
<ul style="list-style-type: none"> - مهاجرت روستایی - سرگردانی بالا - قاچاق کالا و مواد مخدر - بروز طوفان‌های شنی و آسیب‌های اقتصادی آن - وجود رقای منطقه در زمینه صنعت و معدن (کرمان و اصفهان) - وجود استان فارس به عنوان رقیب بخش کشاورزی - وجود تحریم و شیوع بیماری کرونا - پیوند نا مطلوب بزبا استان‌های همجوار - عدم ثبات اقتصادی - وجود رانت اطلاعاتی - وجود اقتصاد زیر زمینی 	<ul style="list-style-type: none"> - ثبت جهانی شهر یزد از نظر تاریخی - امکان گسترش صنایع دستی - صادرات محور با توجه به ظرفیت بالای استان - امکان پیوند صنعتی با استان کرمان و اصفهان - امکان ایجاد کریدور و محورهای پیوسته صنعتی و معدن با دو استان کرمان و اصفهان - قرارگیری در مسیر استراتژیک شمال به جنوب کشور - بهره‌گیری از پتانسیل کویری استان - برای تولید انرژی پاک - امکان جذب سرمایه‌گذاری خارجی بیشتر - امکان گسترش گردشگری 	<ul style="list-style-type: none"> - سهم پایین اشتغال بخش کشاورزی در اشتغال کل استان - متوسط درآمد سالانه یک خانوار شهری پایین از میانگین کشوری - بایا بودن ضریب جینی در مناطق شهری استان - روند کاهش ارزش افزوده بخش کشاورزی - محدودیت منابع آبی - فقدان شبکه حمل و نقل آزاد راهی - تراکم پایین شبکه راه‌ها در استان - یکبارگی نیروی‌های تحصیل کرده در استان - نظام خرده مالکی و غالب بودن کشاورزی سنتی در استان - روند کاهش تولید ارزش افزوده بخش معدن - سهم نسبتاً بالای استان از آب مصرف شده استان از منابع آب کشور - سهم بالا از آب مصرف شده در بخش کشاورزی استان - استقرار صنایع با توان بالای آبروی در استان 	<ul style="list-style-type: none"> - نرخ بالای مشارکت اقتصادی در مناطق شهری کشور - رتبه چهارم از نظر بالاترین متوسط درآمد سالانه یک خانوار روستایی در کشور - رتبه سوم سرانه تولید ناخالص داخلی در کشور - رتبه نخست جذب سرمایه‌گذاری خارجی در سال ۹۷ - پایین ترین ضریب جینی در مناطق روستایی - سهم بالای اشتغال صنعتی در اشتغال کل استان - بار نکتل خالص و ناخالص پایین تر از میانگین کشوری - سهم سه درصدی از تولید دام و آبزیان - جایگاه ششم کشور در تولید زعفران - جایگاه چهارم کشوری در تولید زردآلو و قیسی - جایگاه سوم در تولید پسته - قطب فرآورده‌های کبجندی کشور - وجود ۱۳ شهرک صنعتی - وجود ۱۷ واحی صنعتی - جزشش استان صنعتی کشور - سهم ۱۵ درصدی از تولید کاشی و سرامیک، ۲۷ درصد از نساجی و ۱۵ درصدی از فولاد - دومین استان معدن کشور - سهم ۵۱ درصدی از سنگ آهن کشور - جایگاه نخست نسبت تجزیه‌ای به جمعیت کشور - دومین استان از نظر تولیدات گلخانه‌ای - سهم نسبتاً بالای استان از ارزش تحت پوشش سیستم آبیاری تحت فشار - رتبه نخست سرانه ارزش تولیدات معدن در حال بهره‌برداری - رتبه نخست سرانه ارزش افزوده معدن در حال بهره‌برداری - رتبه نخست نسبت سرمایه‌گذاری (ارزش تغییرات اموال سرمایه‌ای) معدن در حال بهره‌برداری به کل جمعیت - رتبه دوم سهم استان از شاغلان معدن در حال بهره‌برداری کشور
نظام اقتصادی			

در محور منابع طبیعی و محیط زیست
جدول ۱۲۷ - عوامل درونی و بیرونی در نظام طبیعی و محیط زیستی توسعه فضایی استان

عوامل بیرونی	عوامل درونی	عوامل درونی (Weakness)	عوامل درونی (Strengths)	زمنیه
<p>تهدیدها (Threats)</p> <ul style="list-style-type: none"> - احتمال کاهش سطح آب‌های زیر زمینی - بعثت کمبود بارش‌ها - خشک‌سالی و کاهش بارش در سال‌های اخیر - فرار گرفتن در اقلیم فراتخشک - فقر پوشش گیاهی در نتیجه عدم نفوذ آب‌های سطحی به منابع زیرزمینی و تبدیل به روان آب - منابع آب و آلودگی منابع آب بر اثر استفاده زیاد از کود شیمیایی و حشره کش‌ها - فرونشست زمین در مناطق شهری به علت وجود مسیر قنات‌های متروکه - احتمال ایجاد نازغ بر سر آب - ندامیات اقلیمی در برخی بخش‌های استان از جمله سردسیر بودن، پداهای گرم، محدود بودن فصل کاری - پایین بودن میزان بارش و رژیم زمانی و مکانی نامناسب - هجوم شن‌های روان و گرد و غبار از درون استان و استان‌های همجوار و تأثیرات منفی بر وضعیت کشاورزی استان - عدم وجود و کم‌توانی ضوابط قانونی و قوانین در بحث نظارت بر فرآورده‌های خام دامی و لزوم حمایت قانونی بیشتر مقامات قضایی 	<p>فرصت‌ها (Opportunities)</p> <ul style="list-style-type: none"> - افزایش تمایل جهت سرمایه‌گذاری بیشتر برای حفظ منابع طبیعی تنوع زیستی و ایجاد سایت‌های گردشگری - ایجاد سایت‌های تولید انرژی پاک خورشیدی - امکان ایجاد سایت توریسم های بادی برای ایجاد انرژی پاک - امکان ایجاد اشکال گردشگری خاص (ژئوتوریسم) اجاد ژئوپارک - وجود آب و هوای معتدل و مطلوب - وجود عرصه‌های مناسب کشاورزی و تفریحی - افزایش طول دوره رشد - وجود عرصه های قابل ارائه در اکوتوریسم - چهار فصل بودن استان - وجود اکوسیستم‌های حساس و متنوع و برخورداری از ذخایر ژنتیکی حائز اهمیت جهانی - منابع آب های سطحی قابل توجه مهار نشده با قابلیت ذخیره‌سازی و بهره‌برداری مطمئن - افزایش ظرفیت و ایجاد مجتمع‌های تولیدی (گازخانه‌ای، دامداری و آبزیان) 	<p>نقاط ضعف (Weakness)</p> <ul style="list-style-type: none"> - اختلاف ارتفاع بالا (۳۵۰۰ متر) در استان - مشکلات مربوط به بهره‌برداری از منابع آب ناشی از اختلاف ارتفاع - بالا بودن فرسایش‌پذیری در استان به علت اختلاف شدید سرچشمه با بر اساس رودخانه‌ها - کمبود شدید و تغییرات مکانی بارش در سطح استان - نوسانات بالای دمای سالانه در استان - وزش بادهای همراه با طوفان شن - وجود سازندهای با توانایی لغزش و حساس به فرسایش شدید - وجود سازندهای نفوذناپذیر در استان به وجود گسل‌های فعال زیاد در استان - ایجاد زلزله‌های متناوب با فراوانی بالا و قدرت تخریب بالا - ایجاد گسدهای نمکی در محدوده صلهگرد خود و آلودگی ارضی و منابع آب - وجود آلودگی‌های زیست محیطی ناشی از وجود معادن زیاد در استان محیط زیست - شرایط طبیعی و موقعیت مکانی منطقه با توجه به وسعت زیاد استان - فشار تخریب آب‌های زیرزمینی و پیلان منفی آب در دشت‌ها - کم‌بودی بودن حدود ۲۵ درصد خاک استان و بیابانی بودن بیش از ۱۲ درصد آن - مواجه بودن در حدود ۳۶ درصد استان با محدودیت فرسایش‌پذیری و در حدود ۲۶ درصد آن با محدودیت فرسایش بادی - کمبود آب‌های سطحی و نکیه بر آب‌های زیر زمینی جهت مصارف مختلف - شور شدن و آلودگی منابع آب به ویژه در دشت‌های شمالی استان 	<p>نقاط قوت (Strengths)</p> <ul style="list-style-type: none"> - تنوع جغرافیایی زیاد و وجود اشتراکات طبیعی با استان‌های همجوار - برخورداری از شکل منشر کر (دارای طول و عرض تقریباً مساوی) توپوگرافی - وجود ارتفاعات به عنوان کانون آب‌گیر - حوضه‌های آبی - شیب کم زمین و تشکیل دشت‌های حاصل خیز با ارتفاع بالا - تنوع اقلیمی در استان - پایین بودن ابرناکی استان جهت استفاده از انرژی خورشیدی - تغییرات زیاد اقلیمی در فواصل مکانی کم به وجود مناطق خوش آب و هوا با وجود واقع شدن در اقلیم گرم و خشک - وجود کانسارهای معدنی متعدد و دشت آهن، مس، زغال سنگ و ... - شکل‌گیری چشمه‌های آب معدنی متعدد در استان - وجود اشکال و چشم اندازهای ژئو مورفولوژیکی متنوع در استان - داشتن گونه‌های گیاهی و جانوری متنوع در استان کرمان و در بعضی موارد گونه‌های حمایت شده و کمیاب - وجود جمعیت حیات وحش از جمله چهارپایان و پرندگان در سطح استان 	<p>نظام طبیعی و محیط زیست</p>

در محور اجتماعی-جمعیتی-آموزش

جدول ۱۲۸- عوامل درونی و بیرونی در نظام اجتماعی-جمعیتی و آموزشی توسعه فضایی استان

عوامل بیرونی		عوامل درونی		نقاط قوت (Strengths)	زمینه	
تهدیدها (Threats)	فرصت‌ها (Opportunities)	نقاط ضعف (Weakness)	عوامل درونی			
<ul style="list-style-type: none"> افزایش میزان آسیب‌های اجتماعی و تاثیر بر سرمایه‌های اجتماعی امکان بروز تعارضات اجتماعی افزایش میزان بی تفاوتی نسبت به آینده کشور توسط قشر جوان افزایش میزان بی اعتمادی در استان افزایش احداث مهاجرت به دلیل وضعیت نامناسب استان 	<ul style="list-style-type: none"> استفاده از ظرفیت‌های گردشگری در جهت ایجاد اشتغال در استان تاکید بر صنایع دستی استان امکان اجرای برنامه‌های توسعه‌ای در استان امکان استفاده و بهره‌مندی از ظرفیت‌های مردمی و افزایش مشارکت در استان امکان جذب گردشگر و درآمدزایی و ارزآوری به دلیل ثبت جهانی استان 	<ul style="list-style-type: none"> میزان بالای آسیب‌های اجتماعی ارزایی نامناسب از آینده اعتماد عمومی پایین میزان پایین تعلق و عرف ملی میزان پایین سرمایه اجتماعی در سطح بیانی نارضایتی از عملکرد سازمان‌ها 	<ul style="list-style-type: none"> میزان بالای سرمایه اجتماعی کلان اعتقاد به وجود عدالت و برابری در استان اعتماد سازمانی بالا رضایت از کیفیت خدمات سازمانی سرمایه اجتماعی بالا در سطح خرد سرمایه اجتماعی بالا ثبت جهانی شدن استان پیشینه تاریخی غنی جاذبه‌های گردشگری 	<ul style="list-style-type: none"> وجود شهرک‌ها و نواحی صنعتی در مناطق محروم وجود معادن و ظرفیت‌های معدنی جاذبه‌های گردشگری طبیعی و تاریخی قرارگیری در مرکز کشور و بر سر راه کریدورهای بین‌المللی وجود کویرهای بی نظیر و امکان بهره‌گیری در انرژی خورشیدی 	<ul style="list-style-type: none"> رشد سکو تنگانه‌های غیررسمی در استان از دیاد جمعیت اتباع قانونی و غیرقانونی به کل جمعیت استان فقر معیشتی و تاثیرات نامطلوب بر سلامتی ساکنین استان خالی شدن روستاها از جمعیت 	<ul style="list-style-type: none"> مزیت نسبی در تولید محصولات باغی مزیت نسبی در دامداری و دامپروری مزیت نسبی در پرورش دام سنگین مزیت نسبی در تولید گوشت مرغ، شتر مرغ، بلدرچین و کبک مزیت نسبی در پرورش زنبور

عوامل مزین		عوامل درونی		عوامل بیرونی	
تهدیدها (Threats)	فرصت‌ها (Opportunities)	نقاط ضعف (Weakness)	نقاط قوت (Strengths)	زمینه	
<ul style="list-style-type: none"> - رشد سکونتگاه‌های غیررسمی در استان - افزایش آسیب‌های اجتماعی - بالا رفتن قیمت زمین به دلیل افزایش تقاضا در مناطق شهری - افزایش فقر - مهاجرت روستا-شهری - تخلیه روستاها - بیابان زایی و ایجاد ریزگردها - افزایش مهاجرت برون‌استانی و اتباع - توزیع نامتعادل جمعیت 	<ul style="list-style-type: none"> عسل - مزیت نسبی در حمل و نقل و ترانزیت کالا - مزیت نسبی در استفاده از انرژی خورشیدی - ثبت شهر تاریخی یزد در یونسکو و فرصت‌های اقتصادی و گردشگری 	<ul style="list-style-type: none"> - رشد مهاجرت از روستا به شهر - کاهش بهره‌وری کشاورزی - توزیع نامتوازن امکانات در سطح استان - فقر شهری و روستایی - بیکاری - عدم توازن امکانات در سطح استان - عدم تعادل در توزیع جمعیت - خشکسالی‌های پاییز 	<ul style="list-style-type: none"> - مزیت بودن حجم جمعیت ۱۵-۴۶ ساله (جمعیت فعال بالقوه) - مثبت بودن خالص مهاجرت استان - متعادل بودن رشد سالانه جمعیت - متعادل بودن میزان باروری کل - پایین بودن میزان خام مرگ و میر - بالا بودن نرخ پوشش تحصیلی به خصوص در دوره ابتدایی؛ 	<ul style="list-style-type: none"> حاشیه‌نشینی و محلات فرودست 	<ul style="list-style-type: none"> بررسی ویژگی‌های جمعیتی
<ul style="list-style-type: none"> - افت تحصیلی دانش‌آموزان؛ - پایداری وضعیت بی‌سوادی در سطح استان؛ 	<ul style="list-style-type: none"> - انسداد مبادی بیسواد؛ - کاهش افرادی بی‌سواد؛ 	<ul style="list-style-type: none"> - عدم توازن در تراکم جمعیت شهرستان‌ها 	<ul style="list-style-type: none"> - نمنفی بودن درصد رشد سالانه جمعیت در نقاط روستایی - نامتوازن شدن فراوانی جمعیت مرد و زن - هم در نقاط شهری و هم در نقاط روستایی - پایین بودن تراکم جمعیت - عدم توازن در تراکم جمعیت شهرستان‌ها 	<ul style="list-style-type: none"> - کودکان بازمانده از تحصیل؛ - وجود حجم ۲۸ درصدی مدارس 	<ul style="list-style-type: none"> تعلیم و تربیت رسمی

عوامل بیرونی		عوامل درونی		زمینه
تهدیدها (Threats)	فرصت‌ها (Opportunities)	نقاط ضعف (Weakness)	نقاط قوت (Strengths)	
<ul style="list-style-type: none"> - افت کیفیت آموزش؛ 		<ul style="list-style-type: none"> - تعمیری و تخریبی؛ - کمبود معلم (۲۴۰۰ نیرو)؛ - عدم دسترسی حدود ۱۰ درصد دانش‌آموزان به سامانه شاد؛ - پایین بودن تراکم دانش‌آموزی و بالا بودن هزینه آموزش - کمبود اعتبارات آموزشی - هزینه بالای سوادآموزی در استان به دلیل پراکندگی زیاد؛ - تقاضای اجتماعی پایین برای سوادآموزی؛ - عدم سامان‌دهی دقیق وضعیت استخدامی آموزشیاران نهضت؛ - نیسوادی اتباع خارجی مهاجر؛ 	<ul style="list-style-type: none"> - بالاترین سرانه فضای آموزشی در کشور؛ - مطلوب بودن نرخ سواد در سطح استان نسبت به متوسط کشوری؛ 	<ul style="list-style-type: none"> عمومی آموزش بزرگسالان
<ul style="list-style-type: none"> - پاسخگو نبودن آموزش عالی به نیازهای خاص استان؛ - عدم ارتباط آموزش‌ها و پژوهش‌های دانشگاهی با مسائل زیست بوم؛ 		<ul style="list-style-type: none"> - عدم تناسب رشته‌های دانشگاهی با نیازها و مزیت‌های استان؛ - ضعف آموزش مجازی؛ - مدرک گرایی و مهارت پایین و یکجاری فارغ‌التحصیلان؛ - ضعف تعامل دانشگاه با صنعت؛ 	<ul style="list-style-type: none"> - وجود ۶۳ مؤسسه آموزش عالی دولتی در سطح استان؛ - بیش از ۶۸۴۲۵ دانشجوی شاغل در مقاطع مختلف تحصیلی؛ 	<ul style="list-style-type: none"> - آموزش عالی

در محور زیربنایی و نظام سکونتگاهی
جدول ۱۲۹- عوامل درونی و بیرونی در نظام زیربنایی و سکونتگاهی توسعه فضایی استان

عوامل بیرونی	عوامل درونی		زمینه
	تهدیدها (Threats)	فرصت‌ها (Opportunities)	
مخاطرات ناشی از کم آبی در بخش کشاورزی و صنعت و سکونت	ظرفیت بالا در بخش انرژی های تجدید پذیر و خورشیدی ظرفیت بالای بخش کشاورزی ظرفیت بالا در ترانزیت ریلی	ضعیف اقلیم و موقعیت کویری و بیابانی محدودیت های منابع آب استان	دسترسی به کریدورهای ملی و فراملی وضعیت مناسب شبکه حمل و نقل ریلی و دسترسی به آن
مخاطرات ناشی از کم آبی در بخش کشاورزی و صنعت و سکونت	ظرفیت بالا در بخش انرژی های تجدید پذیر		موقعیت مناسب در ارتباط با کریدورهای فراملی دسترسی به خطوط حمل و نقل چاندای و ریلی ظرفیت بالای بخش صنعت و معدن و کشاورزی
محدود های طبیعی و وجود کویر در بهمه شمالی و شرقی استان در توسعه سکونتگاههای شهری	وجود الگوی خوشه ای در توزیع سکونتگاههای شهری استان ظرفیت های گردشگری کویر	روند کاهش نرخ رشد جمعیت شهری در استان یزد نرخ رشد منفی و روند فزاینده تحلیله جمعیت روستایی محدودیت های دسترسی و تأمین منابع آب برای سکونتگاههای شهری استان	مركزیت استان یزد در کشور و زمینه ارتباط مناسب با سایر استان ها دسترسی به زیرساخت های ارتباطی و حمل و نقل در استان

تدوین راهبردها و سیاستها

۵-۱- راهبردها و سیاست‌ها

در این بخش با بهره‌گیری از نتایج تحلیل‌ها در ابعاد مختلف و همچنین مسائل و اهداف راهبردی، راهبردها و سیاست‌های اصلی سند توسعه استان یزد تدوین شده است. علاوه بر تدوین راهبردها، سیاست‌های فضایی نیز برای هر یک از راهبردها تدوین گشته تا به طور تفصیلی‌تر حوزه‌های کنش را مشخص سازد. این راهبردها و سیاست‌ها بر اساس مسائل راهبردی استان یزد و اهداف بنیادین تدوین شده می‌باشد.

در حوزه مدیریتی، ایجاد ساختار نهادی شایسته، سازگار، دارای محور، یکپارچه و نیرومند در کلیه ابعاد مدیریت توسعه فضایی استان یزد، ایجاد و افزایش ظرفیت قانونی و حقوقی مدیریت توسعه فضایی استان یزد، آموزش و بکارگیری نیروهای متخصص و متناسب با راهبری توسعه فضایی استان یزد و تأمین منابع مالی و پولی در سطح ملی و استانی با رویکرد مشارکت حداکثری راهبردهای انتخاب شده می‌باشد.

در عرصه نظام سکونتگاهی، توسعه خدمات اجتماعی و برتر در سکونتگاه‌های استان و تقویت پیوندهای توسعه بخش استان راهبردهای برگزیده می‌باشند.

با توجه به اهمیت تولید و بخش اقتصاد استان یزد راهبردهای این حوزه گسترده‌تر بوده و شامل توسعه صنایع تبدیلی در بخش معدن، نوسازی و بازسازی صنایع بر اساس ملاحظات محیطی، ایجاد مزرعه پنل خورشیدی، توسعه خوشه‌های صنعتی استان، توسعه صادرات غیرنفتی، تقویت نقش صنایع پایین دستی، بهره‌گیری از دانش و فناوری روز در کشف و استخراج مواد معدنی در کشور، اجرای سامانه‌های نوین آبیاری با توجه موقعیت جغرافیای استان، توسعه صنایع معدنی با فناوری بالا، جلوگیری از خام فروشی در بخش معدن، برندسازی و تجاری سازی محصولات به منوط رتولید ثروت و توسعه صادرات، توسعه قابلیت‌های نساجی کشور، گسترش بخش گردشگری با محوریت کویر، توسعه گلخانه‌ای و صنایع تبدیلی و تکمیلی در بخش کشاورزی، گسترش صنایع که نیازی کمتری به آب دارند همچون قالی بافی و نساجی، بهره‌گیری از تکنولوژی برای کاهش مصرف آب در بخش فولاد، توسعه هم افزای صنایع در قایل خوشه‌ها شبکه و زنجیره‌های ارزش، مبارزه با اقتصاد زیر زمینی، توسعه کیفی و ارتقای بهره‌وری در بخش معدن، تأکید بر مزیت‌های نسبی استان در زمینه کشاورزی همچون پسته، نخيلات، ایجاد برانداز و مرکز بندر خشک، بسترسازی جهت ارتقای نقش و جایگاه معدن و صنایع با تأکید بر اقتصاد و اشتغال سبز، حرمت به سمت فعالیت‌های دانش بینان خدمات برتر و سبز می‌باشد.

در عرصه زیربنایی راهبردها شامل ارتقا استان در اقتصاد کشور از طریق توسعه زیرساخت‌های لجستیک و حمل‌ونقل و بازرگانی، توسعه بخش انرژی‌های تجدید پذیر و صادرات انرژی از استان، حفاظت از منابع آب

ارتقا بهره‌وری آب در بخش کشاورزی و توسعه زیرساخت‌های روستایی در پهنه روستایی کمتر برخوردار است.

در عرصه اجتماعی راهبردها شامل شناسایی شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی و تقویت آنها در راستای توسعه اجتماعی، فرهنگی و انسانی، برطرف نمودن کمبودها و نابرابری‌ها در استان، افزایش شغل در استان و کاهش فقر در جهت کاهش و کنترل میزان آسیب‌ها و مشکلات اجتماعی، افزایش سطح کیفیت زندگی در استان و توانمندسازی اقشار آسیب پذیر، اشتغال زایی و مهارت‌افزایی، تأمین زیرساخت‌ها در نقاط مختلف استان و کاهش نابرابری، مدیریت مهاجرین اتباع، مدیریت منابع آبی، تقویت نهادهای اجتماعی و ایجاد ساختارهای مدنی مناسب، افزایش توانمندسازی اجتماعی، پذیرش سکونتگاه‌های غیررسمی موجود و ارایه خدمات زیربنایی به محدوده‌های شکل گرفته، کنترل رشد و توسعه بی‌رویه شهر و مدیریت زمین، پیشگیری از مهاجرت روستاییان، قانونگذاری در رابطه با زمین‌های موات خریداری شده در سکونتگاه‌های غیررسمی (به دلیل تعداد بسیار بالای آن در مناطق دارای اسکان غیررسمی)، اقتصادسنجی و انجام مطالعات پایه پیش از راه اندازی پروژه‌های عمرانی، جلوگیری از مهاجرت جمعیت جوان به ویژه در مناطق روستایی و شهرهای کوچک، حفظ رشد جمعیت کنونی، افزایش پوشش تحصیلی، ترمیم و تجهیز فضای آموزشی، جذب نیروی انسانی، بهبود وضعیت آموزش مجازی، تجمیع مدارس، افزایش اعتبارات آموزشی، ارتقا انگیزه برای سوادآموزی، ارتقای انگیزه حرفه‌ای آموزشیاران، انجام مطالعات آمایش آموزش عالی و متناسب‌سازی رشته‌ها با نیازها و مزیت‌های استان، نهادینه‌سازی مهارت محوری در آموزش عالی، تعمیق رابطه صنعت و دانشگاه و راهبرد بهبود وضعیت آموزش مجازی است.

در بعد محیط زیستی نیز راهبردهای تنظیم فرآیند توسعه پایدار استان از طریق اعمال مدیریت جامع زیست بومی مبتنی بر رویکرد مشارکتی با تأکید بر کنترل بیابان‌زایی، حفاظت کمی و کیفی منابع آب و خاک و حفاظت از تنوع زیستی و ذخایر ژنتیکی، ایجاد پایداری و تاب‌آوری در برابر مخاطرات، بستر سازی برای توسعه روش‌های نوین تولید آب، اتخاذ تدابیر و سیاست‌های لازم جهت مدیریت بحران منابع طبیعی و زیست محیطی، مدیریت خشکسالی و بحران آب، ایجاد و تقویت نظام‌های کارآمد کنترل و مدیریت بحران پدیده‌های طبیعی با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین، بستر سازی برای توزیع عادلانه منابع آب استان برای توسعه کشاورزی، اتخاذ مدیریت جامع، هماهنگ و نظام‌مند منابع حیاتی تدوین شده است.

جدول ۱۳۰- راهبردها و سیاست‌های سند توسعه استان یزد در محورهای مختلف

بعد	راهبرد	سیاست فضایی
مدیریتی	ایجاد ساختار نهادی شایسته، سازگار، دارای محور، یکپارچه و نیرومند در کلیه ابعاد مدیریت توسعه فضایی استان یزد؛ ایجاد و افزایش ظرفیت قانونی و حقوقی مدیریت توسعه فضایی استان یزد؛ آموزش و بکارگیری نیروهای متخصص و متناسب با راهبری توسعه فضایی استان یزد؛ تأمین منابع مالی و پولی در سطح ملی و استانی با رویکرد مشارکت حداکثری؛	- تمرکز و یکپارچگی در تصمیم-گیری از طریق تشکیل کمیته راهبری توسعه استان؛ - رفع موانع و تعارضات اجتماعی و فرهنگی در نظام مدیریتی استان؛ - الزام کلیه ستادها و کمیته‌های استانی به اجرای سند توسعه فضایی استان و ارائه برنامه اجرایی به کمیته راهبری و تأیید و تصویب آن برای اجرا؛ - ارجاع کلیه تصمیمات نهادی و ستادی مغایر با سند توسعه فضایی استان و یا ضرورت بازنگری در تعدادی از برنامه‌های سند به کمیته راهبری و تصمیم‌گیری نهایی توسط آن و الزام اجرایی آن؛ - مشارکت حداکثری کلیه ذخیلان توسعه فضایی استان در تصمیم-گیری‌ها؛ - تهیه برنامه نظارت کمیته راهبری بر اجرای برنامه توسعه استان؛ - استفاده از ظرفیت‌های فنی و تخصصی خارج از نهادهای دولتی به دلیل کمبود نیروی انسانی ماهر و کافی برای رصد توسعه فضایی استان؛ - رفع موانع قانونی و حقوقی اجرای سند توسعه فضایی استان؛ - شفافیت در الزامات و مقررات امنیتی و سیاسی موثر بر توسعه فضایی استان؛ - ارتقای دانش فنی و تخصصی نیروهای فعال در نهادها و ستادها؛ - تهیه راهنماها و دستورالعمل‌های اجرایی برنامه توسعه فضایی استان و آموزش دوره‌ای آن به مجریان؛ - بکارگیری مشاوران فنی و تخصصی برای راهبری توسعه فضایی استان؛ - بودجه‌ریزی مشارکتی؛ - تعیین سهم و نحوه تخصیص اعتبارات و بودجه در بخش‌های مختلف؛
نظام سکونتگاهی	توسعه خدمات اجتماعی و برتر در سکونتگاه‌های استان تقویت پیوندهای توسعه بخش استان	رفع عدم تعادل های ناشی از توزیع نامتوازن خدمات ایجاد خدمات پایه در سکونتگاه‌های استان توسعه خدمات برتر در شهر یزد ایجاد نظام خوشه‌ای و کریدوری در توسعه فعالیت‌های کم آب بر تقویت پیوندهای ملی با استان های مجاور تقویت پیوندهای روستا-شهری در استان ترویج نظام شهری کم آب بر و توسعه شهری مینی بر مصرف کم آب استفاده از الگوهای سنتی تأمین آب سکونتگاه‌های استان
نظام اقتصادی و فعالیت	- توسعه صنایع تبدیلی در بخش معدن - نوسازی و بازسازی صنایع بر اساس ملاحظات محیطی - ایجاد مزرعه پل خورشیدی - توسعه خوشه‌های صنعتی استان - توسعه صادرات غیرنفتی - تقویت نقش صنایع پایین دستی - بهره‌گیری از دانش و فناوری روز در کشف و استخراج مواد معدنی در کشور - اجرای سامانه‌های نوین آبیاری با توجه موقعیت جغرافیای استان - توسعه صنایع معدنی با فناوری بالا - جلوگیری از خام فروشی در بخش معدن - برندسازی و تجاری سازی محصولات به منوط رتولید	- به کارگیری رویکرد توسعه پایدار در توسعه اقتصادی استان - کاربست رویکرد مکان محوری در برنامه آمایش استان - توسعه شرکت‌ها و مراکز دانش بنیان با توجه به ظرفیت نخبگانی استان - توسعه پارک‌ها و مراکز رشد فناوری - ایجاد زمینه برای سرریز دانش آشکار و ضمنی به ویژه در بخش معدن و صنعت - زمینه ایجاد خوشه‌های صنعتی در استان - افزایش ضریب خود اکتایی محصولا راهبردی - تدوین برنامه مدون و جامع جهت توسعه صنایع بزرگ - ایجاد هم افزایی در بخش صنعت و معدن - انسجام در سیاست‌گذاری در حوزه علم، فناوری و نوآوری - ایجاد زمینه هم افزای اقتصادی میان شهرستان‌های استان - خردگرایی توسعه دانش

سیاست فضایی	راهبرد	بعد
	<p>ثروت و توسعه صادرات</p> <p>- توسعه قابلیت‌های نساجی کشور</p> <p>- گسترش بخش گردشگری با محوریت کویر</p> <p>- توسعه گلخانه‌های و صنایع تبدیلی و تکمیلی در بخش کشاورزی</p> <p>- گسترش صنایع که نیازی کمتری به آب دارند همچون قالی بافی و نساجی</p> <p>- بهره‌گیری از تکنولوژی برای کاهش مصرف آب در بخش فولاد</p> <p>- توسعه هم افزای صنایع در قایل خوشه‌ها شبکه و زنجیره‌های ارزش</p> <p>- مبارزه با اقتصاد زیر زمینی</p> <p>- توسعه کیفی و ارتقای بهره‌وری در بخش معدن</p> <p>- تاکید بر مزیت‌های نسبی استان در زمینه کشاورزی همچون پسته، نخیلات</p> <p>- ایجاد برانداز و مرکز بندر خشک</p> <p>- بسترسازی جهت ارتقای نقش و جایگاه معدن و صنایع با تاکید بر اقتصاد و اشتغال سبز</p> <p>- حرمت به سمت فعالیت‌های دانش بنیان خدمات برتر و سبز</p>	
<p>ایجاد مراکز بازرگانی و روابط بین الملل در استان</p> <p>تقویت پیوندهای ملی با استان های همجوار</p> <p>تقویت پیوندهای ریلی با پیرامون</p> <p>توسعه بخش معدن و فرآوری مواد معدنی کم آب بر</p> <p>توسعه پیوندهای روستا-شهری در استان</p> <p>ایجاد پایانه ها بار و مراکز لجستیک</p> <p>توسعه انرژی‌های خورشیدی در استان و ایجاد نیروگاه‌های تجدید پذیر</p> <p>توسعه زیرساخت های فاضلاب و بازچرخانی آب خاکستری</p> <p>ارتقا سیستم های آبیاری در بخش کشاورزی و توسعه کشاورزی مدرن</p> <p>توسعه و تجهیز مراکز مدیریت بحران در منطقه</p> <p>استفاده از ظرفیت های کویر در بخش گردشگری</p>	<p>ارتقا استان در اقتصاد کشور از طریق توسعه زیرساخت‌های لجستیک و حمل‌ونقل و بازرگانی</p> <p>توسعه بخش انرژی های تجدید پذیر و صادرات انرژی از استان</p> <p>حفاظت از منابع آب ارتقا بهره‌وری آب در بخش کشاورزی</p> <p>توسعه زیرساخت‌های روستایی در پهنه روستایی کمتر برخوردار</p>	<p>نظام زیربنایی، حمل و نقل و ارتباطات</p>
<p>-افزایش سطح زیرساخت‌های اجتماعی و فرهنگی در استان و تاکید بر هویت ملی</p> <p>- توجه به برنامه‌های فرهنگی و اجتماعی و تعیین بودجه برای این امور</p> <p>- استفاده از ظرفیت های اقوام مختلف در جهت افزایش مشارکت مردم در استان</p> <p>- تاکید بر ظرفیت‌های سازمان‌های مردم نهاد افزایش محدوده اختیارات آنها</p> <p>- برنامه‌ریزی در جهت ایجاد اشتغال در استان و کاهش نرخ بیکاری</p>	<p>- شناسایی شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی و تقویت آنها در راستای توسعه اجتماعی، فرهنگی و انسانی</p> <p>- برطرف نمودن کمبودها و نابرابری‌ها در استان</p> <p>- افزایش شغل در استان و کاهش فقر در جهت کاهش و کنترل میزان آسیب‌ها و مشکلات اجتماعی</p> <p>- افزایش سطح کیفیت زندگی در استان و توانمندسازی اقشار آسیب پذیر</p>	<p>اجتماعی - فرهنگی</p>
<p>- بهره‌مندی از فرصت‌های گردشگری و ...</p> <p>- تأمین زیرساخت های گردشگری</p> <p>- افزایش مهارت‌های افراد و برگزاری دوره‌های فنی و حرفه‌ای در زمینه های کارافزینی و مهارت‌های اشتغال و ...</p> <p>- توانمندسازی اقتصادی ساکنین مناطق محروم</p> <p>توسعه صنایع و رشته های صنعتی</p>	<p>- اشتغال زایی</p> <p>- مهارت‌افزایی</p> <p>- تأمین زیرساخت ها در نقاط مختلف استان و کاهش نابرابری</p> <p>- مدیریت مهاجرین اتباع</p> <p>- مدیریت منابع آبی</p>	<p>فقر و محرومیت</p>

بعد	راهبرد	سیاست فضایی
		<ul style="list-style-type: none"> - حمایت و تشویق به تشکیل صندوق‌های اعتباری در سطح محلات - تقویت زیرساخت‌های شهری در تمامی مراکز شهری - نظارت بر ورود مهاجرین به استان - بهره‌گیری از شیوه‌های نوین آبیاری - تناسب قابلیت زمین با نوع کشت
حاشیه‌نشینی و محلات فرودست شهری	<ul style="list-style-type: none"> - تقویت نهادهای اجتماعی و ایجاد ساختارهای مدنی مناسب - افزایش توانمندسازی اجتماعی - اشتغال زایی و مهارت افزایی - پذیرش سکونتگاه‌های غیررسمی موجود و ارائه خدمات زیربنایی به محدوده‌های شکل گرفته - کنترل رشد و توسعه بی‌رویه شهر و مدیریت زمین - پیشگیری از مهاجرت روستاییان - مدیریت منابع آب - قانونگذاری در رابطه با زمین‌های موات خریداری شده در سکونتگاه‌های غیررسمی (به دلیل تعداد بسیار بالای آن در مناطق دارای اسکان غیررسمی) - مدیریت ورود اتباع به استان - اقتصادسنجی و انجام مطالعات پایه پیش از راه اندازی پروژه‌های عمرانی 	<ul style="list-style-type: none"> - گسترش نهادهای مردم نهاد و و دفاتر تسهیلاتی به منظور ارتقای توانمندی‌های ساکنین - افزایش تاب آوری اجتماعی، افزایش مشارکت و اعتماد اجتماعی - توسعه مرکز فنی و حرفه‌ای و توسعه مراکز کارآفرینی - ارائه تسهیلات رفاهی و زیربنایی به سکونتگاه‌های غیررسمی - اعمال سیاست‌های تشویقی جهت مقاوم‌سازی مسکن - حمایت بیمه‌ای از محصولات کشاورزی - افزایش بهره‌وری کشاورزی - استفاده از شیوه‌های نوین آبیاری - ارائه تسهیلات ویژه به مدعیان زمین‌های موات در جهت اخذ سند مالکیت - نظارت بیش‌تر بر نحوه ورود اتباع به استان و ارائه اسناد هویتی به آنان - مکان‌سنجی و انجام ارزیابی‌های اجتماعی- فرهنگی و محیط زیستی در رابطه با ایجاد صنایع و رفع موانع احتمالی و ...
جمعیتی	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از مهاجرت جمعیت جوان به ویژه در مناطق روستایی و شهرهای کوچک - حفظ رشد جمعیت کنونی 	<ul style="list-style-type: none"> - کاهش نرخ بیکاری و ایجاد فرصت‌های شغلی - دسترسی آسان مردم مناطق محروم به خدمات آموزشی و رفاهی و کمک به پیشرفت و آبادانی مناطق محروم - اجرای سیاست‌های تشویقی و حمایتی در راستای ازدواج و فرزندآوری
تعلیم و تربیت رسمی عمومی و آموزش بزرگسالان	<ul style="list-style-type: none"> - افزایش پوشش تحصیلی؛ - ترمیم و تجهیز فضای آموزشی؛ - جذب نیروی انسانی؛ - بهبود وضعیت آموزش مجازی؛ - تجمع مدارس؛ - افزایش اعتبارات آموزشی؛ - ارتقا انگیزه برای سوادآموزی؛ - ارتقای انگیزه حرفه‌ای آموزشیاران؛ 	<ul style="list-style-type: none"> - تأمین، تجهیز و نوسازی فضای آموزشی در سطح استان؛ - تأمین نیروی انسانی از طریق دانشگاه فرهنگیان، تبدیل وضعیت نیروهای حق‌التدریس و - بهبود وضعیت دسترسی به آموزش‌های مجازی (سامانه شاد) از طریق ایجاد زیرساخت‌ها و - تجمع مدارس با تراکم کم با هدف کاهش هزینه‌های آموزشی در برخی از شهرستان‌ها؛ - پرداخت معوقات معلمان خرید خدمات آموزشی و حق‌التدریسی با هدف ارتقای سطح انگیزه حرفه‌ای پرسنل؛ - استفاده از امکانات آموزش و پرورش در فرایند سوادآموزی به دلیل عمق حکمرانی آموزش و پرورش؛ - انجام اقدامات فرهنگی مانند ارائه مشاوره به افراد و توجه آنها در خصوص اهمیت و مزایای سوادآموزی برای آنها؛ - ایجاد سامانه یکپارچه شناسایی افراد بیسواد با استفاده از همه ظرفیت‌های موجود؛ - اولویت‌گذاری مناطق روستایی و دورافتاده برای ارائه خدمات سوادآموزی و بهره‌گیری از ظرفیت‌های آموزش و پرورش و مدارس برای ارائه خدمات به این افراد در دوران کرونا؛ - تعیین تکلیف در خصوص وضعیت استخدامی و بیمه آموزشیاران به منظور ایجاد انگیزه بیشتر در نیروهای انسانی؛ - شناسایی و ارائه خدمات سوادآموزی به اتباع خارجی مهاجر به استان؛

سیاست فضایی	راهبرد	بعد
<ul style="list-style-type: none"> - انجام مطالعات آمایشی در سطح آموزش عالی استان و تطابق آموزش ها و پژوهش های دانشگاهی با نیازها و مزیت های استان؛ - بهبود وضعیت آموزش های مجازی از طریق تقویت زیرساخت ها و آموزش مدرسان و دانشجویان؛ - ماموریت گرایی و مهارت محور نمودن رشته های تحصیلی و استفاده از از راهکار تغییر از عرضه محوری به تقاضا محوری؛ - تعمیق رابطه دانشگاه با صنعت مبتنی بر جهت دهی به پژوهش ها و آموزش های دانشگاهی در راستای نیازهای بخش صنعت؛ 	<ul style="list-style-type: none"> - انجام مطالعات آمایش آموزش عالی و متناسب سازی رشته ها با نیازها و مزیت های استان؛ - نهادینه سازی مهارت محوری در آموزش عالی؛ - تعمیق رابطه صنعت و دانشگاه؛ - بهبود وضعیت آموزش مجازی؛ 	آموزش عالی
<ul style="list-style-type: none"> - سرمایه گذاری برای انجام تحقیقات کشاورزی در راستای شناسایی و معرفی وارثه های جدید کشاورزی - اصلاح الگوی کشت با توجه به اقلیم استان - اتخاذ تدابیر لازم جهت مدیریت بحران آب و خشکسالی و تامین آب شرب شهری، روستای و صنعتی - توسعه جنگل کاری با تاکید بر درخت کاری اقتصادی با مشارکت مردم و جامعه محلی - اعمال مدیریت بهینه جهت تقویت حوزه های آبخیز با اولویت آبخوان های با بیلان منفی - مدیریت یکپارچه حفاظت و پیش گیری از آلودگی سفره های آب زیرزمینی استان - مدیریت تغییرات اقلیم و مقابله با تهدیدات زیست محیطی نظیر بیابانزایی، گرد و غبار به ویژه ریزگردها، خشکسالی و ... - تعادل بخشی و حفاظت کیفی آب های زیرزمینی از طریق اجرای عملیات آبخیزداری، آبخوان داری و ... - استفاده از فناوری های سبز و سازگار با محیط زیست - ایجاد ساز و کار قانونی مشارکت مردم بومی در حفظ محیط زیست - توسعه پیش و آگاهی های محیط زیستی مردم محلی و مسئولان - تدوین برنامه و الزام اجرایی برای حفظ تالاب ها و مناطق حفاظت شده استان - بازبینی قوانین و مقررات محیط زیستی 	<ul style="list-style-type: none"> - تنظیم فرآیند توسعه پایدار استان از طریق اعمال مدیریت جامع زیست بومی مبتنی بر رویکرد مشارکتی با تاکید بر کنترل بیابان زایی، حفاظت کمی و کیفی منابع آب و خاک و حفاظت از تنوع زیستی و ذخایر ژنتیکی - ایجاد پایداری و تاب آوری در برابر مخاطرات؛ - بستر سازی برای توسعه روش های نوین تولید آب - اتخاذ تدابیر و سیاست های لازم جهت مدیریت بحران منابع طبیعی و زیست محیطی - مدیریت خشکسالی و بحران آب - ایجاد و تقویت نظام های کارآمد کنترل و مدیریت بحران پدیده های طبیعی با بهره گیری از فناوری های نوین - بستر سازی برای توزیع عادلانه منابع آب استان برای توسعه کشاورزی - اتخاذ مدیریت جامع، هماهنگ و نظام مند منابع حیاتی 	منابع طبیعی و محیط زیست

منابع و مأخذ

- ۱- اطلس مناطق محروم کشور؛ سطح‌بندی و پهنه‌بندی مناطق محروم کشور و مزیت نسبی این مناطق (۱۳۹۶) بنیاد برکت.
- ۲- امانی، مهدی (۱۳۸۹)، مبانی جمعیت‌شناسی، انتشارات سمت، تهران، چاپ ۹.
- ۳- ایراندوست، کیومرث (۱۳۸۹) سکونتگاه‌های غیررسمی و اسطوره حاشیه‌نشینی، چاپ دوم، انتشارات سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران.
- ۴- تقوایی، مسعود و ایزدی، ملیحه (۱۳۹۱) تحلیل بر پراکنش جمعیت در نظام شبکه شهری استان یزد طی سال‌های ۱۳۳۵ تا ۱۳۹۰، فصلنامه جمعیت، پاییز و زمستان.
- ۵- توکلی، محمود و دهستانی، محمدجواد (۱۳۹۷)، بحران کم آبی مهم‌ترین چالش پیش‌روی توسعه استان یزد، همایش ملی توسعه پایدار در مناطق خشک و نیمه خشک، <https://civilica.com/doc/237957>
- ۶- جغرافیای استان یزد (۱۳۹۹)، جغرافیای استان یزد، تهران: دفتر تدوین و تألیف کتاب‌های درسی (وزارت آموزش و پرورش).
- ۷- خط فقر در ایران در سال ۱۳۹۵ و مروری بر روش محاسبه آن (۱۳۹۷) معاونت پژوهش‌های اقتصادی، مرکز پژوهش‌های مجلس
- ۸- خلاصه مدیریتی مطالعات استانی طرح توسعه کسب و کار و اشتغال پایدار (تکاپو) استان یزد (۱۳۹۵) وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی.
- ۹- خلاصه مدیریتی مطالعات استانی طرح توسعه کسب و کار و اشتغال پایدار (تکاپو) استان یزد (۱۳۹۶) وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی
- ۱۰- دفتر تقسیمات کشوری (۱۳۹۸)، نقشه و جدول تقسیمات کشوری ایران، تهران: وزارت کشور.
- ۱۱- زارع چاهوکی، اصغر و اختصاصی، محمدرضا و برزگر، فاطمه (۱۳۹۸)، آسیب‌شناسی و ریشه‌یابی چالش‌های آب استان یزد، هفتمین کنفرانس ملی مدیریت منابع آب ایران، <https://civilica.com/doc/845569>
- ۱۲- سازمان برنامه و بودجه استان گیلان (۱۳۹۷)، تهیه و بازنگری برنامه آمایش استان گیلان- تحلیل وضعیت فرهنگی و سرمایه اجتماعی
- ۱۳- سازمان برنامه و بودجه استان یزد (۱۳۹۷)، برنامه آمایش استان یزد- تحلیل وضعیت فرهنگی و سرمایه اجتماعی

- ۱۴- سازمان برنامه و بودجه کشور (۱۳۹۸)، سالنامه آماری استان یزد ۱۳۹۷، مرکز آمار ایران، انتشارات: دفتر ریاست، روابط عمومی و همکاری‌های بین‌المللی
- ۱۵- سازمان برنامه و بودجه کشور (۱۳۹۹)، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور ۱۳۹۸-۱۳۹۴، مرکز آمار ایران، انتشارات: دفتر ریاست، روابط عمومی و همکاری‌های بین‌المللی
- ۱۶- سازمان ثبت‌احوال کشور (۱۳۸۵)، «سالنامه آماری سازمان ثبت‌احوال کشور»، تهران.
- ۱۷- سازمان ثبت‌احوال کشور (۱۳۹۰)، «سالنامه آماری سازمان ثبت‌احوال کشور»، تهران.
- ۱۸- سازمان ثبت‌احوال کشور (۱۳۹۵)، «سالنامه آماری سازمان ثبت‌احوال کشور»، تهران.
- ۱۹- سازمان ثبت‌احوال کشور (۱۳۹۷)، «سالنامه آماری سازمان ثبت‌احوال کشور»، تهران.
- ۲۰- سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح (۱۳۹۷)، اطلس راهنمای استان‌های ایران، تهران: سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح (وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح).
- ۲۱- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان یزد (۱۳۹۸). سالنامه آماری استان یزد.
- ۲۲- سازمان نقشه‌برداری کشور (۱۳۹۴)، اطلس نقشه و اطلاعات مکانی (استان یزد)، تهران: سازمان نقشه‌برداری کشور (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور).
- ۲۳- ستوده، هدایت الله (۱۳۷۳). مقدمه‌ای بر آسیب‌شناسی اجتماعی، چاپ دوم، تهران: آوای نور.
- ۲۴- سرایی، حسن (۱۳۸۲). روش‌های مقدماتی تحلیل توزیع و ترکیب جمعیت با تأکید بر ترکیب سنی جمعیت. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.
- ۲۵- سرور، رحیم و خلیجی، محمد. (۱۳۹۴). سنجش درجه توسعه یافتگی شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد، پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال ششم، شماره ۲۱، صص ۸۹-۱۰۲.
- ۲۶- شناسایی مناطق کمتر توسعه یافته کشور (۸۶-۱۳۸۵) سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.
- ۲۷- شورای اجتماعی کشور (۱۳۹۳)، پیمایش ملی سنجش سرمایه اجتماعی کشور، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ هنر و ارتباطات
- ۲۸- شورای اجتماعی کشور (۱۳۹۵)، پیمایش ملی وضعیت اجتماعی، فرهنگی و اخلاقی ایران، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ هنر و ارتباطات
- ۲۹- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۴). ضوابط اجرایی حاکم بر آمایش آموزش عالی در جمهوری اسلامی ایران (مصوبه جلسه ۷۷۶).
- ۳۰- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۴). طرح آمایش آموزش عالی (در چارچوب نقشه جامع علمی کشور).
- ۳۱- صدیق سروستانی، رحمت اله (۱۳۸۵). آسیب‌شناسی اجتماعی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.

- ۳۲- کاظمی پور، شهلا (۱۳۸۳). مبانی جمعیت‌شناسی. تهران: مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه.
- ۳۳- مرکز آمار ایران (۱۳۵۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.
- ۳۴- مرکز آمار ایران (۱۳۶۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.
- ۳۵- مرکز آمار ایران (۱۳۷۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.
- ۳۶- مرکز آمار ایران (۱۳۸۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.
- ۳۷- مرکز آمار ایران (۱۳۹۰)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.
- ۳۸- مرکز آمار ایران (۱۳۹۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.
- ۳۹- مرکز آمار ایران (۱۳۹۸). بررسی وضعیت سواد و تحصیل جمعیت زیر ۶ سال و بیشتر بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۶۵-۱۳۹۵.
- ۴۰- مرکز آمار ایران (۱۳۹۹). گزارش وضعیت اجتماعی و فرهنگی ایران.
- ۴۱- مسئله شناسی راهبردی توسعه در استان یزد (۱۳۹۴) مرکز بررسی‌های استراتژیک، ریاست جمهوری.
- ۴۲- نگاهی به فقر چندبعدی و بررسی وضعیت آن در ایران (بی‌تا) دفتر مطالعات رفاه اجتماعی، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی.
- ۴۳- وزارت نیرو (۱۳۹۸)، تغییرات آب سطحی و زیر سطحی در کشور، تهران: انتشارات و مرکز پخش وزارت نیرو.

- 44- Bryman, A. (2007). Barriers to Integrating Quantitative and Qualitative Research. *Journal of Mixed Methods Research*, 1, 8-14.
- 45- Corbin, J., Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- 46- Creswell, J.W. (1994) *Research Design: Qualitative & Quantitative Approaches*, London: SAGE Publications.
- 47- Hanson, W. E., Creswell, J. W., Clark, V. L. P., Petska, K. S., Creswell, J. D. (2005). Mixed methods research designs in counseling psychology. *Journal of counseling psychology*, 52(2), 224.

سند راهبردی انقلاب اقتصادی

در تدوین سند راهبردی انقلاب اقتصادی بر اساس آمایش سرزمین، لزوم شناخت اولیه و پایه از مسائل و مشکلات موجود، جهت برنامه‌ریزی‌های نظام مند؛ مبتنی بر پتانسیل‌ها، استعدادها و مزیت‌های اقتصادی، اجتماعی، زیربنایی، محیط زیستی و مدیریتی هر استان، ما را ناگزیر به انجام پژوهش در ۳۱ مجلد و برای هر استان یک جلد مجزا نموده است. امید است که پژوهش راهبردی صورت گرفته زیربنای پیشرفت و رشد اقتصادی هر استان در مراحل بعد قرار گیرد.

- 48- Johnson, R., Onwuegbuzie, A. (2004). Mixed methods research: A research paradigm whose time has come. *Educational Researcher*, 33, 14-12.
- 49- Johnson, R., Onwuegbuzie, A., Turner, L. (2007). Toward a Definition of Mixed Methods Research. *Journal of Mixed Methods Research*, 1, 112-21.
- 50- Persian Gulf Studies. (2019). *Strategy and Geopolitics of the Persian Gulf*, Tehran: University of Tehran
- 51- Reinharz, S. (1992). *Feminist Methods in Social Research*. New York: Oxford University Press.
- 52- The Encyclopedia of The Middle East. (2020). *The Encyclopedia of The Middle East and North Africa*, London: Routledge